RODERICI à CASTRO LUSITANI, PHILOSOPHIÆ AC MEDICINÆ DOCTORIS per Europam notissimi,

De universa mulierum

MEDICINA NOVO ET ANTEHAC A NEMINE TENTATO ORDINE OPUS ABSOLUTISSIMUM.

Et Studiosis omnibus utile, Medicis verò pernecessarium.

Pars prima Theorica.

QUATUOR COMPREHENSA LIBRIS, IN QUIBUS cuncta, quæ ad mulieris naturam, anatomen, semen, menstruum, conceptum, uteri gestationem, fœtus formationem, & hominis ortum attinent, abundantissimè explicantur.

CUM TRIPLICI INDICE,

Primo, Capitum totius Operis.

Secundo, Dubiorum, & Problematum, quæ plerumque pulcherrima, utilissima ac jucundissima passim inserta sunt.

Tertio, Eorum, quæ toto opere scitu digniora habentur.



Cum Gratia & Privilegio S. Cæsareæ Majestatis

HAMBURGI,

In Officina FROBENIANA.

Excudebatur typis PHILIPPI de OHR,

cIↃ. IↃ. CIIII.



ELENCHUS LIBRORUM TOTIUS OPERIS.

De Natura mulierum libri quatuor.

1. De uteri & mammarum anatome.
2. De ſemine, & menſtruo.
3. De coitu, conceptu, & uteri geſtatione.
4. De partu, & lacte.

De Morbis mulierum libri totidem.

1. De morbis cunctis fœminis communibus.
2. De morbis viduis, ac virginibus peculiaribus.
3. De morbis circa generationem, ac de iis, qui prægnantibus accidunt.
4. De morbis puerperarum, & de nutricum affectibus.



Generoso, ac Nobilissimo viro, Dn.

BENEDICTO ALEFELDIO, SERENISSIMI REGIS DANIÆ CONSILIARIO PRÆCIPUO, PRÆFECTO IN STEINBURGO, PRÆPOSITO IN PRETZ,

Domino hæredi in Leimkulen, &c. Rodericus à Castro Philosophus, ac Medicinæ Doctor

S. P. D.

OMNES mortales, uti constans Philosophi sententia est, Generose ac Nobilissime heros, cognitionis & scientiæ cupiditate natura tenentur: & reliqui omnes naturæ indagatores duas constituerunt scientiæ partes, actionem & contemplationem: Speculationis finem veritatem; praxis vero opus completum, & absolutum: de practicis loquor scientiis, nam sublimem illam sapientiam, quam recte Plato collocavit in rerum humanarum, ac divinarum cognitione, Pythagoras opportune ad beatitudinis exoptatæ fastigium, & expeditam æterni gaudii securitatem destinaverat. Porro inter reliquas scientias, quæ in opere versantur, ut agricultura, imperatoria, politica, sacra & præclara medendi facultas potissimum hominibus à Deo ut singulare quoddam donum data est, & ipsi conditori naturæ ab Hippocrate accepta fertur, dignaq; habita, quæ illi adscriberetur, nec immerito. Nam & in sacris eloquiis omnis Medicina à Domino Deo est, non quidem ad agros fundosq; servandos, sed ad hominum vitam valetudinemq; tuendam, ac sine ulla corporis molestia, sine ullo dolore fæliciter, ac jucunde prorogandam, & traducendam. At cum hæc etiam duplici parte constet theorica, & practica, ego qui jamdudum tacitam solum, etiamsi magnarum rerum contemplationem in ea mutilam, & minus utilem esse duxeram, nisi actionis insuper commoditas, & rerum fructus accederet, inter omnes qui hanc medendi facultatem sunt consequuti, eos inprimis generosos ratus sum, & omnes consummati medici numeros implevisse existimavi, qui non solum morbos profligando, verum etiam publice in Academiis edocendo, ac scriptis rem medicam illustrando pluribus profecto non in una solum urbe aut provincia inclusis, sed per varias regiones, & per universum etiam orbem diffusis hominibus summo studio opitularentur. Idcirco multos acerrimi ingenii viros ingenti cura, & quanto quisq; ingenio, ac doctrina suo sæculo valuit, hanc sibi gloriam, & Reipublicæ utilitatem inprimis proposuisse mihi persuadeo. Cum igitur succisivas, & à continuis laboribus in factitanda medicina vacuas horas collocare decrevissem, in hac honesta vitæ ratione, ad quam animus, cui à natura insitum est quid agi oporteat ultro impellit: Unam tamen Medicinæ partem, eamq; communiorem, quæ alterum sexum nempe marem spectat, à præclarissimis viris jam inde ab ipsis Hipp. & Gal. temporibus absolutam conspexi, ita, ut hac via mihi iter penitus occluderetur ad id, in quo officii rationem sitam esse intelligebam: alteram vero quæ ad fœminas attinet plane mancam & imperfectam animadverti, utpote in qua sat multa essent adhuc in tenebris latitantia, aut potius ignorata, non pauca etiam minus perpensa. Hanc igitur Medicinæ partem aggressus, non equidem ut clarus evaderem, sed ut in posteros utilitas redundaret, tantum deniq; in stadio profeci, ut octo libris universam fœminarum medicinam complexus sim, ea, ni fallor, copia, ut perparum aut nihil addi que-

 at, ea

at, ea brevitate, ut nihil minui, tum præterea tanta docendi facilitate, quanta potui. Quod certe opus idcirco medicis utilius erit, quoniam mulieres, cum natura sint viris debiliores, in eis sæpius acerrimæ abundant ægritudines, maxime circa membra operi naturæ debita: reliqui etiam viri docti habebũt, unde possint multis affectionib. opitulari, quas fœminei sexus verecundia raro aliis, quam propriis viris deregere audet: nec quisquam ex aliis erit tam elati animi, quem non deprimant originis suę in loco abjectissimo exilia initia, ac pœnitenda origo: nemo etiam tam perosus, tantusq; rerum naturalium contemptor, quem tota hominis in utero à suo conditore compago in maximam non rapiat admirationẽ, quem non juvet agnoscere sterilitatis varias causas, earundemq; remedia, ut pleraq; interea taceam, quæ in hoc opere admirabilem altissimi Dei providentiam, ac summam benignitatem, attestantur. Ita tamen distinxi, ut seorsim theoriam, ac praxin unamquamq; 4. libris absolverim, quod à nemine antehac tentatum fuit, ut tandem sic, & utramq; medicinæ partem, & medici officium propositum utrumq; comprehenderem.

Quæ cum ad finem perduxissem, generose, ac nobiliss. vir, cui nisi tibi, qui tot, ac tanta favoris & benevolentię monumenta in me toties edidisti, lucubrationes meas consecrarem? Si modo vellem ingratitudinis notam declinare. His accedit, quod perlibenter homines opera studiorum suorum dedicanda censent ei, quem ob eius merita non solum venerantur omnes, & observant, verum etiam ob humanitatẽ, quę nobilitati conjuncta magis splendet, unice amant. Quantum vero amplitudo tuarum virtutum per universum fere orbem eluceat, norunt omnes, quibus ea admirari licet, imitari denegatum est: Facit enim tua singularis prudentia, tuumque summum ingenium, una cum insigni Alefeldii generis splendore, ut nemo te vel judicio gravior, vel autoritate locupletior, apud summos reges videatur, qui cuncta veluti singula summa contines; nam & heroica in te efflorescunt duo pręcipua vivendi genera, eximia virtus militaris, & doctrinæ studium incomparabile; ut de politico taceam, in quo tractandis regiis & arduis negotiis ad miraculum præpolles. Cujus rei vel me tacente argumentum est, quod & Frideric. 2. & Christian. 4. nunc sceptrum tenens, inclyti ac serenis. reges Daniæ, te uno à multis jam annis semper sint usi, in ampliss. ditionum gubernatione, quarum populi te unice & diligunt simul, & venerantur: cum tamen difficilimum semper fuerit gloriam virtute superare, & ab ijs diligi, quibus imperes. Nec opus est referre, quas ad pręcipuos totius Europæ principes legationes eorum nomine felicissimè obieris: quot ac quanta difficilima negotia maturo tuo judicio indies componantur: Sed beatam prędicare felicissimam Holsatiam, cujus magna pars te utitur moderatore. felicem inclytum regem Daniæ, cui præter cætera fortunæ dona, hoc etiam à summo Deo concessum est, ut ipsi à secretiss. consilijs esses, ad quod certe munus, imo ad ampliss. provincias, & regna gubernanda, felici aliquo sidere natus videris, & id quidem à claris majorib. tuis hæreditario quodam jure consequutus. Quis enim referat, in quo culmine semper fulserint, tam paterni Alefeldii generosi, quam materni Ranzovii nobiliss. quorum omnium virtute non Dithmarsicum duntaxat, sed & multa alia difficilia bella feliciter domi, ac foris gesta sunt. Verum hæc in præsentia silentio præterire animus est, ne reluctari videar singulari modestiæ tuæ, quæ ut popularem semper auram contempsit, ita nil magis exosum habere scio, quam huiuscemodi encomia. Talib. igitur ac tantis donis insignitum, cui mirum, si te perpetuo suspexerim, teq; unum, cui hoc opus consecrarem, ex omnib. delegerim, ut sub ampliss. patrocinio tuo in publicum exeat, eo tutius, atq; alacrius, quo perspexerint omnes sin-

gularem

gularem tuum erga me favorem, ac propensionem. Tunc enim neminem ex sugillatorib. pertimescet, cum notum fuerit, te virum exactiss. & nobiliss. tuis manibus librum attrectasse: Quis enim in toto hoc cimbrico, & Saxonico tractu, imo per universam Germaniam, tutus non incedat, cui tua illa suavissima adspiraverit aura? Quæ etiam, dum in Italiæ, & Græciæ provinciis atq; in aliis remotissimis regionib. quas perpoliendi animi studio in juventute feliciter peragrasti, peregrinos, & ignotos mansuetudine, magnanimitate plena, jucundissime demulcebat. Merito igitur, vir nobilissime, generoso tuo nomini meorum laborum hanc partem dedico, sperans fore, ut qui cunctis benevolus, humanus, ac mitissimus esse soles, non dedignaturus sis librum mortalium vitæ admodum salutarem tuis sub alis delitescere. Vale.



D. RODERICO à CASTRO LUSITANO, LUDOVICUS NONIUS DOCTOR Medicus Lusitanus.



Civica si civi servato à morte corona,
Sit data, & est lauro virgine cincta coma:
Si quibus hostili rorabant membra cruore,
Contigit, & multa cæde triumphus erat:
Innumeræ umbrabunt merito tua tempora lauri
A Castro, & lambet multa corona caput.
Innumeros homines solus nam subtrahis orco,
Et facis invita vivere posse colo.
Ipse fugas imo latitantes corpore pestes,
Agmina morborum disjicis arte tua;
Disjicis arte tua, Pandoræ quidquid in orbem
Sæva tulit pixis; quidquid & ira Deûm,
Mortaleis artus crebra ne tabe facescant
Efficis, & diro solvis ab interitu.
Nec Roderice satis, quod per te annosa Charontis
Cymba fuit toties ludificata senis,
Ni postquam Lachesis rumpet subtegmina vitæ,
Sentiat ex calamo pluria damna tuo.

AD D. RODERICUM A CASTRO MEDICUM *Lusitanum, Fridericus Tiliobroga Germanus.*

Quæ terra, quæ gens unquam floruit magis
Virorum laude doctrina valentium,
Iberia? orbis illo ocello totius:
Ubi omne, quod natura pulchrum protulit,
Simul videre, est admirarier licet:
Ubi Plantani Borrodi opaca umbracula
Præbent, arcentque fervidum solem comis,
Ubi Tagus Pactoli æmulator, aureas
Late volvit dives suas arenulas,
Ubi Salo, atque Bilbilis ferrum gelat

Ferrum, quo genti tanta olim Saturniæ
Carorum acerba bello objecit funera,
Quâ gloria etiam nunc superbit plurimum,
Belligerandi celebris arte Hispania.
Nec vero doctis nunc minus sese effert viris,
Quam cum suos Annæos, atque Silios,
Melas, Maternos, Licianos, Lucios
Habebat, in quorum loco fœliciter
Viri tot eruditione præclues
Ut herba irrigua succrevere uberrime.
Quos inter primum Roderice obtines locum,
Medica qui tantum excellis arte nobili,
Quantum retro Chiron, vel Æsculapius,
Imo si fas sit, nec religio dicere
Ipso Chirone major, & Æsculapio.
Fallor! aut iste monstrat hoc satis liber
Iste, iste, pulcher, utilis, bonus liber,
Tam docte scriptus, tanta diligentia
Immensior cujusque laus, digne meis
Elogiis ut possiet laudarier.

Heliæ Putschii Belgæ
EPIGRAMMA.

Foemina divorumq; hominumq; æterna voluptas
Quæ terras partu sustinet alma suo,
Et facit ut læti veniant ad aratra coloni,
Prodigaq; omnigenas terra ministret opes,
Morborum varijs assultibus ægra jacebat,
Pallida anhelantem jam vomitura animam,
Nemo salutiferas morienti tradidit herbas,
Quiquê malum posset pellere, nullus erat.
Tu tamen occurris, Roderice, fovesq; jacentem,
Propinasque ægræ, quod medicamen habes,
Macte, Machaonia doctor clarissime, laude
Grande quidem pretium posteritatis erit
Hoc quoque, sed majus quod cui vitam prius ipse
Debueras, vitam debeat illa tibi.

In absolutissimum hoc clarissimi viri

D. Roderici de Castro
OPUS.

Graja quod Hippocrati, Celso quod & Itala quondam,
Nostra tibi id præsens ætas, & postera debent:
Quis neget? In Medicis dum tu quod decrat ausis.
Hactenus, instauras; latè diffusa decenti
Ordine pertractans, alijsq; intacta reponens:
Scilicet, ut nullum perfecto in Corpore membrum
Desit, & immensæ statuatur terminus Arti.

Samuel Radermacherus
Aquisgranensis.

In universam mulierum

MEDICINAM AD LECTOREM PRÆFATIO.

SUBIT omnino misereri fœmineæ sortis, quæ præter fortuita casusq; & humana omnia, quæ ad millia morborum, virorum singulis timenda, contingunt, variis insuper diris, ac difficilimis ægritudinibus, tum ratione primordiorum generationis suæ; tum ratione nativi temperamenti, à primis qualitatibus contracti; tum demum ratione instrumentorum, quæ ad conceptum, partum, & lactationem sunt necessaria, à virorum morbis plane diversis, excarnificari sæpissimè solent: ita ut qui gravissimi ex iis sint discernere stultitia prope videri possit, cum suus cuiq; fœminæ ad præsens atrocissimus nec immerito & sit, & videatur. Quod optime cognoscens sapientissimus Hippocrates, post eum Diocles, deinde Aëtius, ac tandem pleriq; eorum, qui doctissimi nostro seculo habiti sunt, summo jure de hisce affectionibus peculiares tractationes ediderunt: quia nimirum magnarum rerum hoc proprium est, ut pluribus magnum argumentum scribendi suppeditent: ideo quò quisque magis ingenio potens fuit, eò quoq; libentius in hoc difficilimo negotio se exercuit. Verum Hipp. solita sua gravitate perdifficili, & subobscura; recentiorum alij nimis diminute; alij præterquam quod in multis defecerunt adeo prolixe multa disputant, ut merito illis dicere possimus, quod olim Lacedæmonij Samiis legatis: Prioris orationis vestræ partis sumus obliti, postremam ob primæ oblivionem non intelleximus; Et sane eadem ratione sæpe fit, ut cum causas apud hosce scriptores tyrones legunt, essentiæ morbi non recordentur: cum signa, causarum jam non meminerint, unde fit, ut nec rite indicationes desumere, neq; curationem, ut par est, instituere queant: & ab eorum lectione, quamvis verborum saturi, rerum non minus jejuni recedant, quam accesserunt: Illud insuper non exiguam parit confusionem, quod multis non sat fuerit, autores inculcare; sed integras eorum paginas absq; fructu iterum atq; iterum inserere; eandem curationem crebro rescribere, & eam congerere remediorum farraginem, ut flores à tribulis secernere sit valde laboriosum; quin potius hos pro illis non citra maximum ægrotantium detrimentum, sumptum, ac tædium incauti medici soleant frequentissime usurpare. Alij (quod dici solet) egregiè quidem saltant, sed extra chorum, dum fabellas, & pleraq; alia (ipsi viderint, an ostentationis gratia) minus oportunè immiscent, quæ neq; ad curationem, neq; ad rei majorem elucidationem quicquam attinent. Pleriq; tum demum præclare se perfunctos officio suo putant, cum viginti latinis versibus, unum græculum ambitiose inserunt, sed fortassis, ut eorum opera animam, & spiritum in illis, quæ à quibusdam minus intelliguntur, inclusam habere existimentur à Plinio edocti homines minorem fidem habere iis, quæ intelligunt, parum tamen imitati disertissimum Galenum, quem Latinæ linguæ peritissimum fuisse legimus, nec tamen suis operibus ullum latinum verbum immiscuisse. Jam vero major eorum pars Romanæ linguæ, & comptæ dictioni nimium incumbentes, dum apprime eloquentes videri student, hoc incommodi primo statim ingressu consequuntur, ut parum medici videantur; nam verborum copia, quæ alioqui utilia essent, contra quam putant, faciunt, ut minus splendeant; quippe quemadmodum retundentium multitudine vis medicamenti infringitur, sic utilis doctrina verborum bullatis ambagibus. At nec veritas ornari vult, nec optima & pulchra quæque, sermonis pulchritudine aut cultu indigent, & loqui proprie potius, quam eloqui sapientes decet; & causæ veritatem magis, quam loquutionis ornatum quærere. Videas illos toties execrantes miseriam illorum temporum, quibus Avicenna, Rasius, Averroës, Mesues, & quicunq; sequuntur Arabum doctrinam, floruerunt, scilicet quamvis non alij Hippocratis, & Galeni dogmata melius assequuti sint: etsi multa utilissima medicamenta, alijs antea ignota, nobis invenerunt, paucissimaq; modo habeamus, quæ non antea eorum fuerint (quamvis hoc seculo adimatur eis debita gloria) impurè tamen ac sine ornatu scripserunt, quod præsens ætas piaculum existimat, quia omnium studiorum explicationem magis illustrem perpolitamq; desiderat. Quanto æquius possumus nos condolere seculi hujus infelicitatem, quo homines pluris verba faciunt, quam ipsas

res quarum causa fuerunt inventæ. Sed omnis ætas de suo tempore questa est, ornat quidem sapientiam os eloquentium, rerum tamen differentias cognoscere, quam de vocibus curiosius contendere satius erat: ac si de aliquo periclitandum, de his potius, quam de illis putarem, ita enim comparatum est, ut tunc primum homines res ipsas neglexerint, cum nimio studio nomina quærere cœperunt, si Galeno credimus, quem ipsi posthabita viri singulari doctrina, ob elegantem potius, & compositum stylum tantopere admirantur.

Hos igitur defectus in hac medicinæ parte considerans operæ pretium duxi, & tunc demum de mortalium genere bene me meriturum existimavi, si ex ijs, quæ præclare à probatissimis scriptoribus dicta sunt, & alijs quæ ego mihi meditatione crebra, multo studio, summa diligentia, & assiduo ægrotantium usu, vera esse deprehendi, duos commentarios conscriberem, in quorum primo theoriam seu naturalem mulieris historiam: in altero mulierum affectionum praxin succincte, sed accurate comprehenderem, non ita breviter ut aliqua desiderarentur, aut tenebris res involveretur: nec ita prolixe, ut bullatis nugis pagina turgesceret, & laboriosa confusione legentes opprimeret: sed medio quodam stylo & facili, & apto magis ad proficiendum, quam ad suadendum, ita ut si fieri id possit, ubi maxime careat floribus, ibi plurimum pariat fructus, non enim eloquentiæ hoc opus est, sed medicinæ, in quo communem utilitatem quærimus, non gloriam.

Operis ordo. *In prima igitur hujus operis parte, quæ quatuor libris continetur, omnia, quæ ad uteri & mammarum anatomen, philosophiam, vel fœminei sexus historiam, pertinent, quæq; ad semen, menstruum, congressum, conceptum, uteri gestationem, partum & lac spectant; textuum præterea difficultates, controversias, problemata & quæcunq; longioris sunt speculationis, Deo bene juvante, exponemus. In secunda illud curabimus, ut nulla penitus ægritudo earum, quæ miseras fœmellas solent exercere, quæq; hactenus à diversis scriptoribus disperse traditæ sunt, omitatur, quarum essentiā, species, differentias, causas, signa, prognostica, servato ordine enucleabimus, & si quæ interim prolixiorem disputationē postulaverint, ea in Scholia, quæ singulis fere capitibus appenduntur, relegabimus, ne properans ad curationem lector tarderis, aut impingenti desit, unde possis difficultatis lucem exigere. Ad remedia quod attinet, rejectis cunctis illis, quæ suspecta, difficilia, superstitiosa, immunda aut parum probata visa sunt: munda duntaxat, facilia, securissima, aut pluribus eventis comprobata selegi, pernitiosum eorum errorem vitans, qui cum ad manus medicamenta habeant, ut admirationi sint, ad peregrina, exotica & ad ea quæ difficulter parantur, & cum minori utilitate, ne dicam cum maximo detrimento, sæpe confugiunt. Nec ullum mihi secretum reservavi eorum, quæ varijs morbis proficua esse assiduitate didici; quod quosdam in multis Europæ locis factitare, non sine horrore video: nam hic suum herculem; alter suum balsamum, aut panacæam; alius hoc, alius illud medicamentum summis laudibus evehit, quorum tamen modum faciendi invidiose celant, & quasi mystagogi quidam ab ipsis superis usum accepisse confingunt, Numam, Sertorium, Minoem, & Solonem imitantes, qui per ceruam, & Egeriam, à Jove, & Apolline sibi significata, quæcunque astute imperitabant, quo facilius vulgo persuaderent, comminiscebantur: At illi prudenter fortasse in Reip. usum: medicos vero sordidi lucri causa occultare, quæ humanæ saluti utilia sunt, in-* 1. Moral. *decens est, & inhumanum; nam Aristotelis decreto bonum tanto est melius, quanto est communius. Sed violenta sunt medicamenta illa, quæ, si bona ægri fortuna commode, ac oportune exhiberi contingat, illico prosunt, ideoq; pleno ore commendantur: Si vero (quod plerumq; fit, quia absq; morbi, naturæ, & artis cognitione) minus prudenter ingerantur, interficiunt, & quamvis laudent, qui eorum fortuita ope superstites sunt: qui tamen violentia, aut præpostero ordine occubuerunt, vituperare nequeunt, quia error medicinæ terra contegitur. Eorum tamen pleraque quæ sint, & quo pacto concinnentur obiter in hoc opere patefaciam.*

Non tamen existimes, amice lector, nos actum agere, quia plures extent de mulierum morbis tractationes, nam certe nullam absolutam invenies, quod tum facile deprehendes, cum reliquas quæ hactenus prodiere, hisce nostris diligenter contuleris: Imo erat quod hactenus fœminæ de nobis conquererentur, & cum Sorano exclamarent: O male occupatum virorum genus, occidimur nos non morimur: & ab illis, qui inter vos peritissimi existimantur, perperam curatæ, vos vero de qualibet vel levissima vestrarum affectionum libros ex libris facientes bibliothecas voluminibus oneratis, de nostris interea dirisac

diffi-

cillimis cruciatibus, nulla vel exigua, & ea quidem satis oscitanter, mentione facta. *Neq; vero me latet, non ita pridem Basileæ in aliquot voluminibus congestos omnes fere autores, qui de hoc negotio scripserunt, fuisse excusos: In quibus tamen supra enumerata incommoda procul dubio deprehendes. Alius enim nimis brevis, alius obscurus, hic de quibusdam morbis duntaxat edisserit, alter de aliis, pleriq; ita tumultuarie scribunt, ut nimium sit operosum, quod quæris, reperire, multa desideres, plura sæpissime repetita legas, pleraq; in uno ex aliis supplere oporteat. Neq; id mirum, non enim viri alioquin sapientes toti huic tractationi fuerunt intenti, sed obiter, quasi aliud agentes. Quemq; tamen sua esse laude dignum, nec ullum tam jejunum, qui nobis non aliquid contulerit huic operi perficiendo, & per quem aliquid non profecerimus, ingenue fatemur. At unus Lud. Mercat. vir sine controversia doctus, & dignus, de quo longior sermo haberetur mihi visus, ad perfectionem hujus Medicinæ partis propius accessisse, nisi promiscue & confuse scripserit, atq; adeo prolixe, ut vix caput perlegas, quin prius terminetur morbus, quem curas, inter cujus etiam odoratissimos suavissimosq; flores nonnulla senticosa, & dura delitescentia interdum offenduntur. Quamobrem cum Hippocrate agnoscens præcipuum esse scientiæ votum, aliquid eorum invenire, quæ nondum fuerunt inventa, secundum semiperfecta ad finem perducere & absolvere: grana, uti ajunt, à paleis secernere, semina mundare, & aurum ex visceribus terræ ab aliis extractum purgare, quodq; ipse erui, inserere, cuncta in ordinem facilem atq; pellucidum digerere institui, ita ut quæcunq; continentur in illis quatuor vastissimis tomis, qui anno superiori Argentinæ, adjunctis denuo aliis autoribus, tanquam in unum corpus varium sane, ac deformis monstri simile, coacti colligatiq; absq; ordine sunt, exiguis hisce duobus commentariis, dilucide disposita reperias atq; contracta, nulla bis legas, nec in ullas inter legendum nugas impingas, quæ te ab illa, quam cupis, lectione remorentur: Idq; servata semper rei serie & ordine, quem à nullo ante nos de hac re scriptore servatum comperies. Neminem præterea calumniandi studio, sed veritatis indagandæ, eiq; lucem conciliandæ desiderio coacti refellimus, aut insectamur. Non enim idcirco scripsi, ut veterum arduos conatus, & recentiorum laudabiles annixus aspernarer, aut, quæ ab aliis de hac re dicta sunt, reprehenderem, sed ut ea, quæ in aliis aut obscura sunt, aut omissa, aut confusa, aut depravata, manifestiora fierent. Scimus enim quod Socrates ait apud Platonem, nullum inscitiæ evidentius extare argumentum, quam si quis data opera à viris sapientibus dissentiat, & eorum, qui aliquid sciunt, scripta apud ignaros calumniari, non scientiæ opus esse, sed proditionem naturæ, & artis ignorantiam. Quæ omnia attuli, non ut studium meum insolenter extollerem, sed ut, utilitatis conscius, studiosos ad lectionem excitarem. Habes, amice lector, nostri instituti rationem, quod scio mortalibus plus utilitatis, quam mihi gloriæ allaturum: Et hic ipse est, quem captamus, laboris nostri optatissimus finis. Tu vero juxta inde perceptum fructum invidiosorum mentes reprime. Quod sicubi, quia homines sumus, tibi plane non fuerit satisfactum, non ocio & desidiæ vertes, sed peregrinationi, in qua his studiis necessaria tranquillitas non datur. Memineris etiam illud Plinij, haud ullo in genere veniam justiorem Lib. esse, si modo mirum non est, hominem genitum non omnia humana novisse. Non enim omnia possumus omnes, & hominis est labi, errare, falli: Suntq; etiam in pulcherrimis corporibus nævi quidam, nihilq; est in rebus humanis omni ex parte beatum. Debes insuper considerare rei difficultatem, Est enim longe laboriosum, multa in pauca contrahere, & nihil quod desideretur omittere, ac perspicuitatem cum brevitate conjungere, & quæ post multum laborem inveneris, ad certa artis præcepta revocare. Idcirco ubique humanitatis memor lege, evolve, fruere, corrige, non tam quid ego fecerim considerans, quam quid alij hac in re hactenus præstare non potuerint. Vale.*

INDEX CAPITVM PRIMÆ PARTIS.

INDEX

INDEX DUBIORUM, QVÆ HAC PRIORI PARTE CONTINENTUR.

Pag.

LIBRO PRIMO.

LIB. SECUNDO.

LIB. TERTIO.

LIBRO QVARTO.

Finis Dubiorum.

AVTO-

AUTORES, QUI IN HOC OPERE CITANtur, quive ad ipsum aliquid contulerunt.

Abenzoar
Ælianus
Aetius
Alexandrinus
Alexand. Aphrodiseus
Alexander Benedictus
Alexander Tralianus
Albertus Magnus
Albumazarus
Alzaravius
Albucasis
Alderetus
Albertinus Bononus
Alexander Massaria
Amatus Lusitanus
Ambrosius Paræus
Anaxagoras
Antonius Musa
Antonius Mizaldus
Andreas Lacuna
Andreas Fernandez, autoris pater.
Andreas Valcacer
Angelus de Gervasiis
Antilus
Apolonius Medicus
Apuleius
Areteus
Aristophanis scholiast.
Argenterius
Aristoteles
Archelaus
Asclepiades
Athamantius
Athenagoras
Aulus Gellius
Averroes
Avicenna
Ausonius
Augerius Ferrerius
Autor libri defin. med.
Autor libri de morb. mul.
Autor lib. cui tit. animal esse quod in utero est.
Autor lib. de carnib.
Autor lib. de spermate
Baptista Montanus
Baptista Mantuanus
Bonachiolus
Bejaminus
Benedictus textor
Cardanus
Catullus
Cælius Aurelianus
Cælius Rodiginus
Censorinus
Cleopatra
Conciliator
Columella
Coquilatus
Cordæus
Castro Medicus
Cornelius Celsus
Cornelius Agrippa
Christophorus Vega
Christoph. de honestis
Chrysippus
Democritus
Dioscorides
D. Augustinus
Diocles
Diogenes
Dinus Florentinus
Dodoneus
Donatus ab Altomari
Empedocles
Epicurus
Encharius Rhodion
Fallopius
Fernelius
Festus
Franciscus Rosetus
Fracastorius
Galenus
Garcias ab Horto
Gainerus
Gaspar Bavinus
Gesnerus
Gentilis Fulginas
Gorrhæus
Guido de Cauliaco
Herophilus
Homerus
Hippocrates
Hieronymus Gabucin.
Jacobus Rufus
Jacobus Silvius
Jacobus de partibus
Jacobus Foroliviensis
Joannes Lebon
Joannes Langius
Joannes Albosius
Joannes de Vigo
Joubertus
Isaac
Lactantius Firmianus
Lanfrancus
Leonius
Leonicenus
Leonardus Fuchsius
Levinus Lemnius
Leonides
Lobelius
Lucretius
Manardus
Martinus Akakia
Mathiolus
Marcus Varo
Marcus Tullius
Marcus Aurelius Rom. Imperator.
Macer
Manlius
Marcellus
Mathæus de gradi.
Martialis
Mercatus
Mercurialis
Mesues
Moschio
Milesius
Mundinus
Nicolaus Monardes
Nicolaus Rochæus
Nicolaus Florentinus
Ocha Doctor, dictus Angelicanus.
Oribasius
Oratius
Ovidius
Parmenides
Paulus Ægineta
Paulus Jurisconsultus
Palladius
Petrus Vaez Lusitanus.
Peterius
Petrus Salius
Perseus
Philoxenus
Philo
Picus Mirandulanus
Plato
Plautus
Platerus
Plinius
Plutarchus
Polybius
Porphyrius
Priscianus Medicus
Proclus Philosophus
Prosper Alpinus
Psellus Philosophus
Pythagoras
Rodericus de Sorea
Rondeletius
Rulandus chirurgus.
Savanorola
Serapio
Schenckius
Soranus Ephesius
Solinus
Solenander
Sylvaticus
Scaliger
Stephanus Atheniens.
Stobæus
Tagautius
Terentius
Tertullianus
Theophrastus
Thomas à Garbo
Thomas à Veiga
Trincavellius
Trotula, sive Erotis
Turisanus
Varolus
Valerius Maximus
Valeriola
Valescus de Taranta
Vallesius
Verderius
Vessalius
Virgilius
Zirbus.



RODERICI à CASTRO LUSITANI

De Natura Mulieris

Pars Prima.

LIBER PRIMUS.

Quid ſit fœmina, quaq; ratione à viro diſſideat.

CAP. I.

MIRAM & planè divinam artem ſapientiſſima natura excogitavit, ut quoniam poſſibile non erat, ea, quæ ex fragili materia venis, arteriis, nervis, & parum firma carne animalia compoſita fuerant, corruptibilia non eſſent, atq; mortalia; eorum tamen genus nullum deficeret; ſed in ſpecie ſervaretur, quod in ſingularibus non poterat. Ideo concipiendi organa ſeminisq; genitalis, menſtrui & lactis proferendi cunctis dedit animantium fœminis, quibus inſuper ineffabilem concumbendi appetitum, incredibilemq; voluptatem ingeneravit, ut facto vtrinq; congreſſu ſibi ſimile generarent, cujus felix ſequeretur conceptio, uteri geſtatio, partus, ac tandem in lucem jam editi infantis educatio. De quibus hic tractationem inſtituimus, eo ordine, ut prima hac parte quatuor comprehenſa libris, quæcunq; circa præfata organa; generationis primordia: & actiones naturaliter contingunt, Deo omnipotente auſpice, explicemus: Secunda, quæ quatuor ultimis continetur, quos de mulierum morbis, ſive Praxin nuncupamus, earum ægritudines, tum quæ circa prædictas jam operationes, & organa fœminis omnibus in communi contingunt, tum quæ cuiq; fœminarum ſorti propria exiſtunt, earundemq; remedia, & curandi methodum dilucidè afferamus; quæ certè tractatio ſine prima admodum obſcura, hæc verò ſine illa propemodum inutilis videretur; utramq; ſimul promiſcuè conjungere, quod omnes ante nos fecerunt, legentibus planè operoſum atq; confuſum. Cæterùm quia in qualibet propoſita contemplatione omnis inventionis initium eſt, ante cognoſcere, quid illud ſit, de quo quæritur, ut rectè divinus Plato in Alcibiade primo, & cum eodem Galenus mille in locis confirmat, de mulieris acturi natura & morbis, non abs re ab ejus eſſentia nobis erit ſumendum exordium. Atqui quemadmodum vir in alio, ita etiam mulier animal eſt ratione prædìtum generans in ſeipſo. Fœminarum verò aliæ viro utuntur, aliæ non utuntur. Et quæ viro utuntur, aut corruptæ tantùm ſunt, aut ſteriles, aut gravidæ, aut puerperæ, aut lactantes. Quæ verò à viri conſortio ſejunctæ vivunt, aut viduæ exſiſtunt, aut virgines. Porrò mulier minus latè patet, quàm fœmina, quia fœminas humanæ ſpeciei duntaxat complectitur, neq; has omnes; ſed propriè illas, quæ amplius virgines non ſunt. Unde

Natura mira ars.

Auctoris institutum.

Operis ordo.

Mulier quid & cur.

Mulierum diversi status.

Cicero objurgantibus, quòd sexagenarius jam virginem duxerat, respondit; *Cras erit mulier.* Omnis tamen fœmina à fœminis mollitie, sive fœtu dicta, in id potissimum genita, ut masculo sociata generet. Maris enim ac fœminæ conjunctione, quorum ille principium effectivum, & generationis originem primam; hæc veró materiam, instrumenta, & concipiendi organa subministraret, ad procreationem opus esse latissimè probat Aristoteles, in opere de generatione animalium. Et adeò notum est, ut non solum in animantibus, verum etiam in omnibus alijs rebus naturâ constantibus, facilè possit facta inductione comprobari. Sic Philosophi duobus elementis activam & quasi masculam vim concedunt; duobus alijs passivam, & fœmineam; Sic Astrologi ex signis masculina alia, alia muliebria constituunt; Et chymici in metallorum genere utrumq; sexum agnoscunt; Ipsum verò Aristotelem, qui primo de generat: animal: 2. marem à fœmina in plantis non separari scripserit, Dioscorides, Theophrastus, Plinius ac reliqui rei herbariæ scriptores, seduliq; naturæ contemplatores planè convincunt; Et ipsa sensuum fides, quæ una omnium autoritates & rationes evertere potis est. Siquidem alias masculorum more videmus crispas, hirsutas, densiores & tortuosiores: alias perinde ac fœminas molliores, & enodes, quæ steriles fiunt, si longis intervallis dissitæ sint; fœcundiores, quò propiùs masculis implantantur: Sic Philostratus, Plinius, Theophrastus & multi alij referunt palmam fœminam atq; marem ita se diligere, ut nisi prope ferantur, & sese contingant, emacientur prorsus, & contabescant. Hæc certè species quædam est thalami & matrimonij, sub qua, dicente Palladio, felicior crescit utrisq; decor; neq; ab hac verissima sententia planè diversus fuisse videtur ipsemet Aristoteles 1. Cap. De gener. animal. ubi similitudinem proportionemq; quandam sexus in plantis etiam reperiri apertissimè concludit. Quare non sine ratione interior plantarum pars, quæ à nonnullis cor, aut medulla dicitur, ab alijs matrix nuncupatur. Et concipere dicuntur arbores, cum humore turgent, parturire cum germinant, pariuntq; cum florent, flosq; ruptis constat utriculis, sed & educatio etiam in fructu est.

Mulier in quem genita finem.

Maris & fœmina ad procreationem necessitas.

1. lib. c. 2. & 2. c. 1.

In plantis uterq; sexus.

Phi. in icon. Plin. lib. 13. cap. 4. Theop. 3. de causis plan. 10.

Quæ cum ita sint, animalia tamen longè præstantiori evidentiorìq; ratione sexibus sejuncta esse constat, & præsertim mulierem à viro, quæ, ut dictum est, istius potissimum operis causa, à primis statim mundi exordijs, consilio ineffabili & inæstimabili providentia à Deo creatore fuit illi dedita, ut Veneris illecebris excitatus conjunctionis appetitu teneretur, procreandi causa, ne cum vitæ tempore dimitteretur commemoratio nominis sui, sed ad omnem posteritatem prolis propagatione deveniret. Quia enim ipse generationi aptus erat, neq; tamen per se solus huic operi perficiundo sufficiebat; ideò commodo indiguit adjutorio, quale erat fœmina, quæ materiam segetemq; in procreatione subministraret, concipiendiq; ac fœtus nutriendi organa haberet, quibus à masculo dissideret. Quæ quidem organa uteri sunt & mammæ; quorum anatomen presso contractoq; stylo enarrare operæ precium erit, deinde ad reliqua servata serie procedemus: Sed ante omnia Dei immortalis auxilium imploramus, à quo rerum omnium capienda primordia sunt.

Quibus fœmina à viro dissidet.

Uteri ratio, situs, figura & magnitudo.

CAP. II.

UTerum, qui Græcis μήτρα & ὑστέρα, Latinis matrix, quasi omnium mater, vulva, mulierum loci, & utriculus nuncupatur, partem definimus organicam, in qua semen concipitur, fœtus formatur, augetur & nutritur. Medici quicunq; ejus fabricam enarrarunt, oportunè in fundum & collum, sive cervicem dissecant. Situs est supra os pubis, sic, ut ipsius cervix à mulieris pudendo sursum, versus posteriorem ipsius ossis, & vesicæ regionem, ac secundum recti

Uterus & eius definitio.

Situs uteri.

intestini

intestini anteriora in Peritonei cavitatem ascendat; donec ferè è directo sedis pertingat, qua rectorum abdominis musculorum initia à pubis ossibus exoriuntur: illic namq; uteri cervix in fundum desinit, qui in abdomine consistit, inter vesicam & rectum intestinum. (Hinc obiter insolentissimi hominis vilem & abjectam conditionem æstimare licet, ex fragili ac peritura materia inter excrementa nati, & in terram ac cinerem resolvendi, ut cum Plinio lamentari liceat: *Heu dementiam ab his initiis existimantium ad superbiam se genitos.*) Hic tamen situs peroportunus fuit, utpote valde amplus; & à facie, nobilissima rationis arce, longè dissitus; deinde ibi ossa nulla, quo minus uterus distendi queat, atq; ipsi parituro exitus ad inferiora & versus crura facilis est; tandemq; uterus ibi anteriori parte ab osse pubis; posteriori ab osse sacro; à lateribus ab ossibus ilium, tanquam tutissimis vallis circundatur. Prægnantibus non exactè mediam partem occupat, sed in dextrum aut sinistrum vergit, quod etsi aliquando fœtuum sexus ratione fiat: non tamen perpetuò est, ut infrà constabit. Figura illi rotunda, nisi quòd ad cervicem paulò sit longior, majusculo pyro similis, aut nonnihil compressæ cucurbitulæ, & si apices, quæ cornua vocant, excipias, ipsam vesicam refert; uteri enim fundus ab angulis seu cornibus deorsum rectà sensim arctior redditus, ad ipsius cervicis originem fertur, ita ut cervice instar meatus cujusdam longa & tereti, totus interim fundus non multò fiat longior, quàm est latus, fortiaturq; figuram rotundæ proximam, quà & capacior redditur, & injurijs minùs obnoxius. Magnitudo ejus non æqualis existit in omnibus; multò siquidem minor illius, quæ peperit, quàm prægnantis, ejus verò quæ nunquam peperit, multò minor; quemadmodum & adhuc minor earum, quæ nondum Veneri indulsere; ætatum etiam ratione non parum evariat, quippe ijs, quæ adhuc augentur, vesicæ sunt matricibus majores, perfectis matrices vesicas superant. Sunt qui mediocri utero secundum longitudinem à loco, in quem incumbit, ad extremum pudendi finem, undecim digitorum intervallum tribuant, alij affirmant tres vel quatuor transversos digitos non excedere, neq; multò majorem esse, quàm ut manu comprehendi queat. Utriq; vero similia adstruunt, modò illi intelligantur de utero, cum ipsius cervix in Anatome manu attollitur, aut in coitu ad penis titillationem, in gestatione, & partu ad fœtus formam extenditur; Hi verò de eodem, cum cervix complexa rugosaq; connivet, fundusq; in se collapsus concidit: breviter non minus difficulter cervicis uteri, quàm penis (cujus instar vagina est) longitudo, latitudové exactè describi potest; fundus verò pro contentæ in illo genituræ, aut fœtus quantitate evariat; atq; ita quamvis in altitudine recti intestini & vesicæ terminis (ut dixi) circumscribatur: mediocris tamen tenuia intestina nonnunquam pertingit; maximus, qualis prægnantium, etiam imum ventrem replet. In latitudine etiam dispar; ut plurimùm tamen in non prægnantibus duos transversos digitos parum excedit: Mirum dictu, cum receptaculum sit, in quo infans procreatur, quodq; adeò, dum mulier uterum gerit, ampliatur, ut apicibus suis seu cornibus ad utraq; ilia porrigatur; cum præsertim ipsius substantia, quantumcunq; manibus & vi distendas, nec dilatetur, nec nisi naturæ viribus cedat, contrà quàm de cervice dictum est, quæ rugosa cum sit, levissimo diducitur conatu.

Hominum abjecta conditio.

Ossa quæ uterum stringunt.

Uteri figura.

Magnitudo.

Longitudo.

Latitudo.

De Uteri partibus.

CAP. III.

Porrò uteri, & præsertim fundi ipsius substantia nervea membraneaq; est, & crassa admodum; externa superficie levis, madens & æqualis; non tamen ad amussim candicans, sed carneum quid præ se ferens, hanc aliqui tunicam internam & ipsius uteri propriam appellant, ad differentiam alterius triplo te-

Substantia uteri.

nuioris, quâ superintegitur, quæq; â peritonei portionibus utrinq; lateribus u-teri adnatis utero obducitur, cumq; nonnihil retinet: Hinc inter anatomes scriptores dissidium compones, nonnullos duplicem tunicam sive membranam utero tribuentes, alios unicam tantum, quia internam non tunicam, sed uteri substantiam pleriq; vocant: hæc in non prægnanti utero omnes reliqui corporis tunicas vel tres etiam ventriculi & intestinorum simul implexas vincit, venosaq; est, multisq; venis & arterijs intercepta, sicuti superior nervea; constat etiam tribus fibrarum generibus longitudinalibus, quibus viri genituram trahit, quæ admodum paucæ sunt, quia opus ipsarum facile; transversalibus, quæ rectarum copiam superant, quia his & raptam genituram, & fœtum toto gestationis tempore retinet; ac demum latitudinalibus, ijsq; etiam plurimis & validissimis, quibus fœturam in lucem edit. Media ejus pars non tam altè ac cornua conscendit; sed in sinus cavitatem extuberat, quâ in parte sicuti uteri os crassior multò occurrit, quàm quá uterus in angulos sive cornua desinit.

Tunica duplex.

Fibra.

Supetiot enim fundi pars utrinq; ingentem processum unum constituit, perinde ac frontem vituli jam primùm cornua producentis, ob quam effigiem hos processus angulos sive papillas, veteres Dioclem secuti uteri cornua nuncuparunt.

Cornua uteri.

Interna verò superficies, si in longum uterum dividas, duos sinus promit, dextrum ac sinistrum, nullo septo discretos; sed sutura quadam, qualis virili scroto inest; obscuriori tamen, ideò antiqui matrices, perinde ac si duæ forent, appellaverunt, & papillarum numero correspondere dixerunt; qui quidem sinus leves admodum sunt & angusti, adeò ut ijs, quæ uterum non gerunt, fabam majusculam vix capiant.

Superficies interna. Sinus.

Hinc Gentilis, Nicoli, Mundini, Alberti Magni, Bonacchioli, & aliorum, quorum penè innumerus est numerus, error apparet, qui in humano utero septem cellulas esse asseruerunt, tres in sinu quolibet, in medio unam; in singulis insuper decem rugositates, sic ut septuaginta consurgerent, totidemq; simul fœtus concipi posse, parum profectò anatomicè autumarunt. Plures enim fœtus juxta seminis quantitatem in utero non cellulis, atriis aut thalamis, qualia illa forent, sed propriis involucris distinguuntur; Et quamvis substantia uteri interna, si dilatetur, foraminibus plena appareat, hæc nihilominus foramina non cellulæ, sed cotylidonum ora existunt, per quæ gestationis tempore, sanguis ad uterum delabitur.

Cellulas non habet uterus.

Communis insuper est via ab his finibus in os uteri, quâ non concepturæ proprium semen deponunt, concepturæ virile excipiunt.

Via communis a fundo uteri ad ipsius os. Os uteri

Os verò uteti vocamus internum illud ostium, quâ fundus definit & cervix inchoatur, quod etiam os matricis, vel fundi orificium appellatur, &, si extrà spectes, tincæ piscis, vel canini oris imaginem tibi offeret, eiq; glandi similem, quæ in extremo est masculi genitalis, ac scissura transversâ veluti litera ⊖ centro simili donatur. Parturientibus adeò extenditur & patet, ut nihil ferè ejus supersit, sed cavitas una prope æqualis appareat, â fundo uteri ad pudendum usq;. Quæ nuper pepererunt, scissuram habent ampliorem; in prægnantibus specillum vix admittit, nec nisi in partu aperitur, cum fœtum & illius involucra emittit, aut in coitu, cum virile semen naturali motu sugendo allicit, & quando non concepturus masculum semen, unà cum muliebri, iterum eructat, alioqui arctissimè occluditur os illud, nec ex mulieris arbitratu, sicuti cervicis orificium, aperiri potest, aliàs nullo conceptionis habito metu lasciviæ mulieres parentibus maritisq; facilè imponerent; ideò virginibus ferè inutile & ociosum hoc orificium censetur: ut plurimum enim per illud menses eisdem non expurgantur, quod plerique existimarunt, ut suo loco patebit. Cæterùm hujus meatus perinde ac cervicis nimia & præternaturalis sagina Hippocratis decreto conceptioni nocua est. Sed dices, si toto gestationis tempore os uteri non aperitur, non fiet superfœtatio. Quidam opinantur, tunc tantùm aperiri, cum superfœtat; superfœtat autem rarissimè; rarissimè ergò gravidis aperitur. Alii [illegible] putant,

O

Aut. lib. 3. cap. 12.
Hip. 1. de morb. mul. tert. 30.
5. aph. 46.
lib. de aëre aquis & locis.

[illegible] uteri gravidis perpetuo occludatur.

putant, veteres solùm docuisse, sponte sua gravidarum uterum non hiare: in accessu tamen perpetuò recludi, quod majorem habet probabilitatem. Quia, etsi tum temporis virile semen ad fundum uteri non penetret, muliebre tamen, quod ad fundum demandatur, exitum postulat. Sed cur ad expulsionem seminis non ejicitur fœtus? Quia alligatus est & immaturus; ideo periculosus coitus primis mensibus, dum adhuc tenellus est, & vincula parum firma. Sequitur uteri collum sive cervix, ab Aristotele matrix etiam nuncupata, quæ masculorum peni correspondet; nisi quod hic foris in viris: illa intus in fœminis sita est; hoc iter spermati virili intrò; fœtui jam perfecto extrà natura ante munivit, & licèt unicum cum fundo efficiat corpus continuum, diversam tamen sortitur substantiam, quippe partim musculis, partim membranis & nervis condita est, non verò impensè crassa aut cartilaginosa, præsertim in ætate puellari, ut multi rentur, nisi quòd callosior est eis, quæ frequentiùs pepererunt, aut crebrò congressæ sunt, ita, ut vetulis jam sit duriuscula, & similis summitati asperæ arteriæ, ut rectè Herophilus comparavit; fungosæ tamen substantiæ ac duriusculæ nonnihil possidet; fungosæ, ut plurimum contrahi ac dilatari possit, concubitusq; tempore penis modo extuberet; duriusculæ verò, ne in ijs mutationibus, quæ in partu fiunt, afficiatur, utq; semen promtiùs recipiat, neq; præ nimia mollitie partibus quibusdam elevatis, alijs concidentibus anfractus fiant, quibus detentum prolificum semen ad vulvam minus celeriter permeare queat; longioremq; moram in cervice trahens, spiritu genitivo ocyssimè exhalante penitus evadat infœcundum. Juxta cervicem uteri in anteriori sua sede jam ferme supra pudendum vesicæ collum ingreditur; per quod urina defertur, & Nympha fatiscente foras excernitur, (non enim ut Idiotæ & mulierculæ ipsæ mingentes opinantur, per uteri cervicem lotium prodit) ibi cervicis portiuncula excrescit in ipsius cavitatem propendens, & postquam urinam cervicis uteri pars ferè extrema admittit, ipsius, alteriusve humoris regressum in collum vesicæ impedit, illis processibus similis, qui regressum urinæ à vesica ad urinarium meatum prohibent, hinc mulierum lotium occursante, impetuq; collisa cletoride (ita enim hunc processum vocant) magis quàm virorum inter mingendum perstrepit. Uteri cervicem medio circiter progressu à tergo ejus partis, qua collum vesicæ implantatur, plerique tradunt in virginibus exili membrana venulis conspersa dirimi, quæ primo concubitu profuso sanguine disrumpatur; Hymen seu Eugion dicitur. Miror tamen nonnullos ejus crassitudinem describentes, cum inter secandum nunquam sese offerre ipsimet fateantur; quamvis in puellis diductis ipsarum cruribus persæpe conspiciatur, uti ipsi scribunt, situ simili illi quem habet in pectore septum transversum, longa in medio sectione instar rimæ, cujus occasione hymen sanguinis menstrui purgationem in virginibus etiamsi ab interiori parte excerneretur, non impediret, neq; mirum (inquiunt) si in dissectionibus hæc membrana non appareat, quia apud aliquot nationes sedulæ obstetrices illam quasi frustra mulieribus datam effringunt; sic uti solent puerorum recenter natorum ori indicem indere ac linguæ vinculum, si fortè plus justo contractius sit, dilacerare. Hæc est multorum de hac membrana opinio. Arabes verò quinque venas ad cervicis uteri medium utrinque inseri tradiderunt, ac dextrarum venarum ora cum sinistris committi, ex hisque centonem ipsis appellatum atque adeò hymen efformari, quas tamen venas ex sanguine, qui in prima coitione profluit, potius, quàm ex sedula dissectione, cum ibi nullæ reperiantur, procul dubio sunt imaginati, tanta superstitione, ut adhuc reperiantur in felici Arabia nationes, non procul à regno preciosi Joannis, juxta BABEL MELEC urbem, natione Arabes, secta Mahumetani, apud quas filiolarum vulvæ consuuntur, medio relicto foramine, sicque quoad viris maturè conjungantur, dimittuntur, quibus eas obseratas & quasi sigillatas tradunt, ac tunc reserantur puncta & alæ uteri, adeò jam cohærentes ac si ita à natura fuissent fabricatæ; Et hinc ac ex su-

Obiectio.

Solut.

Uteri cervix.

Quare fungosa & duriuscula.

Colli vesicæ situs.

Hymen.

Vesalij & aliorum opinio de Hymene.

Arabum sententia.

ex superiori fatuitate obiter colligas, quàm variis & contrariis opinationibus mundus distineatur, ut non planè ineptè dixerit Aristippus, gloriam ac virtutem non in natura consistere, sed in consuetudine. *Vera opinio* Diligentiores cervicis latera nondum venerem expertis duntaxat quasi conglutinata connivere, ac angustum ibi collum efficere affirmarunt, quæ primus coitus magna ex parte divellit & quodammodo dilacerat, ideo, ut mulieres ferunt, acerrimus ille est, quorum ego sententiæ libentius subscribo. Nam, ut pleriq; referunt, & Nicolus Autor est, visæ jam sunt mulieres, quæ post partum cum obstetrices decoris gratia medicamenta oppido astringentia adhibuissent, ita clausæ redditæ sunt, ut non potuerint coitum exercere, id quod etiam meretriculæ hodie factitare dicuntur, ut virgines appareant: nec non honestæ aliæ fœminæ, quæ suis viris gratiores esse cupiunt. *Natura artificium.* Dignum tamen consideratione, quo artificio ingeniosa natura, hac solum in parte, & in lingua frenum posuerit, nempe ut hominem hisce in locis, â quibus maximum nocumentum impendebat, continentiæ admoneret. *Muliebre pudendum.* Desinit matricis collum in pudendum muliebre, quod etiam muliebre genitale, os genitale, os ceruicis uteri, facies seu potius larva dicitur, & est veluti cutacea quædam hujus colli ἐπίφυσις sive additio, masculorum præputio respondens; & ut præputium ornamenti gratias existit in ambitu rimæ seu oris genitalis, collibus seu monticulis protuberantibus, *Ala uteri.* qui in partibus exterioribus crinibus in fœminis jam maturis ornantur; ab interioribus vero, carunculæ illæ cuticulares instar geminæ linguæ propendulæ adnascuntur utrinque, *Nymphæ.* quæ Nymphæ nomine donantur, quas uteri alas vocant, easdemque naturaeo progenuisse creditum, ut uterum â pulvere, frigore, & alijs externis injurijs tutaretur; quale enim uva pharyngi propugnaculum est, tale utero nymphæ: *Nympha seu dolorus.* fungosa ipsarum est substantia longitudinalemque rimam efficiunt canalis instar seu literæ I, in cujus elatiori parte, ac pinguiori pubis loco, ubi hæ carunculæ conveniunt, juxta id foramen unde lotium exit, occultatum processum parvum efficiunt, exiguo peni, qualis est cuniculi, admodum similem; substantia fungosa, nervosa, & sanguine plena: forma in glandem desinentem, parvo quoque præputio obtectum, quem antea regressum urinæ ad vesicæ collum impedire diximus, quique alium præstet usum non contemnendum: In eo enim prurirus eximius efficitur, ideo præcipua sedes delectationis mulierum, dum venerem exercent, statuitur; In hanc etiam partem bina desinunt ligamenta oblonga, nervea cavaque, quæ â matricis lateribus constituta præcipuam esse illius summæ delectationis caussam invenisse se ex recentioribus gloriatur Columbus. Verum processus ille aliquando naturæ modum excedit, & ad tantam magnitudinem excrescit, ut extra uterum propendens deformitatem atque pudorem inducat, & vestimentis jugiter attritus ad libidinem adeo irritat, ut non desint, quæ per hanc partem etiam erectæ mulieres virorum instar in venerem ruant, & mutuis coitibus incubis, ac succubis sese polluant, quod de duabus Turcis Thessalonicensibus Amatus refert, & nos Vlisiponæ ob simile fœdissimum scelus aliquot mulieres publicè puniri vidimus, Tribades dicuntur â Celio Aureliano, â Plauto subigatrices, & Martial: de Bassa quadam inquit: *Lib.4.cap.9*

Commenta est dignum Thebano ænigmate monstrum,
Hic ubi vir non est, ut sit adulterium.

Quamobrem Aegyptij in virginibus excidere consueverunt, quod quidam indistinctè faciendum esse putant in carunculis illis cuticularibus quæ ante os uteri ad natæ visuntur; qui tamen meo quidem judicio errant, quoniam illæ suos habent â natura usus, nam & magnam fœminis in coitu delectationem pariunt, & uterum, uti diximus, ab externis tutantur. Cæterum hæ carunculæ propriè nymphæ appellantur, ac gallorum cristis similes prope os uteri in

uteri in cervice astant, quas propterea poëtæ per saltus & nemora, satyros quærere referebant, quia in ipsis venereorum delitiæ, quibus illi æstuabant, insunt; Ab his tamen nymphis differt alia pars nympha dicta, quia hæc processus ille est musculosus, ac pelliculosus supra alarum pudendi commissuram situs, quo loco urinarius meatus existit, quam quidem particulam potius scindendam autores præcepisse arbitror, & hoc manuale opus nymphotomiam nominasse, non affectum ipsum ut Moschio perperam prodidit. Mercatus censet, hanc esse affectionem, in qua medici fœminas in viros migrare existimant, & propriè Symptoma turpitudinis nominari, cui ego non invitus assentior, nisi quod sexum interdum circa pubertatis annos in quibusdam detegi potius quam mutari crediderim, & hoc ut plurimum ipso nuptiarum die, quia tunc protuberantes ad Venerem partes facilius foras â naturâ protruduntur, quæ antea latitabant, ut testantur pleræque tum priscorum tum nostri seculi historiæ: Ideo Agrigentinus Empedocles dicebat:

Nymphotomia quid.

Cap. pro prio.

Dub. An fœmina in virum verti possit.

Et puer ipse fui, nec non quandoq; puella.

4. Obs. c. 5.

De qua re plures congessit historias Schenckius ad quem lectorem relegamus: Quod tamen ipse ex aliorum autoritate scribit, fuisse, quæ & conciperent, & postea in viros versæ, in alio generarent, commentitium omnio est. Porro an processus ille seu Nympha tantæ magnitudinis cunctis insit fœminis, quod Columbus existimat, affirmare non ausim, potiusque crediderim, illis tantum adnasci, quæ secundæ jam speciei sive classis Hermaphroditi censentur, ut infrà patebit: Exiguum tamen processum omnibus inesse fœminis, & in cervicis cavitatem propendere in eos quos diximus usus, haud equidem dubito, cum in eum desinant alæ ipsæ seu membranei processus. In caruncularum medio longitudinalis illa scissura est, quæ penem admittit, & adeò horrenda obscœnaque visu censetur pars, ut defunctarum etiam fœminarum cadavera, uti autor est Plinius, contra quam virorum, prona fluitent; seu parcente naturâ earum pudori; quamvis & hujusce rei Physica etiam ratio assignari possit, quia muliebris ventris intercapedo ampla & vasta admodum, cum ob viscera, tum ob continendum fœtum, aquâ potissimum per genitale muliebre ingrediente impletur & exuberat; deinde mulier vertebras dorsi minores habet, utpote angusto thorace prædita; Ilij vero ossa ad anticam partem sustinendo fœtui prominentiora; adde etiam uberum molem; quæ pronas eas reddit. Atque hæc sunt quæ uterum constituunt.

Mulierũ cadavera prona, virorũ supina fluitant.



De iis, quæ utero adnaſcuntur.

CAP. IV.

Teſtes mulieru. *Teſtium ſubſtantia.* INter ea verò, quæ utero adnaſcuntur, teſtes inprimis occurrunt, corpora duo glandulosa, alba, rotunda, ſeminis, & generationis principium: Ij adiacent à lateribus vulvæ, ad fundum utrinq; ſinguli, paulo ſupra cornua, non prægnantibus aliquantò elatius, quàm fundi ſuperior conſiſtit pars; utero gerentibus eandem ferè ſedem occupant: Magnitudine multo minores atq; imperfectiores, temperatura frigidiores fœminæ teſtes, quam maris; forma latiores, quaſi ſphæræ utrinq; compreſſæ, magis tamen glandulosi, ſubſtantia enim non conſtant, ſicuti virorum teſtes, molli, continua & æquali, ſed duriori, & tuberculis plena; intus, præter vaſa, ſinus quoſdam habent tenui quoſoq; humore *Teſtium facultas.* ac craſſiuſculi lactis ſero ſimili, aut ovi candido liquori, plenos. Hæc teſtiũ ſubſtantia facultate ſibi inſita ſanguini, & ſpiritus perfectam ſeminis naturam impertit, ſicuti jecur chylum in ſanguinem convertit, atq; hæc facultas in maſculis virilitatis, in fœminis mulierofitatis cauſa exiſtit. Epididimi de membrana ſive darto conteguntur, perinde ac viri teſtes, quæ quamuis duritie ſit mediocri, *Teſtium membrana.* non tamen à teſtium ſubſtantia facilè divellitur, non ſecus, ac ſi continuũ cum teſtium ſubſtantia corpus eſſet: alijs duobus involucris, quibus virorũ teſtes inſuper conteguntur ſcroto, & eri troide ſive vaginali carent, niſi quod peritonei proceſſus teſtium mediam duntaxat partem involvunt, ubi ſeminaria vaſa, uteriq; venas & arterias ſuſcipiunt, à quibus circumfuſi cinguntur. Horum vaſorum eadem, atq; in maribus, eſt origo, eo ſolùm diſſimilia, quod concidunt in lumborum muſculis, neq; extra abdominis membranam procedunt, cùm & *Vaſa ſeminaria.* ipſi teſtes intra peritoneum lateant; non enim fœminam foràs, maſculi modo, ſed in ſuam ipſius vulvam ſemen emittere conveniebat. Quatuor etiam hæc vaſa ſunt, perinde ac in mari, venæ nimirum ſeminales duæ, totidemq; arteriæ ejuſdem nominis; atque hæc quatuor conceptacula paulo infra vaſa, quæ ad *Origo venarum.* renes tendunt, collocata ſunt. Venarum dextera à venæ cavæ caudice ſub emulgente juxta os ſacrum pullulat, ſiniſtra ab ipſamet emulgente ſiniſtra deducitur, quod factum plerique autumant, ut ſeroſus humor per illam deferatur, qui acrior ex mora effectus, & ſemini permixtus, majorem in coitu voluptatem pareret, quam ſi ab ipſa vena deduceretur; alij, quia in ſiniſtro latere magna arteria prope venam cavam ſita eſt, quæ quidem arteria cum perpetuo moveatur, periculum eſſet, ne tenuis vena ſeminalis in his perennibus motibus rumperetur, quod magis probo, quia juxta primam ſententiam humor ille acris in ſiniſtrum tantum latus emitteretur, ſubindeque vaſorum ſpermaticorum munia diverſa forent, quod vero ſimile non eſt. *Arteria.* Arteriæ ſeminales, tam dextra, quam ſiniſtra propè idem os ſacrum ſub emulgente ſcaturiunt, ſpirituoſo ſanguine plenæ, non ſolo ſpiritu, ut cum Eraſiſtrato Ariſtoteles ſentit, quibus Bonacciolus & Mercatus conſentire videntur: Hæc vaſa dum deſcendunt, primum aliquantulum diſtant, poſtmodum ita implicantur, ut vena arteriam, & arteria venam ingrediatur, factaq; eximia quadam anaſtomoſi, ipſorum quædam portio uſq; ad teſtes aſcendit, ramos in teſtium ſubſtantiam, & illos proximè ambiens involucrum diffundens, poſtea in deferentia vaſa prodeunt, quæ varici formia, latè contortis vitis pampinis, capreolisq; aſſimilantur, ijs etiam brevis eſt via ad uterum, at non directa, ſed pluribus gyris anfractibuſq; flexuoſa, quam maribus, ut vix brevitas flexuum multitudine compenſaretur. *Ariſt. & Eraſiſt. apud Gale. lib. ad id dicato.* *Bonacc. in ſua enneade. Mercat. lib. 2. cap. 2.* *Deferentia vaſa.* Hæc vaſa ſemen per uteri cornua in interiorem ipſius uteri ſinum deferunt, & intrudunt, atque ob id deferentia hîc nuncupantur, ſicuti antequam teſtes pertingerent præparantia. Quæ

quidem

Præparantia

quidem eadem ne sint, quæ antea præparantia dicebantur, an verò diversa, ex ipsis testibus peculiarem ducentia originem, nihil moror, dummodo intelligatur in præparantibus seminis fieri apparatum, & sanguinem, qui prius rubu erat, sensim alterari, & albefieri, qua inchoata elaboratione, magna laboris pars re stibus imminuitur; Alia istarum venarum arteriarumq; seminalium portio, antequam testes pertingat, ad matricis corpus tendit, ut laudabili sanguine conceptus ali commodè possit, & mensium portio expurgetur, corruptis præsertim, & non gravidis; Ipsam uteri substantiam hæ venæ penetrant, ut ipsum nutriant, & ramorum serie sparsa, suis osculis acetabula efficiunt, quæ Græci cotylidones appellitant, quibus partus per umbilici radices utero validissimè committitur: partem dixi sanguinis menstrui per has venas prorumpere, quia pars alia per venas à venæ cavæ divisione juxta os pubis exorta, in uteri cervicem deponitur, non in fundum, maximè virginibus, & prægnantibus, quibus os uteri occluditur; nam cava vena inferiori sui parte, in duos insignes ramos dividitur, qui obliquè ad dextrum & sinistrum crus iter habent; à quibus præter alias propagines illæ etiam venæ prodeunt, quæ in hominibus ad vesicæ latera proficiscuntur, ut ipsam, & intestini recti musculos nutriant, in fœminis cervicis uteri principium petunt, ex quo loco menstruæ purgationes prædicta ratione effluunt, de qua re inter anatomicos professores scio maximam semper versari contentionem, quam nos proximè sequenti libro illustrare atq; dirimere conabimur. Ex hac ipsa venæ cavæ divisione geminæ suboriuntur venæ, altera dextrorsum, altera sinistrorsum, quæ perironeum subeuntes, ad mammas singulæ ad singulam perveniunt, sanguinem in lac commutandum ijs suggerentes, quæ potissimum causa est magni illius, qui teste Hippocrate ac Galeno inter uterum & mammas consensus fit. Quamvis & hic ut tergiversetur Vesalius, & suo more Galenum suggillet, nullum alium agnoscit consensum inter has partes, præter illum, quem per venam cavam fieri dicit. Porro Galenus ex Herophili decreto perinde ac viris, fœminis etiam glandulosas prostatas inesse scribit quarum sit usus, salivalem quendam succum generare, qui acrimonia & salsedine sua in coitu delectet, ad Venerem excitet, & urinarium meatum madefaciat, quò & facilius urina profluat, & ejusdem morsionibus occurratur; negant alij, quia in fœminis matricis collum neq; oblongum neq; nudum est ut virile pudendum, sed intus situm ex continentibus ipsum partibus copiosum madorem recipit, & menstruis irroratur; salivalem vero humorem per ramusculos vasorum spermaticorum in internum vulvæ ostium ad alios usus suo loco explicandos ejaculari non refragantur, quibus & ipse Galenus alibi ex animi sui sententia loquens apertissimè subscribit. Ejusdem Herophili placita secutus Galenus lib: de vulvæ dissectione, alia quatuor vasa venas duas totidemq; arterias ab emulgentibus demandatas utero muliebri aliquando inesse ratus est; quæ tamen in dissectione minimè reperiuntur, inde ortum lapsum existimo, quia cum vidissent sinistram venam seminalem ab emulgenti originem trahere, diversam esse ab illa, quæ à trunco venæ cavæ in dextra oritur, sibi perperam persuaserunt, ac perinde de arteria sentientes, totidemq; in dextro latere inesse putantes quatuor illa vasa sibi confingunt. Cæterum ut ad utero adnascentia, quibus hoc caput dicavimus, oratio redeat, duo nervorum genera eidem donata sunt, à spinali medulla unum, quod tenuibus surculis in uteri cervicem & circa humiliorem fundi sedem excurrit; alterum à sexta nervorum conjugatione, à quo subinde nervi perquam graciles ad elariorem fundi regionem diffunduntur.

Uteri vena, per quas menses purgantur

Acetabula uteri seu Cotylidones.

Prostata.

14. De usu part. 11.

Salivalis humor.

Salivalis humor in fœminis unde ejaculetur.

2. De semine.

Herophili lapsus.

Nervi utero adnascentes.



De Uteri colligantia, consensu, & usu.

CAP. V.

Connexus utero cum variis part.

AStringitur præterea, nectiturq; uterus vesicæ ac recto intestino tenuibus ex peritoneo ductis appendiculis; similiter coxarum ossibus validis sed admodum laxis vinculis, tum nervosis tum musculosis, quæ ad illius cornua pertingunt, & propterea laxa sunt, ut vulva plurimum moveri sursum & deorsum possit, plus minus in coitu cum genituram expetit, & ad penis summum tanquam animal quoddam (ut Plato dicebat) hiare possit. Cum his tamen nec animal est, neq; errat, neq; propriam relinquit sedem, sed parum duntaxat dimovetur, ut infra latius apparebit.

Vterus propriam sedem nunquam relinquit.

Ex dictis constat, uterum cum aliquibus conjunctum uniri, alijs connexum esse, ab alijs intextum, dependere ab aliquibus, & ab alijs nutriri: enimvero collo, vesicæ, & recto intestino juxta fundum perinde ac testibus & vasis seminarijs coalescit; alijs vesicæ & recti intestini partibus annectitur; annexus quoq; est ossi sacro, ex quo etiam dependere rectè dicitur. Ex dorsi verò medulla & lumborum musculis pendere solummodo nervis, & annexus, & contextus est atq; conjunctus; arterijs venisq; non solum annexus, conjunctus, & contextus hæret, sed ab ipsis etiam nutritur. Rursus semen utero præparant testes & seminalia vasa, duæ venæ totidemq; arteriæ, quarum etiam portio illi dicata est, ut nutriatur tum ipse, tum fœtus, nam earum pars antequam testes ingrediatur, deorsum fertur, ut matricis substantiam alat, semen verò ipsum suscipit per vasa deferentia, ac varici conformia, quinetiam salivalem humorem per alias ipsarum propagines; mensium reliqua pars in cervicem demandatur per ductus, qui ab inferiori cavæ venæ parte propagantur: Sensum suscipit per nervos à sexto pari & ab spinali medullâ.

Eximius uteri consensus cum diversis part.

Mercati lapsus.

Nil igitur mirum, si cerebro, dorsali medullæ ac nervoso generi uterus consentiat: non solum quòd membranosâ constet substantiâ, ut Mercatus sentit, sed etiam quòd nervorum propagines ab ipsis partibus mutuetur: insuper mammis & jecori per venas consentit, cordi per arterias, vicinia & colligantia partibus circumjacentibus, vesicæ, recto intestino, ac peritoneo; sed & per spiracula cæca ventriculo, lieni & meseraicis, præterquam quòd membranosæ, ac nervosæ sunt plurimæ istarum partium, quæ propterea etiam per similitudinem coafficiuntur.

Vteri munus triplex.

Jam verò uteri sic constituti triplex est munus; unum sibi proprium, quatenus pars est similaris, & ita alimentum allicit, pro sui ipsius nutritione, per illas, quas suprà enumeravimus, sibi insitas venas à trunco seminalium exortas. Secundum uteri munus est fœminæ saluti pernecessarium, quatenus illi inest excrementa evacuandi ratio, quemadmodum enim in deficientibus vesica & intestinis à proprio munere maximum corpori subsequitur detrimentum; ita si in fœminis hæc pars menstruationis officio, suppressione, aut utcunq; aliter destituatur, longè periculosiora scaturiunt mala, & graviora accidentia, non tamen (quod Mercatus existimat) in hunc præcipuè usum fuit uterus creatus, sufficeret n. sola cervix cum venis huic muneri dicatis; sed potius fuit uterus propagandæ speciei causa mulieri datus, quod tertium ac præcipuũ uteri munus est, quodq; nullibi commodius fieri poterat, & magis necessarium videtur, quam fœminam elui à recrementis, quæ per alias vias commodè possent alioquin expurgari; idcirco anatomes professores meritò uterum definierunt, partem in quâ semen concipitur, fœtus formatur, & augetur, nulla de menstruis aut aliis excrementis factâ mentione.

Mercati lapsus alter

Vterus cur mulieri datus.

Vteri definitio.

Vterus semen trahit.

Nativo, & incredibili quodam desiderio uterus semen virile attrahit, nullam tamen vim illud communicandi habet, sed conservandi tantummodo. At dices; virtutes naturales coordinatæ sunt; si ergo trahit & conservat, oportet, ut ulteriori morâ commutet, & alteret, qua ratione Galenus lib: de nat: facult: nil trahere propter tractionem

Dub. an semen commutet uter.

lib. 4. cap. 4.

ctionem ipsam, sed propter fruitionem disertissime prodidit. Solutio est, non esse perpetuum, ut quidquid trahit, propter nutritionem trahat, semper tamen propter fruitionem, ut rite Galenus; sed fruitio duplex est, nutritoria una, altera refocillatoria, illo modo partes sanguinem trahunt, hoc utraq; vesica, bilis & urinæ, hos licores, & semen uterus, cui natura indidit hanc mirificam cupiditatem, ut traheret, & tantisper retineret, donec præstantior opifex, hoc est, formatrix facultas ad operis elaborationem insurgeret. Mulierem absq; matrice posse vivere, autor est Avenzoar; quia, inquit, fieri potest, ut universa ligamenta putrefiant, & collabatur uterus, muliere salva permanente, quod tum ex libris medicorum, tum aliorum fide dignorum testatur, seq; nobilem fœminam vidisse, de qua erat rumor, absque matrice vivere; idipsum Roussetus, quem videre non pigeat, plurimis eventis confirmat, & Antonius Benevenius lib. de abdit. morb. causis, alterius fœminæ meminit, à se visæ, quæ cùm vulva putresceret, & frustulis comminuta tota decideret, sana tamen supervixit annos decem. Illud fortassè non minùs mirabere, quòd Gesnerus & alii scribunt & plurimi norunt, in Paria provincia haud procul à Patagonum regione, animal reperiri semivulpam à nostris dictum, cui natura duos concessit uteros internum unum, ad generandam prolem, sicuti reliquis animalibus; alterum externum subter communem illum, ad fovendos defendendosq; catulos suos, quos inde non nisi lactandi causa promit.

Solutio. — *Fruitio duplex.* — *Formatrix facultas.* — *Mulier sine matrice vivere potest.* — *Semivulpa animal duos habens uteros.*

Cap. de exitu uteri. — *Sect. 4. de part. Cas. cap. 5.* — *Cap. 11.*

Platonis & aliorum de utero sententia.

CAP. VI.

PLato in Timeo, & cum eo Areteus atq; alij non contemnendæ eruditionis viri sedem uterum mutare, & animal esse, sibi persuaserunt, ac idcirco in uteri strangulatu mulierem respiratione privari, quia uterus sursum ascendens septum transversum suo corpore comprimit, dum enim prolem generare cupiens, seminis masculini avidus, ac menstruo sanguine destitutus, indignabundus per corpus vagatur, ad septum conscendit, & quasi animal quoddam succensens omnifarios morbos excitat. Ita autem videntur istam sententiam vallare; Quæcunq; sensus habent, ea dicuntur esse animalia, perfectiora, quò plures, ut bos, equus; imperfectiora, quò pauciores, ut hyatulæ marinæ, quæ duos tantum tactorium & gustatorium; spongia, quæ tactorium duntaxat habet: cum igitur matrix odoratorium sensum habeat, gustatorium etiam possidebit, atq; ita cùm hos præter tactum (quem obtinere ex seminis oblectatione clarum esse putant) sensus habeat, propriè dicitur & est animal: quod autem odoratorium sensum possideat, liquet, propterea, quòd ipsa (ut illi ajunt) superius quidem existens in thorace graveolentiâ adhibitâ, molestè ferendo fugit, destituitq; eas partes, atq; ad beneolentia, quæ subter apponuntur, currit. Hinc Galenum sibi non constare dicunt Neotericorum plurimi, qui sexto de locis hanc opinionem planè convellat; alibi vero naribus gravissimè olentia, matricibus benè olentia adhibeat, quasi continuò uterum animal esse fateri teneatur. His acutè magis quam disertè dictis addit Fernelius se adstantium mulierum modò querimoniâ, modo precibus adductum uterum sæpè tactum deprehendisse, instar globi cujusdam, in ventriculum efferri, eumq; graviter opprimere, hincq; manu depressum manifeste in propriam sedem propulsum, neq; id magis alienum videri, quam ejusdem prolapsus ad inferiora, quo totus fere prodit, atque adeò, etsi animal esse non patiatur, sedem tamen posse mutare planè confitetur. Cæterum ut, quod posterius retulimus in Platonis opinione, id primo infringamus, planè indignum & à Philosophica mente

Dub. an uterus sedem mutet, & animal sit. — *Platonis & Aretei sententia.* — *Ratio I.* — *Neoterici insolenter Galenum vellicantes.* — *Ratio II.* — *Platon. sententia infringitur.*

Cur membra odorib. gaudent.

mente alienum est, opinari, ex multis animalibus unum animal constare: odoribus refici ventriculus solet, neque idcircò animal esse ullus unquam concludit, recreantur enim membra odoribus, non quòd jucundam qualitatem percipiant, sed quia vapor boni odoris spirituum est accommodatissima materia, quibus partes illæ abundant: quamobrem, præterquam calefaciunt, facultatem etiam quandam sympepticam possident, quæ partium tenuitat: affectus in ijsdem particulis existentes curare, & sanare valet, quod enim de sympathia & dispathia uteri nonnulli causantur, acutum est magis, quàm firmum. Sed, ut alia omittam, quâ ratione graveolentia tot partes pertranseuntia ad matricem ferri possunt? fortassis cum Fernelio dices, ad thoracem per nares facilem esse meatum, ad quem ipsa matrix reliquas partes prætergressa jam pervenit. At certè neque id fieri posse, ex dissectionibus apparet; si enim dissecta muliere uterum manu sursum ad ventriculum violenter trahas, ad os ventriculi eum ducere, quin disrumpantur ligamenta, vix poteris, multò ergo minus suopte impetu, aut violenter impulsus intestina, ventriculum, & septum transversum, ac reliquas illic positas particulas prætergredietur: Vidimus nos sæpè talem tumorem, qualem nobis depingit Fernelius, sed, ut ingenuè fateamur, ventriculum non transcendebat, solumque pertingebat ipsius fundum, quod nos fieri posse non imus inficias, neque ipsa dissectio dissuadet, aut Fernelii adversa ratio quicquam aliud concludit, nam uterus faciliùs descendit, quia gravis suo pondere excidit, neque inde sequitur, posse similiter ad ventriculum ascendere imo neque uteri substantiam esse id admittit Galenus, quod in hoc affectu fœminæ depræhendunt instar globi cujusdam in ventriculum efferri, sed inter jacentes partes ab ipso utero flatuosis spiritibus, aut teterrimis nidoribus vexato. Sursum compulsas; quod tùm fit, cùm ad uteri vasa sanguis, vel alius humor confluit, sed ad interna ipsius, aut quia crassus, aut quia clausa sunt venarum ora, ingredi non potest, tunc enim implentur, & quantum in latitudine ampliantur, tantum de longitudine detrahitur, itaque quò efficiuntur breviora, eò magis ad originem retrahuntur: quòd si id undique æqualiter fiat, uterus rectà trahitur, idque per exiguum, ut ad ventriculum accedat potius, quàm ascendat; si vero inæqualiter, ad partem vehementius trahentem intenditur: Et hic affectus uteri contorsio, ille uteri suffocatio nuncupatur. Cur igitur, inquies, graveolentia naribus adhibentur? quia cerebrum illa sentiendo ab ipsis molestatur, & contrahitur, simulq; cum ipso odoratorius spiritus, ac per continuum ex hac molestia reliquæ etiam particulæ contrahuntur, qua contractione trudunt ac veluti exprimunt, propelluntq;, ac deorsum provocant matricem. Adhuc tamen majori cachinno digna videtur eorum sententia, qui, ubi suppressa sunt menstrua, uterum exsiccari ajunt, dein humectari cupientem viscera petere, cumque ascendendo septum transversum oppetit, animal respiratione privari; quod cum priscis illis, qui naturæ opera investigarunt potiùs, quàm invenerunt, Cordæus etiam nuper in primum de morbis mulierum parum circumspectè prodidit, ac multa super hanc rem compilat, quæ non nisi ab angulo ad parietem concludunt, ut vel hinc colligas, vulgatis illis gynæciorum tribus voluminibus una cum præstanti doctrinâ, similes fabellas & prodigiosa multa figmenta contineri, quæ facilè possint tyronibus fucum facere; planè enim ridiculum est id, quod de uteri humectatione comminiscuntur, tametsi Hipp. ejus sententiæ autor fuerit, aut ex aliorum mente, aut quia non est euique uni datum omnia scire. Si enim uterus requirit humorem, paratiorem illum habet, & propinquiorem in incumbente vesica, recto intestino, & vasis, quæ utero implantantur, quàm ut ipsum ex septo mutuetur, particulâ omninò aridâ, & siccâ. Liquet igitur uterum neq; animal esse, neq; ullum voluntarium motum possidere, neq; supra ventriculum ascendere, sed propter convulsionem vasorum modo ex repletione, modo ex inatione ortam ad ipsius ventriculi fundum tantummodò retrahi,

Fernelij ratio infirmatur.

Sup. cit.

Vteri ascēsus.

Vteri contorsio.

Graveolentia narib. cur adhibeantur.

Aliorum ridicula opinio.

Notatur Cordæus com. 1. text. 1.

1. De morb. muli. text. 7. & 41.

De

De Mammis.

CAP. VII.

Mammæ definitio. NUnc memores instituti nostri ad mammárum historiam accedamus; mammam enim alteram partem generationi dicatam esse superius retulimus. Hæc quidem eminentia carnosa, glandulosa, ac semicircularis est, gignendi lactis vim à naturâ habens; sita ad latus pectoris, in cujus medio papilla protuberat. *Situs.* Duæ sunt mammæ in thoracis anteriori sede ad ossis pectoris latera collocatæ, secus ac in alijs animantibus, cum hic locus non impeditus ad lactandum mulieribus manibus usuris commodissimus extiterit, & generationi lactis, propter cordis viciniam, cui reciprocum calorem ut gratus vicinus mammæ retribuunt, in modum pinguedinis seu pellicceæ vestis; quam eandem in viris positionem servant, quibusdam tamen mulieribus vicinius ad pectoris medium invicem accedunt, quibusdam autem (quod & pulcherrimum ducitur) utrinq; recedunt, & thoracis lateribus magis appropinquant. *Glandula mammarũ.* Mammam multæ sed parvæ glandulæ constituunt, sibi mutuò incumbentes, & inter se commissæ adipis, & fibrarum interventu, in medio tamen ad papillæ centrum una magna, & instar mammillæ effigiata habetur. Hæc glandulosa substantia varia est, nam viris pene nulla eademq; arida; uti etiam admodum puellis; juvenculis vero paulo compactior & duriuscula, vetulis flaccida, quæ vero mulieres magnas ac pendulas habent mammas, mammosæ, seu ut paulo placet mammeales dicuntur, quæ an ad lactis generationem conveniant, inferius disputabitur. *Mammeales mulieres quæ dicantur.* Cæterum universa mammillarum substantia inter cutem & generalem membranam continetur, venis magnis ac frequentibus intertexta; quarum alias externas, à ramo venæ cavæ axillam jam petentis descendentes, suscipit; alias internas à venâ cavâ pariter descendentes ex jugulo summoque sterno, quæ partim absumuntur in mammas, & pectoris internos musculos; partim ad Xyphoidem cartilaginem, & musculos rectos delapsæ paulò supra umbilicum surculis suis occurrunt surculis ascendentibus ex illa divisione venæ cavæ ad dextrum & sinistrum crus, ex qua antea diximus venas in matricis cervicem derivari, per quas menstrua fluunt; quippe hæ venæ ascendentes oriuntur à ramulis, qui originem habent eandem, quam illi, à quibus venæ ad uteri cervicem propagantur; & hinc est tantus ille uteri cum mammis consensus in mulieribus, ut mammæ solidiores validum esse fœtum nuntient, tradente Hyp. & si refragetur Vesalius; graciles vero fiant ijs, quæ corrupturæ sunt conceptus; & mammarum altera gracilis facta abortum portendat, & utero gestanti ex mammis lac fluens debilem fœtum significet, (cujus rei causa infra lib: 4. constabit, cap: de lacte) & mammæ tumidæ ac magnæ ad conceptum valeant. *Vteri consensus cum mammis.* Adhæc arteriolas etiam cum his venis habent mammæ, quamuis paucas & graciles, subinde & nervos, qui in easdem sicuti in alias thoracis partes excurrunt, quorum crassissimus ille, qui è quinto costarum intervallo papillam adit, cui exquisitissimum sensum communicat. *Arteriæ. Nervi.* Forma penè semiglobum referunt utpote exterius rotundæ gibbæq; sunt, papillam instar processus obtinentes; intus vero, qua pectori committuntur plana lataque innituntur basi; hanc illis semicircularem figuram natura tribuit, non tam quò minus paterent injurijs; quam quò plus lactis continerent: *Forma.* Etenim rotundum omnium capacissimum; exterior tamen pars in ambitu papillæ circulo quodam obscuratur, pallescente in virginibus, fusco in gravidis & lactantibus, nigro in vetulis, & rugoso in ijs quibus flaccescunt jam mammullæ; à græcis φῶς nuncupatur, & efficitur à connexu cutis in hoc loco cum subjectis corporibus. *Circulus.* Ipsa vero papilla substantiâ *Papilla.*

3. Popul. sext. finem. 5. Aph. 37. 5. Aph. 38. 5. Aph. 51. 2. Prædict. 3?

B constat

constat ad penem proximè accedente, est enim illi nervea quodammodo cutis, substantiam intus spongiosam continens quæ dirigi ac vicissim laxari, similiter ac penis, potest, habet autem tenues, & conspicuos meatus, fibræ ac nervi modo albicantes, qui venarum surculi sunt, multiplici serie per glandulosam mammarum substantiam excurrentium, ex quibus lac effunditur.

Papillæ usus

Usus ejus est, ut cum infans angusto teneroque suo osculo mamillam integram capere non posset, hunc illius prominentem canaliculum, in quem omnia terminantur vasa, labiis apprehenderet, & per illius foramen lac suggere commodiùs posset, quinetiam papilla nervorum surculis, & subinde exactiori sensu abundat, ut mater illecebram ac voluptatem persentiens, fœtus in lucem recenter editi nondum dentato ori libentiùs titillandam pruriendamque inderet, ac sugendam offerret. Hæc in virginibus rubet, in lactantibus magis eminet, livetque; in vetulis oblonga nigricat.

Mammarũ usus triplex

Mammarum usus triplex: primus & maximè proprius, ut nuper nato fœtui, quamdiu solidiori cibo uti nondum potuerit, alimentum, hoc est, lac suppeditent, sanguinem, quem per venas magnas & frequentes sibi distributas aliquantisper elaboratum recipiunt, in illud ipsum convertentes, hanc enim à naturâ insitam vim habent. Secundus, ut sint veluti propugnaculum quoddam ac operimentum cordi, & ab eo calefactæ, ipsum recalefaciant, non aliter quam operimenta alia, quæ nobis extrinsecus injicimus. Tertius, sed minus principalis, ut ex contactu voluptatem afferant;

Aristoteles notatur.

neque enim hic recipienda est Aristot. sententia 4. de partib. alium existimantis, mammillas propter cordis tutelam potissimùm fuisse creatas, quemadmodum enim uterus propter generationem fœtus, sic mammas ad ipsius in lucem editi nutritionem fuisse à natura primò constitutas, magis est rationi consonum.

Mammillas cur habeant viri.

Sed quorsum in maribus mammæ dicit Aristot. quos nutrire non oportebat? Quia natura marem, & fœminam effingens, qui ejusdem erant speciei, similitudinem ac notam ejus membri, quod alteri sexui fructuosum admodum esset, huic etiam voluit imprimere, & ut sagax suam etiam utilitatem invenit cordis tutelam, quin & ad titillationem in viris faciunt, & papilla centrum ac terminus in pectore est, in quem venarum & nervorum huc pertingentium fines desinunt, ac copulantur; Perforatæ tamen in eisdem non sunt, quia lac non oportebat emittere, quamvis & id aliquibus contingere certum sit, & mammas aliquando habent viri, qui humidius temperamentum sunt sortiti, ac lævore quodam præditi parvisque venis ut Aristot. autor est 7. de Hist. animal. 1 quibus etiam nonnunquam lac generatur, ut suo loco patebit.

Mammarum contactu libido excitatur.

Quod si quæras, cur mammillarum contactu provocantur mulieres ad libidinem? Sunt, qui respondeant, quia ex caliditate, quæ obtrectando mammis ingeneratur, incalescit uterus, & propter harum partium consensum excitatur libido. Ego verò non parum etiam ad illecebram illam voluptatem adjuvare puto acutum papillæ sensum, ex cujus pruritu titillationevè mulier venit in memoriam anteactæ voluptatis, nam ut vir, in quo hujuscemodi consensus reperitur, nullus quodammodò oblectatur, magis tamen mulier, quia mollior in illa contrectatio; habet enim perindè ac culcitram substratam pinguedinem, ideoque papilla, sicuti in viro, offi non collidiitur.

Duas cur mammas.

Habet mulier duas mammillas, reliqua autem animantia plures, quia hæc plures fœtus illa unum tantum vel alterum nutrit; aviculæ mammillis carent, ne pondere ejus volatus impediretur; pisces etiam mammis & lacte sunt destituti, quia, ovo intra se concepto, animal posteà in lucem excludunt, in eo tamen genere cete, delphinus, balenæ, ac marinus vitulus mammas, & lac habere dicuntur.

De ossibus, quæ in muliere, uteri & mammarum ratione, à viri ossibus dissident.

CAP. VIII.

NE quippiam huic tractationi desit, consonum erit, explicare, quæ ossa in mulieribus, uteri & mammillarum ratione, â viri ossibus diversam constitutionem acceperint. In primus os illud, sacrum appellatum, quod *Os sacrum.* amplitudine superet reliquas omnes vertebras, quibus veluti basis substernitus, in viris rectiùs, in fœminis ad exteriora magis recurvatum conspicitur, ne tamen cum medicis plebeis existimes, osistud fœminis, dum pariunt, dilatari ac propterea sacrum dici, quod sacram & magnam hanc operationem edat: cùm potiùs sacrum, hoc est, magnum, quod Græcè ἱερὸν sonat, nuncupetur: neq; enim ulla ratione cedit, quare commentitia profectò, & adscriptitia prima appellatio censenda est. *Coccygis os* Fortasse tamen primum coccygis os ad aliquem motum in partu edendum, ubi imam sacri ossis partem media cartilagine excipit, vertebrarum compagem imitatur: Differunt etiam à virorum ossibus coxendicum ossium partes infimæ, quoniam in mulieribus mutuò longè magis *Coxendices* distant; insuper ilium ossa, quæ intestina ac vesicam sustinent tuenturque, *Ilium ossa.* multò ampliora sunt ipsorumq; spina in latera latiùs, quam in viris, expanditur, quò leviùs ac minori negotio mulieres uterum gererent, ideoq; etiam extrorsum insigniùs excavantur. Ad hæc infimæ pubis ossium partes magis in *Pubis ossa.* mulieribus sejunguntur, ac invicem veluti sinuatæ distant, sic ut vacua sedes inter os caudæ & internas regiones infimarum ossium coxendicum partium multo amplior & capacior, quam in viris, occurrat. Præcipua pubis ossa non tam longa linea ac in viris committuntur; hac enim ratione & horum ossium brevitate natura fœtui gerendo excludendoq; prospexit. Illud verò est ma- *Quorundã opinio vana.* ximè absurdum, quòd quidam etiam magni nominis viri sunt commenti, pubis ossa in viris esse continua, in mulieribus autem cartilaginis interventu coalescere, ut partus tempore remitti, invicemque disjungi queant. Nam etsi commissura illa in utroque sexu cartilagine oppleatur, parturientibus tamen mulieribus hæc ossa invicem minimè disjunguntur, (cujus enim ope ad se ipsa posteà redirent rejungerenturvè?) quin potiùs obsirmavit natura valentissimis viribus eas partes quæ aliquando violentia coactæ disjungi periculum esset, ut validum impetum sustinerent, sicuti futurum erat in enixu. Si opponas Hipp. *Hipp. locus enarratur.* in lib. de nat. pueri asserentem, circumstare partes ad latera muliebris pudendi, quæ diducuntur in partu; nec autoritati experimentum deesse, siquidem apparet in parturientibus nonnullis partes ossis pubis à se invicem divelli: Respondeo Hipp. ibi non de osse pubis aut sacro, sed de superioribus partibus coxendicis esse intelligendum, quæ quidem ob laxum nexum, quem cum sacro osse habent, fœtus impetui non nihil cedunt, quæ tamen si extra modum per violentiam dissitæ fuerint, claudæ & ad incedendum impotentes redduntur mulieres; ad justam vero perfectamque ætatem nondum pervenisse illas, in quibus pubis ossa dissociantur; quod si in partu contigerit, rem esse periculo plenam, ac ob id quam plurimas obiisse, â quibus fortasse experimentum fuit *Crenæ usus.* desumptum. Jamvero crenam (sic vocant cavitatem illam, quæ sub media *Cordæus 1. de morb. mul'er. cap. 4. & 7. 24.* ossis pubis parte inferiori latet) naturam efformasse, ut uretera partus tempore eò se reciperet, ne à compressione egredientis infantis læderetur, vero simile est, viris etiam propterea absq; illo usu inesse, ne quid in utroque sexu dissimile appareret, ut supra de mammis dictum est. *Dorsum.* Dorsi etiam superior pars diversam sortitur figuram, retrorsum vero magis in muliere inflexa est, ut, cùm uterum gestat, anteriori sede pondere gravata, posteriori corporis parte moles susten-

Fœmoris ossa. *Thorax.* *Cartilagines costarũ.* *Sternon os.*

ſuſtentetur, ac ita in æquilibrio corpus conſiſtat; hinc eſt, quód gravidæ ſuperiora corporis retrorſum inclinant cum incedũt. Fœmoris ſubinde oſſa ob coxæ amplitudinem ſuperiori ſede in mulieribus magis ab invicem diſtant, hinc lumbos prominentiores & fœmora craſſiora habent. Porro thorax anteriori ſede nonnihil depreſſior eſt, quam in viris ut mammillis aptam pararet ſedem; & coſtarum cartilagines, quæ in viris ad extremum ſenium cartilaginoſæ perſiſtunt, puellis, ubi primum mammillæ excreverunt oſſeæ in ambitu non nihil fiunt, ut mammillarum molem, quæ ipſis incumbit, meliùs ſuſtineant, nec introrſum comprimantur. Quód autem pleriq; opinantur pectoris os, quod Sternon dicitur, in mulieribus eſſe perforatum, ut venæ extrorſum ad mammillas utrinq; ferantur, figmentum omninò eſt, cùm ſolùm parte ſui poſteriori ſpongioſum ſit & plenum foraminibus, in quæ vaſa, à quibus alimentum capeſſit, ingrediuntur; venæ autem, per quas in mammas ſanguis defertur, per ſpatia intercoſtalia dicta obrepunt. Nec ſubinde in ſceletis apparet, quod plurimi ferunt, virum unius coſtæ numero à muliere ſuperari; fatendum tamen eſt cum ſacris literis Evam ex Adæ coſta à DEO Optim. Max. procreatam fuiſſe. Cæterum quamvis Adæ corpus ex altero latere unâ caruiſſet coſtâ, non ob id omnibus deinceps viris illam quoque deficere neceſſum eſt; cum præſertim ex theologis multi adſtruant, illam coſtam in primo homine, ratione individui, fuiſſe ſuperfluam, ideo ſublatá remanſiſſe perfectum: fuiſſe tamen neceſſariam, ratione ſpeciei, quia de ipsâ mulier erat ædificanda, ut ſic Adam principium eſſet totius humanæ ſpeciei, ſicuti ſemen, individuo ſuperfluum, ſpeciei perneceſſarium eſt: Alii verbum in Hebræo poſitum non nunquàs latus quam coſtam ſignificare ſcribunt, (ut Gallicè *coſte*;) Itaque fuiſſe mulierem non de coſtâ viri formatam, ſed de latere cui poſteà excerpta caro ſuper creverit. Pro quibus facit id, quod ſequitur: *Et replevit carnem pro ea*, ſeu, & clauſit carnem in loco ſuo, ut Hebræi legunt.

De partibus, quas natura machinatur, dum fœtus in utero geritur.

CAP. IX.

Involucra cur triplicata.

AGE vero explicemus nunc etiam, quæ intra prægnantis uterum toto geſtationis tempore oriantur: Hæc autem ſunt fœtum involventes membranæ, umbilicalia vaſa, & fœtus ipſe. Tria igitur numerantur circumdantia fœtum involucra, quæ non ſolùm ſibi mutuo incumbunt, ſed multis locis coaleſcunt, quæq; natura quoad fieri potuit, unire ſatagit, ut quod roboris cuique deerat, id omnes à ſeſe mutuò adipiſcerentur.

Primum chorion.

Primum & externus involucrum, carnoſa quæpiam affuſio eſt, ſive multarũ venarum & arteriarum contextus, qui fœtui extrinſecus in orbem circumjicitur, ut quod ipſi ſubeſt nullo pacto matricem contingat, per eamque mediam fœtus matrici connectitur; Chorion nuncupatur; & quamvis in brutis ſpatia quædam habeat membranis obducta, in muliere tamen, de quâ ſolá agimus, minimè membrana eſt, ſed venarum affuſio, & carnea ſubſtantia, quæ propter formam medicis placenta dicitur, eamq; Lienis carni rectè conferes;

Vſus chorij.

ut enim hæc vaſis undiq; attexitur, ita ſubſtantia illa uteri vaſa in interius involucrum tendentia circumplectitur, nutrit, ac continet, ſimulq; ſanguinem ipſorum nonnihil adhuc elaborat, fœtuique aptiorem reddit, adnaſcitur vero hæc ſubſtantia utero, & externæ Allantoides membranæ ſuperficiei, ac in partu eidem membranæ cum vaſis ipſi intextis adnata exit, cui ſane in latitudine ac ſitu correſpondet; quam cauſam fuiſſe puto cur Plateatius ipſam inteſtinalem, chorion nuncupaverit, apertiùs tamen decipiuntur alii, exiſtimantes inteſtinalẽ tunicam eſſe eandẽ, quã græci

Plateatij lapſus lib. de part. muli. Mercatus.

chorion

chorion dixerunt, eamq; ab Allantoide diversam, cum tamen intestinalis eadem omnino sit, quæ Græcis Allantoides, apud quos ἀλλᾶς intestinum est; fuit tamen facilis fucus, ob maximam sententiarum varietatem, quæ de fœtus involucris apud scriptores reperitur, nam & chorion propriè non hanc aut illam membranam, sed omnes una secundas, & totam inuolucrorum compagem significat, quamvis à Galeno ac reliquis Græcis singulariter pro affusione illa accipiatur, quàm placentam neoterici dicunt, & in brutis membrana est, in homine carnea substantia, seu, ut Galeno placet lib. de vulvæ dissectione, multarum venarum, & arteriarum contextus; qui ita, ut exit, cum Allantoide conjuncta ab aliquibus etiam chorion dicitur, quasi fœtus sedes, à latinis secunda vel secũdina, quasi secundus partus: dicitur etiam loculus, Gallis *la deliuranse*, Germanis büschele/ Hispanis PAREAS. Nos affusionem illam seu placentam cum Galeno chorion dicimus, & clarioris doctrinæ gratia primam membranam constituimus & maximè externam.

Secundina quid propriè dicatur.

Choris nomina.

Altera tenuissima est quam à similitudine farciminis Allantoidem Græcis nuncupari protulimus, seu intestinalé, aliis biles nuncupatur, Ascari, secca; hæc autem priùs oritur, quàm Amnium, inter quam & chorion mediat, initium suum ex uracho meatu accipiens, angusta autem est, fasciisq; modo infantem cingit, neque enim eum totum comprehendit, sed eminentibus tantùm partibus capiti, natibus & pedibus superjacet, &ab uno uteri cornu ad alterũ usq; porrigitur; tenuis & infirma admodũ, ut quę ex serosiori muliebri semine tenui & infirmo coalescat ut quidã adstruũt aut ex salivali humore viri, ut aliorum fert sententia, ad fundum vesicæ ipsius fœtus recto& insigni meatu pervia ut cum vesica committatur per urachum in medio sitũ, est autẽ urinaculũ illius intestinalis membranæ initiũ.

Alterũ. Allantoides sive intestinalis.

Vsus intestinalis.

Hujus membranæ usus est fœtum involvere, ac fœtus lotium in se ipso colligere usq; ad partum, modo duabus tunicis constat, quarum altera amnio, altera chorio adhæreat, & inter eas urina fœtus contineatur, quod aliqui putant; modo una tantum, inter quam, & amnium urina fluitet, ut sanior est opinio; commodum vero naturæ visum fuit, urinam illam tam acrem, ut nares Allantoidem secantium feriat & horroré inducat, longius à fœtu in hujus membranæ spatium abducere.

Tertiũ amnium.

Tertium & intenus fœtum ambiens involucrum exquisita est membrana, longè quam farciminalis mollior, & prorsus alba tenuissimisq; venis & arteriis ad ipsius solá nutritionem intertexta, ideo à candore & mollitie ἀμνίον, ac veluti agnina, vel ut quibusdam placet, amiculum, ab obstetricibus conceptus armatura, Avicennæ Abgas; aliis avitium, sella, alicas, & aurelia nuncupatur. Inter hanc & fœtum, utrumq; excrementi genus, quod ex singulis partibus per concoctionem secedit, sudor nempè, & quæ proprio nomine carent sordes, colligitur humor albus, & sine fœtore, imo tam mitis, & innoxius, ut fœtus cutem, quam continenter tangit, nullo modo violet.

Sudor fœtus.

Hæc duo excrementa primum in partu exeunt, & aquas vocant obstetrices, multus autem toto, quo geritur fœtus, tempore colligitur sudor, eamque membranam propterea multum distendit, quamobrem ne disrumperetur, facta est à natura robustior, licet tenuior quam farciminalis:

Vsus sudoris in fœtu.

Illius humoris utilitas non contemnenda est, nam fœtus in eo quasi innatans sursum attollitur, ac vehitur, ut minus sit gravis iis vinculis, per quæ matrici cohærescit.

An fœtus sudorem in utero emittat.

Mercati sententia.

Non potest sibi persuadere Mercatus, sudorem esse humorem istum qui intra amnium continetur, sed alium à natura excogitatum pro fœtus commodo. Si enim, inquit, extra uterum non nisi violento motu sudor fit, quomodo infans sudare poterit, qui non exercetur.

Improbatur

Hæc tamen ratio invalidior est, quam ut illa commotus à sapientissimis viris discedere debuisset; extra uterum quidem non sudamus, nisi vehementer exercitati; quia densiori sumus contexturâ, & non nisi valido exercitio meatus rarefiunt; at infans cum humidissimus sit, & contexturæ rarissimæ, facile sudare absq; ullo exercitio potest, prę sertim præpollente calore, quin etiam extrà videmus, multos absq; exercitio æstivo tempore abundante calore & humiditate in lecto jacentes copiose sudare, maximè si calidum bibant aut comedant;

dant; meminerit quoties propinato guajaci poculo, aut simili alio absq; motu sudor copiosissimus erumpat; Atqui puer, & humiditate, & calore abundat, & in loco calidissimo multis stragulis opertus continetur, & humido calidoq; sanguine alitur, & raram habet contexturam: Quare nil obstat, quo minus sudorem possit emittere; quod si admittit, humorem hunc à natura excogitatum foetus gratia, unde illum demandaverit etiam indicare oportuisset, non autem aliunde propius aut commodius, quàm ex sudore foetus; sic enim solet solers

Natura solertia. natura ex uno opere sæpius nobis multas commoditates impertiri. Sed ut ipsi Mercato iter omnino occludamus, revocemus illi in memoriam id, quod ipse absq; controversia fatetur, dùm foetus in utero est, totam menstrui sanguinis materiam, ad illum converti; in lucem edito ad mammas; menses viro quantumvis frigidissimo nunquàm evenire; foeminæ ob foetus nutritionem, excrementum in menstruum converti; cur igitur, quæ hæc novit, non noverit etiam infanti sudorem provocare, ut & ab illo expurgetur, & purius alatur, & substratum humorem, quem aliunde debuerat alioquin mutuari, inde suscipiat, quò

Alter usus seu utilitas. tandem in partu humectetur, laxioresq; viæ fiant, & fluidiores; quæ altera est ex supra dictis humoribus, tùm foetui, tùm matri communis utilitas; quo enim tempore vasa pariter membranæq; disrumpuntur, foetus hoc liquore perfusus, facilius elabitur collo matricis; neq; solum foetibus lubricandis confert, sed etiā ipsius matricis collum ad maximam dilatationem facile reddit; à prædicto siquidem liquore humectatum mollius efficitur, dilataturq; facilius, summo Dei beneficio, ac magno naturæ mysterio, quæ humoribus iisdem, quos pro foetus salubritate gigni oportuerat, ad ipsius promptiorem exitum summa providen-

Obiectio. tia utitur. Sed ut ad foetus involucra, quæ hoc caput sibi vendicant, tandem redeamus, dicet fortasse aliquis, si velamina hæc sunt adeo tenuja, ut aranearū telis similentur, &, nisi inter dissecandum moderate tractes, facile abrumpantur, cur quæso ipsa non disrumpuntur cum gravida ipsa currat aliquando atq; saltet?

Solutio. Cui respondemus, non fortunæ temerariæ, sed mirabilis artificis hoc esse indicium, cognoscentis tenuja ac debilia corpora firmiora reddi, & ad quemlibet impetum sustinendum aptiora, si alia aliis invicem conjungantur; sic quæ ex lana aut aliis fomentis vel pilis contexuntur, robur longe maximum ex mutuâ compositione adipiscūtur. Sed cur non statim initio natura singulas ipsas fortes effecit? hoc etiam naturæ, & ejus immensi autoris maximum fuit beneficium, quia si crassæ essent ac duræ pondus cū tumore maximo à gravidâ pependisset, quòd non illi modò esset molestum, sed angustiam non necessariam foetui præberet; & insuper dum pariendum esset rumpi etiam omnes non facile possent.

De vasis, quæ ex utero foetui inserviuntur.

CAP. X.

Dub. Acetabula seu cotylidones an in humana specie sint, an vero in brutis duntaxat. SUperius jam explicuimus, qua ratione pleraq; venarum & arteriarum oscula ad uterum perveniant; hæc autem intra ipsum extremitatibus suis nodosas quasdam eminentias, ani hæmorrhoidibus similes, habere plerique dicunt, quas alii cotylidonas, hoc est, acetabula, appellant, ejus herbæ figuram imitantes, quam Græci ob acetabuli seu heminæ formam cotylidonem, & à cymbali imagine cymbalitidem nominarunt, nos umbilicum veneris, & acetabulum dicimus. Cæterū hujuscemodi eminentiæ num in solis brutis, an etiā in utero muliebri reperiantur, quæstio fuit jam Galeni tempore controversa, & de qua adhuc apud insigniores anatomes professores pugnaciter contenditur, quodcontigisse suspicor, quoniam, qui primi corpora brutorum dissecuêre, in vaccæ, cervæ, ovis, & capræ utero illas eminentias ad acetabuli formam effigiatas invenerunt, ideoq; qui post ipsos in humano utero eadem vasorum ora

Tenenda sententia. terminari considerârunt, etsi protuberationes illas insignes non haberent, tamen analogicè eodem nomine appellandas censuerunt; quod melius est ita existimare, quàm vasa ipsa ab Hip. & reliquis antiquis acetabula dici, quemadmodum

5. De fabrica 16. Vesf. Lib: de vulva dissect. Galenus.

modum Vesalius comminiscitur, non aliâ ductus ratione, quam ut tacitè Galenum suo more convellat; cum tamen is differentiã inter acetabula uteri humani, & brutorum apertè cognoverit, quod in muliebri utero minora multo sint, quam in alijs brutis reperiantur, et Hipp: exponens 5. Aph: acetabula non vasa, sed ipsa vasorum ora Hipp. nominasse concludat: hanc tamé quæstionem quia voculas spectat, de quibus sum parùm solicitus, missam facimus; si modo intelligas prædictas eminentias in utero, ubi mulier conceptura est, aperiri; conceptionis vero tempus esse, vel incipientibus vel cessantibus menstruis medici tradiderunt, quia tunc aperta sint vasorum oscula, ex quibus uterus exasperatus meliùs semen retineat, & purgatio lunaris neq; multa neq; acservatim tunc effundatur, sed ea mediocritate, ut ab elabentis sanguinis paucitate semen abunde alatur, non suffocetur; sed enim, priusquá fluere menses cæperint, mulierem non concipere, quod & semen careat alimento, & unde adhærere possit non habeat, levem enim tunc uterum esse, ob vasorum conclusionem, ut inde semen, tanquá calx à levigato pariete ocyssime elabatur, qui enim parietes illituri sunt, eos prius exasperant, deindè colores inducunt; Et quamquá reliquo toto purgationis tempore apertæ sint venæ, tamen (inquiunt) mulieres non concipere, quod semé influentis sanguinis multitudine eluatur: In eo tamé videtur peccare hęc ab Hipp. Galen. & reliquis, tum græcis, tum Arabicis medicinæ scriptoribus concepta, & à neotericis omnibus probata opinio, quòd dicat mulieré non concipere, nisi cessantibus, aut incipientibus menstruis; hoc siquidem, è diametro pugnat cum sacris literis Levit: 15. ubi interdicitur mulieri, accedere ante numeratos septem à suâ purificatione dies, quod ipsæ religiosissime observabant, & tamen fœminas Hebræas fœcundissimas fuisse constat: Neq; verò eorum ratio ulla est, tota enim in eo cósistit, quòd occlusis vasorú osculis levigetur uterus ideoq; semen non adhæreat, quasi vero uterus ipse non habeat attrahendi & retinendi semen nativam vim; potest levis ventriculi superficies interna alimentum non adeo aliquando familiare usq; ad concoctionem retinere; potest levigata vesica urinam acrem & mordacem, potest folliculus fellis amaram, & super vacaneam bilem complecti; cur igitur vulva feminis substantiá sibi adeò familiarem, & tanta aviditate prolectam non poterit retinere? sed donemus, opus adhuc esse uteri asperitate, illa mihi profectò satis videtur, etsi perexigua, quam oscula venarum etiam obcæcata, & nullo sanguine fluente efficiunt, dummodo non multò pòst fluat in eos, quos (ut jam tandem institutum repetam) usus aggredior. Posteaquam semen concipitur, illiq; membrana veluti refrigeratis pultibus obducitur (quam ovi internæ pelliculæ Hipp. assimilavit) venæ, & arteriæ uterú implicantes aperiuntur, membranamq; eam, ipsumq; semen amplectuntur; ex ijsq;, quasi augeantur, nova accrescunt vasa, ita ut ab unoquoq; osculo vas generetur, ab osculo nimirú arteriæ arteria, à venæ osculo vena, ex quibus fœtus jam formandus enutriendusq; est, non aliter quam matris brachium aut crus: Quæ tamen quia sui in exortu plurima sunt, & incommodú fuisset fœtus corpori tot implantari; postquam affusionem illam genuere, quam orbicularem esse, placentæ in modum, & chorion à Galeno nuncupari, suprà jam diximus, quò validius firmarentur inter se deinde, coeunt, & in duos veluti stipites desinunt; coälescentiæ autem modus talis est, qualis dum multæ ac tenues arboris radices binæ & ternæ inter se ita conjunguntur, ut ex ipsis aliæ majores quidem mole, numero vero pauciores exoriantur, & hæ rursùs coëuntes alias producant, idq; tantisper fiat, quoad in unum duovè conflatæ omnes ad terræ superficiem, & arboris truncum desinant, hâc enim penitus ratione vasa hæc ad ipsum fœtum, allantoidem perforantia, se ingerunt, & dicuntur umbilicalia. Nihil enim aliud est umbilicus, quam quatuor hæc vasa, in medio sui urachum habentia, hoc est, lotij ductorem Avicennæ sumen appellatú, hic verò est principium farciminalis tunicæ, & propterea perforatus ad fundú vesicæ ipsius fœtus, ut per ipsum excretum lotiú, ea, quâ diximus, parte colligatur, longè enim pręstiterat, fœtum non per pudendum urinam reddere, sed ut nunc habet, per umbilicum, propter

Dub: Conceptio an. faciliùs contingat incipientibus deficientibusq; menstibus. Medicorum sententia.

Improbatur.

Diluitur ratio.

Conceptionis ratio.

Vasa umbilicalia.

Umbilicus quid. Urachus.

ipsius urachi rectitudiné, cui tamen musculus circumjectus est nullus, qui prospiceret, nè excrementa intempestivè effluerent, cujusmodi in natis, quoniam nullum tempus ad id fœtui est intempestivum.

Cur per urachum & non per penem urinam reddit infans.

Hic tamen meritò dubitabis: si verum est, puerum ex collo vesicæ urinarium meatum usq; ad apicem virgæ apertum habere, cur potiùs lotium per urachú transmittit, quam per illum? vel saltem cur non aliquá ejus parté ipsa vesica per virgam ejaculatur?

Solutio.

causa hujus rei est quia latitudo urinaculi multo major existit, quam ea quæ vesicæ collo inest, item rectitudo ejus major, qua quidem ad educendam urinam colli obliquitate est præstantior: propterea nullus est musculus extrinsecus urinaculo appositus, uti diximus, qui effluxum urinæ prohibeat, cujusmodi sphyncteris reperitur ad collum vesicę, pro quo constringendo aut laxando voluntariâ actione fœtus indigeret, qua tamen in utero caret, ut Galenus autor est lib: de fœtus formatione, & infrà latiùs patebit. Ratio autem experimento firmatur, si enim dividas eam peritonei partem, quæ vesicæ præponitur, & umbilicum attollas, & quod in vesica continetur, manu comprimas, cernes lotium per urachum infarciminalem effluere membranam, quam si rursus compresseris, vesicam implebis; sed redibo ad sermonem, quem reliqui.

Vasorum umbilicalium implantatio.

Ex illis vasis in interiori farciminalis involucri superficie veluti ex puncto unum teres longumq; instar chordæ corpus prodit continens umbilicum, duas arterias, totidemq; venas, ac urinaculum; ubi ex venis una tantum efficitur, quæ per umbilicum delata simæ parti epatis ipsius fœtus inseritur, venaq; cava appellatur, & per hanc ad fœtus alimentum sanguis ab utero derivatur, qui postea ab epate in omnes corporis partes distribuitur.

Per umbilicum fœtus in utero nutritur.

Similiter duæ arteriæ circa vesicam firmantur, & arteriæ magnæ inseruntur. Hæc vasa ubi unum corpus efficiunt, & chordæ instar aut teretis alterius corporis ad fœtus umbilicum deducuntur, locis nonnullis veluti tuberculis nodisq; distinguuntur, ut mora in illis facta adhuc amplius sanguis elaboretur;

Umbilici nodi.

quibus numeratis nodis (non enim ijdem numero sunt omnibus) prædicit Zirbus, ex mente Albumazaris, tot adhuc fœtus ab eo utero prodituros, quot ipsi sint nodi; à quibus autoribus hanc prognosticationem, quæ sciolæ videri volunt, obstetrices susceperunt, licet totidem ferè in extremo partu, quot in puerperio primo, sæpe numero conspiciantur.

Zirbi commentum de nodis umbilici.

Longitudo umbilici.

Porro umbilicus laxus est, duos plerumq; cubitos longus, & multis modis fœtú præcingens: qué tamen usum fœtui in utero præbet eundé nato infante amittit, propterea exsiccatus ligamenti usum acquirit. Sed enim vena umbilicalis non gibbę epatis parti, sed simæ inseritur, quia bilis receptaculum ibi erat, fatiusq; fuit sanguinem prius purgari.

Dub.

At cur ipsa statim post umbilicum in unam coit, arteriæ vero longo itinere manent duæ?

Solutio.

quia tutius erat venas coalescentes unum magnum vas efficere, sic enim minus esset injurijs obnoxium; insuper quia epati parti non admodum distanti venam inseri erat necesse, arterias vero, ut quæ supra vesicam tuto vehuntur, neq; statim ad cordis sinistrum ventriculum perveniunt, non erat necessum unum efficere.

Fœtus.

Nunc quoniam de membranis & vasis egimus, de ipso fœtu cujus gratia reliqua in utero generantur, nonnihil adjiciamus.

Situs in utero.

Situs ejus in utero ferè talis est, incurvus totus, ac contractus talos ad nates applicat, ipsum vero caput in genua pronum decumbit manibus inter genua & caput utrinq; insertis, vultus & os in genua ita obversa inclinantur, ut nasus inter genua dependere, oculi autem, uterq; alteri genuum propemodum impressi videantur; itaq;

Forma.

forma ferè sphæricus est, sic enim meliùs retinetur, pauló tamen oblongior, ut in partu claustra angusta melius penetrare possit, & sic ad anteriora uteri aspicit mas, fœmina ad posteriora, quamvis & aliquando capite elato, aliquando transversim jaceat, quæ tamen positiones, & multa alia, præter naturam, nec sine periculo sunt.

Per umbilicum fœtus utero alligatur.

Per umbilicum fœtus utero toto gestationis tempore, perinde ac per pediculum fructus arbori alligatur, cæterú partus tempore instante cum magnus & perfectus infans uterum distendit, tunicæ pro infantis mole angustæ redduntur, neq; jam sanguis sufficiens alimentum exhibet,

Partus.

ideoq; concitatus infans sese convolutás exilit, membranas disrumpit, acetabula dissolvit,

dissolvit, & tunc arcana quadam ratione uteri ostium aperitur, aquæ dictæ prius exeunt, vasa umbilicalia ab utero suisq; unde prognata fuerant vasis cum in modum abscedunt, quo maturus fructus, aut in autumno folia suis pediculis ab arboribus abscedi abrumpiq; cernimus; tandemq; fœtus progreditur umbilico adhuc nexus, quem mulieres forpiculâ, aut cultro, bruta vero dentibus discindunt: ipsa autem involucra fœtus mox cum sanguinis defluxu quodam, propter abrupta vasa, subsequuntur, quæ mulieres asperso sale exurunt, aut aliquò defodiunt, bruta devorant, nisi ipsis ab adstantibus præripiantur. Sed videtur jam hoc caput justam adeptum magnitudinem, qua propter reliqua, quæ tùm ad fœtus formationem, tùm ejusdem in lucem editionem spectant, in tertium, quartumq; hujus operis librum oportunius explicanda rejecimus.

Vmbilici sectio. Secundinæ exitus

Lib. 3. C. 11 lib. 4. C. 7

De similitudine partium fœminarum cum partibus viri.

CAPUT XI.

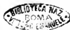
EX dictis jam facile colligere est, easdem, quæ in viro insunt partes, in muliere etiam reperiri, hoc solùm differentes, quod in mulieribus quidem intus sint conditæ, in viris extra promineant, harum enim utras prius mente conceperis, mulierum extra invertendo, virorum verò intro replicando, omnes inter se similes invenies. Si enim fingas virorum pudenda inversa, & inter rectum intestinum ac vesicam constituta, matricis locum scrotum occupabit extrinsecus autem utrinque testes adhærere, & colem maris in matricis collum evadere comperies; quæ vero cutis est in fine colis, (quod in viris præputium appellatur) ipsum pudendum muliebre repræsentabit. Jam vero si rursus imagineris, matricem inversam & extrà prominentem, tunc testes ipsius parte interna contineri, ab eademq; veluti ab scroto circumdari necessum erit; collum autem, quo l antea intrà peritoneum erat abditum, nunc pendere, ac colem virilem efficere; pudendumq; muliebre, quod hujus colis cutaceam quandam ἐπίφυσιν esse diximus, in vocatum præputium commutari. Perinde consentaneum erit, arteriarum, venarum, vasorumq; spermaticorum positionem una cum ijs transferri. Tunc deniq; plane intelligas, nullam viris partem inesse, quæ in mulieribus non sit, tantùmq; positione differre, & magnitudine, idemq; fœmineis his partibus accidere, quod talparum oculis; obtinent enim vitreum ac cristallinum humorem etiam talpæ, & tunicas his circumdatas non minùs quam animalia, quibus oculi prominent: verùm neq; eis aperti fuerunt oculi, neq; foras prodierunt, sed intus imperfecti manserunt, veluti partes supradictæ in fœminis, propter caloris ad extrudendum infirmitatem, quæ an satis sit ad producendam sexus diversitatem, suo loco latiùs disputabitur. Nunc hæc sufficiant de partibus, quibus fœmina à viro dissidet, deq; ijs, quæ gestationis tempore in ipso utero generantur, quæ propterea præmittenda esse omninò necessarium duximus, quia quemadmodum ad historiæ fidem geographia, sic ad medicas tractationes partium humani corporis cognitio plurimum confert: ut enim, qui rerum gestarum memoriam repetunt, non illas rectè possunt exprimere nisi prius locos, quibus obtigerût, depinxerint atq; adumbraverint: si proculdubio si, quæcunq; circa hominis generationem solent contingere, sunt enarranda, necessum est eas partes perspectas habere, in quibus ea omnia agenda peragendaq; sunt, sive fœliciter id fiat, ut per sanitatem; sive minus auspicate, ut per morbos. Qua tamen in re sicuti & in sequentibus innumera pene reperies, quæ & antiqui penitus ignorarunt, & nos opinari tantum, ingenuè fatendum sit, multa quæ sibi soli reservavit summus & sapientissimus ille opifex, cujus inenarrabilem, bonitatem, ac sapientiam in hoc potissimum pangendo divino opere, quod voluit cæterorum mirabilium perfectionem esse

Eadem, quæ in viro, in fœmina etiam sunt partes.

Lib. 3. C. 8

Anatomia ad geographiam similitudo.

Philautia multorum errorum causa.



atque centrum, nemo unquam satis laudabit; quod cùm ita sit & ignorantiæ non raro accedat philautia, qua nihil nos ignorare videri volumus, hinc factum, ut quicunq; habiti sunt sapientiores, Hippoc. Plato, Aristoteles, Galenus, & qui post illos sequuti sunt, ad propria commenta non raro recurrerint in quibus quò quisque in re dubia & obscurissima fuit acutior, eo apud scriptores locum obtinet præstantiorem: Quia nimirum ita placuit Deo glorioso & sublimi, velamento stultitiæ, ne arcanum sui divini operis in propatulo esset, thesaurum suæ sapientiæ abscondere, ut humanam sapientiam pessundaret: Quamobrem sanctissimus Rex idemque Propheta merito dicebat: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasma verunt me*; & sanctus Job corporis universi plasmationem tribuit Deo conditori. Quin & Aristoteles & Galenus ipse in DEUM assurgunt, quoties corporis humani divinam fabricam in pangendis, connectendis, ac disponendis membris summoperè admirantur. Nos igitur, etsi furorem esse existimemus temere ac insolenter nobis plus satis tribuendo, ea quærere quæ nostris mentibus excellunt, & ea docere, quæ fortè ignoramus: tamen honestum censemus laborem, qui ad humanas capessendas disciplinas comparatur; Ideò DEI Optim. Maxim. ope nitentes, eundemque summa veneratione laudantes, in his, quæ diximus, quæque dicturi sumus, curavimus ea, quæ pro captu humano verosimiliora visa sunt, & magis rationi consentanea, quæque à probatissimis scriptoribus, factâ etiam pensiculatè inter eorum dicta electione accepimus, aut experimento comprobavimus, ea solummodo posteritati commendare.

FINIS LIBRI PRIMI.

RODERICI à CASTRO LUSITANI

De Natura Mulierum

LIBER SECUNDUS.

De Semine & Menstruo.

Quid Semen, quidvè genitura & humiditas salivalis.

CAPUT I.

Generationis principia duo. Fragilis est humana origo.

PRoditum supra jam est duo esse nostræ generationis principia semé, & menstruum, ac proinde superbissimi animalis originem debilem, fragilé, & prorsus imbecillem, quinetiam corruptibilé atq; mortalé, de his igitur hoc libro agere decrevimus, & primò de semine, de quo, quid sit; quæ ipsius natura; & an mulieres semé emittant; quidq; ipsum ad generationé conferat; an vivat, & animatum sit; à toto ne corpore decidat; ubi generetur & formam accipiat; quidve testes ad ipsius generationem conferant; & cur orta ab eodem membra deperdita instaurari minimè possint; tandemq; quid sit formatrix facultas in eo contenta; quæq; sint boni ac prolifici seminis

Semen quid conditiones; breviter atq; contractè enucleabimus. Semen igitur autore Aristotele secundo de generatione animal. id est, ex quo primò oriuntur ea, *Ar. Cap. 4.*

quæ

Galen: 2. de semine.

Seminis definitio.

quæ secundum naturam constituuntur. Galenus nihil aliud esse dixit, quam sanguinem in venis, quæ ipsum continent exquisitè confectum. Autor definitionum humorem esse dicit, in vasis, quæ à testibus exoriuntur, contentum, calidoq; constantem spiritu, ex quo nasci hominem liceat. Alexander, amator veri dictus apud Priscianum, dicit, semen esse sanguinis spumam; Ejusdemq; opinionis fuit Diogenes. Medici vero summo inter ipsos facto consensu definiunt utilem superfluitatem ultimi alimenti sanguinei in partes distributi; quam nos etiam definitionem libenter amplectimur.

Genitura à semine quid differat.

Lib: de naturâ pueri.

Quicunq; de semine subtilius disserunt, à geniturâ distinguunt, quia, inquiunt, genitura est causa, principiumq; generationis, proveniens à perfectis animalibus, quæ naturâ coeunt; semen vero plantarú etiam est, & animalium imperfectorum; unde colligunt genituram ens esse naturale imperfectum; utpote quod alterum tantum generationis principium obtineat, cujusmodi est semen viri; semen vero ex duobus rerum naturalium principijs constare, cujusmodi est nux, triticum, hordeum, & alia semina, quæ perfecta sunt in genere suo, non minus quàm ipsum animal: Quâ ratione seminis, quam genituræ, latior est acceptio, ex semine enim, non ex genitura plantas & imperfecta animalia provenire recte dicimus, ex geniturâ vero perfectiora tantummodo: cæterùm Hipp. non solum ipsum semen recens emissum, aut in suis vasis contentum, sed quamdiu fœtus nomen non meretur, etiam muliebri semini conmixtum, & in utero conceptum, genituram appellat.

Seminis definitio explicatur.

Naturalibus excrementis locus est destinatus.

Porro autem semen excrementum esse ex eo concluditur, quod neq; pars aliqua corporis est, neq; res præter naturam; superest igitur, ut vel sit alimentum, vel colliquamentum, vel excrementum; alimentum quidem res adventitia est non insita; cum igitur semen insitum sit non est alimentum, multo minus colliquamentum, quia omne tale præter naturam est; insuper quia locus secundum naturam nullus colliquamento est datus, sed hac illac fluit, quòcunque facilius ferri potest, naturalibus vero excrementis locus destinatus est, verbi gratia, alimenti sicci excrementis, alvus; humidi vesica; utilis ventriculus; seminalis testes, & vasa varicosa; præterea crassi homines multo minus fœcundi sunt, ac minus seminis habent, non est ergo colliquatio, nam crassum ab agente colliquante magis destillat; quid? quod si colliquatio esset, semper læderet: atqui nonnunquam allevat corpus redditq; alacrius; superest igitur ut sit excrementum;

Excrementum quale semen est

Excrementum quid.

Colliquamentum quid.

Primo De gen animal 18.

Utile tamen, utpote à quo magnam utilitatem natura consequatur, & vegetior atque vigorosior reddatur. Cum igitur ultimum alimentum utilissimum sit, utpote ex quo jam unumquodque gignitur membrum, semen ejus potiùs, quàm alterius alimenti excrementum esse oportuit, si adeò utile excrementum futurum erat, ut ex eo homo ipse generaretur; quo loco, uti Aristoteli placet, excrementum appello reliquias alimenti; colliquamentum vero id, quod resolutione præter naturam ex incremento secernitur. Unicum sanè perpetuæ propagationis atque subsistentiæ rerum præsidium semen est, cui nisi inesset propagatrix quædam vis, specierum conservatrix, brevi temporis spatio cuncta deficerent animantia, quæ in individuis ætatis progressu & morbis dissolubilia esse diximus atq; mortalia, in specie vero perpetua & æterna seminis ratione conservantur.

Seminis materia.

Facultas.

Constat semen materiâ, & facultate, illa ex primis rerum elementis conflatur; sanguis enim ex ijsdem quatuor rerum principijs, quæ in cibis inerant, constituitur, cujus seminis materia portio est; Facultas vero formativa pars est animæ vegetantis, ut suo loco dicendùm erit, & in spiritu genitivo consistit, qui multò diviniorem naturam sortitur: Omnis enim animæ sive virtus sive potestas alterius cujusdam corporis particeps est, ejusque divinioris, quam quæ elementa appellantur, dicente Aristot. 2. de generatione animalium.

Semen duplex.

Galen: lib: de rem.

Porro duplex, tum maribus tum fœminis semen inest; prolificum unum, quod propriè semen appellant, salivalem succum alterum quod seminis nomine non nisi æquivoce comprehendunt, quippe quod inutile sit ac minime prolificum, nisi quod ex virili Allantoidé membraná coalescere, quá suprâ ex fœmineo semine generari

Salivalis humoris usus.

generali prodidimus, quidam putant, cæterò quin ad oblectamentum duntaxat natura illud molitur; in viris eodem ferè itinere, quo fœcundum semen, progreditur; in fœminis uteri cervicem per tenuissimas fibras adit: Hoc cùm emittunt, mira voluptate afficiuntur, quod non perpetuo in seminis prolifici emissione, sed plerumq; evenit; plures enim citra libidinis voluptatem conceperunt. Hic porro humor reliquo tempore paulatim & sine sensu illabitur, in coitu repente, ideoq; cum maximo sui sensu, & incredibili, ut fertur, voluptate exiliendo, ac per saltus, haut secus quam virile semen tanto in plerisq; impetu irrumpit, ut marium more longius prosiliat; tot voluptatum illecebris & iritamentis ad coitum opus fuit, quæ nisi sagax natura paravisset, vix quisquam esset, qui conceptionis humanæ locum contemplatus, tot sordes quæ assiduo in fluxu ipsum inquinant, subiecti crassi intestini, & super positæ vesicæ viciniam, mulierum complexus persequi voluisset: nec ulla viro se jungere fœmina appetivisset, quæ nonimestris gestationis labores, & partus matri sæpe funestos dolores animo volvisset. Sed ut ad salivalem succum redeamus, illum fœminis affluere plane constat, cùm in coitu vehementer oblectantur, & qui concumbunt, circa pudendum sibi eum effundi percipiunt: At spadonibus hic humor voluptatem quandam afferre videtur; quamvis Alexander Aphr: non propter illum, sed propter memoriam anteactæ voluptatis illos tantummodò, qui jam juvenes fuerunt castrati, in coitu delectari existimat, sed nihil vetat duplicem hanc causam voluptatis in spadonibus conjungi, ideo haud sine ratione amatores eos esse mulierum maximos tradidit comicus poeta. Idem humor fœminæ utpote frigidior, ac ad prolis generationem prorsus ineptus, jure post coitum effunditur suo jam functus officio. Quod si verum est, non video qui possit conceptionis signum esse á fœmina exsiccato pudendo discedere, & exhumectatione eandem non concepisse colligi; quandoquidem hac humiditate diluitur, etiamsi semen contineat uterus, quare potius existimo concepti seminis signum esse arido pudendo discedere; dilutum vero non semper coitus infœcunditatem arguere, quia potuit retineri prolificum semen, quod ad uteri fundum projicitur, affluere salivalis hic succus, qui ad cervicem. Virorum autem salivalis humor in coitu fœcundo retinetur, utpote vigorosior, & qui fœcundi seminis fœminei naturam prorsus refert, sunt tamen autore Galeno specie simillimâ, semen, quod in fœminarum testibus continetur, & humor, qui in glandulosis marium corporibus reperitur.

Salivalem succum fœminis inesse

Spadones quare in coitu delectentur.

Virorum salivalis humor.

14. De usu part. C. 11.

De seminis natura atq; præstantia.

CAP. II.

Seminis temperantia. *Color.* *Substantia.* *Odor.*

SEmen natura calidum & humidum est ideo aliquando nomine calidi innati, & humidi radicalis, unà cum sanguine comprehenditur; & si probè concoctum fuerit, colore album & splendens esse oportet, ut vel hinc pateat, quam parum verè Herodotus scribat, semen nigrum Æthiopes promere; substantiâ crassum redditur, lentum, sambuci vel palmæ odore, apibus expetitum, & quod in aquæ fundum immergitur: Est etiam fœcundum & bonum id, ad quod plurimum vitalis spiritus ex corde & universo corpore confluxit, qui ibi testium, & vasorum vi genitivus fit: aereum insuper ac globulentum, & quod instar grandinis concrescit, non tamen à frigore, sicuti grando aut nix, sed à proprio ingenitoq; vasorum, & testium calore, neq; humore ejusdem vi dissipato, sicuti illa, quæ multum terrenæ substantiæ admixtum habent, veluti lutum, & reliqua terrena, quæ fervore solidantur, sed ampliore concoctione agitante, & ut candidum ovi, oleumvè diutius agitatum in spumam ingentemque tumorem vertitur, coercito flatu, ita semen ab immixto spiritu in densissimam

turgescit

turgeſcit ſpumam, cujus bullas vix cernere poſſumus, ſicuti neq; butyri: Hâc de causâ poetæ Venerem Aphroditin & ex maris ſpuma prognatam dixere. Hic tamen ſcrupus eſt, ſi enim craſſum ſemen, albumq; ex homine prodit; cur mox refrigeratum humeſcit, & in aquæ ſpeciem coloremq; convertitur; nam ſi terrenum ſemen eſt, in humorem totum & aquam converti non poſſet; ſi aqueum à frigore potius, ut cætera, quæ aquea ſunt, quàm à calore congelari oporteret atq; concreſcere? Solutio ex dictis eſt, ſemen enim duplici ſubſtantiâ conſtare docuimus, ſpirituosâ unâ, alterâ craſsâ, & tenaci, quæ interno calore & ſpiritus copia, eâ, quâ diximus, ratione calore in ſpumam converſo ſpiſſatur albeſcitque; egreſſum vero ſemen calore exhalante liqueſcit, non congelatur, propter incluſum incongelabilem aërem, & ſpiritum, qui ſi etiam evanuerit, veluti aqua remanet minimum habens terrenæ portionis: venit itaq; culpandus Theſſeus medicus, qui apud Priſcianum elephantorum ſemen ita poſt egeſtionem ſolidari dixerit, ut electri ſimilem ſubſtantiam ſumat. Sed ut ad ſeminis conditiones regrediamur, illud etiam bonum ac prolificum eſt, quod in tertii ſeptenarii complemento generatur, quia tunc ſtat longitudinis diameter, & corpus incipit inſpiſſari ſecundum latitudinis, & profunditatis diametros; verum circa triginta annorum ætatem habet homo ſemen perfectè maturum; imo mulier, ſi impregnetur ante vigeſimum primum annum, debilitatur, & palleſcit; albi etiam, nec multùm pingues, nec admodum graciles, plus ſemine abundant, quàm nigri aut fuſci, quia etiam humore redundant, qui ſeminis materia eſt. Infœcundum vero ſemen habetur, quod aut in aquâ innatat, aut prædictis qualitatibus caret; item viri ſemen multùm coeuntis, quia inconcoctum eſt, & vaſa ſeminaria debilitantur; non eſt etiam prolificum ſemen ſenis in ultima ſenectute, quia non ſatis eorum natura poteſt concoquere; neq; pueri ante decimum quartum annum, propter incrementum, & quamvis aliqui referant vidiſſe quoſdâ, qui genuerût in duodecimo, illud, nihilominus rariſſimum eſt, nam vel nondum ſemen habent, vel ſi habent, aquoſum eſt & penitus indigeſtum; eſt præterea invalidû ſemen ægroti propter imbecillitatem, & ebrii aut nauſeabundi, quia aquoſum etiam eſt, & indigeſtum. Quæres fortaſſis, calidumnè ſemen an temperatum fœcundius ſit? Reſpondeo; ſemen fœcundum dupliciter dici; aut quod facit ad plurium generationem, aut quod cum plurimis fœminis generat; primo modo calidum ſemen valdè fœcundum eſſe manifeſtè inquit Galenus art. med. 95. quia quemadmodum ex ventriculi functionibus coctio in calido melior fit, quam in temperato, eo quod calore promovetur coctio, ita cum conceptio coctione peragatur, ſemen calidius magisq; coctum aptius eſt ad generationem, & fœcunditatem; Secundo modo fœcundior uterus appellatur, teſte ſummo dictatore Hipp. temperatus, quia ex pluribus viris, etiam variè temperatis, liberos ſuſcipit, quâ etiam ratione temperatum ſemen pluribus uteris ſuſceptum fœcundatur. Ejus verba 5. Aph. ita jacent; *Quæcunq; frigidos & ſpiſſos uteros habent, non concipiunt, & quæcunq; præhumidos uteros habent, non concipiunt, extinguitur enim in iis genitura; & quæcunq; ſiccos multum, & præcalidos, nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen; quæcunq; vero ex utroq; mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ ſunt;* Ex quibus Galenus in comment. colligit, tàm mulieres quàm viros ſi temperatè quatuor qualitatum potiantur, generare, quamvis temperie illa privatis commiſceantur, intemperatos vero cum iis ſolum, quæ contrario ſunt temperamento, copulatos gignere, nimirum calidos frigidis; humidos ſiccis; & ſic de cæteris: Quæ tamen Galeni ſententia repugnantiam videtur involvere, nam ſi intemperatæ ſolis contrariis naturis junctæ generare valent, ut in ultima ſententiæ parte legitur, non poterunt profectò temperatis junctæ generare, ut initio ejuſdem ſententiæ Galenus prodiderat. Reſpondet Mercurialis, & cum eo Mercatus, uterq; viri doctiſſimi, temperatos ſi temperatis miſceantur ſemper gignere, intemperatos vero tunc ſolùm, quando contrariis ſuæ temperiei copulantur; ſed non advertunt, Galenum dixiſſe, temperatas naturas, quantumvis temperie illa privatis commi-

Venus Aphrodites quare dicta.
Dub.
Solutio.
Semen qua ætate maturum.
Infœcundi ſeminis indicia.
Dub. Calidumne ſemen an temperatū fœcundius ſit.
Fœcundum ſemen dupliciter dici.
Galeni ſententia examinatur.
Mercati & Mercurialis interpretatio.
Mercurial. li. var. lect. Mercat. lib. 2. Cap. 2.

ſceantur, omnino gignere; potius ergo arbitror temperatas naturas intemperatis quibuſvis collatas contrariarum vicem gerere; & quemadmodum anodina dicta medicamenta non ſolum â calidâ causâ, verùm etiam à frigidâ ſubortos dolores mitigant; ita etiam muliebre ſemen temperatum calidam pariter ac frigidiuſculam viri genituram contemperare, fovere, ac fœcundam reddere; quamobrem adhuc minus probo Braſſavolæ ibi interpretationem, qui per temperatas naturas non multum diſtemperatas intelligit, quæ utriſque extremis junctæ valeant generare; etenim frigidiuſculam fœminam frigidiſſimo viro junctam poſſe gignere minimè puto, neq; unquam vidi, aliud tamen erit, ſi calidiuſcula calido viro conjuncta ſit, quia calor præſertimque moderatus ad hominis procreationem non parum momenti habet, frigiditas vero nocet. Sit igitur concluſio, non ſolum temperatam utriuſq; conjugis naturam fœcundiſſimam eſſe; & in temperatam utriuſq; contrariam, dummodò non ſit intemperantia maxima, ſed etiam temperatam ſi intemperatæ copuletur eidem, quæ cum ſuo contrario non admodum vehementi gignere apta erat. Infœcundos vero eos eſſe judico, qui ſimilem obtinent intemperiem, frigidam potiſſimum, quamvis non intenſam; ſunt etiam infœcundi, qui intemperiem nimis immoderatam ſortiuntur quibuſvis conjungantur, hi enim prolificum ſemen haudquaquam gignunt. Obtrudes, temperata corpora eſſe ſimilia, & ob id infœcunda eſſe oportere, quia nullam inter ſe præſtare poſſunt actionem, quæ ad generationem requiritur, non enim unum ex altero generare poteſt, niſi mutua eorum actio fiat. Memineris tamen juſtitiale (ut vocant) temperamentum utriuſq; ſexus à temperamento juſtitiali alterius plurimum diſſidere; quare ob hanc diverſitatem, quæ ad agendum ſat eſt, generare optimè quidem poterunt. Quæ vero de ſeminis temperie dicta ſunt, eadem uteri conſtitutioni pulchrè eodem tenore quadrant, in quibus longior aliquantulum fui, quia, ut Platonem meminiſſe conſtat, non mediocris ars eſt noſſe, & viros & fœminas temperamento ad gignendam prolem inter ſe convenientes conjungere, atque hoc fuit olim maximum obſtetricum opus; quod etiam ita cecinit Lucretius.

Braſſavolæ interpretatio rejicitur.

Dirimitur controverſia.

Obiectio.

Solutio

Obſtetricis munus quondam olim.

Vſq; adeò id magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri generaliter apta,
Craſſaq; conveniant liquidis, & liquida craſſis.

Ex dictis omnes diſſolves nodos, facileq; compones vulgatiſſimum illud diſſidium, quo quæritur, utrum temperati an intemperati meliùs generent.

Semen mulierem habere, & quid in fœtus conſtitutione opis id conferat.

CAP. III.

An fœmina ſemen habeat.

QUia de ſolis mulieribus contemplationem decrevimus, & an hæ ſemen habeant autores non adeo ſunt concordes, fruſtra hæc de ſemine tractatio inſtituta foret, ſi hæc res indiſcuſſa maneret. Præcedit quæſtio, an ſit, quæſtionem quid ſit, ſcio, at hic non abſolutè an ſit, ſed an fœmineum ſit, quærimus; quæ autem huc uſq; diximus, tam fœmineo quam virili facilè poſſunt accommodari; Enimverò conveniunt medici in eo, quod etiam mulier præter menſtrua quid aliud emittat, de hoc tamen dubitant, ſemen nè ſit, id eſt, an facultatem habeat formatricem, vel ut ipſi loquuntur, an actione ad generationẽ concurrat, ſicuti viri ſemen. Ariſt. naturæ alioqui ſcientiſſimus in lib. de generatione animaliũ, fœminas neq; ſemen habere, neq; emittere multis rationibus confirmat, in cujus etiam ſententiam pedibus diſcedunt Averroes, & Avicennas. Athenæus, referente Galeno ſecundo de ſemine, ejus fuit opinionis, ut crederet, fœminas ſemen quidem promere, ſed inutile; quia, inquit, emittitur extra matricem per foramina, quæ à lateribus ſeminarijs meatibus juxta uteri

Ariſt: ſententia.

Lib. 1. C. 20
Lib. 2. C. 4
Gal. C. 5.

Athen. ſententia.

cornua

cornua extrinſecus adſunt. E converſo Galenus cit: lib: de ſemine ex Hippocrate validiſſimis rationibus contendit, fœminas non ſolùm ſemen excernere, verum id etiam magno eſſe uſui univerſo fœtui conſtituendo. *1. Ratio.* Rei veritas ſenſuum fide comprobatur, cui repugnare debilitas eſt intellectus: nam diſſectis fœminis, quæ diutius à coitu temperârunt, vaſa ſeminaria, teſtes, & uteri cornua, albo craſſoque ſemine referta eſſe apparent; quod ſi tenuis humor, lachrimæ ſimilis ab oculo frictione excuſſæ eſſet; quod contrarij putant, cur quæſo craſſum eſt, album, ſpumeſcens? mora, inquiunt, illud fit, at cur illo excreto uterina ceſſant accidentia? cur non extinguitur libido antequam excernatur? niſi quod antea ad coitum excitabat; cur gonorrhæam patiuntur? cur turgens fœmina ſtatuto tempore ad marem properat? ſi enim à ſolo menſtruo, non ceſſarent hæc omnia maris acceſſu, in quo ſanguinis excernitur nihil. *2. Ratio.* Inſuper fœminæ non minus quam viri nocturnis pollutionibus infeſtantur, & viduis, ac ijs, quæ Hyſtericis vexantur ſymptomatibus, copioſiſſimum, craſſiſſimumque ſemen obſcænarum partium titillatione erumpit; quæ excretio ſi non imaginationem, ſed tantum frictionis vim, ut oculi lachrima ſequeretur, qui fieri poſſet, ut quæ ſomniat cum nulla rarefactione proritetur ſolâque ducatur imaginatione, ſemen excernat album & craſſum, quod quia in acceſſu ſternutat fœmina, ſignum eſt à cerebro delabi. Idipſum declarant ſubventanea ova, & molæ, quas mulieres ex proprio duntaxat ſemine, absque ullo virilis ſeminis acceſſu, ſæpiſſimè concipiunt. Ad hoc quia fœminæ in coitu non minus quam viri delectantur; at viri delectatio ex ſemine eſt; ergo etiam mulieris. Hanc voluptatem ab ſpiritibus, & motu fieri Ariſtotelici contendent; ſed contrà eſt, quod ſentiunt, aliquid emitti, quo emiſſo voluptas atque libido ceſſat. Quod ſi ad hominem argumentum texere liceat, ipſe profecto Ariſtoteles eſt, qui naturam utrumque ſexum in fruticibus commiſcuiſſe propterea putat, quod ſola vis maſcula non ſatis eſſet ad procreationem, etſi terra alimentum adminiſtret; multo ergo magis in animantibus, quæ præſtantiori ſunt ordine, neceſſum fuerit maris & fœminæ vires conjungi, non modo ut fœmina materiam ſuppeditet, ſed ut copulatis amborum viribus unum quidpiam procreationi aptum proferant. His rationibus planum fit, fœminas ſemen habere: *1. Ratio Prolificum eſſe fœmine um ſemen.* Prolificum vero id eſſe, apertiſſimè concluditur ex ſimilitudine filiorum ad matres, non ſolum ſecundum ſexum, ſed et ſecundum plurima alia accidentia ut verrucam, & cicatricem: Non tamen hac ratione contrariæ opinionis fautores quicquam moventur, *Adverſariorum ſententia.* quia quemadmodum terræ vitio linum in lolium, triticum in typham degenerat; ita menſtrui culpa filium in matrem degenerare arbitrantur; ſed vim rationis non infringunt: Nam quemadmodum quando vis ſeminis obtinere, quod primo nititur, non poteſt, in proximam formam fingendam labitur, ſic viri ſemen, cum patris ſimilitudinem efformare nequit, in alterius hominis formam decideret, at cicatricem ſeu verrucam dextri humeri, quâ ſola mater inſignita erat, fœtus repræſentare non poſſet, niſi mater ei ſemine ſuo idolum ſuæ compoſitionis impreſſerit; non ergo ex alimento tantum ſimilis infans matri evadit, nam perſica arbor in Ægyptum translata ex eodem genita ſemine, ſed mutato pabulo, bonitatem alimenti mutavit, non ſpeciem; neque opinandum eſt Polycletum ſtatuam fingere, quod vero oculi cæſij, naſus ſimus ſit, à luto eſſe. *2. Ratio.* Ad hæc ſi aſini ſemen equa exceperit, fœtus non patris tantùm, ſed ex utriſque mixtam ſpeciem præ ſe fert, ex vulpe & cane hybridæ, hoc eſt, canina vulpis, aut vulpinus canis generatur; cùm igitur aſſimilatio æquè fiat ad patrem, & ad matrem, neceſſum eſt, ut à principio aliquo maris & fœminæ communi proficiſcatur. Ad generationem concurrunt ſolum ſemen, & menſtruus ſanguis: hæc vis non poteſt eſſe in menſtruo, quia hoc mari non eſt commune, & ideo nunquam aſſimilaretur fœtus patri: ergo neceſſum eſt, ut ſit in ſemine, ſemen igitur eſt illud, quod fœmina emittit. Faciunt quidem hæ validiſſimæ rationes, ut cum Galeno credamus, non à mare ſolum, ſed ab utroque

parente semen prodire, cui formativa vis insit: Illud tamen superest ut videamus, quam sint penetrantia Aristotelis, Avicennæ, Auerrois, Athenæi, ac suæ phalangis autorum tela. *Arist. & al. argumenta proponuntur ac solvuntur.* In omnium, inquiunt, procreatione aliud materiam, aliud efficientem causam præbere oportet: fœmina dat materiam, non potest ergo efficiens esse. 1. Solutio est, utrumque semen secundum diversas sui partes materiam & efficientiam præbere. 2. Secundò; si præstans, & integre coctum virile semen sufficiens est generationi, quorsum adjiciet natura muliebre? Dic, semen viri non ideo prolificum esse, quòd ex sanguine quippiam generare possit, sed quòd muliebri commixtum ad generandum sit aptum; disponens enim omnia benignè & suaviter Deus, non uni sexui, sed utrique generationis opus commisit, ut fœmina voluntarie congrederetur, non solum oblectamento, & delectatione illecta, sed etiam ut sui individui substitutio, & similitudo quoad fieri posset, duraret: Ob hoc igitur semen habere oportuit, & ut auctius prodeat virile semen, ac gignendis membranis, quibus contegitur fœtus, sit sufficiens; nam etsi exiguum virile semen fingendis solidis membris satis esset, membranæ tamen bullas & spiritum inclusuræ ante formationem fœtus, & alimenti tractionem, quæ die septimo fieri incipit, viri semen non sufficeret; ideo fœmineo suppletur, & integrum redditur. 3. Tertiò, quo tempore mas pubescit, & semen fundit, pubescit etiam fœmina, & menstrua apparent; respondet igitur semini virili, menstruum muliebre, non semen alterum: Non tamen vident matrem & gignere cum mare, & alere sine mare fœtum; ideo mas solum semen, fœmina & semen & menses habere. 4. Hoc tamen penes ipsos præcipuum est, & inevitabile telum, si semen muliebre materiam & efficientiam habet (nam utrumque semen materiam generationis solidorum membrorum præbere omnes uno ore cum Galeno medici confirmant) posset fœmina sine semine virili concipere: contorquetur tamen facilè, si respondeas, concipere quidem sed sterile, aues subventanea ova, terrestria animalia molas: Infirmioris enim virtutis est semen muliebre, quàm ut solum sufficiat ad conceptum, eamque integram virtutis perfectionem à mare expectat. *Obiectio.* Si obtrudas, contrarium prodidisse Hippocr. qui libr. de genitura, semen fœmineum fortius aliquando esse retulit, ac virile fieri, & econtra: *Solutio.* Nos jam tradidimus, neutrum illorum quantumvis validissimum ad generationem sufficere si alteri non copuletur, quamobrem acute magis, quàm apposité respondet. Vallesius fœminam non magni caloris semen habere invalidum, calidissimam menstruis non abundare, atque ideo non concipere solam, quia aut debilius principium activum sortita est, aut materia caret; *Notatur Vallesius 2. controv. 7.* at considerâsse oportuit, menstruum sanguinem fœtus materiam non esse, sed pabulum post septimum diem; quare potius si fœmineum semen completum haberet activum principium, conciperet quidem perfectè, sed non aleret: quod nequaquam admittimus, neuter enim parentum, quantumque validum habeat semen, completum habet principium. *Averrois arg.* Violentius hic urget Averroes, si singula semina per se prolifica non sunt ante commixtionem, post eam unde advenit illis illa virtus, quæ in neutro præerat? *2. collig. 10.* *Solutio.* Respondeo, fuisse in utroque, in completam tamen; at à quo uniuntur? ipsa inter se in itinere commiscentur, aut in ipsa vulva, quæ validè & avidissimè amplectens, facit ut uniantur, adjuvante ad hoc, non solum activâ utriusque seminis virtute, sed etiam actuali virtute ipsius matris, quam, Galeni decreto, mediantibus venis, & arteriis per uteri conceptacula eò transmittit. *5. Adversar argum.* Quinta Aristotel. ratio: gravida fit interdum fœmina, nulla humiditatis suæ excretione, nunquam vero citra menses; menses igitur, non semen fœmineum, ad conceptum sunt necessarii. *1. de sem. 10.* Respondeo, Aristotelem aliam in muliere non cognovisse humiditatem, præter salivalem, quam guttam vocat, hanc, quam in uteri cervice mares sentiunt, etsi fœminæ non emittant interdum, tamen in prolifico concubitu semen per vasa in uteri sinus semper ejiciunt, quod non persentitur, quia neque viri-

penem attingit, neque tantùm fœminam delectat, utpote quodad finum uteri demandatur, cujus sensus hebetior est, quam oris ipsius; Neq; placet quod quidam arbitrantur, exquisitiori maris semine fœmineum interdum excusari, exemplo mulieris ducti, quæ concepit ex semine in balneo recepto, ut de Gedelia, & Averrois vicinâ proditur; quod ultimum, si verum fuit, potiùs existimo, per id temporis ad solam delectationem attractionis illius seminis virilis subsequutum etiam fuisse muliebre, accedente præsertim imaginatione, sicuti in in somniis per pollutiones solet contingere. Puer, addit Aristoteles, eunuchus, & fœmina habitu similes sunt, voce, pilis, carne, & viribus; ergò & seminis inopiâ; concedimus, hos omnes non gignere exactè coctum semen, in quo virile robur consistat. Adiungit (nequid eorum, quæ adversus hanc sententiam congerit, prætermittamus) menstruum lac repræsentat, semen virile coagulum; sicuti igitur lac sola materia est, ita & menstruum: Similitudinem menstrui cum lacte non improbamus, coagulum dicimus esse in utroque semine incompletum, ideò commixta coagulari. Addit libidinosas fœminas crebro partu temperari; & nonnullas ex salaci conspectu ter intra mensem sanguinis menstrui profluvium pati, quasi conante natura id pellere, à quo irritatur. Vera tamen hujus eventus causa est, quoniam ex evacuatione quâvis, maxime sanguinis; seminis proxima materia, ac perinde libido ipsa, imminuitur. His Aristotelicorum telis & hoc addi potest, quòd prægnans fœmina in coitu delectatur, & aliquid emittit, quod cum in utero maneat quia clausus is est, & semen intus tunc temporis nullius esset usus, sequitur menstruum emittere, quod ibi ad fœtus pabulum detinetur: Dic, fœminam aut ad uteri latera tunc excernere; aut si ad fundum, ipsum aperiri, cogente ita necessitate, ut, quod supervacaneum est, egrediatur. Vides itaque eorum rationes, quantumvis ex Philosophiæ intimis depromptæ videantur, corruere; perspicis maximos fœminei seminis usus, & utilitates, ut nimirum virile nutriat, & adjuvet, quòd delectet in coitu, quòd ex eo Allantoides membrana generetur, & salivali viri humore; sed ita, ne sola Allantoides ex eo generatur, ut reliqua membra non attingat; minimè imo postquam suas vires cum virili semine commiscuit ad formationem fœtus; ex materia illius fit Allantoides. Adhuc tamen facit ambiguitatem quod Levit: 15. viri seminiflui, fœminæ sanguiniflux expiatio ponitur, quasi huic menstruum solum, illi semen insit: Dic, fieri mentionem illius fluxus, qui in utroque sexu est magis conspicuus, lege vero seminiflui viri mulierem etiam comprehendi; imo si sacræ paginæ, quæ supra omnem naturam est, locis in naturalibus speculationibus liceat contendere, legimus 3. Geneseos, serpenti dictum: Inimicitias ponam inter semen tuum, & semen mulieris; sed hæc aliò pertinent.

Sextum. *Septimum.* *Octavum.* *Nonum argumentum: Fœminei seminis usus.* *Decimum argumentum. Scripturæ locus.*

Semen non solum ut opificem, se etiam ut materiam fœtum attingere, & cur partes seminariæ non ragenerentur.

CAP. IIII.

Mulierem non aliud continere semen præter sanguinem menstruum Aristotelem sibi persuasisse jam supra memoravimus, & explosimus, ad cujus opinionem digitum attollunt non Avicenna solùm, & Gentilis, sed omnes uno ore Arabicæ doctrinæ sectatores: Verum & illud addit Aristoteles, hoc ita constitutum muliebre semen seu potius menstruum solam materiam in

Aristot. & peripat. sententia.

am in conceptu; virile nudam efficientiam exhibere; ex illo omnia tam solida, quam cætera membra effici; hoc postquam vim generatricem menstruo impressit, & motionis principium dedit, foràs excerni, ut pleriq; omnes interpretantur peripatetici, aut in auras evanescere, aut in flatus discuti, ut eorum etiam, nonnulli arbitrantur. *Dubitemus* inquit 2. de generat. animal: 3. *Si projectæ in fœminam genituræ nihil concepti fœtus pars efficitur, quo abeat corpulenta ejus substantia; si modo facultate, quæ in ipsa est, operatur;* Et non multò pòst: *corpus genituræ in quo unà semen animalis principium, abscedit, partim est separabile ex corpore, cujusmodi est, quæ appellatur mens sive intellectus, partim inseparabile, quod est genituræ semen, quod cùm humidæ sit naturæ & aquosæ, dissolvitur, ac in spiritum difflatur.* Hoc autem quam sit ipsi rei veritati contrarium, multis Galenus palàm fecit in lib. de semine, & primò semen virile in vulva contineri, si fœmina conceptura sit, ex eo concludit, quòd si capram, ovem, aut aliam quampiam fœminam dissecueris, nullam ex iis, quæ semen excreverant, concepisse, omnes, quæ retinuerant, gravidas fieri deprehendas. Secundò ex ipso relatu fœminarum, quæ ubi conceperint, quandam in vulva motionem sentire dicunt, quæ quasi convellat, ac paulatim in se illam contrahat, quod idem plena fide ipsum conceptionis etymon, id est, seminis in utero comprehensio, indicat. Tertiò ex autoritate omnium ferè quos perlegerat medicorum, præsertim gravissimi Hippocratis: verùm enim vero non solum in vulva retineri, sed etiam in pangendo fœtu materiæ, non tantum opificis rationem habere, & ex illo novem seminaria appellata membra venam, arteriam, nervum, os, cartilaginem, membranam, tendones, ligamina, & cutem generari, magnis evidentius ex sensuum fide experientiaque deprompts confirmatur. Nam si semen fœtus pars non efficeretur, aut efflueret, aut in flatus evanesceret, aut computresceret: non putrescit, quia sic gravissima, & veneno similia excitaret symptomata: tantum verò abest ut effluat, quin potius post conceptum os uteri clausum sit, nec specillum admittat; *quæcunq; utero gerunt,* inquit Hippocrates *his uteri os clausum est:* Neque aliter psaltrix puella se concepisse cognovit, ex quâ vidit Hippocrates, tenui pellicula contentum sexto à conceptu die semen excidere: Ita fœminæ quæcunque partus peritæ sunt, quo die genituram non excidere observant, eodem sese concepisse sciunt. Non etiam in halitus vertitur, ita enim à conceptu uterus inflatus, ac maxime elatus sentiretur, contrà quàm fit, & tempore partus cum crepitu erumperet, quod non observatur: Concoquitur igitur semen, & in fœtus seminales partes convertitur, quarum profectò exanguis, sicuti seminis, & non sanguinea, sicuti sanguinis substantia est, quæ seminis omninò, unde manarunt, speciem, ac naturam referunt. Adde, quòd & perforari, & extendi vel longissimis spatiis, sine ruptionis periculo, possunt, ad quod multò quam sanguinis accommodatior erat seminis materia lenta, & tenax; è converso neque albus est, neque adeò lentus & crassus sanguinis succus, ut si intendatur aut fistulæ in modum perforetur, in sua continuitate valeat perseverare. Obtrudes, à sanguine ipso partes confici, verùm à naturà immutato è rubro in album; è tenui in crassum, aliquando in lentum atque tenacem: At si sanguis eas partes gignendi ex se facultatem haberet, semine profectò non esset opus, si ex semine, memineris naturam nunquam oblivisci insitorum motuum, & frustra per ambages fieri, quod per compendium commodiùs præstari potest; frustra igitur in hoc laboraret, cum jam rei principium haberet, quod non solum est principium totius, ut vult Aristoteles ipse, verum etiam facultate totum esse Plato existimaverat; ut cùm habeat album, crassum, & lentum humorem, ex quo seminaria membra efficere possit, hunc ejiciat, alterumque similem ex sanguine gignat; non itaque oportuit vim suam menstruo sanguini tribuere, qua in succum album, crassum, & lentum converteretur (quod Aristoteles putat) ac protinus foras ejectum in spiritum dissolvi; cum ipsum semen eandem vim &

Galeni rationes adversus Aristotelem, qui probat semen in utero retineri.

Semen materiam etiã generationis esse.

Seminaria partes novem.

Lib. De genitura. & lib. de natura pueri.

6. Aph. 51.

Obiectio.

Solutio.

vim & talem quandam substantiam possideat, quæ primarum partium procreatrix commodissima esset, quod quidem, etsi alij non scivissent, diligentissimum tamen naturæ scrutatorem Aristotelem ignorasse nefas est. Magnâ hic contentione investigatur, cur prædictæ seminales partes, si deficiant, non queant regenerari; vera namque cutis vulnerata cicatrice, os callo unitur, arteriæ, ac reliqua membra spermatica nunquam, vena difficulter restauratur. Contrà si carnosæ, & adiposæ partes à nostro corpore excidantur, pro carne, caro, & pro adipe, adeps, rursus facilimo negotio restituuntur. Auget difficultatem, quòd eadem est materia generationis, & nutritionis: Si ergo venæ, ut locupletissimus testis mille in locis Galenus est, vim habent conficiendi similem quandam substantiam pro nutritione & incremento istarum partium, ex eâdem etiam substantiâ poterunt eædem partes regenerari. Ut obiter illi convellantur, qui pulchre responsum putant, cùm dicunt, genito jam integro animali, materiam generationis non amplius suppetere: Si enim per totum Vitæ cursum pro nutritione subest, pro generatione quidem non deerit, quùm eadem sit; quod enim pro alimento reponitur, simile esse debet omnino ei, quod digestum est, siquidem nutritio est particularis generatio, id est, effluentis substantiæ redintegratio. Sunt alij qui respondent, suppetere quidem materiam, sed desiderari facultatem formatricem & generantem, quæ, ut ipsi autumant, ut abiit completo formationis tempore, ita nutriens successit: Sed hoc etiam, meâ quidem sententiâ, vitio non vacat, quia videmus, & carnem, & adipem in grandioribus corporibus regenerari, si ergo permanet in partibus carnosis pro carnis generatione, cur quæso non permanebit in seminariis pro earundem restauratione? Adhæc in humidioribus, & delicatioribus naturis, ut in pueris, ac fœminis, non exiguæ procreantur venæ, & satis magnæ ac permultæ quotidie in ulceribus renascuntur, carne enim nova replentur, quæ multis venis, & arteriis capillaribus referta est, anteriores etiam dentes non solum in infantia, & pueritia, sed & in adolescentia posteriores. Quidam videntes materiam & virtutem superesse, propterea tamen non regenerari affirmant, quia ubi hæc membra deficiunt, soluta est unitas, & caro etiam deest, cujus regeneratio anticipat, quia facilius & promptius supercrescit, utpote mollissima, & quę minori indigeat elaboratione, ita Galenum intelligunt primo de semine dicentem solida membra non restaurari, quia quod morâ temporis paulatim erat colligendum, carne jam increscente supprimatur. Hoc tamen, & à veritate, & à Galeni mente plurimum dissidet: si enim materia pro membri seminarij regeneratione accuratius elaborata sit; non poterit profectò ex eâ caro fieri, quæ ex solo sanguine minus elaborato conficitur. Vidimus avulso dente materiam solitam pro ipsius incremento ad partem mandari, juxta proximam gingivam in portiunculam evadere, non gingivæ quidem sed albæ cujusdam substantiæ instar calli; Meo etiam ex sorore nepoti, cui à prima infantia dens unus deficit, juxta ejusdem lateris auriculam, cuticularem quendam processum propendentem natura efformavit: Itaq; redundante materiâ seminali in aliis partibus callosa; in cute cuticularis substantia gignitur non carnosa; neque is eo loci Galeni animus fuit, sed carne supercrescente materiam membri spermatici supprimi ac suffocari, alioqui neque etiam hæ partes nutrirentur, quia anticiparet nutritio carnosarum. Quatuor igitur sunt, quæ obstant, quò minus seminaria membra restaurentur; materiæ inopia, quæ, quamvis suppeditat pro nutritione, nunquam tamen in tantâ copiâ colligitur, quæ ad uniuscujusque quod interiit, regenerationem sufficiat; secundò debilitas, facultatis formativæ, quæ quamvis per totum vitæ curriculum perduret, ut latissimè Joubertus suis paradoxis prodidit, tamen aut in membris eam pro futurâ necessitate natura conservet, aut eadem cum naturali sit, non adeò valida vehemensque existit, ut in utero erat, ubi à conceptaculorum & ipsius

Quæst. An partes seminaria regenerari possint.

9. Meth. 3. art. med. 31 1. De semine 13. 2. De semine 12.

Convellitur quorundam sententia.

Nutritio quid.

Aliorum sententia reprobatur.

Tertia sententia quorundam.

Ne restaurentur seminales partes quatuor obstant.

2. Para. 7

ipsius uteri fabricatrice vi fovebatur, & intra semen ipsum continebatur, agensque per se totam occupabat materiam: Tertiò, carnis supercretio, quæ quidquid paulatim pro membrorum restitutione colligitur, supprimit, contrà quàm in primâ ex semine generatione factum fuerat, cùm & universus humor unà collectus, & multus erat, & virtus fabricatrix non valida tantùm, sed duplicata; quod si medicamentum apponas, quod carnis supercretionem impediat, eàdem operâ arteriæ generationem inhibeas, non quod sua natura arteria generationi renitatur, sed quod impedimentum obstet: Quartò, siccitas membrorum in adultis, quæ causa est, ut difficulter coalescant, & ob id etiam non nisi in pueris, & molliusculis corporibus hæc membra regenerantur; in adultioribus vena solum, & illa quidem raro; arteria vero quia sextuplo crassior est, nunquam, & multo minus os, cartilago, nervus, tendo, & cætera.

Obiectio. At dices, plantæ abscissæ partes in totum possunt reponi, multò ergò magis hominis, animalis nimirum perfectissimi, in cujus superiori formâ omnes inferiorum vires, sicuti trigonum in tetragono, continentur.

Solutio. Respondeo; meritò naturam hanc vim opidò languidiorem in animalibus posuisse perfectis, quæ motu ac sensu vitam partium tueantur; adde plantas excrementitio vivere humore & paratu facili, cùm terræ affixæ sint, & exiguâ elaboratione esse contentas, & injuriis patere, decidunt enim hyeme folia & fructus, per æstatem exuruntur, ideo vim generantem validam sortitas esse, cùjus interventu partes necessario casuræ substituerentur.

Diluitur alia obiectio. Efficaciùs tamen urget dentium regeneratio, quorum etsi demus præcoces, & anteriores, qui in pueritia propter angustiam basin, & debiles ac pauciores radices *Præcoces dentes, cur regenerentur.* decidunt, regenerari posse, quia tàm citò cadunt, ut secundum generationis tempus inveniat adhuc mandibulam crescentem, ex cujus superfluo alimento, & generantur & possunt regigni, quia coacervatur adhuc sufficiens materia, & caro gingivarum circumscripta manet, ita ut non impediat: tamen molares vigesimo anno multis, & omnium ultimi nonnullis senescentibus renascuntur, & trigesimo anno unus in extremo utriusque mandibulæ, qui *Dentes sapientiæ.* ideo vocantur dentes sapientiæ sive intellectus, quia frequentius in ætate intellectus, quæ est triginta annorum, pullulaant; Imo Albertus Magnus senem se vidisse testatur, cui in ætate octogenaria dens natus fuerit. *Avicenna lapsus.* Respondet Avicenna, dentes ex sanguine generari, & ad naturam carnis proximè accedere, quod vanum est, & rationi minimè consentaneum, cùm dentes sint de numero ossium.

Dentes ab excrementis generantur. Alii putant dentes, sicuti ungues, & capillos, ex corporis excrementis generari, ideoque semper accrescere; quia per ætatem indies minor est concoctio, & major excrementorum copia: Quód si semper generantur, nil mirum, si abscissi renascuntur, quorum ego sententiæ libentius adhæreo; sed contrà est, quod sentiunt; ergo vivunt: Neque nos id quidem negamus, sed ex excrementis nutriri profitemur verâ nutritione, non autem, per juxta positionem, sicuti ungues, & pili. Qui verò gigni dicunt, quia ex ampliori basi nascuntur, & alimenti habent majorem copiam, minùs sufficientem afferunt rationem; quia sic ossa fœmoris & similia, quæ lata sunt, & multam habent medullam pro alimento, promptiùs renascerentur, cujus tamen contrarium experimur; neque majori jure vitiligantur, qui ajunt, partes esse extremas, in quas natura ultimum ponit conatum, quia eàdem ratione, & auris, digitus, cutis, quæ etiam extrema sunt, renascerentur.

Semen non mole tantum, sed etiam viribus à toto emanare, ac ubi substantialem accipiat formam.

CAP. V.

Dissolvi à concubitu corpus universum arguere profectò videtur, ab omni corpore genituram emanare; perinde atque maximâ nos etiam perfrui in ipso congressu voluptate omnium membrorum: venæ item post aures sunt, quibus incisis steriles homines reddi plerique credunt, quod fieri non posset nisi ex capite deflueret etiam semen: Filii non solum similes parentibus generantur, & in specie, & in habitudine, sed & si manci sint parentes, manci plerumq; fiunt, & si quæ cicatrix in facie est, aut in alio parentis membro, hanc quoq; recipit filius; Æthiopum alba genitura nigrum secundum cutem producit fœtum; Scythæ macrocephali dicti, à longis capitibus, fasciis quibusdam in longum obductis, deinceps communiter macrocephalos generabant. In Calcedonia vidit Aristoteles ex patre, cui brachium compunctum erat, filium natum cum eâdem notâ confusâ tamen; Salmanticæ vidimus ex nobili patre dicto Godscalco Flores, cui fissum erat labium, cum eâdem fissurâ progenitú filium. Quibus tot ac tantis rationibus, depromptis è sensuum fide, quæ una omnes alias evertere potis est, Hipp. ductus semen ab omnibus corporis membris procedere testatum reliquit, à sanis, sanum, à morbidis, morbosum, quin etiam à solidis, & morbidis partibus, & ab humido omni totius corporis; cui etiam consentiunt Plato, & Empedocles, ac insuper ipsa ratio; nam ut totius est aliquod semen efficiens, ita cujusq; partis esse oportet, alioquin membra sine semine generarentur, neque ulla est ratio, quòd ex hâc seminis parte crus, ex illâ brachium generetur, nisi quia hæc ex crure, illa ex brachio decidatur, ab omnibus igitur defluit, quod omnia generat. Hanc ita confirmatam Hipp. sententiam quidam, ductore Polybio, ita intelligunt, ut ex toto corpore secretionem in solo concubitu fieri sentiant, seu colliquamentú aliquod motu agitationeq; diffluens, quod quam sit absonum, superius jam monstravimus, & ex eo planum fit, quia fœminæ virovè, qui à coitu diutius abstinuit, copiosum, crassumq; semen in testibus, ac vasis spermaticis congeritur; contrà libidinosi, & ii qui supra modum rei Venereæ indulgent, tandem pro semine sanguinem emittunt, & si consectionem illorum fieri contingat, nihil seminis contineri deprehenduntur: Colliquamentum verò non esse, jam supra multis ostensum est. Sunt etiam, qui putent, seminis materiam ex toto secerni, non ita quidem ut ex uno quoque osse vel nervo, sed ex aliquo osse, nervo, membrana, vel cartilagine quidpiam ad seminis materiam confluat, quòd non illius tantum, à quo profluxit, sed omnis nervi vel ossis in conceptu materia fiat; proinde ex tantulo semine seminales omnes partes effici posse. Multi dicunt, ultimi quidem alimenti seminis materiam superantem partem esse, non quæ à toto decedat, sed quæ ad totum proxime esset accessura. Plures ita interpretantur Hippocrat. sententiam, ut sibi persuadeant, seminis materiam in singulis partibus progigni, & ab his, quotquot sunt, in testes confluere; ac ita explicatum Hippocrat. placitum multis confutat Aristoteles rationibus, in primo de generatione animalium. Prima, Si materia seminis hominis & animalium ab omnibus partibus emanaret, etiam materia seminis arborum; sed videmus arbores, abscissis ramis, semen progignere, ex quo tamen integræ posteà enascuntur arbores; Ergo neque in animantibus ex omnibus membris proveniunt. Secunda, Aut semen deciditur, ab omnibus par-

Hipp. sententia.

Lib. de aëre aquis, & locis. Lib. de genitura.

Polybij sententia.

2. cap. huius libr.

Secretio seminis non fit in concubitu.

Aliorum opinio.

Quarta sententia nonnullorum

Quâ ratione plerique interpretetur Hipp. dictũ.

Cap. 18.

Aristot. adversus illã interpretat. argumenta

1.

2.

bus partibus organicis, ut facie, & manu; aut à similaribus, ut carne, & osse; non ab illis, nisi similarium interventu fieri videtur; si à similaribus, nulla procul dubio ratio est de similitudine parentum, cum hâc ratione solo temperamento similes euadant. 3. Et quâ plurimum nititur Aristot. cùm ab utroque parente semen decidatur, & vir ac fœmina reliquis partibus similes sint, genitalium formâ differant, necessum esset, ut perpetuò duo progignerentur fœtus, mas & fœmina, aut saltem hermaphroditus, cum semen oporteat efficere membra omnia, à quibus decidit, & decidat etiam ab illis quæ sunt mari, & fœminæ peculiaria. 4. Si à singulis corporis partibus seminis aliquid effiueret, ingentem profectò seminis copiam toti corporeæ moli respondere omnino oporteret; contrà tamen constat, perexiguam seminis molem in concubitu secerni; non igitur à toto decidi ac dimanari necesse est. Ad rationes vero pro Hipp. sententiâ propositas respondet, voluptatem, & extenuationem totius fieri, non quòd ex toto aliquid decedat, sed quod prurigo vehemens accedat, ex calore & spiritibus ab agitatione excitatis, ubi vero pruritus, ibi voluptas fit: extenuationem ex nimio coitu contingere, tùm propter vehementem & assiduam exercitationem, tùm quia solida membra privantur alimento, est enim semen medullis, & arteriarum, venarumque alimento similis substantia: similitudinem nullum esse indicium, siquidem & voce, & unguibus, & pilis similes procreantur filii, à quibus tamen partibus nullum semen deciditur; avis insuper & proavis nonnunquam similes evadere, ex quibus subinde nihil secessit, ut de muliere ipsemet Aristoteles refert, quæ alba cum Æthiope concubuit, & albam filiam peperit, ex quâ posteà & albo viro Æthiops avo similis genitus fuit: cumque non semper ex mancis manci proveniant, casu id fieri posse arbitratur, sive etiam propter uteri angustiam eâ in parte, quâ mutilus infans evasit, sicuti arbores, quæ in terrâ non habent locum satis amplum, aut à lapide vel aliâ quâpiam re, ne in hanc aut illam partem radices jaciant, præpediuntur: homines ad generandum impotentes reddi abscissione arteriarum, quæ sunt retro aures, quòd privatum cerebrum influxu spirituum vitalium imbecillũ redditur, neq; potens est coitus labores sustinere, in quo maxime illud ipsum laborat; aut quia fortè cum illis venis præscinditur nervus, qui à sexto nervorum pari in testes descendit & seminaria vasa, ut optime Vesalius animadvertit. His tàm multis Hippocratis sententiam Aristoteles explodit, qui tamen pro illâ aliam nobis meliorem non supposuit; Existimat enim duo generationis principia semen viri, & menstruum fœminæ, in corde gigni, à quo priusquàm descendant ad partes seminarias, distribuantur per vasa in corpus, ut à membris permutationem alterationemque suscipiant, quâ tandem ornata confluant ad seminarios meatus. Priorem hujus opinationis partem confirmare se putat, quia semen producturum simile toti parenti oportuit vel prodire ab omnibus partibus, vel ab unâ, quæ totius vicem gerat, quale est cor. Præterea quia utrumque horum principiorum, excrementum est sanguinis, idem ergo agens gignens sanguinem, hæc etiam excrementa producit, ac sanguinem gignit, (sic enim ille putaverat) ergo & semen, ac menstruum. Sed enim in membra distribui contendit, quæ secunda assertionis pars erat, quia semen magis, quam sanguis eleboratum est, eam elaborationem non accepit à corde, quod solum generat sanguinem, recepit igitur à membris: & si ad singulas partes non accederet, qui, inquit, fieri posset, ut servaretur similitudo ad membra parentum: sic itaque explicat verbum, *accedere ad singula membra* quod aliter esse intelligendum mox ostendemus. Non est tamen quod immoremur in confutandâ Aristotelis opinione, cum non receptis, & jam ante multa sæcula exautoratis nitatur fundamentis, quòd nimirum cor sanguinem gignat, & fœmina semen non habeat.

Aristot. opinio absurda quę secta est.

Galenus in eâ fuit sententiâ, ut crederet, semen ex sanguine cum multo spiritu arteriali, hoc est, vitali solum in testibus gigni, & in flexibus vasorum

Galeni sententiâ. 7.

seminâ-

seminariorum; hoc ex anatome argumento desumpto, quòd venam, & arteriam non recto tramite, sed pluribus factis gyris descendere videamus, in quibus paulatim albescit sanguis, & tum demùm, ubi testes attigerit, seminis substantia in ipsis conspiciatur; atque adeò materiam genituræ ex venâ cavâ potissimùm renibus, & lumbis assistente ad vasa seminaria confluere, quinetiam omnes venas, & arterias gignendi semen facultatem habere fatetur; seminis enim vasa inter venas habentur, & similem cum iis substantiam acceperunt, hæc semen generare palam est; non igitur aliis venis per corpus dispersis deerit seminis generandi vis, si modo flexuosa etiam, & anfractuosa adeò essent, ut morâ & cunctatione concoctionis perfectionem sanguis in illis acquireret, ficuti in capreolaribus & varicosis vasis. Addit in omnibus venis talem quendam inesse humorem, quem rorem vocant, quique seminali omninò assimilatur, & proximum est venis alimentum, paulatim albescens, dùm amplius commoratur; manare autem à toto semen (quod Hippoc. ait) ita intelligendum, ut omnium membrorum vi ac potestate semen decidat, ab omnibusq; ipsum partibus notas aliquot referat; Atque illud esse, quod vulgò dicitur, virtute non mole semen à toto defluere, non quod materia à toto decedat, quæ potius ad totum accedere potis erat, in qua quidem locutione cum Aristotele videtur ab Hippocrate prævaricari.

Mora requiritur.

Ros semini assimilatur

Alia est opinio, quam Avicennæ acceptam ferunt, quæ tradit, semen gigni quidem in testibus, confluente ejus fermento, hoc est, corpulenta parte, & spiritibus à tribus membris principalibus semper; à reliquis autem in hos fontes etiam aliquid resudare, cujus rei evidens indicium sit, fœtum in principalibus perpetuò parentibus respondere, in reliquis non semper, sed modò in uno, modò in alio membro; atque quemadmodum ex partibus crassis trium principiorum fit seminis materia, ita ex conflatis tribus spiritibus fieri unum genitivum; Hanc infringunt sententiam neoterici, quod non appareant meatus à tribus principiis ad testes, per quos prædictus fiat confluxus. Cæterùm si quæ alia hæc certè ad mentem Hippocratis proximè videtur accedere, quòd fermentum seu virtutem quandam à tribus principiis semen habeat. Existimant alii semen non ab omnibus decidi partibus, sed à quâvis indifferenter, instar seminis plantarum; sed contra est, quòd vis seminalis non in quâvis promiscue parte plantæ consistit, sed quibusdam inest radici: aliis semini, nonnullis nodo, cortici, vel ramo: Præterea plantarum partes, sicuti abscissæ vivunt, ita separatæ germinant. Hæc sunt de hac re scriptorum dogmata, ex quibus nos tùm demùm, quid verum sit, eliciemus, cùm quidquid in singulis præclarè dictum fuerit, amplexi fuerimus, rejecerimus verò ea, à quibus incommoda subsequuntur. Quamvis autem Avicenna hujuscemodi rerum ignorantiam medico non nocere dicat, mutila tamen, & prorsus manca contemplatio videretur, si hæc res indiscussa maneret; ideo in semine duo comprehendi, materiam, & facultatem, id est, corpulentam partem, & spirituosam conclusio sit, illam, quæ patiendi vim habeat, hanc verò quæ penitus sit efficiens; spirituosam ex præcipuis partibus potissimum confluere, per arterias enim spiritus vitalis à corde; per venas naturalis (si quis est) à jecore; per nervos animalis à cerebro, & dorsali medullâ, in seminis materiam concidunt, ex quorum confusione, & commixtione genitivus procreatur spiritus, qui seminis materiæ insidens, procreationis potissimùm instrumentum evadit; præsertim autem à vitali genitivum fieri, cùm de ipso constet, & ab ejus fonte ad testes aditus pateat amplissimus. Seminis etjam molem atque materiam à toto decidi, & portionem esse totius materiæ, quæ jam aut ad totum accesserat, aut proximè ad omnes seminarias partes accessura erat; non tamen, quæ concubitus tempore decidat, sed quæ, ubi abundat, à naturâ in vasa spermatica deponatur, & ab ipsis proliciatur, ibique cum prædictis

Sententia Avicennæ

Aliorum opinio.

Conclusio.

Controversia deciditur.

Seminis materia à toto.

prædictis commixta spiritibus vim quandam ex majori elaboratione, ac seminis formam acquirat, præsertim autem semen continetur in quibusdam additamentis, positis sub osse pubis inter rectum intestinum & vesicam; vasa enim deferentia, quæ semen præparatum à testiculis recipiunt, antequam in collum perveniant, coeunt in parastatis adenibus, ex quibus duæ pendent vacuæ appendices, quæ semen jam præparatum ac confectum continent, ut tempore coitus in vulvam ejaculetur: coitus tamen tempore non nihil spiritus atq; facultatis valida agitatione de repente in testes irruere, indicium sit voluptas, quæ tunc per universum corpus persentitur maxima: Hinc Veneris excessus debilitat, quia non solùm residuum, sed etiam nonnunquam quod actu erat, vel futurum partium alimentum, successivè trahitur. Inprimis autem cerebrum patitur, tùm quia extremum est, ubi cessat vis testium attractiva, tùm propter mollitiem ipsius, & dorsalis medullæ, quæ magis quàm solidiora membra concedunt trahentibus testibus, tum præsertim quia ejus substantiam testes avidius proliciunt, utpote semini non absimilem, quam propterea Plato in dialogo de natura semen appellavit; & in Timeo dorsalem medullam genitalem vocat, quia ab ea multùm genituræ descendit, magisq; exhauritur, idcoq; vulgo libidinosi medullis exhausti creduntur; & Albertus Magnus cujusdam mentionem facit, qui ex immodica salacitate occubuit, & fuit inventus sine cerebro. Ita Hippocratis sententiam interpretandam esse censeo, neq; Avicennam ab eo multum dissidere, &, quod magis mirabere, Galenum in eâdem propemodum fuisse; *contra igitur*, inquit, *quam antiqui censebant, dicendum est; illi enim quod ab omnibus secedere, nos quod ad omnia accedere natura comparatum est semen appellabimus, & partem esse semen ultimi alimenti, ex quo jam unumquodq; membrum perficitur*: ubi & si non admittit semen portionem esse ejus humoris, qui ad partes jam accesserat, planè tamen confitetur, partem illius esse qui in venis proximè ad partes accessurus continetur, & quem jecur, ac venæ pro nutritione singularum partium, quasi adhibito earundem sigillo, elaboraverant, quiq;, & si ab omnibus membris non decidat, vim tamen habeat omnium membrorum effectricem, & quia aptus erat singula nutrire membra, aptus etiam est eadem generare, quippè cum ex iisdem procreatio fiat, ex quibus nutritio. Quamobrem mirari satis nequeo eos, qui cum vires seminis à toto profluere non diffiteantur, & alioquin semen ultimi alimenti excrementum esse definiant, tamen, quasi sui immemores, semen vi, & mole à toto decidere contentiosè refragantur, quia scilicet formaliter semen non est illud quod decidit, quod nos ingenuè fatemur: Neq; somniandum est, Hippocratem existimâsse, semen cum albedine, spumositate, spirituum abundantiâ, ac deniq; cum ipsâ seminis formâ à singulis membris decidi; sed naturam doctam probè novisse, quid unicuique membro, pro sui nutritione conveniat, illud in jecore, ac venis genuisse, addidisseq; quoddam quasi nutriendæ partis sigillum, & mediante virtute regulativâ ad illas transmisisse, adjuvante ad hoc attractivâ membrorum; quidquid verò ex ipsâ nutritione supererit, testes trahere, quod & si verum ad huc semen non sit, propiùs tamen, quàm sanguinem, ad seminis vim & naturam accedere dubitandum non est. Cur tamen, inquies, excrementum appellatur quartæ concoctionis, quæ enim in venis fit, tertia est? quia excrementum est non qualitate, sed quantitate superfluum, quod verò tale est, non in ipsa parte, sed in præcedenti officina generatur. Quod si ab Aristotele, quam vis ab adversario, hâc in parte petita similitudine nostram sententiam confirmare liceat, poterimus quod ipse cordi acceptum fert, nos jecori ac venis aptare: Oportuit enim (ut ille ait) semen producturum simile toti parenti, vel prodire ab universis partibus; vel ab unâ, quæ omnium vices gereret, quales venæ sunt, & jecur totius corporei alimenti officina. Præterea idem agens ultimum alimentum gignit, & excrementum ipsius, illud non in partibus, sed in venis gignitur, in iisdem igitur seminis materia generatur. Sed cur cicatrix & verruca, quæ erat in parente, apparet etiam in filio, & cur non semper, sed aliquando? quia ex venis etiam capillaribus,

Veneris excessus cur debilitet.

Cerebrum in coitu imprimis pati tur.

3. De animal. 8.

Nutritio & procreatio iisdem fit.

Objectio.

Solutio

Cicatrix & verruca parentum cur in filio appareat.

quæ

quæ unicuiq; vel minimæ parti insunt aliquid aliquando, sed non semper, ad vasa spermatica confluit. Nonne hoc præstabit virtus formativa, quæ residens in membris parentis, non indigeat materiâ, à singulis partibus accedente, sed semini in testibus imprimat formam agentem, consciam ejus similitudinis? nequaquam profectò, quia ita formatrix vis ageret pro voluntate, cum modò imprimat notam, modò non imprimat, cum tamen sit naturalis; quare potius si materiam habet, ab illo membro decisam, simile format, alioqui minimè: Ut obiter colligas, similitudinē non prodire ab agente solo, ut quidam putant, sed ab agente in tali materia; quis, dices, nativo situ tam multas partes collocavit? eadem, quę eas effinxit, formativa virtus, ut mox patebit. Quid? quod in avulsione (ita appellant rei rusticæ scriptores portiunculæ corticis quæ alteri arbori inseritur) cortex arboris unius totam aliam plantam commutat, sic, ut fructus, & folia, & flores, similes iis, producat, unde prodiit, & tamen à solâ portiunculâ arboris fuit excisa; Quædam insuper animalia gignunt alia à se specie distantia, quæ non ex partibus in semine contentis. In insectis plurimorum fœminæ particulam quandam inserunt in marem, & ita ex solo maris calore fœcundantur evanescente semine: At de hominis generatione hic perscrutamur, non de imperfectis animalibus, quæ imperfectiori modo generant, ut vivunt. Particula autem plantæ nil mirum si per se generet, cum per se vivat, quare hæc nihil urgent; similiter enim multa absurda conficies, ut si ita ratiocineris; multa animalia citra epar concoquunt alimentum, ergò epar non habet virtutem chylificandi: Nihil concluditur, quia natura per pauciora exercet imperfectiorem operationem, perfectam per plura; sed fortè jam hoc caput nimis excrevit.

Similitudo unde proveniat.

Avulsio.

Insectorum generandi ratio.

De testium usu, quidq; ipsi ad seminis generationem conferant.

CAPUT VI.

Quidquid à nutritione superest, testes ad se trahere superius jam retulimus; quid autem testes ipsi materiæ impertiant, nunc superest contemplandum; Atq; ut jecur ab intestinis succum per mesenterii venas raptum in sanguinem vertit, qui postea à reliquis venis perficitur; ita profectò testes efficiendi seminis primi sunt autores, vasa deferentia id quodammodo præparant, jaculantia perficiunt. Solet enim sagacissima natura meatibus distributoriis, ne pereat, & otiosum sit delationis tempus, indere etiam coctionis vim, ut intestinis chylificandi, venis sanguificandi, & his, de quibus loquimur, spermaticis vasis, seminis conficiendi. Quemadmodum igitur summa sanguinis cum hepate affinitas, hepar sanguinis officinam esse convincit; ita seminis ad testes similitudo maxima; neq; alius usus in corpore testibus tribui potest; natura vero nihil frustra fecit; capreolaria etiam sive hederaria vasa seminis conficiendi vim habere, ex anfractibus, & sinuositatibus horum apparet; quæ non ob aliam causam fuerunt facti, nisi ut morâ ipsâ semen præpararent. Insuper in dissectione eorum animalium, quæ diutiùs à coitu temperarunt, evidenter conspicitur, semen in iisdem vasis contineri, quod certè non inveniretur, nisi hanc vim possiderent, quemadmodum in ventriculo, & intestinis sanguis nullus reperitur, propterea, quòd nihil prorsus ea ad sanguinis generationem faciunt. Porrò ut materia, quam è singulis partibus, & venis testes magnâ vi traxerunt, in flexuosis illis anfractibus diutius cunctatur; ita in arteriis, quæ illis substratæ sunt, spiritus moram trahunt, quâ morâ cunctationeq; vasa hæc nituntur, quidquid continent, tanquam alimentum in similem sibi speciem mutare, & illius colorem atq; substantiam planè conver-

Testes quid conferant materiæ.

Testes efficiendi semini primi autores sunt.

Semen ubi perficitur.

Capreolaria vasa semen conficiunt.

tere, cumque ita præparatus humor in postremos anfractus, qui jam testiculos involvunt, tractus delatusque fuerit, coquitur, aptusque perficitur procreationi; idque tum robore & calore vasorum, tum ipsorum testium ingenita vi.

Arist. sententia.

Hæc quamvis verissima sint, Aristoteles tamen non recipit, sed aliter sentit, sola vasa seminaria semen gignere, testes veró, ut cordis virtutem intenderent, fuisse genitos, & ut suo pondere instar planarum in textrinis rectum constituerent meatum seminarium, natura sua flexuosum; ne morosa reflexione, refrigeraretur semen, & generationi inutile redderetur: hoc tamen argumento videtur potissimum niti, quod multa animalia ut pisces & serpentes semen fœcundum emittant, quæ tamen testibus carent.

1. de gen. animal.
3. de gen animal. c. 7.

Quod si ex illo quæras, cur refrigerati testes steriles fiant, quantumcunque adhuc deorsum, sicuti textorum pondera, contendantur? seminariorum conceptaculorum refrigerationem, quæ una accidit, non ipsorum testium, sterilitatis causam esse respondebit: cur si collisi fuerint? quia vasa etiam seminaria colliduntur: Cur si induruerint? quia etiam illa indurescunt, & quocunque testes vitio, eodem vasa seminaria mutuâ contagione afficiuntur: Cur castrata animalia in imbecilliora mutantur? quia efficitur, ut cor, ex quo contentio omnis corporis erat, ablatis ponderibus, quæ ipsum intendebant, resolvatur atque laxetur, & cesset reflexio caloris à testibus ad cor: Sic enim putabat ille testes speculo seu denso opacoque corpori assimilari, ad quod illabens ex corde calor, & spiritus in universum corpus radios virtutemque suam iterum refundant.

Aristotelis sententia confutatur.

Hæc tamen, si pensiculatius evolvantur, ingeniosè potiùs quam concinnè dicta reperientur, & præstantissimum Philosophum in iisdem, sicuti in universâ ferè hâc de semine contemplatione cespitâsse; nam robur ex calore, spiritibus, & bona temperatura, non ex annexis ponderibus membris accidere unanimis est philosophorum sententia, quibus etiam Aristoteles ipse sæpissimè subscribit; præterea tentio præter naturam est, ut in fidibus constat, quæ si pauló longiori tempore intentæ permaneant, abrumpuntur; ideoque citharistæ lyras deponentes remittere ipsas solent.

Robur membri unde proveniat.

Neque majorem cum testibus consensum cor habet, quam cum reliquis membris, à quibus causatius posset sperare illam reflexionem. Neque solum sinuose procedit meatus seminarius, sed multis spiris circumvolvitur; ita ut tendi nisi longissimo queat intervallo; ad hoc flexus tentionem non admittit, cum undique hæreat; tantus vero est ante testes vasorum anfractus, ut si dirigantur, ad media usque femora pertingere possint; quid insuper de animalibus diceremus, qui ventri adhærentes, neque pensiles ut planas testes habent, cujusmodi sunt fœminæ, & in maribus sues ac universum avium genus; quid? quod si ab annexis membris deorsum trahitur cor; multo magis à liene, renibus, & epate utpote vicinioribus, & ad quæ, venæ arteriæque absque ulla revolutione demandantur; quarum vero in medio revolutio aliqua est, ea ab altera parte intendi minime est verosimile.

Aves. & sues ventri adhærentes testes habet.

Ad hæc si cui testes ea moderatione fuerint amputati, ut Epididymis membrana illæsa relinquatur, seminarium vas non læditur, & tamen animal non solum seminis gignendi facultate, sed etiam virilitate omni, & masculo ingenio privatur, fœmina fœmineam naturam amittit, & in Venerem amplius non ruit, quod evidentissimum est argumentum, testes conficiendi seminis præcipuum esse instrumentum; vim tamen, qua fœcundum est, non à testibus sed à toto, è præcipuis potissimum membris semini communicari superiùs jam diximus; quód veró inter præcipuas partes connumerentur, causa est, quia ex se propriaque facultate robur obtinent, & vires, quas in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum sentiendi & movendi, cor pulsandi facultatem impertit; adde quod materiam seminis concoquunt, & in alteram speciem convertunt, spiritusque cum ea commiscent, & eorum vires ac facultates illi inserunt.

Fœcunditas unde proveniat.

Testes cur inter partes præcipuas cõnumerẽtur.

Eunuchorũ conditio qualis.

Galeno autore l. ... de semine.

inserunt. Hinc fit, ut qui eos amiserint, quales sunt Eunuchi, quibus exsecantur, privati altera caloris origine, frigescant, & omne ipsis corporis robur collabatur, neque latæ venæ neque sanguis eorum floridus sit; arteriæ imbecilliter sicuti senibus pulsent, acuatur vox, depiles non modò mento sed toto etiam corpore evadant, parvas, sicuti mulieres, venas habeant, nulla Venereorum libidine afficiantur: Ut & hoc vel corde ipso amplius habeant testes, quod, præterquam quod caliditatem & robur animalibus exhibent, generis etiam perpetuitatis sunt autores; quod profectò cor præstare minime potest; unde Galenus ipsum vivendi, testes verò bene vivendi principium esse prodidit. At quoniam de Eunuchis sermo incidit, oportune hic meminisse oportet, tres fuisse apud veteres Eunuchorum ordines; primus eorum est qui spadones dicuntur, quique, etsi membris genitalibus non destituantur, impotentes tamen ad Venerem sunt; quâ ratione Hippocrat. libr. de aëre, aquis & locis, Scythas natura Eunuchos esse scribit, quia ob nimiam corporis humiditatem ventrisque mollitiem & frigiditatem, nec probe coctum semen conficiunt, nec spiritus vitalis ad intentionem eisdem suppetit, ideoque in virilitate reliquis nationibus sunt inferiores, de quibus etiam Jureconsultorum titulus de frigidis & maleficiaris intelligendus venit, quo etiam ordine vocabulo (frigidis) comprehenduntur ii, quibus pudendi meatus contortus est, aut pudendum admodum breve, & virilia tabida: adde etiam hermaphroditos, quos propterea neque generare, neque concipere posse arbitramur, nam ad impotentiam frigiditatis reducitur omne naturæ vitium, ad maleficium seu fascinationem omne vitium accidentale, ut abscissio, castratio, ligatio. Ita dicunt Jurisperiti duplicem esse impotentiam, naturalem, & accidentalem, ac utramque contingere posse utrique conjugum tàm fœminæ quàm viro. Secundò, Eunuchi dicuntur, quibus testes in manu imperitæ obstetricis, aut jussu parentum attriti, collisi sive fuerint, & hi peculiari nomine Thlibiæ nuncupantur. Tertiò, Eunuchi castrati, quibus aut exsecti sunt soli testes, (sicuti olim fiebat) & ii quidem, etsi fœcundi non sunt, ad Venerem nihilominus potentes remanent, qui etsi semen non emittunt, salivali tamen humore non privantur, qui ad voluptatem, ac libidinem plurimum confert; aut non solum testiculi atteruntur ex scinduntur ve, sed membrum scrotum ac virilia omnia adimuntur; sicuti iis accidit, quos hodiè Imperator Turcarum cubicularios esse vult, atque hi non solùm infœcundi, sed etiam ad Venerem omninò inhabiles existunt. Cùm igitur tria sint ad coitum necessaria, membrum cum suis partibus, materia, & jaculator spiritus, tria etiam reperiuntur eunuchorum genera, quidam enim ob virilium privationem; alii ob vitium in illis, quo fit ut materia minus libere permeet; multi ob spiritus & naturæ impotentiam semen non generantis aut flatum non transmittentis; ut enim privatio aut corruptio testium causa est frigiditatis in toto, ita vicissim frigiditas causa est impotentiæ ad Venerem. Ut hinc obiter Avenzoarem assequaris affirmantem, nullum unquam fuisse castratum virum intellectu, aut moribus præstantem; quod perinde est, ac si diceret, castrationem hominem reddere frigidiorem, humidiorem, ac proinde quadantenus stupidum; & cum illa maxime appetant mortales, quibus potiri nequeunt, *Nitimur enim in vetitum, & quod non licet acrius urit*, hinc fit, ut qui, præsertim grandiores jam, castrati fuerint, memoriâ anteactæ voluptatis sæpius refricatâ libidinosiores evadant: Neque enim Avenzoaris placitis eatenus insisto, ut credam eos, quibus antea intellectus, ingenii, judicii & virtutũ vigor inerat à naturâ, easdem non posse in posterum animi dotes retinere, imo verò assiduo usu meditationeque augere, cum præsertim omnis ætas eunuchos habuerit, qui judicio atque virtute cæteros homines non æquarent modo, verumetiam multis parasangis anteirent. Qua ratione (ut reliquos omittam) apud Josephum de antiquitatibus Judæorum legimus, jussu Darii Persarum Regis tres pueros Hebræos, & cum illis Danielem Prophetam

Testes perpetuitatis & bene vivendi autores.

Eunuchorũ tres ordines

Jureconsult. titulus de frig. & malif.

Thlibiæ.

Eunuchi qui ad Venerem potentes.

Cubicularii Turcæ Eunuchi quales.

Tria ad coitum necessaria.

2. Theis. Ar. 3. c. 1.

Eunuchi ut plurimum moribus sunt corrupti.

Eunuchi cur libidinosi.

tam factos fuisse eunuchos, qui tamen quantum virtutibus singulariq; intellectu fuerint conspicui, penes alios judicium esto; quamobrem præcipitanter Avenzoar, & post eum Mercurialis omnes uno ordine eunuchos lacerant: Nos instituto ordine cætera deinceps prosequamur.

Semen qua ratione animatum sit.

CAP. VII.

UT igitur revertamur ad susceptam de semine contemplationem, de eo investigemus, animatum ne sit, an prorsus inanimatum. Autor libri de spermate Galeno adscripti semen ab homine animatum exire putat, non tamen semper, sed tunc solum, quando à Deo statutum est hominem gigni. [*Tria vivorũ genera.*] Galenus libr. de Marasmo animatum esse scribit, dicens vivorum tria esse genera, animalia, plantas, semina. Aristoteles animam quidem vegetabilem habere censet, non actu, sed potentiâ actui propinquissimâ; sed habeatnè semen animam (inquit ille) nec ne? ratio eadem atque de partibus reddenda est, [*2. De generat. anim. Cap. 1.*] neque enim anima ulla esse potest in alio, nisi in eo cujus est, neque pars ulla esse potest, quæ particeps animæ non est, nisi æquivocè ut mortui oculus; semen igitur & habere animam, & esse potentia animalum palam est. [*Tres potentiæ gradus.*] Porro agnoscunt Aristotelici tres potentiæ gradus sive species, remotam unam, quâ omnes formæ, quæ de potentia materiæ educi possunt, in eâ potentialiter existunt, & eam vocant potentiam materiatem, [*Potentia materialis.*] qualem infans nunc natus ad scribendum habet, & seminis materia cum adhuc in fontibus membrorum sepulta jacet; propinquam alteram, [*Potentia potentialis.*] quam in materiâ præexistere dicunt jam dispositâ, & inclinatâ per qualitates ad ipsam formam, vocant potentiam potentionalem, sicuti pueri potentia ad scribendum, cùm instrumenta jam scriptoria cognoverit; & seminis in vasis ac testibus jam existentis. [*Ultima perfectio.*] Tertiam vocant ultimam perfectionem, sicuti scriptoris, qui actu nondum scribit, potest tamen, cùm velit, & seminis in uterum rejecti, & à generante concitati, alteriusvè materiæ, in quâ præexistit jam aliquod saltem principium activum ad formam, qualis est in semine complantatus spiritus, & formativa virtus, quæ etsi actu modo non operetur, ubi primùm tamen obtinuerit commodum locum, & materiam, ad operationem insurgit, ac tandem suas vires exequitur; quod [*Pulchra similitudo.*] secundâ adhuc similitudine amplius illustratur: Nam quemadmodum dormiens remotius quam vigilans geometra est, isquè remotius adhuc, quam [*Vis formativa à quatuor motoribus concitatur.*] qui jam contemplatur; ita semini substantia formativæ virtutis tota insidet, sed imperfectiori modo, dum in testibus ac seminariis vasis continetur, quam dum jam à quatuor quibus solet concitari motoribus, propriâ nimirum naturâ, calore, spiritu, & generantis animâ in utero con- [*Aristotelis sententia.*] clusum agitatur, & adhuc multò imperfectiori, dum in membrorum fon- [*Vis formativa pars est animæ vegetantis.*] tius resideret, cum tamen similis semper sibi sit, & æquè perfecta, sed clariori modo apparens, cùm in actum prorupit, aut ipsi propinquior est. Itaque cùm formativa virtus pars sit animæ vegetantis (ut proximo sermone constabit) sequitur vegitabilem animam in semine præextitisse, qua- [*Animam in semine præextitisse confirmatur.*] si dormientem tamen & consopitam. Insuper quia quorum principiorum actio est corporea, ea sine corpore esse non possunt, neque extrinsecus advenire aut per se accedere: atqui cùm sint omnes formæ præter rationalem (quam extrinsecus advenire, & adeo in temporis momento creari dubium esse non debet) corporeæ, cœlitus aut extrinsecus venire non poterunt.

poterunt. Aristotelis enim dictum, *Quicquid fit, ab eo, quod actu est, fieri*, perinde est, ac si diceret, ex subjecto sive semine, in quo potentia inest, efficitur ab eo, quod actu jam est, nempe à generante, non quod generans actum impertiat; sed cum semine potentiam conferat: Nec illos commovet, quòd sit actus corporis organici; semen autem organicum non sit, nam sicuti semen potentiâ est animatum, ita potentiâ organicũ esse dicunt, hoc est, animâ quæ actu inest, organicum corpus exigere, ei vero quæ sola potentia etiam organicum potentia, corpus satis esse; neq; mirũ, si semen à propriâ virtute se præparet ad suscipiendam alteram formam, quasi agat ad sui interitum. Duplex enim est in semine virtus, passiva una quæ in crassâ, & materiali substantiâ consistit, activa altera, quæ in spirituosâ viget, quæq; illam ex lege æternâ, ac Dei præcepto in perfectiorem commutare contendit. Si adhuc quæras, undenam vegetativa potentia semini communicetur? ab ipsâ naturâ nonnulli respondent, quid autem per naturam intelligant, an generantis formam, an substratam materiam, an verò aliam superiorem causam non satis declarant, nobis tantum notissimum naturę nomen obtrudentes, planeq; ignoratâ ejus substantiâ; quare potius à substantiali formâ generantis, & temperamento tùm partiũ totius corporis, tùm etiam testium, ac deniq; à quatuor illis, quibus antea moveri diximus, pendere dicendum est, ut superius etiam monstravimus, cùm de seminis decisione sermo erat. Sed interrogabis cùm ex eodem semine aliàs unũ, aliàs plures nasci fœtus videamus, unica nè in toto, quod emittitur semen, anima fuit, an sua cujusq; seminis particulæ? unicam tantum potentiam præextitisse censendum est, quâ juxta materiæ copiam & loci capacitatem unus vel plures fœtus generantur. Si rursus obtrudas, sicuti ex semine generantur solida membra, ita ex menstruo carnosa, oportere igitur menstruum animatum esse? Solutio est, sanguinem in carnem non commutari ante seminis adventum, cujus ac membrorum insitæ virtuti tribuenda est carnis generatio. Quòd si menstruo vim effectivam inesse dixeris, piaculum non erit, nam & Galenus menstruo eandem tribuit facultatem, sic scribens; *Nam neq; semen facultas tantum est, sed materia etiam quædam; neq; menstruum materia solum sed etiam facultas* quà ratione videtur intelligendus Levitici locus 17. ubi esus sanguinis interdicitur, propterea quòd anima carnis in sanguine sit, quod tamen salvo Theologorum judicio dictum volumus, vel dic, animam in sanguine esse non quidem informativè, sed perindè ac in subjecto, hanc tamen facultatem non diffitemur à seminis virtute intendi, quemadmodum & seminis materia à menstruo augetur. Hæc etsi constanter Aristotelici tueantur, non tamen defuit, qui semen animâ prorsus carere contendant, neq; minimum quidem vegetativæ, aut sensitivæ animæ semini insidere, sed solum spiritum genitivum, ac complantatũ, qui præter temperamentum, & conformationem, ultimam etiam, ac tertiam semini præparationem addat, quam potentiam ad formã ab Aristotele nuncupari existimant, quâ potẽtiâ materia sensim perficiatur consummeturq; ac vegetantis sentientisq; formæ capax evadat, quam formã tunc repente de cœlo immitti dicunt: itaq; ut potentia perfectionem antecedit, ita perfectio formam; perfectionem à potentiâ fieri, formam extrinsecus omnino advenire; ac proinde omnium vegetabilium sensitivorumq; formas de cœlo duci à Deoq; creari in ipso temporis articulo, quo materia perfectionem consequitur, &, quod magis mirabere, imperfectorum animalium, ut phalangiorum culicum, muscarũ, vermium, lumbricorũ, viperarumq; formas à Deo creari; idq; de mente Aristot. & Plat. supra naturã philosophantium, qui sanè sermo non improbabilis videtur, imo sacræ paginæ magis consentiens, quam superior, ut sequenti oratione planum fiet. Sic interpretatur Fernelius, verba Dyotimæ fatidicæ mulieris, & Socratis magistræ apud Platonem in symposio dicentis; *Omnium, ô Socrates, prægnans hominum, & gravidum est corpus, prægnans & anima, & in primis cum ad certam ætatem pervenerimus parere nostra natura cupit*; non quasi anima animis prægnans sit, & homo homine, sed amorę & desiderio immortalitatis gravidam esse, & dici, quod gene-

Aristotelis dictum explicatur.

Duplex in semine virtus.

Vegetativa potentia unde nam semini communicetur.

Menstruum animatum non est.

2. de sem. 2.

Quorundã ac Fernelij opinio.

Dyotimæ verba.

randi ſit avida; neq; jaculatis ſuperius telis perterrentur, quia ut verũ fateamur, non admodũ ſauciant. Quare cùm multos videamus utriuſq; partis ſautores, ac ponderãtes rationes, fatendũ omnino eſt, hujuſce difficultatis veritatem in occulto latere; eamq; ſolùm noviſſe Deum creatoré. Quod ſi nobis non quid verũ, ſed quid vero ſimilimum ſit, pronuntiare ſtatuereq; liceat, ſemen exiſtimamus, quandiu in parente eſt, nondũ vivere, deciſum vero ac ſeparatum à generante, uteroq; exceptum ſpiritibus ſulcitũ, & ab in formativâ virtute poſſeſſum non ſolum potentiâ, ſed actu vivere vitâ plantæ; illicò enim incipit diſtendi ſeminis humida ſubſtantia, pulſat & ferit complantatus ſpiritus, formativa virtus opus aggreditur, ac tandem ſeparantur ipſius ſpiritus, & ſanguinis viæ; qui ſunt quatuor primi in generatione actus; vivere autem potentiâ, non vivere eſt, ſed potentiam habere ad vivendũ. Num verò ipſa anima vegetativa, ibi ad perfectionem materiæ ſequatur conſequutione, & neceſſitate quâdam de potentiâ ipſius, quia ſcilicet quæ antea latitabat, & materiæ imperfectione præpediebatur, jam iſtis adminiculis, & materiæ elaboratione prodit, ac operationes ſuas exequitur, an vero à Deo creetur, & extrinſecus adveniat, iſtud eſt quod affirmare neq; velim, neq; auſim, neq; id hominibus, quantumvis crucientur, cognitum arbitror. De his enim & ſimilibus Eccleſiaſtis locum intelligo: *Mundum tradidit diſputationibus eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus eſt Deus ab initio uſq; ad finem.* ac ſimilium Dei operũ non poſſe hominé rationem pervestigare, & ſap. 9. (*quis poterit ſcire conſilium Dei cum ſint cogitationes mortalium miſeræ, periculoſæq; noſtra commenta* Eccleſiaſt. 3. *alteriora ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, nec in pluribus operibus DEI fueris curioſus.* Ut igitur prætercam Platonem, Ariſtotelem & Galenum, alios mirari ſatis nequeo, qui cum hæc legant, adeo tamen logicis diſputationibus delectantur, ut omnia philoſophiæ & demonſtrationum cancellis nimia ſua curioſitate arctari velint, & logicis ſyllogiſmis acerrimis altiſſimarum rerum cognitionis hoſtibus & inſidiatoribus omnia concludere.

Autoris ſententia.

Quatuor primi generationis actus.

De facultate formatrice.
CAPUT. VIII.

SEd quoniam in toto hoc de ſemine ſermone facultatis formatricis ſæpiuſculè facta eſt mentio, de eâdem nunc comminꝰ atq; penſiculatiùs perſcrutemur, de quâ quidé Philoſophi multa ſubobſcurè, & oſ. itanter percurrũt, alia penitus omittunt, quædã præter rem & autorũ mentem interprætantur? nos breviter priſcorũ opinionibus recitatis quid, in re adeo perdifficili, & ſcopuloſã ſtatuendũ ſit, Deo opt. Max. auſpice breviter aperiemus. Epicurus fœtus formationé ad caſum & fortunam præter omnem rationem referebat; convincitur, quia fortuna eundem finem non ſemper aſſequitur, & parum credibile eſt, null inum tanta partium multitudine errorem à fortuita motione committi; dextra finiſtris perpetuo reſpondere, ac trecentarum particularum, ducentorumq; oſſiũ ſtructurã, cum ſcopis unicuiq; decem, formâ, figurâ, magnitudine, inſertione, ſitu, principio, fine, colligantiâ, conſenſu, & temperamento, ſemper eandem fortuito fieri, quis ſanæ mentis ſibi perſuadeat? Plato animæ mundi id acceptũ ferebat; quod etiã impugnat Gal. lib. de fœtus formatione quia etſi potentiã & artem, quæ in fœtuum formatione elucent, tanto artifice digna exiſtimet, non tamen adduci poteſt, ut credat, imperfecta ac minutiſſima animacula ab eodé fingi atq; efformari; Addit Gal. fœtũ non Deo, ſed parentibꝰ aſſimilari, atq; ideo ab ipſis nõ à Deo ortũ habere. Ariſt. in lib. de anima aſſerebat, facultaté formatricé animã vegetantem in ſemine potentiâ contentã eſſe, ut de ejuſdé ſententiâ cap. præcedenti retulimꝰ, ejus duo conſtituens munera nutrire, & generare, generationé autem eſſe perfectiſſimam omnium operationũ, quæ vegetativæ conveniunt, quia omnia viventia maxime appetũt perpetuò eſſe, quod quidé per individuorũ generationes procul dubio conſequũtur; nõ tamé deſunt Ariſtotelici nonnulli, qui virtuté generanté à nutriente non differre exiſtimét, ſed unã eandéq; eſſe, quę cũ integrã conformationé operatur, generans, cum eandé conſervat & auget, nutriens nuncupetur; hæc etiam

300. particula in corpore ſunt

Oſſa. 200.

Scopi dec.

An nutrire & generare ſint duo munera vegetantis potentiæ.

Rejiciuntur etiam hæc opinio.

etiam sententia (quam nihilominus omnes recipiunt) parum ex eo redditur probabilis, quod non videtur facultas prorsus irrationalis in fœtus formationem tam mira præstare posse ; summum nimirum artificium, eximium partium consensum, admirabilem ordinem , debitam figuram, & exactissimam compositionem; quæ summam sapientiam, admirandam potentiam , & infinitam bonitatem prorsus redolent ; utpote inter se ita cohærentia ut in nullo humani corporis membro, aut substantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut situs citra læsionem possit commutari.

Anima rationalis non est nostra generationis autor.

Anima rationalis à Deo in temporis momento creatur.

Animá vero rationalem non esse nostræ generationis autorem hinc colligere licet ; quód non differunt formationes reliquorum animalium à formatione corporis humani ; quas tamen anima rationalis non conficit, imo ipsa post formationem Embryonis á Deo de novo ac in temporis momento procreatur ut suo loco planum fiet. Hæc cùm advertisset Galenus, & nulla philosophorum demonstratio , nec de hac re opinio à reprehensione immunis sibi videretur, nusquá ausus est quicquam pronuntiare, de essentia animæ illius, seu facultatis , quæ semini fœcunditatis autor existit ; cum præsertim res sit, quæ neq; sensu percipi, neq; ratione inveniri possit; ideo postquam maximo dolore affectus sedulo investigavit, neq; potuit philosophum reperire, qui hoc doceret, neq; aliam de structura animaliú validam rationem (id quod ipse candide fatetur) ; philosophos hortatur, ut in hanc rem diligenter incumbant, & si quid pro sua sapientia invenerint, sibi velint sine invidia communicare.

Galeni candor.

Galeni sententia.

Lib. de fœt. format: c.6.

Alioqui ipsemet sibi parum constanti & nutabunda assensione, quó fluctus impellit, modó cum Hippoc. & stoicis hanc facultatem naturam vocat : modó cum Aristotele animam vegetantem : nonnunquam cum Platone mundi animam; sæpe etiam cum eodem Deum, summum scilicet opificé, & architectú nostræ formationis causam esse suspicatur.

Recentiorū opiniones.

Non igitur mirum, si eorum qui nostro sæculo præstantissimi philosophi habiti sunt, alii intellectivam potentiam hanc esse dixerint, alii vegetativá sed meliori instrumento conductam; alii mixtam ex naturali & animali, quia etiam in mixto spiritu genitivo viget, omnes certè argutè, ac pro sui quisq; ingenii fælicitate rem fere palpant, sed omnino non comprehendunt, neq; miru, cum res sit tenebris adeo involuta, & tot diverticulis dissectus labyrinthus, ut qui semel ingressus sit, exitú habeat perdifficilem, nisi ipsius facultatis definitione ductus id rimetur, quâ tum Galeni tùm juniorum scripta me posse hac in parte non parum illustrare arbitror.

Autoris sententia. facultat. format. definitio.

Dicimus igitur facultaté formatricé non aliud esse, quá potentiam animæ vegetantis, quæ ex mente divina, seu præcepto Dei , ac lege æterna admirandam ubiq; habet & sapientiam & potentiam; vegetans ac naturalis ac proinde irrationalis facultas dicitur, quia nó liberè operatur, neq; intelligit, quæ operetur; unde igitur tam mira præstare potest ?

Naturalis instinctus. Divinus influxus.

Hoc est, quod neq; Aristoteles dixit, neq; Galenus potuit philosophum invenire, qui doceret, ab illo nimirum præcepto Dei ac lege æterna, quam nonnunquam naturalem instinctum, nonnunquá verò divinum influxú nuncupamus.

Similitudo.

Quemadmodú enim horologia nihil temporú momenta ipsa intelligentia nos humano artificio certas temporum mensuras edocent ; ita facultas formatrix divino artificio constans præstantissima, & sapientissima opera exercet, ipsa sui operis inscia ; hanc igitur facultatem divino influxu conductam, Platonem Justitiam, ac legé nuncupasse existimo, & ex opinione Anaxagoræ menté, imperatricem, reginam, ac principem, quæ omnia creat, per omnia comeans, ut cecinit Poeta

Æneid. 6.

Deum namq; ire per omnes
Terrasq; tractusq; maris, cælumq; profundum
Inde hominum pecudumq; genus, vitæq; volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.

Lib.2. c.18.

Hanc etiam altius philosophatus Aristoteles in opere methaphysico intelligentia præditá esse dixerat, quod procul dubio voluit significare Hippocrates, vocans naturam justam, & sine doctore doctam , innumerisq; aliis encomiis illam celebrans ; Galenusq; concludens tantum se habere, quod de causa animalium formatrice asserere possit, quod summa in ea ars, summaque

sapientia

ſapientia inſit; nec niſi à ſapientiſſimo potentiſſimoq; artifice tot uſuum myriadas in noſtri corporis particulis factas eſſe crediderit; idem cum aliis conſpiranter profitetur Avicen. *virtus*, inquit, *formativa eſt illa ex qua præcepto ſui creatoris procedit membrorum lineatio, & ipſorum figuratio*; & alibi de ſeparatrice virtute ait, *eſt natura docta obedire creatori ſublimi, & glorioſo, & virtus quæ hoc agit eſt anima vel natura præcepto Dei.* Atq; idipſum eſt, quod voluit Vergilius, dum *Iovis omnia plena* eſſe cecinit, Et alibi

Principio cœlum, ac terras, campoſq; liquentes,
Lucentemq; globum lunæ, Titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit, totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet;
Inde hominum pecudumq; genus.

Ex quibus planum fit non ſolum formatricem, ſed etiam reliquas omnes facultates, ſuas functiones exercere ex eadem doctrina mentis Divinæ, ſeu legis æternæ, & inſtinctus naturalis, ſive influxus divini. *Inanimatorum ordo.* Hinc enim non animata vacuum fugiunt, gravia & levia extrema norunt, plantarum radices interdú per rupes; & duriſſima ſaxa permeant, ut ex ſucculentâ terrâ alimentum poſſint attrahere, mutuam inter ſe ſervantes amicitiam aut inimicitiam; *Brutorum inſtinctus.* bruta animalia agnoſcunt ſuos paſtus, ſuas domos, ſuorum morborum remedia, & herbas etiam nobis ignotas, cæteraſque perficiunt functiones, vitulus cornu petit, priuſquam cornua produxerit, pullus equinus nondum ſolidis unguibus calcitrat, catulus licet dentes nondum validos habeat ad mordendum incitatur; & ut Lucretius cecinit, hæc cauſa eſt.

Curaclis violentia triſte leonum
Seminium ſequitur: vulpes dolus & fuga cervis,

Et de apibus Virgil: *His quidam ſignis atq; hæc exempla ſecuti*
Eſſe apibus partem divinæ mentis & hauſtus
Æthereos dixere. & cæt.

Naturalium facultatum ordo. Naturales etiam facultates ſua tempora in variis membris norunt, nec agente attractrice retentrix, nec toto coctionis tempore, aut attractrix agit aut expultrix, & cum contraria operentur, non pugnant; hæmodia ad acida excitatur, ad turpem conſpectum nauſea; invitis nobis conſpectu noxiæ rei retrahuntur ſpiritus, diffunduntur ad læta, recolliguntur ad ſomnum, & rurſus ſuo tempore emittuntur ad expergefactionem, *Animi affectus.* & in animi affectibus variè commutantur; totq; ſunt rerum naturalium vires & facultates, ut qui eas interpretatur, perinde ſit, ac ſi faciat encomium Dei creatoris: Ideo affirmat Galenus in lib. de uſu partium, ſe in illo opere verum Dei hymnum condere quibuſvis hecatombis, & holocauſtis gratiorem, in eoq; ſitam eſſe veram pietatem exiſtimat, ſi noverit primus, deinde & aliis expoſuerit, quæ ſit ipſius creatoris ſapientia, quæ virtus, quæ bonitas. *3. lib. cap. 10* *Definitio explicatur.* Nunc definitionem accuratius explicemus, cujus ac formativæ virtutis eſſentiam jam omnino innoteſcere arbitror; nam quia ſpiritus & ſemen, inquo operatur vegetabilis anima, à parentibus communicantur, idcirco eorundem ſimilitudinem fœtus referunt; quia vero *In creatura ſimilitudo Dei eſt.* vegitativa potentia à Deo creatore legem, & modum ſuarum actionum participat, ideo in omnibus creaturis ſimilitudo Dei eſt, in homine tamen per modum imaginis:

Exemplumq; Dei quiſq; eſt in imagine parva:

In aliis verò per modum veſtigij, quoniam in ipſis oſtenditur ſumma ſapientia, *Monſtra unde.* ſumma potentia, & in effabilis bonitas ipſius creatoris; Et quia ſine judicio ac ratione operatur, nonnunquam monſtra committit, non quod erret influxus ille, aut lex æterna, ſed propter defectum aut ineptitudinem materiæ; ac ita intelligatur Ariſtoteles, *Ariſtotelis dictum enarratur.* dum inquit: *Sol & homo generant hominem*, ac ſi diceret, cauſa ſuperior, & ipſius influxus dirigens ſpiritum genitivum, & ſemen ab homine deciſum, hominem generat; *Ariſtotelis locus alias obſcurus explicatur.* nunc tandem aſſequeris, Ariſtot. ipſum in illâ toties celebratâ, ſed à nemine (quod ſciam) adhuc explicatâ ſententiâ nihil aliud ſignificare voluiſſe, quam virtutis formativæ impulſum à cœlo pendere; ſic

ejus

Lib. 2. C. 3. ejus verba jacent in lib. de generat. animal. ***Eſt in ſemine omnium, quod facit, ut fœcunda ſint ſemina, videlicet, quod calor vocatur, idq; non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine ſpumoſoq; corpore coercetur, & natura, quæ in eo ſpiritu eſt, proportione reſpondens elemento ſtellarum;*** quæ verba, ut explicant nonnulli, triplicem in nobis conſtituunt calorem, igneum ſeu elementarem; attemperatum naturalem, ſive inſitum; & extrinſecus advenientem ſive cœleſtem, qui illum gubernet, & vitæ procreationis ac incrementi ſit autor: Alij non niſi elementarem ponunt, atque cœleſtem, ad nos volantem ibique ſubſiſtentem; quibus ita conſtitutis, de calore naturali explicat Leonicenus lib. de facultate formatrice, Ariſtotelis ſententiam: Fernelius dei, cœleſt Avicenna lib. de medicinis cordialibus de ſpiritu dicens, ***Et ſpiritum eſt res generata ex commixtione elementorum vergens in ſimilitudinem cœleſtium corporum;*** addit Fernelius ſtellas elementa ab Ariſtotele dici, quod ſuas etiam vires rebus omnibus impertiant, perinde ac quatuor prima rerum omnium elementa; ab his igitur ſeminis materiam, ab illis vero formatricem facultatem, genitivum ſpiritum, calorem & ſeminis ipſius naturam ipſi ſemini impertiri, ſic ut in materia, & denſo corpore ſpiritus, in ſpiritu calor innatus, in his duobus natura, & facultas ſeminis contineatur, atque adeo partium humani corporis ſubjectam materiam ab elementis fieri, quod vero jam animal, aut ſtirps, & hæc pars caro, illa os ſit, citra appulſum genitivæ virtutis in ſemine contentæ haud quaquam fieri poſſe: In qua itâ præclarè ac magnificè à Fernelio explicatâ Ariſtotelis ſententiâ illud unum deſidero, ut quo pacto calor ille cœleſtis atque adeo extraneus in nos commigrare poſſit luculentius expediat; plerique reſpondent, non planè cœleſtem ab Ariſtotele fuiſſe nuncupatum, ſed proportione reſpondentem elemento ſtellarum, & per illum non alium quam inſitum noſtrum calorem attemperatum, & frigidi participem (ut vult Galenus) intellexiſſe, qui plane ſalutaris, ac pene divinus ſit: Sed hæc parum concinnè dicta videntur, quia neque igneum eſſe, neque ab igne originem ducere dixit Philoſophus: noſter autem calor quantumvis attemperatus, eſt aut igneus ut febrientium, aut ex igne originem ducit, ut elementaris ſanorum. Potius igitur per calorem in præfatâ Ariſtotelis ſententiâ facultatem ipſam formatricem, ſeu illam, de quâ agimus, vegetantem animam ſemini potentiâ exiſtentem intelligimus, hæc enim facit, ut fœcunda ſint ſemina, hæc nec ignis eſt, neque ex igne originem ducit, verba autem *videlicet quod calor vocatur*, juxta eorum opinionem poſita ſunt, qui veram facultatis eſſentiam ignorantes calorem ipſam nuncupabant, quem loquendi modum antiquioribus fuiſſe in uſu, ex Galeno conſtat, qui animam vocat nativum calorem lib. de morb. vulg. Hippocrates temperamentum in ejuſdem numeri ſententia & lib. de diœta. Hæc itaq; eſt quæ in ſpiritu ſpumoſoq; corpore continetur proportione reſpondens elemento ſtellarum, quia ſicuti virtus aſtrorum non conſtat ex his elementis, ſic nec virtus facultatis formatricis, & ſicuti virtus cœli, & aſtrorum, eſt cauſa univerſalis generationis rerum, quæ determinantur ad particulares generationes ex peculiari natura loci, & ex aliis cauſis infernis; ita facultas formativa ex ſe univerſalis eſt (non enim differunt generationes animalium à generatione plantarum) quæ tamen determinatur ad particularem generationem ex loco, ex quo deciditur, & in quem ſuſcipitur ſemen: adhæc quemadmodum vis cœli aliquando ſuperatur à cauſis infernis, & monſtra prodeunt, ſic facultas formatrix ab ijſdem cauſis ſuperata monſtra generat; Eſt igitur de facultate formatrice intelligenda Philoſophi ſeries, non de ſpiritu [illegible]orevè nativo, aut cœleſti, quibus nulla ratione poſſunt aptari, ut pluribus fortaſſe, quam par erat, planum fecimus: ſed quoniam de ſemine, & formativa vi jam nimis multa, ad menſtruum nos tandem conferamus.

Triplex in nobis calor juxta aliquorum ſententiam.

1. C. 2

Fernelij interpretatio mutila.

Calor naturalis frigidi eſt particeps.

Autoris interpretatio.

Sect. 5. com. 5.

Galenus 2. de ſem. 7.

De men-

De menstruo sanguine.

CAP. IX.

DE altero nostræ generationis principio, hoc est, de menstruo sanguine tempestivum, tum erit, sedulâ disquisitione perscrutari, quid illud sit; quæ ejus qualitas; quis generationis modus; quæ fluendi ratio; cur fœminis potius quàm maribus insit; qualitate ne an sola quantitate peccet; quo tempore incipiat, ac desinat; quamdiu duret; in qua mensura, & per quæ loca expurgetur; sitnè fœminarum sanguis virorum sanguine frigidior; & num mulier concipere possit menstruis suppressis, aut nondum fluentibus. Est menstruum, sanguis in muliere, superfluus, crudus, sed tamen utilis ordinatè, & secundum naturam profluens, ut colligere est ex Aristotele lib. de gener. animal. Et ex Galeno in opere de usu partium. Dicitur crudus ad differentiam seminis, quod excrementum concoctum est, utilis verò, ad differentiam cæterorum fluxuum uteri, in quibus inutilis sanguis prodit: ordinatè profluere dicitur, quia sunt alij humores, qui etiam à matrice sed absq; ullo ordine excluduntur: Additur, secundum naturam, quia omnis sanguinis fluxus, præterquam menstruus, præter naturam est. Porrò autem ut intelligas, qua ratione superfluus sit, scire licet fœminam frigidiorem humidioremque mare esse, idcirco sanguine magis abundare, quippe quæ alimentum quidem, quantum expedit, concoquit, verum propter caloris imbecillitatem, id, quod redundat, per halitum digerere nequit, proinde plus sanguinis, quam illi pro nutritione partium sit ex usu, accumulat, cujus partem cum sibi concoxerit & similaverit, reliquam tanquam superfluam per uterum excernit. Menstrui vero nomen non à propria substantiâ, sed ab accidenti inditum est, quòd singulis mensibus ejus excretionem natura moliatur, neq; tamen si aliquando naturaliter, aut præter naturam aberret, aut remoretur, aut anticipet, ob id definit menstruus appellari ejus fluxus. Hujus autem periodi causam non ad vitiosam qualitatem, nec ad redundantiam sanguinis referendam esse arbitreris, sed aut ad vim naturæ, quæ omnia certis legib9 administrat, aut ad sempiternos & immutabiles Lunæ cursus, quæ ut luminum varietate tum crescens, tum decrescens, mensem demetitur, ita omnium maximeq; hominum, & adhuc magis fœminarum humores rata ordinis constantia regit, atq; moderatur. Ita sapientiorũ plures per singulas Lunæ quadraturas purgari mulieres existimãt, juniores per primã, seniores per postremam; ætate medias per alias, ut in hoc vulgatissimo disticho continetur:

Menstruum quid. — *Arist. lib. 1. C. 20. Gal. lib. 14 Cap. 1.* — *Menstrui generandi ratio.* — *Fœmina mare frigidior.* — *Menstrui nomen unde.* — *Periodi menstruorũ causa.* — *Menses naturam & lunam sequuntur.*

Luna vetus veteres, juvenes nova Luna repurgat. Sed & hoc lubricum est, & minimè constans; nam pituitosi menses sæpe cunctantur, biliosi anticipant, unde fit, ut qui modò in novilunio prodeunt, post menses aliquot in plenilunio moveantur: quamobrem perpetuum non est, quod Arist. scribit lib. de generatione animal. decrescente luna menses magis moveri, cujus ratio esse videtur, quia fines mensium frigidiores sunt, subindeq; mulierum corpora, ideoq; hoc potissimum tempore sanguinem natura convertere non potens, in uterũ transfundit, videmus enim mulieres expurgari plerunq; in novilunio. Cæterùm hunc sanguinem mulieres vocant menses, menstruas purgationes, sive lunares, tempora, consuetudinem, aliæ etiam malam septimanam, quòd hæ fluxiones septem numero dies fieri soleant; item flores, quoniam, ut flos fructum antecedit, ita ut plurimum non nisi post hujusmodi purgationem fœmina concipit, vocant etiam per translationem cardinalem propter colorem. Propterea vero menstrua fœminis, & non viris, contingunt, quia mulier ad procreandos liberos facta est, quorum generatio atq; nutritio fieri non potest absq; alimento, quo conceptum semen nutriat, fœtũ conformet, augeat, foveat; & ob id oportuit in muliere longè copiosiorem sanguinem generari, quàm in viris, ut non solùm alendo conservandoq; proprio corpori sufficeret, verum etiam nutriendo fœtui, donec ad integram perveniret perfectionem, imo post exitum in lucem ex eodem

Arist. lib. 2 Cap. 4 — *Menstrui sanguinis diversæ appellationes.* — *Menstrua cur habeant solæ mulieres.*

eodem in lac converso sanguine nutriretur. Maribus autem, quia non in seipsis sed in alio generant, necessaria non fuit productio menstrui; ideoq; calore robustiori prædici sunt, qui haud permittit similem superfluitatem aggregari; si quid redundet, multis exercitiis ac validissimis absumitur; adde quod mulier frigidior cùm sit, plus appetit, & minus concoquit, ac proinde frigidiori sanguine redundat; His accedit corporis habitus, & vitæ institutum, in quiete enim magis, & otio degunt, ubi mirari licet, quàm sapienter à summo opifice fuit factum, ut fœminæ frigiditas in prolis commoditatem redundaret; quantaq; providentiâ tot fœminæ imperfectiones in eximiam utilitatem, feminis nimirum & fœtus alimentû converteret; verum enim vero non quemadmodum semen ultimi alimenti, sed sanguinei portionem, id est, excrementum non ejus coctionis, quæ fit in membris, sed illius, quæ in jecinore, ac venis celebratur, menstruum esse indiciû est, tùm quód non refert naturam, aut colorem partiû solidarum, sed ipsius sanguinis, tùm quòd neq; mansicæ neq; fluxus sanguinis è naribus, neq; varices, neq; tale quicquam mulieribus accidit quamdiu menses profluunt, & si quid horum erumpat, deterior fit menstrua purgatio. Jam verò quæcunq; animantia ovum pariunt, nec fœtum intra se vivû continent, ea quidem mensibus non purgantur; earum vero fœminarum, quæ vivum fœtum edunt, mulier maximè sanguine abundat, & menstruæ purgationis plurimum emittit, tùm quòd victu largiori, humidiori, & magis excrementoso utitur, tùm quòd vitam inertem otiosamque traducit, neque adeò frigida est, sicuti piscis, neque adeo sicca, ut avis, sed calidam & humidam habet constitutionẽ, caretq; munimentis illis, in quę reliqua animalia, hujuscemodi excrementa absumunt, pilis nimirû, cornibus, ungulis, squamis, cortice & pennis, ob quá causam hæc purgatio mulieribus inter fœminas plurima evenit, equabus parcior, sicuti & vaccis, atq; canibus, ac insuper, quia bruta uno victus genere utuntur, valideq; laborant, ac exercentur. Cum his tamen mulieres reperies, quibus nunquam menses, vel aliud quippiam fluxit ex utero, quæ nihilominus benè habitæ prorsusq; incolumes ad senectutem usq; vixerunt; quod ut discas, quâ ratione possit contingere, sciendum est, duplicem esse defectus menstruorum causam, alteram toti corpori communem, quæ accidit illis, quæ inculpatè vivunt, utpote naturalis temperies, substantia, partiumq; omnium configuratio, quę si ad amussim inter se conveniant, necessum est trahant, concoquant, & expellant, quod proficuum esse noverunt, ideoque superabundanti sanguine carent, præsertim si adsit exercitium, solidæ sint carnis, & calore abundantes; eas propterea viragines appellamus, quales etiam sunt rusticæ mulieres quas urbanis steriliores esse experientiâ constat, quia ob continuos motus & labores consumitur in eis materia conceptionis & menstruus sanguis, iis tamen senectute adveniente articulares morbi, paraplexæ, & alij affectus supervieniunt, há constitutio hęc, etsi fœminę, cui inest, optima est, sexui tamẽ & speciei morbosa existit, ut vel hinc innotescat, quàm sit conducibilis ad fœminę in suo sexu perfectionem, illa concoquendi imperfectio, ideo Jurisconsultus ff. *de Ædilitio. Lege 15. § quæ incipit; quæ, inquit, hu in mense purgatur sana non est, item quæ non purgatur nisi per ætatem id accidat.* Altera deficientis menstrui causa est utero propria, quia etsi corpus sanguine menstruo abundet, uterus tamen à natura malè constitutus ob depravatam temperiem, conformationem, aut situm, ipsum suscipere & expurgare nequit; quæ causa tùm individuo tùm sexui morbosa existit, hæ igitur valetudinariæ degunt, piores sine nocumento vitam transigunt.

Viri cur menses non habeant.

Mira opificis providentia.

Menstruum tertia coctionis excrementum est.

Menstruata ab aliis fluxibus immunis.

Menstruis quæ animalia carent.

Mulier inter reliqua animalia maxime abundat menstruis.

Mulieres menses non habentes.

Menstruorũ defectus duplex causa.

Viragines sunt valetudinaria

Solâ copiâ menstruum sanguinem peccare, eodemq; infantem in utero nutriri.

CAP. X.

Menstruum sanguinem non solâ quantitate superfluum esse, verum etiam qualitate, & illâ quidem non manifestâ solum, sed etiam occulta, Plinius

Contr. agitatur.

Plinij sententia. *Morbi qui ex manifestâ qualitate menstrui sanguinis oriuntur.* *Lib. 11. nat. hist.*

Plinius existimavit eo ductus argumento, quod non sine molestia viarumque mordicatione profluat, ac per id tempus non solum universum fœminæ corpus malè coloratum appareat, verum imbecillius, et si, quamdiu menstrua purgatio duret, coitus contingat, virile membrum ruborem excoriationemque contrahat, innumeræq; aliæ ægritudines hominibus inde contrahantur, quæ excedentis caloris manifestæq; vitiatæ qualitatis indicia sunt: Occultâ etiam

Ex occultâ qualitate affectus.

pernicie inquinari inde palam esse, quod eo excidente si novella vitis tangatur, in perpetuum læditur, steriles fiunt tactu fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, mustum acescit, æs quoque & ferrum rubigine corripiuntur, prægnans mulier, si alterius menstrua supergrediatur, aut illis circumlinatur, abortit, ei vero, quæ uterum non gerit, concipiendi spem adimit, menstruatę mulieris habitus speculi ac eboris nitorem obscurat, gustatus hic sanguis canè in rabiem agit, homines affligit miris cruciatibus, comitialem morbum, pilorum effluvium, aliaq; elephanticorum vitia infert, &, ut autor est Concilia-

7. Phys. C. 7.

tor, homines menstruus epotus obliviosos, Lunaticos, ac velluti præstigiatos, maleficiatosq; reddit. His omnino suum addit calculum Fernelius, ac propterea à veteribus inter venena relatum fuisse putat, neq; minorem perniciem inferre, quam potus sanguinis elephantici, ideoq; dum in muliere supprimitur, neq; statis temporibus emanat, ei etiam, cui proprius est, gravissima, quæ indies videmus, afferre mala, viscerum obstructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, uteri strangulatum, gravidis vero corporis gravitatem, fœ-

Fernelij opinio.

dum colorè, varices, malaciam, ac tandem proclivitatem quandam ad omnes ferè ægritudines; quapropter adduci non potest, ut credat, eo fœtum in utero nutriri, sed ab alio puriori totius corporis sanguine, menstrui tantisper parte, una circa uterum hærente; alterâ priori illi sanguini permixtâ, ex quâ præfata symptomata gravidis suboriantur; quin imo, inquit, quia tunc uterus mundus redditur, propterea mulier optimè concipit, quando repurgata est ab hac fœda illuvie. Subscribunt huic opinioni Aristoteles, Columella, Solinus, Ælianus, & Gentilis qui 39. extravagantium dupliciter accipit menstruum sanguinem; uno modo pro illo, qui singulis mensibus à corpore mulieris effluit: altero pro sanguine convenienti fœtus nutritioni, illum quantitate, & qualitate vitiosum esse: hunc sola quantitate, quem etiam sperma mulieris vocat, quâ in re cum Aristotele, Avicenna, eorumq; interpretibus multipliciter ludi-

Aristot. 3. de hist. animal. 10. *Col. 11. rei rust. c. 3.* *Solin. Polyhist. 14.* *Aelia. 6. de animal. Cap. 30.* *Averr. alleg.*

Zabrorum lex de menstruatis.

ficatur; Ejus tamen ac reliquorum de hâc re sententia potest etiam ex Zabrorum legibus comprobari, ubi mulier, cui menses fluerent, sola domi manere præcipiebatur, loca cremabantur, in quibus pedem posuerat, neq; solum pollutus erat, qui eam alloquebatur, sed super quem ventus ab ea parte, ubi illa foret, transisset. Nota est Levitici lex de hac re, ad cujus normam hæc lata videtur. Eadem ratione nobiles Indi, quos Naires vocant, pollutos se putant

Aliorum opinio de menstruo sanguine.

ex contactu hominis alterius sortis. Alii sunt, qui licet non negent, menstruum sanguinem aliquando esse perniciosum, nonnunquam tamen multorum morborum remedium esse affirmant; ita referunt podagram, strumas, parotidas, panos, sacros ignes, furunculos tactu menstruatæ mulieris leniri; gesta-

Menstrui illitu qui morbi curentur.

tione vero portiunculæ vestis mulieris ita infectæ tertianas quartanasq; febres curari, illitu comitiales morbos, ac rabie percitos omninò sanari. Hæc tamen omnia parum firma sunt, si ita intelligantur, quasi Aristotel. Plin. Fernel. & hujus opinionis assertores, sanguinem illum, quem natura ad uterum transmittit, ex propriâ conditione perniciosum, ac pestiferum esse arbitrentur, ideoq; ex eo fœtum in utero alimentum non capessere, neq; eum sed alium ex

Plinij & Fernelij opinio confutatur.

corpore pro alimento allicere: Si enim non aliâ de causâ nisi propter fœtus nutritionem natura in fœminis majorem sanguinis ubertatem excogitavit, id quod exuperat, vitiosum esse non est credendum, cum pro alimento sit à naturâ institutum, & per easdem vias transmissum, per quas fœtus alitur; insuper lactis ac menstrui eadem est natura, si igitur illud alimenti habet rationem, hoc etiam fœtum nutrit; adhæc si veneficus esset, fieri profectò nullo modo posset,

posset, ut per id tempus, quo naturaliter aggregatur, non officiat, & illius auctione symptomata quoq; terribilia augeantur; parva quidem copia alterius humoris præter naturam, nauseam, vomitum, alvi fluxiones, dolores, febres, vigilias, & similes calamitates solet excitare, cur igitur, si venenosus hic humor est vehementiora nõ facit, qui majori copia accumulatur, & diutiᵒ cohibetur? At dices, propter consuetudinẽ perniciem hanc à fœminis facilius tolerari; sed quid de juvenculis, quibᵒ primũ menstrua erumpunt, nullâ præhabita consuetudine? quid de prægnantibᵒ, in quibus naturaliter supprimitur? quicquid autẽ secundũ naturam detinetur in sanis, non poterat per se nocere corpori, cui inerat; adde quòd saltem nondũ assuetum fœtum enecaret, generationemq; prohiberet, vel lac conspurcaret, contrariũ vero experientiâ comprobatur; videmus enim toto gestationis, lactationisq; tempore menses supprimi, neq; tamẽ id fœtui aut matri per se officere; quid? quod gravidæ difficiliùs profectò ægrotarent, quàm non prægnantes, quoniã in his juxta eorundem sententiã sanguinis pravi pernicies boni alterius commixtione (quem illi dicunt fœtui destinari) corrigeretur, in prægnantibus vero nullo frœno cohibitus lethalia semper symptomata excitaret, cujus tamen contrarium eventus docet: Jam vero si sanguis menstruus perniciosus esset, quantò in majori copia aggregaretur, tantò acquireret efficaciorem corrumpendi vim; atq; ita in ultimis mensibus, in quibus major ejusdem copia accumulata est, fœmina deteriùs omninò se haberet, quod tamen contrariâ contingere cernimus; sed quem quæso locum in corpore assignabunt, in quo tàm copiose contineri possit ille sanguis, cùm per biennium, & diurius nulla illius expurgatio in lactantibus appareat? nam si dicas, ex eo lac generari, inde inferre licet, ergò alimentalis est materia, atq; adeo benigna, laudabilis, salutifera, non ferox, perniciosa neq; venefica. Quæ cùm ita sint, & ex alterâ parte videamus, menstruum sanguinem plurimarum ægritudinum sæpissime causam esse, potius censendum est, sanguinem in fœmina redundantem dupliciter esse considerandum, non quidem de menstruo & seminali (quod putavit Gentilis) sed primo modo de eâ sanguinis portione, quam natura singulis diebus ab universo sanguine segregat, & paulatim in utero collectam menstrualem efficit purgationẽ, quæ quidem portio redundat ex nutritione partium singularum, ita ut ex singulâ concoctione sanguis qui superest, non gravidis neq; lactantibus, in vasis uteri reponatur, ut posteà singulis mensibus erumpat, gravidis vero in fœtus alimoniam cedat, lactantibus per ulteriorem elaborationem à propriâ mammillarũ substantiâ in lac convertatur, unde palàm est, humorem hunc ex propriâ naturâ partem esse sanguinis purioris illius, quem pro fœminarum alitione natura sejungit; quamobrem hunc dicimus esse ejusdem substantiæ, & qualitatis cum eo, quem sibi fœmina reservavit, & ad sui nutritionem usurpavit, utpote ab iisdem alimentis, & facultate eodemq; nativo calore genitũ ac gubernatum, & suis usq; ad excretionem venis locisq; contentum, quibus unumquodq; commodè conservari solet; ideoq; cùm sanguis iste superfluus aut excrementosus dicitur, non ad qualitatem manifestam vel occultam, sed ad quantitatẽ referendum est, nam si quod vitium illi inest, idem & reliquo toti sanguini commune existit, proprium verò & peculiare nullum possidet, hunc insuper asseveramus benignum esse fœtus in utero alimentum, atq; sincerum, infantis verò in lucem editi gratiâ à providâ naturâ in mammas deferri, ut ibi lac jucundissimum fiat alimentum; & quemadmodum semen alterum nostræ generationis principium purissima est substantia, ita menstruus sanguis; neq; ob aliam causam infantes & pueri plus habent nativi caloris, & humidi substantifici, quàm quia his duobus purissimis & laudabilissimis generationis principiis proximi sunt; quin etiam ideo natura sagax ex menstruali sanguine lac conficere decrevit, ut simile haberet fœtus alimentum suis principiis, quem si crassiori, aut minus benigno nutrimento alas, ob dissimilitudinem contabescit, ac propterea lactanti fœminæ menses denegavit natura, ut eorum materia ferretur ad mammas, & lac fieret, nec illicò, postquam in lucẽ editus est, destitueretur

Contr. deciditur.

Sanguis redundans dupliciter consideratur.

Sanguis futurus menstruus solâ quantitate peccat.

Sanguine futuro menstruo fœtus alitur.

Pueri quare plus habent caloris nativi.

tur infans assueto ac sibi familiari alimento. Et quænã causa fuerit, cur infantes quàm matres præstantioris, laudabiliorisq; caloris, ac substantiæ oriri videas? nisi quia, ut Galen. autor est lib. de usu partiũ. & Avicenna lib. de animalib. ex puriori totius sanguinis parte alimentũ intra uterum sumpserunt; & quod magis fortasse mirabere, hunc etiã sanguinem dicimus facultatem, perinde ac semen, possidere, sed tanto minoré, quanto plus materiæ in formando fœtui subministrat: Nam cum ex materia, & facultate unumquodq; animal gignatur, & in semine, & in menstruo utrumq; principiũ continetur effectivũ, & materiale ea moderatione, quam infra tradernus, ab eo igitur carnosæ partes materiã & formã accipiunt, eodem attracto semen fruitur, conceptus in utero nutrimentũ capessit, in lucem editus alitur.

Gal. lib. 14. c. 6. Av. lib. 9. c. 3.

Et in semine, & in menstr. utrũque principium continetur effectivum, & materiale.

Lib. 3. c. 9.

Secundo modo consideratur sanguis menstruus, qua ratione in mulierib⁹ non lactantibus, nec uterum gerentibus congeritur, & in corpore præsertim circa uterũ tanq̃ otiosus, ac nullius us⁹ detinetur, ac circa uterũ coacervatur, ubi longâ factâ morâ sensim etiã alienã acquirit qualitatem ab alimenti sinceritate longe distantem; quin etiam nisi consuetis temporibus expellatur, superius allata symptomata, ac innumera penè mala producere consuevit; certũ enim est uteri in mulierib⁹ permagnã esse vim, ut qui non modo gravissimorũ morborũ causa sit, sed etiam corporis totius temperamentum immutare possit: Is igitur si à suo temperamento recesserit, si vitiosos humores aut in acetabulis aut in cornib⁹, aut inter tunicas, aut sinu suo collegerit, sanguinẽ menstruum, eiusq; maxime partem, quæ primum ad eum pervenerit, & in eo diutius resederit eodẽ vitio inficit, atq; depravat: unde supra ab adversariis commemorata maleficia: Verum vitiũ hoc ex accidenti potius quã naturâ inest hujusmodi sanguini, quia alias in muliere bene constituta omnis vitii expers gignitur. Unde planũ fit, non in omnib⁹ vitiari, sed in iis, in quibus præter consuetudinẽ immoratur; plus enim afficit, si unâ die ultra mensem detinetur, quam toto mensis spatio, tantũ consuetudo valet, & naturæ lex illa æterna, à qua in vasis per mensem regulatur; itaq; non omnes menstruantes fœminæ speculum maculant, segetes exurunt, aut prædicta inferunt mala, sed illæ tantum, quib⁹ deterrimũ inest uteri vel totius corporis temperamentum, aut morbus aliquis, aut improsperè procedunt menses, reliquis purus ac integer sanguis in uteri vasis acervatur, quem Hippoc. rubentem ac victimæ jugulatæ similem ex intervallis à fœminâ exire prodidit; Neq; propterea, quod fecit Gentilis, sanguinis menstrui duas constituimus partes, species, & differentias, puriore, cui beneficia præfata accepta ferantur, fœculentã, cui maleficia; sed eundẽ duobus modis variisq; temporibus consideram⁹, quamdiu nimirũ integer incorruptusq; manet, aut contrà. Ex his jam patere arbitror, quàm parum apposite de menstrui sanguinis pravitate cum Plinio & Aristotele Fernelius judicaverit, quamq; hi omnes cum Polybio, sive quis alius fuerit autor libri de fœtus formatione, minus concinne tradiderint, fœtum menstruo sanguine non nutriri, nisi eâ, quâ diximus, ratione interpretentur, quod equidẽ malim, quam erroris ab iisdem forte non commissi præstantissimos viros malevolè insimulari.

Menstrua remorata alienam acquirunt qualitatẽ.

Uteri vis magna.

Menstruorũ maleficia unde proveniant.

Consuetudinis magna vis, & naturæ leges.

1. de morb. mul.

At dices, magna est pernicies variolarũ, & morbillorum, hanc vero non aliunde contraxisse quam à menstruo summus est philosophorũ consensus; cui⁹ teli impetus ex dictis jam facile repellitur; nam, ut & nos innuim⁹, & ex Avicenna c. de generatione embryonis etiam disces, sanguis in fœminâ redundans in tres dividitur partes, quarum prima toto gestationis tempore, materia fit generationis, & nutritionis conceptus, eã enim quia purior ac sincerior existit, fœtus per acetabula pro alimento trahit; 2. ultimis mensibus ad mammas recurrere incipit, cum fœtus jam movetur, ut naturæ mutationibus in lac conversa, recenter nato infanti familiare & conveniens suppeditet alimentũ sitq; materia lactis: tertia est ea, quæ in venis uteri asservatur usq; ad temp⁹ partus, quęq; ab alimento redundans inter tunicas deposita ac mota contaminata, & infecta in ipso partu, & aliquamdiu post copiosè dimanat, quæ ultima cũ deterioris sit conditionis, sanguinẽ, qui defertur ad uterũ pro fœtus nutritione, suâ qualitate in transitu inficit, qui deinde jecur

Variolarũ & morbil. pernicies à menstruo fit.

Sanguis in fœmina redundans in tres partes dividitur.

fœtus

fœtus & illius membra simili qualitate afficit, nec mirum, si cùm fœtus novem mensium spatio in utero contineatur, propter contactū imbibat qualitatem illius sanguinis retardati; quæ qualitas sive fermentū inposterū quibusdam temporius aliis seriùs causa est ebullitionis in sanguine, unde efflorescentiæ illæ atq; variolæ: sed cur sanguis hic novē mensibus citra evidens vitiū in utero gerentibus detinetur? dic, incolumē ibi asservari, quòd partim repleat vasa, partim fœtui præstet alimentū, pars vero illa, de quā agimus, in secundina colligatur, quam ob id familiarissimā sanguinis substantiæ natura fabrefecit, ut ibidē citra evidentem corruptionē toto gestationis tempore contineri tutò posset. Ex quibus jam plane assequitur Galenus 2. de sympt: causis asserens, fœtum non solum nutriri optimo, & laudabili sanguine, sed impuro & vitioso; Et adversus Erasistratū, dicens, fœtum in utero nutriri eo sanguine, qui ad uterum solebat fluere, qualis est menstruus, quem secundo de semine salutarem vocat evacuationem in fœminis, quæ non concipiunt, in gravidis verò materiam, ex quā fœtus generatur; causa etiam assequitur, ob quam fœmina majori ex parte cùm à menstruis fuerit expurgata concipiat, collectus enim ante purgationem in utero sanguis vitium acquirit propter moram, ac genituram inficit ineptumq; fit ac pernitiosum alimentum, tantoq; magis, quantò purior, & præstantior substantia fuerat, quia quo res aliqua perfectioris est naturæ, eò, dum corrumpitur, graviorem concipit labem, ut in putrescenti ovo, in hominis cadavere, & in semine corrupto evidentissime apparet; ideo quę vitia, fluenti jam menstruo, aut inquinato alterius opinionis assertores suboriri viderant, ea in futurū vocatu[illegible] menstruum reiicere minimē debuerant, quin potius ex illis, si pensiculatius [illegible]m perpendissent, majorē sanguinis menstrui perfectionē possent arguere. Si autem scire aves, cur sanguis, & semen, quæ perfectissimæ sunt substantiæ, citiùs ac deteriùs corrumpantur, bilis eisdem multò deterior non solùm in vesica fellis, sed prope cutē in morbo regio: & pituita in articulis per articulares morbos incorrupta maneant? in mentē revoca Aristotelis sententiā lib. de longit. & brevitate vitæ dicentis, pura omnia, & impermixta, ut quæ magis à contrarietate recedant, diuturniora esse; contra citò vitiari, quorum essentia multā oppositione constat; ab ad elementa, lapides, metalla, quæ simplicia cùm sint, aut eis proximē accedant, ferē incorruptibilia creduntur, contrà ea, de quibus sermo antea erat, lac, sanguis, semen, quæ manifestā, ac variā compositione constant, servari diu minimē solent; testatur sanguinis grumus, lac in ventre infantis coagulatum, semen retentum, quæ vel ab aeris contactu vitiantur, quia variā & perfectissimā nacta sunt elaborationem; Testatur homo, qui crebriùs ob eandem causam ægrotat; vides igitur cur citiùs vitientur præstantiora quæq;, cur item sordidiorem & deteriorē putredinem acquirant, ut de hominis cadavere constat, de ovis putrescentibus, & pomis, quæ quantò odora sunt magis, deteriùs corrumpuntur: duplex est ratio; 1. quod præstantissima substantia nequit superari nisi à causa vehementissimā ac spurcissima. 2. quod ex pluribus & maxime diversis perfectiores mixtiones evadant, calore nativo veluti vinculo omnia colligante, quo dissoluto dispersisq; omnibus prodit fœd[illegible] sapor, odor, & color, quę horridæ putredinis sunt indicia, idcirco quod semen adhuc deterius putrescat, quam sanguis, seminis probitas facit, & major quàm in sanguine coctio, proinde in emissione sanguinis menstrui mulieres debilitantur minùs quā in seminis emissione, & quia cum semine multi spiritus exeunt, cum menstruo sanguine pauciores, adeo ut scriptum ab Avicenna reperiam. 3. de animalibus 3. emissum semen multò plus inferre damni, quàm si quadragies tantum sanguinis emitteretur.

Margin (left): C. 1. C. 5.

Margin notes (right): *Obiectio.* *Solutio.* *Galeni loca enarrantur.* *Fœmina à menstruo purgata facilius concipit.* *Præstantiorum natura res deteriùs putrescunt.* *Cur quæ perfectiora sunt sordidiorem labem contrahunt.* *In emissione menstrui quam seminis mulieres minus debilitantur.*

Per quos ductus menstruus sanguis expurgetur.

CAPUT XI.

NOn est autem silentio involvendum illud, quod à plerisq; probatæ fidei autoribus scriptum reperio, uterum in menstruā purgatione nullā peculi- *Uterus sanguinē mittit non trahit.*

arem

Fœtus sanguinem trahit.

Per fundi an cervicis venas menses expurgentur.

Vesal. 5. de fab. 11.

Menstrua purgatio in prægnantibus unde.

5. Aph. 60.

Hippoc. textus elucidatur.

Positio autoris.

arem operationé edere, sed usum; neq; enim fieri posset, ut si menstruú traheret, utilem etiá fœminæ sanguiné non alliceret, quod si in gravidis fœtus alendi gratia sanguis ad uterú trahitur, attractio quidem illa non uteri munꝰ est, sed fœtꝰ ipsius: Ideo auté reliquis temporibus per hanc partem potius fluit, quàm per aliá, quia tempore, quo conformatur nutriturq; fœtꝰ, in hanc ipsam fluere pro eiusdé alimento oportuerat. Cæterùm per quos ductꝰ ab universo corpore ad uteri usq; regioné confluat, ꝑtiori jam libro à nobis proditum est; nunc per quam parté ab utero forâs expurgetur, erit compendiosè delibandú, de qua re anceps & subobscura controversia Anatomes ꝓfessorú animos distrahere solet; aliis ad venas per uteri fundú tendentes, aliis per eas quæ ad uteri cervicé veniunt, non corruptis solú, sed etiá virginibus & prægnantibꝰ perpetuò expurgari contendentibꝰ; Vallant priores suá sententiam non rationibus solú, sed experimentis, nam mulieres se vidisse testantur, uteri procidentiâ laborantes, quibꝰ ex uteri osculo sanguis evidentissimè ꝓmanabat, neq; aliâ de causâ mulieri utero gerenti si purgationes procedant impossibile esse fœtú sanum permanere, dixisse magnú medicinæ dictatoré, nisi quia, p̃terq̃ quod fœtus privatur alimento, portendit illud quidem imbecillitatem uteri sese aperientis quo tempore debuerat occludi. Si auté ab illis quæras, quî fiat, ut saluberrimè aliquando in prægnantibꝰ videamus menstruá purgationé ꝓfluere, dicunt chorion membraná ac fœtú ipsum non omnibꝰ uteri vasis, sed lateralibus tantú adhærere, ut reliqua vasa supersint, tùm ad menstruá purgationé, si necessaria sit, (quam tamen non nisi perexiguá eo tempore salubriter posse contingere arbitrantur) tùm ut nova involucra generari possint, si superfœtatio accedat. Hęc sanè disertè ac concinnè ꝓdita sunt: sed in eo cespitare videntur, hujus placiti autores, quod omné sanguinis fluxú in gravidis fœtui funestú esse dicant; illud p̃tereuntes, quod plerıq;, ac nos sæpissimè observavimus, sanguineis & succulentis fœminis toto ferè gestationis tempore menses ꝑiodis solitis absq; ullâ noxâ prodire, imo plerasq; fœtú non servare, nisi præter has evacuationes singulis mensibꝰ sanguis mittatur; quamobré disertissimꝰ Gal. meritò ex verbo *(purgationes)* in plurali dicto, & *(procedant)* colligit, Hippocratem de immoderatis solùm, & quamdiu ac multùm fluunt, purgationibꝰ esse intelligendú. Alii verò per cervicé uteri omnibꝰ fœminis hunc sanguiné expurgari non minus acriter ꝑsuadere moliuntur, quòd primum de prægnantibꝰ exploratum esse rentur, nam eisdé os uteri conclusú est, ideò ꝓdidisse Galen. in com. citat. aph. excretioné, quæ in gravidis fit, ex venis, quæ in collo sunt existere; virginibꝰ vero cóveniés non fuisse per uteri interiores venas expurgari; ex cóctero enim sanguine hymené non penetrante, aut membrana intra uteri sinꝰ disrumperetur, aut gravissima alia excitarentur accidentia; alias etiá fœminas per eandé partem sanguiné excernere fuisse consentaneú; quorsum enim propagines illas venarú, quæ juxta os ilii à divisione venæ cavæ exoriuntur, & in uteri cervicem utrinq; implantantur, natura fabrefecisset? nisi ut per eas menstruꝰ sanguis expurgaretur, sicuti per alias ad uteri sinú tendentes fœtus & ipsius uteri substantia alitur: Verú & hi etiá mea quidé sententia ludificantur, nam quod de virginibꝰ asserunt, ex ignoratâ hymenis fabricâ evenit, quem pleriq; falsò impervıú arbitrantur, de prægnantibꝰ verò quid sit sentiendú, paulò suprà jam explicavimꝰ. Quare ut inter gravissimos viros tandé lites componantur, ita de totâ hâc disputatione ꝓnunciandú esse judico; fœminis quidé tú corruptis, & non prægnantibus, tum etiá virginibꝰ, & utero gerentibus interdú per venas, quæ ad uteri sinú, nonnunquá ꝑ eas, quæ ad ipsiꝰ cervicé deducuntur, expurgari, sæpe etiá per utrasq;; illa nihilominus adhibita distinctione, quòd virginibus & gravidis plerisq; omnibus per colli venas, sicuti Galeni est sententia citato, reliquis, tùm per has, tùm per alias indifferenter sanguiné effluere posse intelligas; quod planú omnino evadit, quia si natura duplices hasce propagines fabricavit in suos usus, & uterus toto gestationis tempore occluditur, credibile profectò est, si sanguis eo tempore redundet, per cervicis potius venas

evacuari,

evacuari,ficuti & in virginibus,ut vitet fuperiùs commemorata incommoda, vel quod magis crediderim,quia fanguis ad expeditiores ac patentiores vias agilius tendit, in aliis vero fœminis fuo munere utrasq; fungi credibile eft. Porrò illud etiam obfervatione dignum apparet, fanguinem iftum neq; in fundi finu, neq; in ipfa cervice toto menfis intervallo fenfim coacervari, ac menfis periodo turgentibus his partibus promanare, ita enim nequaquam tenuis, floridus, & jugulatæ victimæ fanguini, ut inquit Hippocrates, fimilis profflueret, quin potius concretus fruftulatimq; educeretur, ficuti paulò poft partú ab aliquibus exire cernimus, perindè ac fanguis per venæ fectionem extractus, & in vafe aliquot horis affervatus atq; in partes cultro divifus; quod certè non aliâ de caufâ obvenit, nifi quia venæ quæ fecundinis innafcuntur, in uteri finum per id temporis laxæ fanguinem effundunt: Quamobrem potiùs credendum eft, in fanis mulieribus, venas ad fundum cervicemq; uteri pertinentes fanguinem hunc paulatim in fe reponere, eumq; tantifper gubernare, quousq; illum fingulis menfibus apertis earum ofculis guttatim emittant; non enim, quod præcipitanter Ariftot. adftruit, fanguinem hunc per vaforum refudationem, quam diapedefin vocant, fed potius per anaftomofin five per eorundem referationem expurgari exiftimes, & ad ipfius uteri five capacitatem five cervicé devenire; qui enim fieri poffet, ut tanta fanguinis eiusq; craffi copia brevi temporis fpatio non feclufis venis ad illum veniret? in ægrotantibus verò fœminis, quibus aut obftructio aliqua ineft, aut naturalis locus obftaculo quovis eft denegatus, aut ipfa natura turgens errabunda vagatur, quibufdam per nares, aliis per os menfes agit, per cavam enim venã & ftelecheiam, & ex eã per mefenterii venas in jejunum inteftinú, ac tandem in pylorum, & ventriculum pervenit, à quo vomitu rejicitur; Nonnullis etiam per mammas, quod licet Galenus non viderit, cum Hippocrate tamen Lufitanus Amatus in duabus nobilibus lactantibus fefe vidiffe teftatur, & Mufa Brafavolus refert à fe vifam mulierem, cui fanguis per ubera flueret, quæ gemellos nutriebat, qui cum vehementer fugerent, fanguiné in lac converti non patiebantur, perindè, atq; iis qui nimio utuntur coitu, fanguis pro femine excernitur, quia moram, ut in femen converteretur, non obtinuit: Sed (quod fortè magis mirabere) vifæ já funt quibus per minimú digitum, & per annularem fingulis menfibus fanguis profundebatur, quibus per uterum menftruã purgationem natura denegaverat, altera cui per majorem oculi finiftri angulú fluebat, aliis per fanguinis fputum, aliis in ruborem faciei fingulis menfibus exortú cedebat, ut fcribit Mercatus; quin etiam virú fe vidiffe teftatur Vefal. qui ordinatis vicibus, ut mulieres, fuis menfib. fanguinis fluxu per hæmorroidales venas vexari confueverat.

1. de morb. mul.

2. de gen. animal. 4.

1. de fab. 15.

Sanguis redundans non in utero aut cervice, sed in vasis toto mensis spatio asservatur.

Floridus est.

Sanguis extra venas in grumum concrescit.

Menses non per resudationem sed per anastomosin ex purgantur.

Menses per varias partes erumpentes.

Hæmorroidum fluxus menstruus.

De tempore, quantitate, & duratione atq; fubftantia menftruorum.

CAP. XII.

Ut maribus, fic etiam fœminis, circa annos pubertatis ingens corporis accidit mutatio, pubes erumpit, femen generatur, ubera tumefcunt, quod peculiari vocabulo Fratrare dicitur, corpus libidine accenditur, vox in graviore mutatur, maribus fanguinis narium profufiones, puellis menftruorum eruptiones contingunt, tum temporis enim illis venæ, quæ ad nares pertingunt, his illæ, quæ ad uterum, & eius cervicem funt conftitutæ, faciliùs referantur, quæ omnia ab increfcente jam per id temporis, & vegetiore facto nativo calore, contingunt, undè etiam viæ ampliores redduntur. Tunc igitur puellæ nubiles funt, & ad generandum âptæ, nam & viri âcceffum amare incipiunt, & citra damnum perferunt, ideoq; hoc potiffimum tempore magnâ indigent cuftodiâ. Quo verò ætatis anno id fieri incipiat, non eft ita certum definire, ac pleriq; exiftimârunt totam rem hoc verficulo comprehendi:

Ingens circa pubertatis annos hominis mutatio.

Fratrare quid.

Adde decem ternis, mulierum menstrua ternis,
Ad quinquaginta durat purgatio tota.

Verum Hippocrate dicente, differt ætas ab ætate, & natura una ab aliâ naturâ, & id tempus, quod uni est pueritia, alteri adolescentiâ esse apparet, ita

Menses quando incipiant.

illis qui carnes habent molles, laxos meatus, lascivæq; sunt, & Venereis imaginib⁹ deditæ, temporius prorumpunt menses quã hirsutis, gracilibus, & iis, quæ pauci sunt sanguinis, & carnis, ac meatuũ adstrictiorũ, castis, pudicis, & à virorum consortio semotis; hinc fit, ut septentrionalib⁹ fœminis rarissimè ante decimũ quartũ, sæpius post decimum quintũ ac decimũ sextum menstrua purgatio incipiat; commune autem ut plurimum est mediis regionib⁹, ac temperaturis, ut prorumpat circa 14. ætatis annum, tuncq; ubera ad duos digitos prominent, & vox gravior efficitur, quibusdam tamen 12. & 11. anno provenit, sed hæ vitæ sunt brevioris, quib⁹ verò serius prorumpunt, diutius vivunt,

Pubertatis ætas quo anno constituitur.

propterea; secundũ jura publica duodecimus annus in fœminis, quartus decim⁹ in viris constituunt pubertatis ætatẽ, ut autor est Macrobius. Quod si scriptoribus fides adhibenda sit, fœminæ visæ jam sunt, quæ novẽ annorũ ætate utero gestârunt, quod & Savanorola & Sylvius tradiderunt, his tamen credendũ est ætatẽ maturiùs provenire, ut quæ 10. 11. & 9. anno circumscriberetur; cum tamen è converso aliis 15. annorũ curriculum non sufficiat. Plinius refert apud quosdã populos in Indiâ quos Mãdros, & Calingas vocat, fœminas quinquẽnes, septennesq; concipere, sed illas octavum vitæ annum, has quadragesimũ *Lib. 7. c. 2.*

Lusitanorũ laus.

non excedere; sed quia nostri Lusitani (qui forti præpotentiq; animo, & bellicâ virtute totas illas regiones peragrârunt, & ad earum intima penetrârunt, quæq; rariora sibi visa sunt, inclitis literarũ monumentis sedulo consecrârunt) hujusce rei nullibi (quod sciam) meminerint, figmentũ potius, & ad forum excogitatum videtur, quippe cum in illa ætate angustiores viæ sint, quam ut per eas sanguis possit ad conceptũ liberè permeare.

Menses quo tempore desinant.

Non minus autem incertum est tempus, quo naturaliter desinat hæc fluxio, frequenter tamen occultatur, 45. anno, quem si prætererit, mirum videri non debet, si sexagesimum attingat; pleraq; vero exempla fœminarũ, quæ in ùltimâ senectute menses ordinatos habuêre, octogenariç, & nonagenariç; vide in consiliis Solenandri Juliacẽsis medici, & apud Schenkium ubi de quinquenni, & octenni puella facit mentionem, quæ mensibus laborabat; ego quidem aliam vidi novem annorum, quæ fluxu uteri vexabatur fœdo, & sanioso, non tamẽ menstruo, sed continuo. *4. obs. 2a.* Porro à 45, rarò fœminas naturaliter fœcundas esse contingit, (naturaliter dixi, quoniam divinâ virtute multa in sacrâ paginâ reperies, quæ quoniam supra naturæ vires facta sunt, nec sub medicam, nec sub philosophicam cadunt contemplationem) nam etsi principiũ & finis mulieribus recipiendæ, & viris præbendæ prolis est menstruorũ, & seminis emissio, non tamẽ cùm incipiunt, statim prolifica sunt, neq; cum desinunt, quia in utroq; tempore pauciora, & infirmiora contingunt, in senioribus, quia sufficiens calor in corporibus amplius non reperitur, imò ossa incipiunt durescere, atq; humido carere radicali; neq; imbecillus calor jam conficit sanguinem nisi admodũ pituitosum, deniq;

An caloris inopia sit causa cur juniores non concipiant.

expultrix ad uterum facultas valde languet ob ipsius nativi caloris imbecillitatẽ; in junioribus vero, quæ causa sit, cur generationis illa principia sint imbecilla, dissidiũ est, quidã caloris paucitatẽ fœtui efformando in illâ ætate impedimento esse arbitrantur, qui tamen ab Hippocrate desciscere videntur, dicente; *qui crescunt plurimum habent caloris innati,* *1. Aphoris.* quid autem illi de intensivo atq; extensivo calore comminiscantur in promptu est, illũ juvenibus, hunc pueris tribuentes, quòd plures in his reperiantur partes calidæ, utpote quibus ne os quidem multi caloris expers sit; juvenibus autem pauciores, sed acriori præditæ calore, ac vehementiori; quæ tàmen vim argumenti non infringunt, quoniam suavis ille, qualem esse affirmat Galenus, puerorum calor, & à primordiis generationis proximè deductum, atq; benignum ad generationem potius facere debuisset. Hanc charybdin vitare cupiens Mercurialis in scyllam incidit, existimans,

in se-

in secundo septenario corpora esse valdè calida, ita ut vehementer consumens calor, nil quicq̃ superesse sinat, post ædú vero remisso calore, materiã superesse atq; excludi; sed non advertit spiritum, & sanguinem, quæ præcipua appellantur caloris substantia, quod in iis nativus calor inhabitet, in juvenibus copiosiora reperiri, eorundemq; calorem non intensiorem, & acriorem solummodò esse, sed à puerorum calore non absimilem, convenit enim in eo citato, atq; ubiq; Galenus, quod calor puerorum atq; juvenum ejusdem ordinis existat; Non igitur exuperantia, & defectus caloris causa est, cur junioribus generationis principia sint invalida, sed operum naturæ firmissimus ordo, à quo fit, ut ipsa toto ferè adolescentiæ tempore corporis incremẽto incumbens, minùs adhuc generationi intenta sit; quare miror præstantes viros, quem pulverem ob oculos effusum habuerint, qui ad hanc, vel pueris perspicuam rationẽ, animum non intenderint: sed ne à proposito digrediamur, colliges ex dictis, eis, qui uxorẽ ducunt prolis suscipiendæ gratiã, ab extremis ætatibus cavendũ esse, quia infœcundæ sunt, qui autem eam suscipiunt ne urantur ferè ad extremum usq; senium fœminas Venerem amplecti sciant. Dividit Aristot. menstruam purgationem in albam & rubram; illam fœmellis, hanc perfectis jam fœminis propriam esse dicit; nam si sanguis probè concoctus est, ruber erit, si crudus, albus; sicuti in parvis puellis, & iis præsertim quæ cibo utuntur humidiori, ac crudiori qui, si frequenter & immodicè procedat, puellam extenuat, & incrementũ prohibet. Cęterũ huic Arist. sententiæ contrarius videtur Hip. 2. de morb. mul. dicens, *fluxus albus in senioribus mulieribus magis fit, quã in junioribus fluxus fulvus in utrisq;, fluxus ruber in junioribus.* quã quidem sententiã ductus Baptista Montanus lib. de uterinis affectionibus, credit virginibus alba menstrua nunquam contingere, &, si accidát, puellã concubuisse ac virginem non esse; addit autoritati rationem, quia, inquit, in illis non ea est latitudo viarũ, per quam possit pituitosus crassusq; humor expurgari. Verũ non video, cur temere sint condemnãdæ cùm experientiã constet, honestissimas virgines, & haud dubiæ pudicitiæ juvenculas albã destillatione sæpè vexari, quã quidem vel contabescunt: vel ingratè degunt, easdemq; aliquando excernere calculũ pituitoso humore multo crassiore, quod quidem Hipp. innuit cit. loco, quoniam ijsdem hunc fluxum non denegat, sed senioribus frequentius fieri dicit, ex quibus hoc solũ Montan⁹ merito deducere potuisset, fluxum illũ album, qui fœminis contingit, pituitosum magis esse, & depravati humoris, qui verò virginibus, serosiore, & inconcocti sanguinis quod & Hipp. insinuãsse constat, & Arist. quasi ejus Paraphrast. apertiùs explicuisse citato, ac exemplo illius puellæ, quam hoc malo laborare vidisse superius diximus, probatur facile, ideoq; quæ alba vocantur menstrua, parvis adhuc puellis provenire dixit Arist. lib. de gener. anim. Porro neq; etiam determinatũ durationis tempus videtur habere menstrua purgatio, nam quibusdam biduo, aut triduo tantum terminatur, quod etiam spatium Hippoc. tempore, ratò excedebat, aliis ad sex, septemvè dies protrahitur, quod præcipue accidit eis, quę genio nimis indulgent, & in otio vivũt, venosævè sũt, humidæ, ac magnũ hepar habẽtes, ac ut uno verbo dicã, iis quib⁹ citi⁹ apparere mẽstruam purgationẽ superiùs dictũ est, quib⁹ etiã uteri strangulatio faciliùs contingit atq; frequẽtiùs ex immodicis retentis menstruis, donec erumpãt, quæ verò ab his deficit purgatio aut excedit, morbosa judicatur, nisi quod feliciores cẽsentur fœminę, quibus affatim, & brevi tempore profluit, dummodo justa sit quãtitas, quã quibus paulatim, & in longũ temp⁹ protrahitur, quia quãdiu fluit humor, omnes laborãt, & habent corporis gravitatẽ, floridũq; calorem magna ex parte amittũnt. Sed quænã illa fuerit justa huj⁹ sanguinis quãtitas atq; mẽsura? Hip. I. de morb. mul. affirmat, moderatos esse mẽses, prodeuntes in muliere sana, si ad duas heminas Atticas quę libris nostris propemodũ sunt æquales secedant, aut pauló plures, vel pauciores. Quã in re considerandũ est, multa esse quæ faciunt, ut menses largiùs, & frequentiùs; aut contrà, rariùs, & parciùs fluant; plures enim & frequẽtiores illis proveniũt, quib⁹ diutiùs durare superi⁹ dixim⁹; quibus etiã somnus longior, aër pluviosus, & austrinus, ac iis, quæ modicis fri-

1. De gen. animal. 20.

Duplex purgatio menstrua.

Menstrua alba quibus

Lib. 4 c. 2.

Menstruorum duratio.

Menstrua purgatio morbosa.

Quamdiu menses fluunt, laborãt fœminæ.

Quantitas mẽstruorũ.

Causa uberioris sanguinis menstrui, aut parcioris.

tionibus, & balneis utuntur, quæq; juvenes sunt ac debiles, si modo impinguante victu saginentur, & veneri assuescant, ac in vere aut æstate sint constitutæ, quia tunc sanguis magis in corpore redundat, ipsiusq; motus à naturâ fieri solet. A contrariis vero causis rariores, & pauciores fiunt, præsertim si crassus sit sanguis, lentus, aut mulieres calidiores ficcioresq́;, in quibus superfluitas ferè omnis absumitur; fiunt etiam pauci menses illis, quæ febre diuturnâ corripiuntur, aut sanguinis per alias partes evacuatio contingit, ut per nares, sedem, gulam, asperam arteriam, inguina, aut per venam à medico sectâ, vel aliter divisam, vel si alia larga fiat evacuatio per sudorem, alvi fluorē, puris vomicam, per vomitū, sputum, aut urinarium meatum, vel per tuborem alicujus partis, aut per efflorescentias, & pustulas; corpulentis insuper mulieribus multum sanguinis in corporis alimentum transit, & in coitu candidæ plus evaporant, quam fuscæ, parciores igitur illis hâc ratione menses fiunt, præsertim si adsit labor, cura, aut tristitia; *Corpulentæ mulieres quæ dicantur.* corpulentas vero cum Aetio appellamus, *Lib.7. C.5. lib.16.C.31* quæ planè viriles sunt, fuscæ, compactæ, robustæ, pilosæ, venosæ, lumbis, & natibus ampliores, humeris latiores, quæ etiam quadratæ dicuntur, quippe hæ, etsi plurimum sanguinem generant, eundem tamen in corpus absumunt & pilorum generationem, si præsertim victu utantur parciore, & ficciore: Pauci etiam menses proveniunt iis, quæ naturâ sunt admodum obesæ, quia venas habent angustas, paucum sanguinem continentes, & qui in adipe fere absumitur, ob idque rarò nec nisi imbecillos fœtus concipiunt; hæ causæ sunt à quibus intra sanitatis limites uberiores vel parciores fieri menses contingit, quæ quantò plures conjungentur, tantò etiam copiosiores, vel parciores erunt, quâ etiam in re multum consuetudini tribuendum, ut si hâc vel illa quantitate purgari soleat mulier, si anteà morbosa erat ob nimiam vel paucam quantitatem, & nunc mutatione factâ ad salubriorem statum transmutetur, quod optimum erit: cùm itaq; tot sint, à quibus possit immutari sanguinis mensura, à *Unde metienda sanguinis menstrui copia.* conferentiâ potius, ac tolerantiâ, quàm à copiâ metiendam esse dicimus. A quibus autem causis detineantur aut immodici fiant menses præter naturam, posteà, Deo bene juvante, investigandum suo loco erit; *Color menstruorum.* nunc de colore perscrutemur, de quo jam supra prodidimus, oportere, ut sit sanguis veluti à victimâ recenter jugulatâ procedens, in modo etiam exeundi medium tenere *Exeundi modus.* oportet, ita ut neq; confertim nimis fiat, quia periculosum existit, neq; admodum lentè, & guttatim, quia hoc commune omnibus est, ut quamdiu fluxerint menses aliquâ molestiâ afficiantur, præsertim si in qualitate mordacitatem aut *Menstruorum naturalis excretio quatuor conditiones habet.* calorem participent. Ex dictis planum fit, illam esse naturalem menstruorum excretionem, quæ quatuor potissimùm conditionibus donata fuerit; Prima, ut servet periodos suas naturales, id est, ut singulis mensib⁹ excernatur, quando vero seriùs vel temporiùs prorumpit, periodus naturalis non dicitur: Secunda, ut duret debito tempore, tribus nimirum vel quatuor diebus, quem terminū si citra tolerantiam pertranseat, non est naturalis: Tertia, ut sit in debitâ quantitate, id est, ad duas ferme cotylas Atticas, pendet autē cotyla unci- *Menstrui substantia.* as novem, ita sit oportet tota mensura octodecim unciarum: Quarta, ut præter quantitatem sit etiam naturalis color, ac substantia sanguinis, id est, neq; *Odor.* admodum subtilis, & tenuis, neq; crassa aut viscida; quin etiam odor nullus esse oportet, quia sanguis optimus expers est odoris. Quod igitur menstruum his prædictum fuerit conditionibus, naturale erit, quantò vero per plures ab hac perfectione defecerit, tantò plura suboriantur mala necessum est. Illud *Seniorum menses quales.* præterea silendum non fuit, menstruam purgationem ad ætatis usq; vigorem augeri, florente ætate æqualem perseverare, parumvè auctam, aut diminutam, declinante vero paulatim minui, donec omnino desinat, & rursus, ut ad- *Mulieres quæ probè purgantur, immuniores à morbis sunt.* modum puellis sanies tantùm fluit aut serosus sanguis, sed copiosior, ita senioribus crassum, nigrum, paucumque exire, & facile concrescentem, ætate mediâ medium tenere. Quæ insuper mulieres pro multitudine sanguinis menstrui tempestivè purgantur, cæteris à morbis immuniores, fœcundiores, castioresq;

oresq; vivunt, quibus autem parciùs fluunt, his imbecillitas, salacitas, infœcunditas, aut concipiendi ineptitudo contingit; Ad hæc paucis mulieribus varices, aut profusio sanguinis nariú accidit, neq; etiam hæmorroides, nisi iis, quæ sæpiùs & cum difficultate pepererunt, quia quæ viris per has partes promunt excrementa, fœminis per menses excernuntur; quamobrem si probè repurgentur, cæteris sanguineis morbis minùs quam viri infestari compertum est.

Sanguineis morbis mulieres quam viri minus infestantur

Menstruum sanguinem naturâ suâ calidiorem non esse virili: & quâ ratione fœmina absq; vel ante mensium præsentiam possit concipere.

CAP. XIII.

PArmenides & Democritus ut autor est Arist. 2 de partib. animal. mulieres viris esse calidiores existimârunt, quod etiã plerisq; aliis placuit, copia sanguinis ductis, quâ menstrua fiunt, cui sententiæ patrocinari videtur Hippocrates sivè Polybius sive quis alius fuerit autor primi libri de morb. mul. sub his verbis; *habet enim*, inquit, *mulier sanguinem calidiorem, & propterea calidior est quam vir*; Macrobius etiam idem omnino sentit, ita scribens; *neq; hoc tacebo, quod cùm calor semper generationis causa sit, fœminæ ideo celeriùs, quàm viri fiunt idoneæ ad generandum, quia calent amplius.* Hujusce autem rei indicium esse putant, quod quædam mulieres quibusdam viris, proceriores sunt, imo omnes ferè citiùs ad incrementum veniunt, accretio autem à nativa fit caliditate, qui enim crescunt, plurimum caloris nativi habere Hipp. dixerat, superiori capite cit. sententia; Addunt audaciam & iracundiam à calore provenire, plurimas vero mulieres viris esse iracundiores; quin etiam in genere rapacium avium fœmellas maribus præpollere, & fortiores esse & ad qærendú alimentú ac repellendas injurias promptiores, ut venatorú omniú summus est consensus, leænam quoq; leone esse ferocioré & ursam urso. Quæ tamen omnia infirmiora sunt, quam ut sanæ mentis quenquã eo impellát, ut dubitet de exuperantiâ nativi caloris in maribus, in quib⁹ procul dubio cæteris parib⁹ semper excellit, ut autor est Hipp. 1. de Diæta, cui summis assensionib⁹ omnes adhærent tum medici, tum etiam Philosophi; sed videamus, quæ sit adversariorú tam firma, constansq; ratio; Mulieres dicút menstruis abundare, idq; non aliâ de causâ, nisi quia, cùm vehementer calidæ sint, sanguinem gignunt acrem, & fervidú, qui ubi excrescit, acrimoniá suâ irritat ad excretionem; Hæc tamé si paululú invertantur, facilè in ipsos argumétum contorquebitur, nam in fœminâ redundat quidé sanguis, sed non propter vehementiam, imò propter inertiam caloris qui superfluum discutere non potens, in menstruam purgationé convertit; ideo enim frigidiorem concessit natura fœminis temperaturá, quò plus appeteret, quàm cócoqueret, ut fœtui superesset alimentú, auctâ verò sanguinis quantitate, non nisi ex accidenti incrementú capit nativus calor, imò muliebris sanguis ex se frigidior, non antequá in uteri vasis ad periodicá asservetur excretioné, ex suppressione incalescit, & sanguis ipse & corpus universum, quá diu enim uteri venarú oscula minùs patent, ex remorato sanguine incalescit uterus, & reliquo corpori caloré immittit, ut lib. de nat. pueri autor est Hipp. tantoq; majorem, quantò propinquius instat menstruorum tempus, ut in iis fœminis videre est, quibus per id temporis, & manuú, & pedum plantæ, perinde ac febrientium, calent. Hinc illud est, quod pleriq; affirmant sanguinis virilis parvá quantitaté nutriendo augendoq; efficaciorem esse, quàm muliebris multò majoré, quia ille perfectior est, magis coctus, elaborat⁹, & majori spirituú copiá refertus, quo fit, ut quidquid ingesserint in corporis alimentum facile convertant, superfluum per insensilé transpirationem facilius digerant atq; discutiant. Locú verò primi de morb. mul. quidam ab Hipp. operibus exterminandum esse censent, imò propterea existimant totum librum non Hippoc. esse sed alicujus sectatoris Democriti, aut

Contr. agitur.

Accretio à calore fit.

Positio.

Fœmina plus appetit quam concoquit.

Calor pedũ & manuũ fœminis unde.

Sanguis viri perfectior & plus nutriens.

Parmeni-

Parmenidis, quia in eo hæc horum virorum sententia reperiatur, Hipp. placitis planè adversa; alij per calidiorem sanguinem legunt ibi corruptiorem, & putredinosiorem, sed neq; hoc placet, quia sequentibus Hippocratis verbis parùm quadrat, & quia fœminarum sanguinem incorruptum, & ex se minimè putredinosum esse, jam superius accuratius retulimus; neq; illud vim teli propulsat, nam etsi donemus Hippoc. lib. non esse, omnes tamen in eo conveniunt, ut saltem vel à Thessalo ejus filio vel à Polybio discipulo conscriptus fuerit, qui sanè viri sui temporis magni nominis medici extiterunt, & non solùm discipuli verum etiam Hippocraticæ doctrinæ disertissimi assertores, quorum propterea dicta amicè potius interpretanda, quam temerè reijcienda putamus, atq; ideo mendum ibi subesse arbitramur, & per calidiorem uberiorem potiùs legendum, quæ sanè lectio toti seriei convenientissima est, imo ex eadem apertissimè colligitur, addit enim illico autor hæc verba; *si vero amplior accedens sanguis cesserit, dolor non fit à sanguine neq; calor*, ac si dixisset, habet mulier sanguinem abundantiorē, ac propterea ex accidenti calidior est, quam vir, si vero copia sanguinis cesserit, quia residuum ex se admodum non est calidum, dolor à sanguine non fit neque calor, quippe, ut supra jam prodidimus, mulier, quæ ordinatas habet mensium purgationes, sanguineis morbis minùs affligitur, quorū soboles est dolor & calor, quam esse omnino congruam, & à nemine (quod sciam) animadversam hujus loci lectionem asseveranter confirmo, & ab omnibus recte sentientibus approbandam iri confido.

Hippoc. locus restituitur, & enarratur.

Fœmina aliqua viro aliquo calidior esse potest

Hæc cum ita sint, nihil tamen prohibet fœminam aliquam aliquo viro fieri calidiorem, sunt enim quædam viragines quæ firmissimos habent artus, neque plus viris sunt excrementosæ, quis enim dubitet biliosam fœminam pituitoso mare calidiorem esse, iracundiorem, potentiorem, ac promptiorem? rapaces vero aves igneo calore præditæ sunt, vehementi, ac sicco, qui in fœminâ frigiditate, & humiditate attemperatus ad operationes obeundas commodior redditur, in mare vero auctus igneus ille calor immodicâ suâ intemperie debilitat ac operationibus officit, ut plurimum tamen imò ferè semper testibus ac membris genitalibus fœminæ maribus frigidiores existunt, præsertim in humana specie, mulier enim quantumvis calidissima tamen secundum illas partes frigidissimo viro est frigidior; quod si citiùs ad incrementi statum perveniunt fœminæ, minus tamen crescunt, atq; illud propter humiditatem temperamenti fit, quæ magis cedit atq; extenditur; hoc propter caloris penuriam, proindeq; minores habent ætates, & breviores periodos, quæ etiam causa est, cur mulierum corpora candidiora sint, molliora, glabra magis, ac levore perpolita præter caput ac verticem, in quo capilli affatim erumpunt, quia vapores in sublime affluenter assiliunt, in cæteris vero partibus pilis nudata cutis est, quod humor calorem superet; illis enim usu venit quod in solo palustri, & uliginoso, in quo ob immodicam humiditatem nulli nascuntur frutices, nec virescunt gramina: ubi enim humiditas affluentior est, impotentior redditur calor ac minus efficax, quam ut humorem incrines elaborare possit, præterquam in capite, ubi capilli ob humiditatem longiores nascuntur quam in maribus, & in abditis partibus iis, quæ fratrare virique congressum optare incipiunt.

Rapacium avium temperatura.

Mulier toto corpore depilis cur in capite longiores habeat crines.

Cæterum mulierem ambidextram nōn fieri scribit Hipp. ratio est quia non mediocris, sed qui supra communem hominum statum sanguine & spiritu pollet ambidexter nascitur, qualem in lib. Judicum Aoth inclitum filium Gera fuisse legimus, qui, ut in sacris literis est, utrâq; manu prodextrâ utebatur: cùm igitur mulier etsi calidissima ad illum caloris gradum venire non possit, ambidextram non vidit, Aponensis tamen se vidisse memorat. sed insuper non calvescere mulieres neque Eunuchos scribunt Hippoc. Galenus, Aristoteles & Plinius, ut antea diximus, propter temperaturæ frigiditatem, tametsi Albertus Magnus libr. de animal. & Argent. in libr. artis medicæ falsum id putant, exemplo, vetularum quæ nudatum habeant caput, & alieno crine tectum, imo Albertus duas vidisse testatur: Insuper neque podagra mulierem laborare, nisi menstrua

7. Aph. 48

12. Probla. 6. Aph. 28. Ar. 3 degen. animal. 3. Pl. 11. c. 37. Al. 19. c. 6. Arg. lib. 2.

6. Aph. menstrua deficiant idem Hipp. scribit, quanquam enim omnia, quæ ad id faciunt, in eâ videantur concurrere, imbecillitas articulorum, crapula, & venus: tamen duo posteriora imbecillius, paucum enim semen edit, ideo venere minus exsolvitur, rariusq; crapulâ oneratur, nec sicci adeò sunt ejus articuli, quæ quidem siccitas ad articulorum enervationem facit: sed & mensib9 expurgatur, ideo humores non adeo superabundant. Cæterum hoc olim verum esse potuit, ubi tamen non omninò menstrua defecissent, quia parva delicta superioris ætatis mulieres committebant, nunc tamen ob eorum magnitudinem nonnullæ podagrâ laborare visæ sunt, antequam menses deficiant. At dices, si menstruus sanguis profluit, quia non potest confici, & in membra converti, cur mulieres pinguiores viris apparent, potius enim emaciari debuissent debito privatæ nutrimento? Respondeo, mulieres etsi totum alimentum non perficiant, atque assimilent, assimilare tamen, quantum sat est, ad restaurandum deperditum, & ad augmentum pinguedinis, quæ pinguedo augetur propter adiposam mulieris humiditatē facilè concrescentem, non quidem à frigiditate positiva, sed à moderato calore: Facit enim, ut mulieres menstrua habeant, & obesiores sint, non multitudo caloris generantis, sed paucitas caloris discutientis. Si rursus interroges, cur natura non quotidie excernit paulatim hunc sanguinem, quod facilius videretur, & mulieribus minus operosum? rationem reddimus, quia si singulis diebus purgatio illa fieret, conceptionem procul dubio prohiberet, nam unà cum sanguine semen ob uteri lubricitatem prolaberetur; mulier præterea universam vitam cum tædio atque molestiâ transigeret, adhæc sordidum atq; abomminabile viris foret, cum hujusmodi mulieribus venerem exercere, quibus uterus tali excremento madesceret. Superiùs quidem retulimus, nubiles, & ad generandum aptas esse mulieres, postquàm menstruæ purgationes eis contingunt, quod placitum occasionem nobis nunc suggerit, ut antequam huic de menstruo tractationi finem imponamus, prius vocemus in examen, fieri nè possit, ut fœmina concipiat citra menstruorum profluviū; dubitandi ratio est, quia si menstrua purgatio in fœtus usum à naturâ potissimum dirigitur, cùm deest, fœtus fieri non potest, quia deficit ea sanguinis copia, quæ fœtui alimentum futura erat: Ad quam tamen dubitationem, ne multis lectorem remoremur, non menstruantem mulierem dupliciter concipere posse dicimus; uno modo, quia, ut autor est Aristoteles, fœmina natu grandior mensibus carere potest, cui nihil omninus tantum sanguinis inter uteri vasa coacervetur, quantum ijs, quę purgantur, post purgationem restare solet, quâ etiam ratione, quæ pepererunt, sive lactârūt, sive non, concipere possunt, priusquā menstrua purgatio recurrat; sed prioribus illud rarò contingit, quia mulieres illæ neq; habent debitam sanguinis qantitatē in vasis, neq; ora vasorum patentia. Altero modo concipere possunt juvenculæ, quibus nondum menses fluxerunt, si paulo ante debitum menstruationis tempus à viro compressæ sint: Jam enim in iis asservata erat debita sanguinis quantitas, quæ conceptui nutriendo abundatissime suppeteret. Sed enim nonnullæ, dum profluunt menses, concipiunt, postea concipere nequeunt, quibus nimirum uteri os statim à purgatione comprimitur; sunt insuper, quibus prægnantibus menstrua usq; ad postremum gestationis tempus proveniant, sed hę ut plurimū parvos pariunt fœtus, aut invalidos, & minus vitales, nisi admodum sanguineæ fuerint; deniq; visæ etiam sunt, quæ ad justum tempus fœtum gestare non poterant, nisi præter has evacuationes per sectionem quoq; venæ cubiti sanguinem minuerent, à cujus copiâ fœtus alioqui suffocabatur, sicuti nos cōtingere vidim9 illustri D. Ioannæ Villę Francæ Comitissæ, ac dominæ insulæ sancti Michaëlis; multis præterea nutricib9, quæ valde sanguineæ sunt & victu utuntur pleniori, quamdiu lactant, menses etiam procedunt, sed hæc omnia perpaucis, & rarò accidunt, quæ verò magnâ ex parte fiunt, maxime sunt secundum naturam.

Obiectio. *Solutio.* *Fœmina citra menstruorum profluuium an possit concipere.* *Dupliciter non menstruantem mulierem posse concipere.* *7. De Hist. anim. 2.* *Mulieres aliquæ non concipiunt nisi fluentibus menstruis.* *Prægnantibus menstrua fluunt aliquando.* *Prægnantibus venam incidere sæpe oportet.* *Menses nutricibus & lactantibus non unquã fluunt.*

FINIS LIBRI SECUNDI.

RODE-

RODERICI à CASTRO LUSITANI

De Natura Mulierum

LIBER TERTIUS.

De Coitu, & conceptu.

Quid Coitus, & quibus de causis excitetur.

CAP. I.

Propagationis desiderium.



CUnctis animalibus, ut superius jam commemoravimus, ingenitum à natura est sui propagandi desiderium, ideo concipiendi organa seminisq; genitalis proferendi animantibus natura dedit, ipsisq; genitalibus mirificam procreandi virtutem, & ineffabilem quendam concumbendi appetitum, cui eximiæ delectationis voluptatisq; illecebras copulavit, ut blando hoc naturæ stimulo in Venerem prona generis propagandi causa forent, quo nullum animalis genus deficeret. Hanc maris, & fœminæ conjunctionem ex communi sese copulandi desiderio concubitum atq; congressum nuncupamus; coitus aliis dicitur, venus, res venerea, sive venereus amplexus; de quo nobis in priori hujus libri parte futura indagatio est, quænã eius causa sit? cur mas & fœmina alter alterius conjunctionem desideret? unde proveniat voluptas, quæ cum illa conjuncta est? cur tanta percipiatur? & num major fœminæ quam viro contingat? quisnam sit illius finis? cui ætati, temperamento, atq; naturæ magis conveniat? quis modus tenendus, ut fœcundus congressus sit? quæve salubris congrediendi ratio? Hæc omnia ut accuratiùs percipiantur, scire inprimis licet, quatuor esse ad fœcundum coitum necessaria inter se invicem coordinata. Primum salacitas est sive appetitus ad Venerem; 2. feminis copia. 3. protuberatio partium in fœminis, erectio membri in viris; 4. & ultimum fœcunditas. Porro excitatur appetitus duplicis illius humoris, prolifici, & serosi titillatu, qui ad sui excretionem turgens in vasis animal vehementer impellit, præsertim ætate florente, & virtute valida; quippe continetur in locellis muliebribus, & virorum partibus genitalibus serosa quædam humiditas (ut supra jam dictum est) acris & mordax, quæ motu suo ad usum & delectationem opidò excitare potis est; perinde ac iis, quibus sub cute acris & mordax succus delitescens ad scalptum stimulat, & vellicatu pungit, motuq; suo ac pruritu scalpendi excitat desiderium; quâ planè ratione humor ille copia redundans, naturâ acris, & pungens, spiritu multo calidoq; refertus, ad sui excretionem animal provocat, quo sanè in motu objucundum titillatum, blandumq; genitalium partium sensum mira nascitur ad concumbendũ tentigo, & incredibilis voluptas; hinc suavissima res censetur concubitus, in eoq; corpus gestit universum, aut quòd (ut in problematis Arist. est autor) è toto corpore semen profluit, aut quia per eam partem se promit, in quam meatus omnes venæq; applicantur, multò cute sensibiliores, adde seminis celerem expulsionem, à quâ fit subitus reditus ad naturalem statum, quem Galenus 1. de causis sympt. maxime voluptuosum esse censet; his accedit, quod partes in eo actu propriam depre-

Concubitum

Quatuor necessaria ad fœcundum coitum.

Salacitas sive appetitus concumbendi unde. Salivalis humoris natura.

Voluptas unde. In coitu universum corpus gestit. Reditus ad naturalem statum voluptuosus est.

am deprehendunt perfectionem, quâ anteà privatæ erant, quod maximam etiam parit voluptatem; & multo majorem in expulsione seminis, quam in expulsione cæterorum excrementorum, quia materia est temperata, & unitur membris temperatis, sicuti conveniens convenienti; quæ quidem omnia sapientissima natura ex industriâ machinata est, ut propagandi generis causa prona in venerem animalia ultro ferrentur, ne fastidio superveniente periret animalium generatio: Ut enim Ovidius cecinit:

Natura industria.

Quid creat omne genus volucrum nisi blanda voluptas?
Nec coëunt pecudes, ni levis adsit amor.

Quibus adhuc favet pinguedo, & unctura seminis, per quam membra ad propriam veniunt integritatem; ac deniq; motus spiritus, qui per omnia interiora discurrit, & intima subtiliter tangens corpus extendit ac oscitare facit. Causa vero erectionis aut protuberationis partium est valida imaginandi vis, quæ cogit cor impellere spiritum flatuosum, & caliditas renum validorum, & pinguium, trahentium, & transmittentium: De semine, & quid illud ad generationem conferat, fusiùs jam supra explicatum est: Fœcunditatem efficiunt ea, quæ etiam appetitum augent spiritus, humor & ventositas, quorum (si fides Constantino sit adhibenda) appetitus ab hepate potissimum est, spiritus à corde, ventositas à calore humidum dissolvente, & ad membra genitalia dirigente, humor à cerebro (ut quidam ajunt) sed nos aliter censemus, hunc potius à toto promanare. His ita constitutis, si in memoriam adducas, quæ 1. c. primi libri hujus operis tradidimus, facile perspicies, quæ nam sit causa cur fœmina marem tantopere desideret, & alter alterius ope ad congressum indigeat, quia nimirum uterq; generationem appetit, & sui perpetuitatem, uterque etiam motum, & originem generationis in se continet, neq; tamen potest alter sine altero generare, quia mas in alio gignit, fœmina in se ipsa, ideo non facultate duntaxat, sed partibus corporis quibusdam dissident, quæ quidem illi ad semen immittendum insunt, huic ad recipiendum, & alendum fœtum. Fuit igitur convenientissimum, ad procreationem partes aliquot esse accommodatas, easq; inter se diversas, quibus mas à fœmina differret; nam si de toto animali mas, & fœmina dicitur, non tamen quàvis sui parte potentiâq; idem mas, & fœmina est, sed certâ quadam virtute, & parte, ut docta est Aristotel. sententia; haud immerito Empedocles dixisse videtur, maris & fœminæ quasi symbolum esse, totum verò à neutro proficisci, neque ex utroq; eadem secedere, si quando enim generatio fieri debet, commisceantur coëantq; necessum est, ut ex ambobus sic copulatis unum tandem animal fiat: Ut enim sacræ testantur literæ, *erunt duo in carne una*, ideoque ibi fœmina adjutorium viri simile à divino vate nuncupatur. Altera etiam causa est, cur alter alterius opem requirat, quòd cùm uterque habeat incompletum principiũ effectivum, necessum omnino fuit, fœminam cum viro convenire, ut quidquid uni deesset, alter subministraret. Tertia & ultima causa est, quia oportuit ab utroq; parente materiam immitti, in qua amborum vis ac potestas contineretur, & tanquam confluentibus principiorum, & facultatum igniculis tertium quippiam inde gigneretur.

Seminis unctura & pinguedo. *Protuberatio partiũ.* *Semini.* *Fœcunditas unde.* *Causa cur mas & fœmina alter alterius opem requirat.* *Uterq; principium generationis incompletũ continet.* *Prima ratio ex dissidio partium.* *1. de gen. animal. c. 2.* *Secunda ratio à principio effectivo.* *Tertia causa.*

Sed vir an fœmina in coitu magis delectetur, quærunt nostri seculi pleriq;, & quæsitum jam olim fuerat Tyresiâ arbitro, qui quidem fœminis majorem voluptatem adjudicaverat, considerans fortassis ipsam diutius immorari, ac ut autor est Avicenna, tres in coitu percipere delectationes, primam cum projicit proprium semen, & tunc toties delectari, quoties projicit. 2. deglutiendo virile semen. 3. cum matrix commovetur; quæ tametsi ita sint, sanior videtur illorum opinio, qui putant virum majorem percipere delectationem, quoniam ex prima conformatione calidior est, proinde latiores habet vias, & in coitu moratur minùs, quia plerumq; citiùs effundit, imo (ut scribit lib. de genitura Hippocrates) derepente secernit fortiori agitatione, ac turbatione, quam mulieres, quæ etsi longiori tempore delectentur, non tamen ab intensiori vo-

Dub. Vir an fœmina in coitu magis oblectetur. *3. 3. tract. 1. c. 2.* *In coitu fœmina tres percipit delectationes.* *Pẽsitio.* *Fœmina longiori tempore, vir intensiori voluptate delectatur.*

ri voluptate id fit, sed quia propter viarum structuram lentiùs emittunt, imo nonnunquam omninò amittere nequeunt, quòd eisdem vehementem, & difficilem irritationem indit, ac multis imponit, existimantibus à calore id fieri, cum potius ideo contingat, quia cum viri citius emittant, destituuntur ipsæ re inconfectâ; quod non aliter evenit, quam dum quis in flammá vinum infunderet, primo enim contingit flammá exilire, & per modicum tempus augeri ad vini infusionem, postmodum desinere. Quin etiam vehementiâ delectationis mares excedere, indicio est maxima virorum exsolutio, quæ non nisi à voluptate fit, dissertante Galeno: ad hoc ejaculatum à mare semen copiosius, & crassius, ac calidius, & tantò per plures involutiones velocius exiens, quanto expultrix virorũ quam fœminarũ validior est: Quæ causa censetur, cur in fœminâ habeatur libido criminosior, & minᵒ excusabilis, quia minus intensè oblectantur; est & alia hujusce rei non infima ratio, quòd quia mulieres alia virtutũ gloria non adeo præstant, nec ad præclara alia facta aptæ videantur, cùm igitur eius potissima, ac propria operatio sit, procreatio prolis, quæ vaga Venere præpeditur ut pudore, atq; infamiæ timore, hanc maximè conservarent, ideo leges humanæ dedecus & infamiá, natura vero verecundiá fœminis ingeneravit, quæ custos esset atq; tutela pudicitiæ, ut quæ alias virtutes nequeunt exercere, & quibus earum defectus facile condonatur, hanc omnium pulcherrimam omni molimine, industria, & circumspectione tuerentur.

Similitudo.

Semen viri copiosius, & crassius.

In fœmina libido criminosior, & minus excusabilis.

1. de semine 7.

Coitus finis, & quòd sola prægnans mulier virum admittat.

CAPUT II.

SI quæreres ab Epicuro viro alioqui modestissimo, atq; optimo, & sui temporis philosopho summo, ecquisnam esset coitus usus in sanitate? nullum profectò responderet; neq; is suâ destituebatur ratione, quia existimabat, Veneris etiam moderato usu, & corporis, & animi vires labefactari; Et haud multum ab hac opinione diversus fuerat Pythagoras, qui interrogatus, quando congrediendum cum fœminá foret? cum voles, inquit, teipso fieri debilior. Diogenes Cynicus in eá fuit sententiá, ut crederet, modestis hominibus Venere utendum esse, non ob copulatam illi voluptatem, sed ut noxam vitarent, quæ à retento semine nasci solet, ut de eo scribit Galenus, ubi in eandem sententiam inclinat. Aliis præsertimq; mulierculis ac sensualibus, libidinosisq; hominibᵒ videtur Venerei coitus oblectamentum à naturâ mortalibus datum, ad humanæ vitæ miserias, voluptatis illius tanquam blandimentis leniendas, demulcendasq;. Verumenimverò moderatæ Veneris salutarem sæpissimè esse usum, & suadet ratio, & docet in arte medicâ Galenus, & nos jamjam demonstrabimus, non tamen in illum potissimum finem, quem voluptuarii, & in venerem putres homines putant, neque solum ad depellendum nocumentum humanæ speciei, de quâ agimus, sed ad sobolis potius propagationem, & sui conservationem coitus fuisse concessus videtur; cui tamen insignes illecebras, ac superflui excernendi cupiditatem copulatam esse voluit industria natura, ut tantò libentiùs imò avidiùs inter se invicem conjungerentur. Si enim solâ voluptate, quæ omnium est esca malorum ad congressum, non ductu naturæ, impellamur, futurum omnino esset, quòd Epicurus dicebat, ut non corporis modò sed animi vires frangerentur, & unà cum vita perirent, quod etiam ita Poëta significavit:

Vina sitim sedant, natis Venus alma creandis.
Sed fines horum transiluisse nocet.

6. de locis.

Coitus usus moderatus salutaris est.

Coitus finis est sobolis propagatio.

Voluptas esca malorum.

Corporis & animi vires ab immoderato coitu franguntur.

At ut

At ut rectissimè animadvertit Constantinus Africanus; pauci (prô dolor) coeunt hodiè propter prolem, plures propter sanitatem, plurimi propter luxum ac delectationem; ideoq; non mirum, si coitus ut plurimum superfluus est. At fortasse Epicurei mulum in medium afferent, qui ob accessus abstinentiam, multò est parentibus, asino, & equâ vivacior, mares itidem passeres, qui citiùs fœminis ob Veneris assuetudinem senescunt. Meminerint tamen aliud esse in totum abstinere, quod corporis sanitati procul dubio officit; aliud temperantem esse, quod perpetuò confert, mulum autem non in totum abstinere, sed minus parentibus salacem esse, sic fœminas passerum maribus collatas; nam si retinetur calidum humidum in loco calido humido, putrescat necessum est, & non quâvis sed pessimâ putredine, qualis corripere solet optimas quasq; substantias, ut sanguinem, lac, semen, quod quidem in frigidum venenum abit, cujus vapor cordi accedens minuit respirandi usum, ad cerebrum verò permeans spirituum vias obsepit, & hystericam immotam reddit.

Obiectio. — *Solutio.* — *Coitus abstinentia quo pacto noceat.*

3. De gen. animal. 6. — *Mulorum genus sterile.*

Quoniam autem de mulis sermo incidit, obiter cudendum erit, quænam sit causa, propter quam genus hoc animalium sterile omnino censeatur: Arist. frigiditatem causatur, quia, inquit, asini semen frigidum est, equi calidus, cùm igitur mixtû utrumq;, vel calidum cum frigido, vel frigidum cum calido est, conceptus evenit, at quod ex iis provenit infœcundum existit, quia in exiguo jam continetur generandi vis corporis asinini. Si obtrudas saltem mulam ex equo hac ratione posse concipere, idipsum inficias ire videtur, quia tota fere illa vis equina est, asini perexigua, asinus igitur gigni non potest, quia exilis ibidem reperitur ejusdem facultas, neq; etiam equus, ubi asini materia reperitur, neq; mulus, quia is ex æquis utriusq; portionibus fit; addit mulam non concipere solum sed enutrire opus esse, quod nequit, quia menstruis caret, utpote quæ superfluam menstruorum materiam una cum urinæ excrementis expellat; quare etsi dicamus gravidam fieri posse, quod ipse jam visum fuisse testatur, non tamen poterit perficere, & edere prolem; marem autem mulum asinum generare posse non negat, quoniam & calidior est, & nihil præter semen generationi confert. Cæterum Empedocles, & Democritus, quibus hâc in re libentius adhæreo, aliam hujusce rei ex sensuum fide depromptam rationem prodiderunt, quod è duobus diversis generibus nata tertii generis fieri observatum est, & neutri parentum assimilari, eaque ipsa, quæ sunt ita nata, non gignere in omnium animalium genere, quia ex his alia quædam natura procrearetur, & alia ex eâ, atq; ita in infinitum procederent species, quod (vel ipso Aristotele dicente 1. de generat. animal. 1.) natura, quæ semper finem quærit, pro virili vitare contendit. Quod si in Capadociâ, & in Syriâ, ut Theophrastus & Aristoteles sunt autores, mulæ coeunt, & pariunt, non mulæ quidem illæ sunt, sed diversum ac sui generis animal, alteri tamen simillimum.

Mula gravida iam visa. — *Diversa specie tertiam gignunt speciem.* — *Capadocia, & Syria mulæ concipiunt.*

Illud autem silentii velariis involuendum non erit, quænam sit causa, cur in animalium genere sola mulier gravida admittat marem? de quâ re jam olim interrogata Populea Agrippæ filia, & cur bestiæ non coëunt, nisi cùm volunt concipere, causam esse respondit lasciva fœmina, quia illæ bestiæ sunt. Lactantius lib. de vero cultu, duas hujusce rei morales adducit rationes. 1. est, Deum immortalem hoc humano generi concessisse, ut fœminæ gravidæ sine noxâ virum sustinerent, ne alienas mulieres calcare cogerentur; altera, ut mulier gravida renuens virum posset mereri continentiæ laudem; quo potissimum nomine inter alias conspicabiles animi sui dotes integerrima matrona Zenobia Palmerinorum Regina laudanda venit, quæ Obedenatum maritum gravida nullatenus admittebat, modestam mulierem non propter voluptatem, sed prolis causa matrimonium celebrare dicens. Sed illius etiam rei naturales causæ sunt, quòd brutorum uterus gravidus valdè extuberet,

In animalium genere sola mulier gravida virum admittit. — *Morales causæ.* — *Zenobia continentia* — *Naturales causa*

& propinquus est foramini exteriori, ideo mares qui alioqui genitalia magna habent, facilè quatiunt, & impellunt plenum uterum, quas molestas, & dolorosas percussiones brutorum fœminæ ferre nequeunt, ideoque resistunt; Mulieri verò, quæ locos circa uterum habet crassos, plenus uterus non extuberat, neque genitale humanum adeo est durum, & oblongum, ut ab ipso uterus molestè percutiatur. Præterea bruta sensu tantum moventur ad id, quod adest, ideoque elapsæ voluptatis, postquam conceperint, immemores à coitu abhorrent, veneris enim sensus illis solùm ad prolis generationem datus est, minime ad voluptatem, & delectationem, quamobrem sentiunt tunc temporis noxam sine delectatione, quod si materia abundet, transit in pilos, cornua, & ungues, ac reliqua integumenta: atque hinc est quod somnium coitus nulli animali um nisi homini tantummodo accidat; nam, ut sentiunt Dinus ac Thurisanus supra caput de generat. Emb. delitia pollutionis nocturnæ sive somnij coitus, sicuti ad quodvis aliud gaudium in somnio apparens utpote cum somniamus gratulari cum amicis, ad cogitativam, & imaginativam potentiam potissimum pertinet, quare nil mirum si brutis non contingat, quæ cogitativâ carent, ac viros infestet, quibus illa per somnium liberius operatur, etiamsi sensus externi ligati sint. Illud tamen probè intelligendum erit, apprehensionem istius, aut illius objecti etiamsi non præsentis, sed actualiter moventis, utpote quod homo sit cum hâc, vel illâ fœminâ, ad internam potentiam pertinere, cui famulatur expulsiva virtus genitalium, ad quam expulsionem sequitur actualis delectatio in sensu tactus realis: sensus quippe exteriores non semper per somnum privantur omninò spiritu sensitivo, neq; ita sunt ligati, ut forte sensibile non sentiant aliquando aut delectans aut contristans, ut in propatulo est in quibusdam dormientibus, quorum membra, si pungas, contrahuntur, & dolent, neque tamen excitantur à somno, quare mirandum non est, si semen, quod vehementissimum est sensibile, per genitalia membra transiens, quæ subinde exactissimo sensu prædita sunt, etiam dormientibus delectationem inserat. Si verò quæras, an sit consultum mulieri prægnanti viro uti? Respondemus, si non appetat, satiùs esse carere usu Veneris, ne fiat superfœtatio, aut provocentur menses qui causa abortus sint: si verò appetat, & sit in mediis mensibus, uti poterit, quia gravida nil debet desiderare; si in primis, nequaquam, quia eo tempore sunt fœtus quasi recentes fructus, qui quolibet vento decutiuntur, ut scribit Galenus; In postremis, est omninò abstinendum, quoniam, dicente Aristotele, si eo tempore mulier concubuerit, solent exire fœtus muco oppleti.

Soli homini somnium coitus, & nocturna pollutio contingit.

Pollutio nocturna qua ratione contingat.

Sensus externi per somnum nō ligantur omnino.

7. De hist. animal. 4.

Notabilia nonnulla circa coitum.

CAP. III.

MEdicorum princeps Hippocrates coitum partem quandam comitialis morbi appellavit, propter spirituum, ni fallor, conturbationem indeq; concussionem, quæ à cerebro præsertim fit, in quo epilepsia sedem habere consuevit. Hominem autem primi coitus duntaxat pœnitet, augurium calamitosæ vitæ à pœnitenda origine. Scitum est, Demostenem fœminæ, quam amabat, postulanti ab eodem, ut sui copiam faceret, centum talenta, tanti, respondisse, pœnitere non emam. Libidinosiores melancholici sunt, quia plurima ventositate oppleti. Illud non fuerit omnino præter rem dicere, quod etiam Aristoteles in problematibus quærit, cur juvenes mulierem, quam primò ineunt, coitu peracto, odio ut plurimum

Coitus est quidā morbus comitialis.

Primi coitus hominē pœnitet.

Melancholici libidinosi.

Problema.

plurimum prosequantur, cujus rei permutationem magnam, quâ nostra tunc corrumpuntur corpora causam esse putant: ideoque sequentis tristitiæ ex amissâ virginitate, & corporis ac animi operationum permutationis memores, eam fugiunt tanquam hujus rei fontem. Sed hac ratione etiam fœmina virum odio habuisset, contrà quam videmus, illam marem, cum quo prius fuit congressa, incredibili amore prosequi. Conciliator ductus eorum autoritate, qui fœminam viro imperfectiorem esse arbitrantur, ideo id fieri putat, quia perfectior vir fœminæ conjunctus imperficitur, fœmina perficitur, aut quia materia, cujus vices gerit fœmina, formam appetit, quam assequuta quiescit, hæc vero à materiâ nihil accipit. Coitum porrò mulieres æstate magis appetunt, quia semen earum frigidum tunc calore temporis contemperatur, ac movetur, in viris autem fit exhalatio, consumptio, ac debilitas à calore adaucto: hyemis vero frigore vigoratur, & vegetior ac fortior redditur, ideoq; magis appetunt viri hyeme, quam mulieres. Sed enim assuetudo rei Venereæ homines reddit libidinosiores, tùm ex memoriâ blandimenti, tùm quia corpus lubricum fit, & meatus latiores maxime adolescentibus, quorum membra nondum constiterunt; ideo per pubertatem mares ac fœminas summoperè servandas esse monet Aristoteles quo per totam vitam continentiores degant: nam & in ventriculo assuefactio multi alimenti hominem edacem reddit; quibus accedit, quòd per exercitium tractrix roboratur, & valida fit. Hinc teste Tertuliano lib ad uxorem, facilius est virginitatem servare, quam castitatem, nam facilius est non optare, quod nunquam habuimus, quam quo aliquando fuimus potiti, ideoq; virgines quæ nunquam coitu usæ fuerunt, non tantopere optant, quia solum ad deponendam molestiam, reliquæ fœminæ tum hâc decausâ, tum quia præteritæ voluptatis reminiscuntur, optant exercitium illud, imò quædam, quæ tribades dicuntur seu fricatrices, solam fricationem inter se amant, & ita infamem actum mutuo inter se exercent, cujus flagitij aliquot jam accusari, & conjunctas in exilium missas fuisse diximus; insuper virgines, etsi appetant, timent illius naturæ ornamenti amissionem, quod hymen vocavimus, simulque annexum voluptati dolorem, quem tamen fœminæ jam prætererunt. Cur autem coitus cerebrum lædat, pituitosos sanet morbos, causa est quia caput, cùm sit extremum, ubi cessat vis tractoria, Veneris excessum plus sentit, adjuvat cerebri mollities, & dorsalis medullæ concedentium trahentibus testibus, quorum tractoriæ virtuti solidiora membra non tam facile cedunt, ideo magis evirantur, exhauriunturque, & ideo voluptuarij exhausti creduntur, ut suprà diximus, dorsali humore & medullis: quia verò Venus motu excalefacit corporis habitum, vacuatione vero & resolutione siccat, quæ duo sunt potissima pituitæ remedia, idcirco morbis pituitosis medetur; quâ in re sciendum est, illis etiam affectionibus, quas fœmina patitur ex retento semine, aut menstruo sanguine, coitum esse præsidium non contemnendum, quoniam hâc viâ, expurgatur uterus, & immunis fit, quâ etiam ratione dissenteriam coitu, aut superveniente partu sanari, autor est Hippocrates, quoniam fortassis fit humoris diversio, non tamen adduci possum, ut credam, quod Amatus ait, ante partum dissenteriam omnino salubrem esse, ductus illâ Hippocratis sententiâ, *Epicharmi uxori ante partum dissenteria, dolor alvi, egestiones subcruentæ, mucosæ, ubi peperit statim sana erat, diversionis fortè ratione*, Et quòd duæ à se fœminæ visæ sunt, quæ dissenteriâ incurabili laborantes partu superveniente fuerunt liberatæ, nam & nos contrarium sæpè simus experti, & ratio dictat, ut suo loco dicendum erit, nam etsi diversionis causa aliquando partus sit utilis, quia lochiorum viæ & sanguinis liberæ manent, quibus anteà à fœtu compressis sanguis nec ad uterum penetrare pro alimento poterat, nec ad cervicem, ut foras expelleretur, tunc vero liberè permeat, tamen illud est ubi vires sunt satis constantes, alioquin non potens mulier tolerare duas evacuationes lochiorum, & ventris, ac duas etiam affectiones, partus, seu abortus, & ulceris intestinorum facilè succumbit

Vir primo sibi cognitā fœminam odit, contra fœmina virum incredibili amore prosequitur.

Coitum mulieres æstate magis: viri hyeme appetunt.

Assuetudo rei Venereæ cur homines reddit libidinosiores.

Sub pubertatem mares & fœmina potissimū servari debet.

Virginitatē servare facilius est quam castitatem.

Tribades seu fricatrices mulieres quæ.

Coitus cerebrum lædit.

Coitus pituitosis prodest morbis.

Alijs etiam morbis prodest.

Coitu vel partu dissenteria sanatur.

7. Epid.

Quibus, quo tempore, ætate & temperamento coitus conveniat, aut noceat.

CAP. IIII.

FRequens & inordinata Venus habitum corporis dissolvit, senectutem accelerat, canos maturat, nervorum incontinentiam, podagram, arthritidem, tremores, sensuum hebetudinem, intellectus, ac mentis torporem, malum corporis habitum, succorum cruditatem, visus, auditus, cerebri, ac ventriculi debilitatem, mejendi difficultatem consumpto nimirum humore oleoso, quo natura prostatas respersit ad urinę vias lubricandas, parit, vires resolvit, imbecillioresq; reddit, quia plurimi spiritus vitales unâ excernuntur, pallorem inducit, sensuum etiam internorum imbecillitatem, oblivionem, artuum tremorem, pravum halitum, renum, & vesicæ dolores, dentium cruciatum, ac denique omnes corporis ac animi infirmitates parit: præterea multus adolescentiæ coitus reliquis ætatibus semen imbecillum, aut corruptum efficit, ob vasorum spermaticorum cœptam imbecillitatem, neq; solùm læditur à prædictis corpus quod voluptate multâ Veneris motus acrius intenditur, & subinde corpᵒ dissolvitur, sed quòd à crebro concubitu multa fit nativi spiritus atq; caloris dissolutio, in eo enim plurimum seminis excernitur, in quo ista continentur, & tandem continuato tractionis motu non solum quidquid in testibᵒ & vasis seminariis continetur, sed quidquid in proximis erat venis testes trahunt, & hæ rursus ab aliis, donec nutrimentum partibus solidis aufertur, & tandem pro semine verus cruor excernitur, ac repentina mors nonnunquam sequitur, quâ ratione Cor. Gallum & Q. Ætheriū equites Romanos in Venereo actu expirasse, Plinius lib. 7. autor est, & Bertrandum Fereriun Barchinonensem Hispanum ut scribit Jovianus Pontanus in opusculo de obedientiâ, quod pariter cuidam studioso Salmanticæ paucos ante annos contigit: inde etiam macies, pallor corporis, & virium defectio: potissimum autem nocet refrigeratis, inanitis, exsiccatisq; corporibus, imbecillibus, senibus, aut adhuc junioribus quin etiam coitᵒ, si cum puellâ nimis pusilla exerceatur, proprietate quâdam semen corrumpit, uti & si quis morbo cerebri laboret, cordis, hepatis, lienis, renum, vasorumve spermaticorum aut testium, quæ ferè omnia Galeno 2. de sanit. tuenda ferimus accepta: Hinc Democritus Veneris raritatem commendabat, & Celsus concubitum frequentem dissolvere dicebat; Et Aristot. plurimum coëuntes parum vivere, ac cito senescere, ideoq; mulus longioris est vitæ, equâ, & asino, à quibus genitus est; sic castrati plus vivunt, quàm non castrati, & fœmina ex accidenti plus quàm masculus, cùm tamen ex naturâ masculus non castratus sit longioris vitæ, quam fœmina, quia calidior, in calore verò stat vita hominis; de quo quidem immodico atq; effrænato coitu Claudianus ita cecinit:

Inordinata Veneris incommoda.

Sanguis pro semine excretus.

Venere consumpti,

Quibus potissimum nocet venus.

Lib. 1. C. 1.

Semen à quibus corrumpatur.

Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis; hebetat caligine sensum,
Membraq; Circæis effœminat acrius herbis,
Blanda quidem vultu; sed quâ non tetrior ulla.

E converso moderata Venus plurimas secum affert commoditates, quia corpus recrementitis plenum inanit, excitat, & auget seminis instrumenta, indurata mollit, meatus dilatat, pituitam expurgat, impeditam mentis vim explicat, iras remittit, unde melancholicis, mœstis, furiosisque convenit, interdum comitiali morbo laborantes sanat, capitis gravitatem & dolorem emendat, emaciatos recreat, ægre spirantibus opitulatur & cibi cupiditatem amissam restituit, ac nocturnas pollutiones depellit; præsertim autem pituitosis morbis succurrit, itaque ut læditur natura nimio alimento, & nimis

modico, mediocri servatur, ut etiam offenditur nimio motu & nimis modico, mediocri recreatur; sic nimia Venus nocet homini, moderata conducit, sicuti demum *omnibus in rebus modus est pulcherrima virtus*: quamobrem saluberrima *Venus; quibus salutaris.* Venus censetur, si justis intervallis moderatè exerceatur eatenus, dum corporis vires non lædat, & levitatem corpori inferat, ac alacritatem, & meliorem illi habitum conciliet, potissimumq; ætate florentibus, iisq;, qui calido, & humido sunt temperamento, succulento, ac optimo corporis habitu constantes *Moderatæ ven: utilitates.* (quos quadratos vocant) iis enim teste Celso præallegato, rara Venus corpus excitat, imò animam exhilarat, iram ingentem remittit, & plurimas pituitosas melancholicasq; ægritudines aufert, vertiginem tollit, feminis fumositates ac *Intervalla.* vapores à cerebro divertendo. Ideoq; salubrius cæteris indulgere Veneri poterunt modo intervallo tàm longo repetita sit Venus, ut neq; (uti diximus) resolutio aliqua inde sentiatur, neque languor, aut dolor, sed homo se ipso quo- *Veneris terminus.* dam modo levior sibi factus ac melius respirare videatur; quod ut plurimum fiet, si bis in septimana celebretur, frequentior enim languorem imbecillitatemq; afferre solet non solum viro, sed etiam fœminæ, ut videre fuit in conju- *Effrenatæ libidinis exempla.* ge illius Tarraconensis, quæ ut in historiis est, apud Arragoniæ reginam marito litem intendens atq; conquesta, quod cum illo decies in die congredi solita esset, effecit, ut capitali supplicio imposito, hoc imposterum ne faceret, prohiberetur: neque satis video, an magis hanc mirari possimus, quæ, cum fœmina sit alioqui insatiabilis, ut refert Salomon, tamen de hâc re querimoniam excitaverit; an juvenculam illam germanicam, quæ, ut refert Mizaldus, unâ nocte triginta quinq; seriatim militibus prostitit, aut Proculum Cæsarem, è quo centum germanicas virgines intra quindecim dies concepisse ferunt, decemque ex virginibus unâ nocte fœminas reddidisse, aptus omnino Imperatrici Mes- *Iuven. Sat. 6.* salinæ vir, quæ etsi centies à viro calcaretur ut erat prostitutæ libidinis mulier, *Tacit. lib. 11.* defatigari se dicebat, non satiari, quæq; hanc planè regiam existimans victori- *Plin. lib. 10 c. 62.* am, elegit in id certamen nobilissimam è prostitutis ancillam, eamq; die ac nocte quinto ac vigesimo concubitu superâsse, autor est Plinius; sed isthæc in *10. lib. c.* auditæ libidinis exempla insectari, hujus loci non est, crederem equidem has semen non emittere, sed quandam duntaxat exhalationem: Est etiam raræ libidinis exemplum, ac penè in auditum, ut Cœlius narrat cujusdam, qui quò *10. Anti. lect. c. 16.* pluribus afficeretur plagis, eò impetuosius, ac ardentius in concubitum præceps ferebatur, proinde precibus flagellari exposcebat, nec scires utrum affectaret avidius verbera an coitum, nisi quod illorum mensurâ libidinis voluptas constabat, unus mortalium, qui eorum impetu in supplicium ferretur ac delicias: contraxerat assuetudinem depravatam, quod ita à puero assuesceret, communicatâ stupri fœditate inter æquales, postea sibi infesto vitiû improbabat & sequebatur; Redeo nunc unde diggressus fui ad præcepta, quæ in Venere sunt observanda; qui concubitu speratæ prolis desiderio utuntur, iis frequentior rariorve esse non debet, quam res exigit, utrumque enim fœcunditatem impedit, quippe semen profundere immoderatius, vires exhaurit, & spiritus depopulatur, diutius vero, quàm par est, cohibere, & à congressu desuescere, feminis efficaciam, virilitatemq; minuit; neq; etiam oportet, ut exerceatur, nisi quando in omnium excessuú mediocritate corpus fuerit constitu- *Coitum quæ impediant.* tum, quando scilicet, nec supra modum plenum neque vacuum extiterit, nec nimio calore aut frigore, nec nimiâ siccitate aut humiditate affectum, nam repleto nocet Venus agitatione multa, quæ cruditatum causa est; inanito vacuatione officit; calefactum motu inflammat, refrigeratum sequenti refrigerio *Repletio quam arefactio facilius emendatur.* offendit; Quod si in his peccare contigerit, tolerabilior erit excessus, si calefacto potiùs quàm refrigerato, humectato quàm exsiccato, pleno quàm vacuo corpore contingat. Nam ex Galeni decreto cruditas, & repletio, facilius emendantur, quam arefactio, & marasmus; sed utrumq; periculosum, quidam e- *Repletus à re venereà abstineat.* nim repleto ac distento corpore rem habuit cum meretrice, ac repente expiravit, ut refert Alexandrinus. In die etiam purgationis à re Venereâ cavendum, omnino

omnino est, non enim fert natura duplicem vehementemque resolutionem; Pinciæ levissimo morbo affectus alius imprudens coivit, & eadem die obijt, esset igitur optandú, ut medici de hac etiam re eos, qui catharticú sumunt, admonerent. Quá verò diei horá coeundum sit, non satis concordes sunt autores, [*Quá diei horá concúbendum.*] nam Hippo. & Galenus præscribunt auroræ tempus, quoniam peracta concoctione oportune excrementis omnibus purgatur corpus, quá causam præter foraminum apertionem esse puto, cur jejuni celerius concumbunt; [*Ieiuni celerius concúbunt.*] quod etiam insinuasse videtur diviná vir scientiá Hippoc. in ea sententiá, in quá luculenter, & argutè humani victus ordinem disponit; [*Lib. 2. c. 35. lib 3. cap. 8.*] *Labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia moderata*, [*Victus ordo.*] ubi apertissimè jubet, ut labor cibum, cibus potionem, potio somnum, somnus Venerem præcedat: Aliter tamen Paulo & Aetio visum fuit, ante somnú concumbendum, & post cibum, ut succedens somnus absumptas reparet viri vires, fœmina vero semé genitale illapsú facilius ac fortiꝰ retineat, & quiete ad conceptú paret. Oribasius timens non minus inanitioné, q̃ repletionem, vult expergefactos primú alvum vesicamq; purgare, purgatos levi jentaculo muniri, ita mutuo congredi; quod si quis à prandio prurire inceperit, & in Veneré ferri, cessare tantisper oportere, quoad alimentú constiterit, si vero à cœná, paululum prædormire: Avicenna ex consuetudine petendú docet, quo tempore corpus cujusq; levius redditur. Nobis ita de tota re statuendum videtur, [*Propositio autoru.*] ut salutarius commodiusq; quis congrediatur à somno, & post cibi confectionem, quàm ante somnú, & à cibo, vel saltem ubi aliquantulú somni accesserit, & leviorem ventriculú senserit homo, quod ferè sub aurorá fieri expertú est, [*Sub aurorá concumbendum.*] & tunc securè concumbi posse, si præsertim, quod reliquum est ante lucani temporis, somno iterum & quiete transigatur, sic nec cruditas noxam, nec lassitudo languoré afferet; sed adhuc salubrior, & ad generandú prolem aptior concumbendi ratio erit, & multò utilior, si alvus, vesicaq; priùs exonerentur, sed maxime vesica, eá enim intentá parú probè concubitus procedit: [*Coitus vesicá intentá parum probe procedit.*] non proinde existimes semen à proximá cœná, sed multò antea, & confectum, & paratú in vasis fuisse, alioqui oporteret homines post quamvis cibationé coire, non minus quá excernere; interdiu vero deterior est coitus, nocturno aut matutino tempore tutior. [*Coitus interdiu nocivus.*] Porro tempus anni ad prolificum concubitum idoneú est ver, [*Tempus anni.*] potissimú verò cessantibus aut incipientibꝰ menstruis, tunc enim &, si quá opus, ut semen adhæreat, asperitas adest, nec ab influentis sanguinis copiá semé eluitur, quia paulatim jam effluit, nec tamen quod satis est ad alendum deest: Qui verò in mensiú fluxu concubitꝰ exercetur, exitialis omnino & pestifer est, [*In mensium fluxu coitus exitialis fœtui, & parentibus.*] tùm eis qui commiscentur, tùm fœtui, & si fortè in méstruis posita mulier conceperit, plerumq; invalidus, impurꝰ, morbosus, minimeq; vitalis, vel fordidꝰ, teraq; lue madens fœtus, qui sic generatꝰ est, prodeat oportet; Fieri enim nó potest, ut qui sanguine jam vitiato gignitur, nó etiá vitiosus aut ulceribꝰ plenꝰ natscatur, [*Ex coitu menstruata incommoda*] unde psoræ, lepræ, elephantiases, impetigines, alphi, cutis, & faciei decolorationes apparent, quamobré toto menstruationis tempore, coitú in lege interdictú fuisse credibile est. [*Levit. 15.*] Sciendú præterea, quòd tametsi ex retento semine noxa non exigua corpori accedere posset, nam viduis majoribusq; natu virginibꝰ religiosis, & castè viventibꝰ in utero conclusum refrigeratur, & in pessimá qualitaté conversú intolerabiles generat cruciatꝰ, & q̃ plurimas ægritudines; [*Plura incommoda ex immodicá Venere quàm ex dimissá.*] tamé ex venereorú usu, gravius ac sæpiꝰ, quá ejꝰ ex intermissione corpꝰ læditur, quoniá ad intéperatæ cupiditatis libidiné pleriq; omnes sút proclives, qua ratione ad vitá præferimꝰ vinú aquæ, sed quia plus in vino peccatur, pluribus vinú quá aqua obsuit. [*Similitudo.*] Illud insuper requiritur, ne corpore nimiú cómoto, aut laboribꝰ, & vigiliis fatigato, aut animi perturbationibꝰ affecto Veneri operá demꝰ ex his enim aut virtꝰ plurimú exsolvitur, aut cruditas generatur: [*Affectione aut per turbationes in coitu conceptum impedinut.*] Sunt, qui referant mulieré, si in coitu ploret, non posse concipere, quod etiá facit timor, mœror, & immodica ira, est etiá sterilis, & inanis invitꝰ coitꝰ; ná ut autor est Aetius conciliat amor genitură, [*Lib. ult. C. 20.*] amare igitur mulier debet, & prolis desiderio affici, ut concipiat: [*Invitus coitus sterilis.*] Impeditur etiá conceptꝰ, si mulier clunes nimiú retractet atq; agitet, ut notavit Lucretꝰ. Immodicꝰ etiá coitꝰ, aut nimis ardés infœcúdꝰ est, quia in illo semen

Meretrices cur non concipiant.

ſemen non immittitur, ideoque meretrices non concipiunt, in hoc prius effluit, quàm oporteat, ideo laſcivus Poëta expetens in coitu tarditatem, inquit, *Crede mihi Veneris non eſt properanda voluptas*, & alibi; *odi concubitus qui non utrinque reſolvunt.* Et ut uno faſce multa complectar, omnes animi paſſiones ſunt omnino avertendæ horâ coitus, non enim ſolùm ad concipiendum confert tranquillus animus, ſed etiam ad bonos edendos conceptus; quapropter ſpurii magnâ ex parte ſunt pravis moribus, quia concipiuntur, parentibus vel timentib9, vel animo male affectis; qua ratione etiá in Germaniâ viliſſimo in pretio habentur, ut principú ſpurii ad nulla publica munia admittantur, niſi graciâ aut privilegio particulari; hinc etiam fit, ut ſapientum filii ut plurimum rudes, ſtupidoque ingenio nati ſint, ut in proverbio eſt, quia viri docti dum concumbunt, magnas ferè ſemper curas gerunt, neque animo ſunt tranquillo, unde, mulieres vel non concipiunt, vel conceptus hebetes ac pravos edunt. Sunt etiam quædam vinorum genera, quæ ſterilem coitum faciunt, quale tricænium creditur.

Spurij pravis ſunt moribus.

Spurij in germania admodum viles ſunt.

Sapientum filij cur plerumq; rudes.

Quæ in ipſo coitu obſervanda.

CAP. V.

QUæcunque hactenus prodidimus, in eum finem diriguntur, ut publicis perſonis ac probis viris ritè conſultú ſit, ſi quando poſteritatis avidi de rectâ ad tuendam valetudinem, & prolem generandam congrediendi ratione medicos interrogaverint; quòd quia frequenter uſu venit, ne irritus congreſſus ſit, obſervare oportet, ut vir, cum in amplexum conjugis venerit, omni illam deliciarum, omni blandimentorum genere excipiat, molli etiam complexu fovebit, demulcebit, titillabit, nec ex abrupto in agrum naturæ irrumpet, ſed ſenſim irrepat potius, laſcivis, quantum conjugalis modeſtia tolerat, verbis, laſciviora oſcula commiſcendo, genitalia, & mammas contrectando ut flammam ipſa accipiat, & ad Venerem incendatur, ſic enim demùm proprii ſeminis excernendi, & virilis unà concipiendi deſiderio fremit, & ardet uterus, hæc ſi inflammandæ mulieri non ſufficiant, adhibeantur, quæ ſuo loco dicenda ſunt, fuerit tamen multò utilius, ſi non imaginatione, viſu, aut laſciviis appetitus ad coitum generetur, ſed urgente copiâ ſeminis ad Veneris uſum impellamur: Tu autem ex ſupradictis jam facile colligere potuiſti, quâ ratione ad coitum appetitus excitetur, & quatuor ad grande hoc opus requiri, imaginariam cupiditatem, affluentem ſuccum, ſpiritualem ſubſtantiam, & flatuoſam materiam; quorum cupiditas ex deprehenſo rei delectabilis, & concupitæ ſimulacro excitatur, quâ quidem percepta in ſpongioſitatem, quæ in medio glandis colis apparet, cupidinis ſpiritus confeſtim ſubit; ac 3. alia vis, quæ huic obtemperat, genitalis ſeminis materiam à ſeminariis meatibus peculiari titillatione concitatis movet, cujus portio à calore agente in flatum vertitur, à quo, præterq̃ quod ad ejaculationé facit, genitalia extenduntur, virorum nimirum rigeſcunt intumeſcuntque, fœminarum fatiſcunt, & tunc, ſi quod à parente ſemen prolificum excidat, uterus undiq; complectatur, & ita avidè retineat, atq; adſtringat, ut ne minimum ſeminis exire permittat, conceptus dici meretur, de quo ſequenti tractatione ſcrupuloſiùs perſcrutabimur.

Congrediendi ratio.

Quatuor Libidinem movent.

Cupiditas ut excitatur.

Cupidinis Spiritus.

Situs in coitu obſervandus.

Qui tamen ut ſelicius procedat, dum invicem congrediuntur, ponatur mulier in dorſo, cruribus benè divaricatis, & acclivibus, ut os vulvæ elevetur ad illam, quæ ibi eſt concavitas uteri, quia tunc directe in ipſum projicitur ſemen; quando enim diſponitur in latus non fit conceptus quia in colli matricis latus ſemen projicitur, neq; etiam quando ſtat mulier, quia extenditur uterus, &

rus,& conſtringitur os eius,ſic ut non recipiat,& ſi recipit, effunditur propter extenſionem ; caput vero paululum dimiſſum mulier habeat,omniaq; ſecundum naturam fiant, donec vir ſemen ante oſtium vulvæ emittar, non enim intus,ut quidam opinantur,ſed ante oſtiolum magnâ ex parte utrorumq; oblectamenro excernitur, unde ab utero avidiſſimè rrahitur,ſi calidum & modice temperatum eſt. Cum vero fœmina inſtare proprii ſeminis effluxum ex titillante voluptate perceperit, virum eâ de re admonebit, ut eodem ſi fieri poſſit temporis articulo,& ipſe ſemen ſuum ejaculetur,& ex ſeminis concurſu conceptus fiat,fœtusq; randé prodeat,quod facilius adhuc ſuccedet , ſi non ſtatim ab opere peracto ſeſe à complexu muliebri vir ſeparet, ne aër in uterū adhuc hiantem ſubeat,ſeminaq; corrumpar, antequam planè commixta coierint ; quieta digreſſo viro ſe continebit mulier,cruribus decuſſatis, & molliter in altum ſublatis, ne motu decliviq; ſitu ſemen prolabatur;continear ſe tū temporis à ſermone, præſertim contentioſo, tuſſi, & ſternutatione, ac, ſi fieri poſſit, ſomno ſe tradat. Rationi, experientiæ, ac pudicitiæ penitus adverſatur Lucretii ſententia dicentis:

Semen non intus ſed ante os uteri ejcitur.

A concubitu mulier qua ratione ſe gerere debeat.

Abſtinendū à tuſſi & ſternutatione.

Nam more ferarum
Quadrupedumq; magis ritu plerumq; putantur
Concipere uxores.

Quoniam mulier poſteriùs inita, præterquam quod indecens ac impudicum id eſſer,non recipit ſemen niſi inter labia vulvæ,quia ſpiſſitudo natium impedir membri ad os matricis porrectionem; ur mirari ſatis nō poſſim Mercurialem, qui cum Paulo in eâdem omnino fiut ſententia. Multò ramen æquius atq; probiùs modeſtiam, & utilitatē reſpiciens Ariſtor. in œconomicis jubet uxori appropinquandum eſſe cum magnâ modeſtiâ, & temperantiâ; *ſit*, inquit, *pudor in verbis, in operibus vero fas, atq; honeſtas, nec partes quatiant ſine verecundia, ac pudore, hæc enim meretrices ad mœchos pati decet*; quæ ſententia digna profectò viſa eſt, ut eâ tractationi huic finem imponamus,in quâ, quoniā modeſtis auribus fortaſſe parum grata quantumvis neceſſaria fuerit, hactenus renrâſſe ſir ſatis; ſi quid tamen minus pudicè dictum ineſſe videatur, haud minus tamen ob id ſeriæ & perneceſſariæ tractationis vim retinere debet, ſiquidem non ad laſciviam,ſed utiliſſimæ rei dilucidationem urgente neceſſitate & rerum ſerie dicta ſunt.

Modeſtia, & pudicitia in coitu ſervanda.

Poſſintnè diverſa genere coire.

CAP. VI.

BRuta ex hominibus, & viciſſim homines á brutis poſſe concipere pleriq; omnes difficilius non putant quam ex diverſis brutorum ſpeciebus (quod ſæpe evenit) conceptum fieri, ita ex tauro, & Paſiphaë Minotaurū natum fabulantur,& Plutarchus in Parallelis refert,ex Ariſtonimo, Demoſtrati filio, cum odiſſet mulieres,& cum aſinâ rem haberer, formoſiſſimam puellam nomine Onoſcelim natam; pariter ex Fulvio Srello,& equa aliam puellam pulcherrimam,quam Eponam ſive Hipponam nominarunr, neq; id mirum exiſtimant, ſiquidem in homine, & brutis naturalis appetirus idem eſt, naturæ ex delectatione eadem provocatio; virtus attractiva uteri ſubinde in hominibꝰ,& brutis omnino ſimilis. Illa tamē acclivior ac ſcopuloſior ſemper ſapientię ſtudioſis viſa controverſia eſt,poſſintne dæmones cum hominibus rēhabere, de qua re maximā apud ſcriptores reperio diſſenſionē; nam Pſellus apud Pium voluptatem ac corpus dæmonibus tribuit,imo valde pati poſſe retur, adeo ut nonnulli ſemen jaciant,à quo puſilla animalia generētur,habeantq; excrementa,& membra genitalia,ac ſubinde nutriantur, alii inſpiratione per arterias, alii

Bruta ex hominibus concipere poſſe.

Naturalis appetitus idem in homine & brutis.

Dub.

Dæmones cū hominibus an poſſint coire.

humorem

Sex dæmonum genera

humorem non ore, sed sicuti spongiæ, & ostreæ exugentes extrinsecus adjacentem; sex insuper dæmonum genera numerat, igneum, aëreum, terrenũ, aquatile, subterraneum, ac lucifugum seu tenebrosum. Non multó diversa sunt, quæ disertissimus Lactantius 2. divinarum institutionum prodidit, sic scribens;

Lactantij sententia.

Cum numerus hominum cœpisset increscere, providens Deus ne fraudibus suis Diabolus, cui ab initio dederat terræ potestatem, vel corrumperet vel disperderet homines (quod in exordio fecerat) misit angelos ad tutelam cultumq; generis humani, quibus ante omnia præcepit ne terræ contagione maculati amitterent dignitatem substantiæ cœlestis, scilicet id eos facere prohibuit, quod sciebat esse facturos, ut veniam sperare non possent; Itaq; illos cum hominibus commorantes dominator ille terræ fallacissimus consuetudine ipsâ paulatim ad vitia pellexit, & mulierum congressibus inquinavit, tum in cælum ob peccata non recepti ceciderunt, sic eos Diabolus ex angelis Dei suos fecit satellites; ita videtur interpretari Lactant. Locũ genesis: *videntes filii Dei filias hominum quòd essent valde pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant* intelligens ibi per filios Dei angelos custodes.

Athenagoras philosophus.

In quam etiam sententiam pedibus discedunt Athenagoras Philosophus, & Tertullianus, tametsi alii ibi per filios Dei Dæmones incubos intelligunt, propter naturam spiritualem, unde & primo Job dicitur, Satan fuisse inter filios Dei; Alii intelligunt filios judicum vel potentum, quia dictio Elohim, quæ ibi ponitur, interdum accipitur pro Deo apud Hebræos, interdum pro Diis in plurali & pro judicibus, ut Lyra notavit,

Dæmones, sylphes, pygmæi, sive lemures.

ex quâ conjunctione angelorum cum filiabus hominum non solum gigantes, ut ex eodem loco colligitur scripturæ, sed etiam Dæmones sylphes, qui etiam vocantur heroes, lemures, penates, lares, genii, larvæ, parvæ personæ sive pygmæi, genitos fuisse putant, ac demum sex illa dæmonum genera, quæ supra connumeravimus, qui non potentes in cœlum ire, juxta cœlum commorentur,

Platonis placitum.

quorum vim putat Plato trajicere humana ad Deos, & divina ad homines quasi delatores hinc precum inde donorum, eisq; singularum mundi regionum gubernacula distributa esse, neq; vero gentibus duntaxat aut provinciis, sed singulis nobis addictos esse curatores dæmones, qua ratione Socratis dæmon celebratur ab eodem; quæ quidem quamvis ad sacrorum imitationem

Platonis & Lactantij sententia improbatur

Plato edisserit, in hoc peccare videtur, quod nusquam bonos dæmones à malignis sejungat, quos etiam vocant gnomos, & terrenos spiritus, non quòd veri spiritus existant (quia sanguinem, & carnem illis tribuunt, ac post longam vitam morti obnoxios esse dicunt) sed quia illis comparantur propter similes artes, & industriam, quam cum illis communem habeant, & sunt qui credant magnos thesauros sub terra habere, & servare; aliquando iis, quibus apparent infestos esse, quos larvas dicunt, alios bonæ fortunæ præsagos, ut plurimum honestos, bonosq; homines mirifice diligere, improbos vehementer odisse gentilitas credidit, & lares vocabat, inter quos & Diabolum, hanc putant differentiã, quod iste non moriatur, quod vero sanguinẽ, & carnẽ habet semel mori necessum sit, ex quorum etiam spirituum semine gigantes natos esse dicunt, qui in terra fuerunt. His accommodant elegantissima illa Virgilii carmina:

Inter gnomos & diabolum differentia.

Igneus est illis vigor & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus, moribundaq; membra,
Hinc metuunt, cupiuntq;, dolent, gaudentq;, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris, & carcere cæco.

Æneid. 6.

Illa tamen opinio prorsus est rejicienda, nam etsi sacra scriptura Michaëlem Hebræorum principem constituat aliosq; angelos aliarum gentium præsides Danielis 10. subindeq; historiis proditum sit, primi parentis custodẽ angelum dictum fuisse Razielem, Isaaci Raphaëlem, Jacobi Pelielem, Moysis Metralon, qui & ipse inferioris mundi præfectus dicitur, & ita reliquis hominibus angelos custodes concessos, tamen spiritus incorporei, de quibus Lactantii sermo est, fœminarum amore non tenentur, nec ex illis generare possunt, cupiditas enim suam originem ac radicem inferiorem habet, ubi enim non sunt partes generantes, nec etiam Venereus appetitus esse potest; ubi neque cibus, neq; potus est, ibi nec etiam semen; ubi deniq; nulla est necessitas perpetuan-

Loci scripturæ enarrantur.

Spiritus fœminarum amore non tenentur.

petuandi, aut regenerandi, ibi natura neq; posuit disiderium coeundi. Quare potius ibi per filios Dei intelligendi sunt homines, qui Deum cognoscebant, & descendentes de Seth, qui à patre suo fuerant instituti in cultu divino, & veram profitebantur religionem, tales enim sacræ literæ solent appellare filios Dei; ut vocavi filium meum ex Ægypto; Israël filius meus; Ego dixi, vos estis filii Dei, & omnes filii altissimi, sed sicuti homines moriemini: Per filias verò hominum, filios gentium, & fœminas corruptas intelligere oportet præsertim filias Cain, quæ erant curiosæ, dissolutæ, & lubricæ, & cum illis præceperat Seth filiis suis ne contraherent matrimonia, sicut præcepit dominus filiis Israël ut non contraherent cum mulieribus Cananæis. Alii inter dæmones succubos, & in cubos esse arbitrantur, succubos igitur ex viro posse genituram concipere, & mox in incubum mutarum eandem genituram in uterum mulieris projicere, ac ita ex eâ hominem generare, quod etiam vanú, & anicularum fabulis omnino simile est: [*Alterum opinio.*] Si enim possibile id esset, quot ferarum monstris tanto tempore humanum genus, feminum permixtione per dæmones in brutis & hominibus factâ, infestatum esse à tanto sui hoste vidissemus; Adde illud, quod suprà jam prodidimus, semen statim extra vasa corrumpi, & infœcundum reddi; nemo itaq; potest concipi, aut originem capere absque copulâ viri cum fœminâ, contrarium enim repugnat non veritati duntaxat, sed etiam universali rerum naturæ. Si igitur de his, quæ fortasse curiosa nimis, & præcipiti indagatione viri sapientes perquisiverunt, nobis liceat pronuntiare, [*Positio autoris.*] crediderim equidem, æquius multò censere eos, qui putant dæmones nullo pacto cum homine generare posse, aut concipere; Si vero donemus, permittente Deo formam assumere humanam, & coire saltem posse, [*Dæmones etsi coire, tamen generare non possunt.*] quoniam id multis, & variis historiis tum hominum confirmatur, tum mulierum, quæ insciæ cum dæmone coëuntes in genitalium gangrænam, & uteri inflammationē devenerunt, unde esse spiritus quosdam dæmones, qui mulieres aliquando solicitaverint, & compresserint non solum olim, sed etiam nostris temporibus, à quibus non admodum differunt Satyri atq; Sylvani, nunquam tamen concepisse affirmam⁹, sed plenum uterum devenisse aliquoties, [*Satyri & Sylvani.*] & cum instaret hora partus, diris cruciatibus stupas, crines, lapides, ossa, ferreos clavos, & similia per uterum excrevisse innumera, quæ malus ille dæmon subdole supposuerat; quod si aliquando ex hoc congressu pariunt filios, suppositios, & aliunde furto sublatos esse credim⁹ ab illo dæmone qui præstigiis uterum inflaverat: nam sine utroq; semine viri ac fœminæ conceptum fieri non posse, superius jam planum fecimus. Quod verò Merlinum ferunt ex dæmone natum ac Anglicanâ fœminâ fab[illegible]am ac merum præstigium censemus, [*De Merlini fabula quid sentiendū.*] & veneficam (ut proditum historiis est) ejus matrem in dæmonis cui addicta erat, gratiam tantum mendacium protulisse ad præstigiandas hominum mentes: quæcunque etiam historiæ (quarum magnum acervum invenies in malleo maleficarum, & in Vincentii speculo historiali atque aliis in locis) aliud commonstrant, vana omnia videntur, nec aliunde originem suscepisse, quam ex humanâ vanitate, & novitatis desiderio, ac ignorantiâ eventuum naturalium, aut negligentiâ eorum, qui harum inquisitioni præfecti fuerunt; [*Vana persuasio unde.*] sicuti de naviculâ cygni, de muliere crinibus apprehensâ à juvene in mari natante, de Magdalenâ ancillâ germanicâ à dæmone gravidâ, de Merlini matre, & alias quamplurimas. Itaque vix credimus dæmonem concubuisse posse, hominem vero ex illo concipi, fieri non posse asseveramus; [*Dirimitur controversia.*] nam & sine concubitu præstigiis uterum inflare potuit, ut se ex illo gravidam esse putaverit (quod crédibilius est) & exacto tanto tempore, quanto uterum gestare solent mulieres, dolores graves in utero concitare, & aliunde sublatum infantem aut aliter dolose supponere, tumoremq; ventositate concitatum illico solvere, & reprimere.

His finitimum est, possitnē coitus per maleficium impediri, quod fere omnes summis assensionibus concedunt, idque diversimode fieri credunt. [*Coitus per maleficium impeditur.*]

Primo si vir privetur generativâ potentiâ cum propriâ uxore, cum aliis tamen vim obtineat, & efficaciam. Secundo, cum uxorem habet exosam, nec potest ipsam cognoscere. Tertio, si non habeat exosam, imò potest ipsam cognoscere, membri tamen vigore careat. Quarto, si vigorem habet membri, non tamen possit semen excernere, quod quâ ratione fiat non est hujus loci dissertare; hoc solum determinamus, non nudis characteribus, suspensionibus, imaginibus, aut conjurationibus veneficarũ mulierum illud fieri, sicuti ipsæ à dæmone deceptæ existimant, sed ab ipso immundo spiritu, qui nervos, & partes genitales retrahit, aut infrigidat, cum hâc, & non cum illâ. De spiritibus verò, quorũ hoc c. facta est mentio, & quid inter ipsos & bonos intersit Fernelius multa in lib. de abditis rerum causis, quorum pleraq; ex Platone, ad quos autores lectorem relegamus.

De Conceptu.

CAP. VII.

SI quæcunque superius dicta sunt probe observentur, seminisque ac menstrui sanguinis bonitas accedat, nec non partium principalium temperies, ac sanitas, virium integritas, & uteri apta commoderatio, conceptus fit Deo auxiliante, ad quem reliqua omnia naturæ ductu constituta, & coordinata fuerant. Cæterum conceptionis nomen à comprehensione seminis deductum, & hinc à mulieribus compositum esse scribit Galenus 1. de semine, unde colliges conceptionem nihil omnino aliud esse, quam genitalis seminis in utero mulieris ad fœtus generationem comprehensionem; fœminæ enim quæ concepturæ sunt intus contineant semen oportet, & quandam sentire in vulvâ motionem, quæ contrahitur, & quasi convellitur, ut triplici viâ, nimirum mulierum relatione, brutorum concisione, & priscorum autorum omnium suffragiis Galenus citato comperit. Ex dictis fere jam constare arbitror, quænam sint conceptionis causæ, proba nempe uteri commoderatio, recens menstium purgatio, idonea ætas, appositus congressus; In viro etiam præcedat oportet bonus corporis habitus, ad calidum præsertim, & humidum inclinans, seminis prolifici copia valida, & virilis ætas cum robore virium conjuncta, membri genitalis optima structura, concubitus moderatus, & plena victus ratio. Concepisse vero mulieres cognoscemus, si vir pudendo discedat à coitu nimis exsiccato, si suctionis sensum perceperit; si fœmina nihil, aut parum seminis effluere senserit, & gratissimam consequuta sit delectationẽ, tunc deinde cessent purgationes menstruæ, neq; febris aut rigor superveniat, sed parvus quidam horror, sese utero colligente, & seminis novitate alterato; fastidia insuper incidant, vomitus, animi deliquia, & depravatus appetitus, quos picaceos vocant; subinde, si 10. à conceptu die dolores capitis, oculorum vertigines, tenebræq;, sputatio, inquietudo accedat; id etiam cognosces si pupillæ imminuantur, si candida pars oculi amplior fiat, si flavescat, si venæ cruore turgeant, caventur oculi, molliantur palpebræ, panus, & rufæ lenticulæ præter solitum fœminæ faciem deforment, si venæ inter oculorũ angulos & nares sitæ magis conspicuæ appareant, si sub lingua vena virescat, si cervix calidior, dorsum algidius sit, si colli venæ, arteriæq; extendantur, si pectoris venæ livescant, & nigrescant, mammæ obdurescant, extuberent, prædoleant, si papillarum color in rubeum mutetur, si cujusvis potus calor, aut frigiditas recto tramite in mammas sentiatur, si malacia apprehendat, aut pigritia, si dum bibit languida fiat mulier, si acida eructet, si cordis pulsus perturbetur, si ocyssime lætetur, tristeturve, aut tormina juxta umbilicum fatigent, & renum aut coxendicum gravitas, si coitum renuat, aut solito ardentius cupiat; si venter præsertim circa ilia intumuerit, inguina torqueantur, uteri os arctissimè conniveat, dummodo tamen molle ac naturale extiterit, maximum enim hoc conceptus indicium fuerit,

Notio.
Definitio conceptus.
Causæ ex parte fœminæ.
Causæ ex parte maris.
Signa conceptus.

fuerit, si modo obstetrix immisso digito uterorum os tangere potuerit; Adhæc si dolores, tumores, extuberationesque carnis sæpe etiam lividitates in cruribus succrescant, ac universum corpus gravetur. *Signum ex pulsu* Præterea prægnantium pulsus à principio vehemens, & magnus est, procedente tempore parvus, & velox, quæ fere omnia indicia 5. Aphorismorum, & lib. de genitura Hippoc. accepta ferimus. *Quæst.* *An ex lotio conceptus possit cognosci.* Ex lotio autem fieri etiam posse de uteri gestatione judicium, sunt, *a.1.4.c.3.* qui credant, ductore Avicenna, qui tradit, urinam prægnantium citreo, aut sublivido esse colore præditam, crassiusculam, aut subturbidam, & in qua leviter concussa granula sive atomi ascendentes, & descentes, ac stellati lapidis colorem præ se ferentes, aut etiam candicantia corpuscula instar crassioris farinæ, è summa corona visuntur, in quâ insuper quod per quieté subsidet, innatatve crassiusculum sit, & male cohærens, lanæ aut carminato bombaci non absimile; quæ subinde vini albi permixtione similis evadat elixarum fabarum, aut cicerum jusculo. *Avicennæ opinio.* Horum causam & rationem videtur adduxisse *a.Epid.5.72* Galenus, cum inquit, melancholicum esse sanguinem, qui in gravidis detinetur, & à puerperio evacuatur, ideo conspici urinas omnibus prægnantibus infectas ac si foligo quæpiam in eas incidisset. Quod si mota urina turbetur impregnationis finé præmonere; si non turbetur principium: in fine conceptionis ibi ruborem apparere, ubi primum albedo inerat; ita sunt, qui tradunt, urinam prægnantium primis tribus mensibus sanguinis coloré referre, & in se quasdá quasi nebulas, & sedimentú album habere, à quarto mense viridis esse coloris cum livido sedimento: *Aliorum sententia.* Alii existimant vana hæc, & commentitia plane esse, si enim certa atq; firma ex urinâ impregnationis signa forent, Hippoc. & Galen. de urinarum indiciis, & utero gerentium signis multa scribentes non latuissent, sed neq; Hippoc. in Aph. & lib. de genitura ubi plurima impregnationis signa docuit, neq; Galenus lib. de crisib. aut de judiciis urinarum ullum tale signum unquá attulerunt, addunt urinâ eorum tantú signú esse, quæ continétur in jecore, venis, renibus, ac vesica. *Autoris positio.* Cæterum cùm superiùs proditú sit, in venis & sanguine mulieris magnas etiá permutationes per conceptum fieri, aliquando nos certi aliquid ex earundem lotio elicere posse, non est omnino rationi dissentaneum: Quod si Hippocrates, & Galenus præterierunt, illud fortasse factum, quia hæc signa fallacia, & parùm firma judicarunt; imo neq; reliqua inchoati hominis indicia admodum firma sunt. *Inchoati hominis signa firma non sunt.* Quamobrem fœminam concepisse cauté pronuntiandum erit, alioquin periculum est, ne in dedecus incurrant medici, si semel prædicto conceptu, aut menses fluant, aut excreto flatu venter subsideat, quod Agyrtis plerumq; , doctis non raró accidit; ideo, quæ dicta sunt, ex eorum numero censentur, quæ plerumq; contingunt, perinde ac ea quæ nunc de sexus indiciis breviter cudemus.

Signa maris & fœminæ conceptus. Igitur ætate florentes fœminæ ut plurimú mares gestant, novellæ aut senescentes fœmellas, propter dejectú in his, vegetioré calorem in illis, quæ insuper masculú gestat coloratior est, ac moderati vultus, læta, agilis, velox, & utero gerentium symptomatibus minus affligitur, quod adhuc minus certú est, quia sunt robustæ mulieres, quæ melius se habent dum fœmellam gestant, quá aliæ delicatiores gestantes mares, quare potius de muliere ad se ipsam collata, non ad aliá, hæc veniunt intelligenda, nigricantes etiá ac tumescentes in dextro inguine venæ maré portendunt, in sinistro fœmellá, quod quidem collegarum relatu disci honeste potest. Ad hoc si mulier stans ambulare velit, ac primum dextrum pedem moveat, maris indicium est, item oculus ejus dexter lætus magis & velocioris motus, alvus rotunda, & in dextrâ parte magis elata, mamma dextra tumidior, & ejus papilla coloratior, gravedo, pondus, ac sæpe motus sentitur in latere dextro: Nam ut est apud Hippoc. mares plerumque in dextris, fœminæ in sinistris concipiuntur, quâ etiam ratione é dextro teste avulsum semen masculinum magis: ex sinistro fœmineum est, pulsus item dexter major, manumque dextram porrigit primum; E converso autem quæ mulier fœminam concepit, minus se ipsa colorata apparet, quoniam

fœmina mare frigidior eſt, nunquam vero talem concepiſſet, niſi viri ſemen aut mulieris uterus frigidior eo tempore fuiſſet, reliqua etiam ſigna ob eandem cauſam perinde contraria apparebunt, nullum autem fœminei fœtus ſignum reperies firmius ac certius, quam ſi fœmina ultimis menſibus labores aut morbum paſſa, tamen abortum non fecit, nam mares ultimis menſibus ob ſiccitatem ligamentorum magnos non ſuſtinent labores. Quod alibi explicabitur.

De ſimilitudine in ſexu; & an fœmina viro imperfectior ſit.

CAPUT VIII.

Prima opinio Anaxag. & Hippocrat.

POſtulat jam tractationis filum, ut quænã ſit potiſſima ratio, cur alterũ mas, alterum fœmina generetur articulatè diſſeremus; de quâ re varias admodũ reperies autorum ſententias. Anaxagoras in ſemine ſitam hanc differentiã eſſe exiſtimavit, ita ut ſemen, quod à teſtiũ dextro excideret, ſi prævaleat ei, quod à ſiniſtro, marem gignat, contrarium ſi accidat, fœminam, atque ita marem à parte dextrâ, fœminam à ſiniſtrâ proficiſci, idq; propter hepatis rectitudinem; ſic ad mares gignendos ſummè facere, ſi mas in acceſſu elevet dextrum crus; & rurſus uteri latere dextro marem contineri, fœminam ſiniſtro. Priorem hujus opinionis partem infirmam experimentum reddit, quoniam non minus viſi ſunt, qui dextro teſte carerent filios generare quam reliqui. Secundam vero (cujus fuiſſe creditur Hippoc. dicens, mares in dextris, fœminam in ſiniſtris magis) parum etiam conſtans videtur, quia id opus acceptum eidem potentiæ ferendum eſt, cui fœtus conformatio; quæ potentia, quoniam in ſemine eſt, ut paulo infra planum erit, ab ipsâ non ab aliâ ſexus differentia pendet, neq; inſuper tam eſt diſtincta ſinus dextri aut ſiniſtri natura, ut tantæ differentiæ cauſa eſſe poſſe videatur; fœminam inſuper parte uteri dextrâ contineri vidit Ariſtot. & marem lævâ, & utrumq; eâdem in parte, idq; non ſemel, ſed ſæpius, atq; etiam cum gemini, mas, & fœmina geſtarentur, marem in lævâ, fœminam in dextrâ ſitos eſſe. Neq; multo diversâ ratione exploditur Empedoclis opinio, qui uteri caliditati id adſcripſerat, ita ut quod ſemen calidum ſubierit uterum, mas, quod verò frigidum, fœmina efficeretur. Democritus maſculos fieri aſſeruit ex prædominio maſculini ſeminis, fœminas ex prædominio fœminei; ſed tamen tur aſſerere, fœminam matri non ſolum in ſexu ſimilem eſſe, ſed in aliis, at contra videmus multas filias prodire patri ſimiles, filios matri, ut plane perſpiciatur, non hunc à patris, illam à matris ſemine prodiiſſe. Sed enim quædam fœminæ ex multis viris mares ſemper ediderunt, quarum viri aliis mixti fœminas genuerunt, ut negari non poſſit, eſſe in fœmineo ſemine nonnunquam virilem vim, & in virili fœmineam. Ariſtoteles multo abijt diverſus, nam totam hujus rei cauſam, ad actionem & paſſionem refert, *cum enim* (inquit) *principium non ſuperat, neq; concoquere poteſt propter caloris inopiam, nec ducit in ſuam formam, ſed ſuperatur, mutari in oppoſitum neceſſe eſt, oppoſitum autem mari fœmina eſt, quatenus nimirum alterum mas, alterum fœmina dicitur*; Solet autem facultatibus ſua inſtrumenta natura prudens concedere, oculos viſuro, pedes progreſſuro animali, colem fœtui, cui craſſi conſtantisq; ſeminis ac maſculini gignendi, & in alterum effundendi vis ineſt; ſi igitur exordia prima invalida ſunt, nec potentia fœtui communicare, prolificum ſemen, ſed aqueum, tenuemque hunc fœtum utero donat, ut quia ob innatam frigiditatem perfectum ſemen effundere non poterat ſanguinis non ex hauſti copia aleret, quod in utero geſtaret. His fere concludit Ariſtoteles mares generari ſuperante principio paterno, hoc eſt, activo, fœminas ſuperante materno, hoc eſt, paſſivo; fuit enim ejus opinionis, ut crederet, vim à patre tantummodo, materiam à matre tribui, quæ inter ſe opponerentur, ſicuti agens, & patiens. Quæ tamen Ariſtotelis ſententia

Convellitur Anaxag. opinio.

1. Aph. 48.

Secunda Empedocl.

3. Democriti.

Ariſtoteles 4. de gen. animal. 1.

Ariſtot. ſententia improbatur.

sententia in eo deficit, quod non explicet, cui agenti sit tribuenda diversa partium configuratio, non enim ex eo solum quod materia resistat agenti dif- *Galeni sententia.*
unde sup. 1. ferentes conformationes, & connexiones fieri posse credibile est. Galenus maris causam esse prodidit calidiorem, & ficciorem seminis temperaturam; frigidiorem verò, & humidiorem fœminæ, cui tamen non parùm faveat eiusdem uteri temperamentum, & situs, imo consentaneum esse fœtum masculum in dextrâ, fœmineum in sinistrâ parte generari, quod si contingat ut sinistri testium semen in dextrum matricis sinum cadat, aut è converso, plus efficaciæ habere matricem ad fœtum sibi assimilandum, ut quæ diutius cum eo conversetur, ita unam, & eandem rem confirmat, dum caliditati, aut frigiditati maris, aut fœmellæ generationem tribuit; ac dum dextras partes masculorum, sinistras fœminarum genitrices esse edisserit, quia ut ipse expli-
in dextra part. cat, quæcunque secundum epatis rectitudinem sunt locata, calidiora existunt; neque vero diffitetur, primum naturæ instrumentum propterea quod non potuit animal omnium perfectissimum, id est, virum generare, ideo imperfectius fœminam nimirum, at non sine maximâ generis totius utilitate genuisse, ita cautè, more suo, ex Anaxagoræ, Empedoclis, Democriti, & Aristotelis opinionibus suam conflavit, ex singulis illud supplens, in quo deficiens videbatur. Verum enimvero neq; ipse explicat, cuinam opifici tàm mi- *Galeni sententia mutila.*
ra partium fabrica sit tribuenda; non enim solus calor tam maxima hæc posse videtur, ut eidem soli sexus differentiam acceptam feramus, si enim conditi sunt uteri mulieris ob caloris debilitatem, cur vesica & renes, & aliæ internæ partes in viris, quibus calor exuperat, pariter non prominent? Etsi igitur ne- *Similitudo in sexu unde.*
gandum non sit, semen calidius optimèq; concoctum mares gignere, frigidius, & male elaboratū fœminas, & ad hoc plurimum conferre, si semen à dextro sive calidiore testium excidatur: si in dextro sive calidiore etiam uteri sinu recipiatur, quæ quidem concausæ sunt seminis utriusq; calorem adjuvantes in quibus procul dubio marium generationem quodammodo sitam esse arbitramur; Haud tamen hanc esse putamus præcipuam sexus differentiæ causam sed formatricem illam virtutem, de quâ suprà luculentius disputavimus, quæ calore seminis testium, & uteri, quasi instrumentis & concausis utitur, quæq; *Conclusio autoris.*
in semine sita est; ad eandem enim potentiam hoc opus pertinet, ad quam conformatio totius fœtus; Et quia non statim ubi semen in uterum conjectū est hæc facultas in opus insurgit; ideo neq; statim hoc mas, illud fœmina est, sed aliquandiu pòst alterutrum pudendorum conformatur. At sciscitaberis *Obiectio.*
si facultas formatrix pro materiæ varietate, & totius ex utroq; semine compositi qualitate modò marem modò fœminam effingit, quæ ubi ad calidum inclinaverit marem, ubi ad frigidum fœminam efformat, quî fieri potest ut multæ fœminæ viris multis calidiores sint? manus dare omnino fuit compulsus Mercatus hoc telo trajectus, quod tamen plumbeum atq; ficulneum mihi videtur, quippe non à principiis generationis, sed post generationem ipsam exercitio, cibis, & aliis supervenientibus, tales evasisse credibile est, vel si largiamur (quod ipse ac pleriq; putant) calidas post generationem non devenisse, saltem fatendum est, illum calorem illis post primam ex semine conformationem accidisse ex menstruo, quo carnosæ partes, intra uterum generantur, & ex alimento, quo mater per totum gestationis tempus usa fuerat, quam fa- *Deciditur tota controversia.*
cilem, & parum laboriosam teli hujus contorsionē virum præclarum, & alios, qui ante nos fuêre, non perspexisse miror, Marem vero fœmina calidiorem esse 2. hujus operis lib. abundantissime dissertavim⁹. Ex dictis planè jam constare arbitror, sexus similitudinem ex seminis efficaciâ proficisci, quâ utitur facultas formatrix, quæ quidem ubi caloris uberiorem copiam in semine invenit, masculum, ubi minus abundantem, fœminam effingit. Corruit subinde Prisciani sententia, qui existimat si prius fœmineum semen in vasculis concidit, masculum ex eo nasci superveniente semine virili: si vero antecesserit maris semen, & in vasculis ceciderit prius, superveniente fœmineo, fœminam nasci, unde

concludit

concludit virili semine puellas, fœmineo pueros nasci, si verò utrorumq; semen permixtum obviando sibi in vasculorum cavitatem ceciderit hos viragines evadere, ex uno consensu prudentes atq; pulchros nasci, nihil in se retinentes iracundiæ; si vero ex uno consensu permixtio non fuerit, sed vacante uno: incitatum alterum in vasculis ceciderit, debiles atq; sine intellectu nasci, eò quòd ipsum semē minutim moveatur non pingue rationabiliter, sed aut aquosum, biliosum, cænosum, aut corruptum, sæpiusq; mutos, surdos, aut raræ contexturæ, eò quòd non sit integrum semen, nec tempore competenti, sed hanc opinionem, quia nullis nititur pedamentis, contempsisse expeditius erit, quam refellere.

Dub. An fœmina sit viro imperfectior.

Porro uti homò animal est perfectissimum, ita in eo genere virum muliere perfectiorem esse existimavit Aristoteles, cui consentiens Galenus in frigiditatem fœminæ imperfectionis causam rejicit, quia tantò imperfectiorem mare esse putat, quantò est frigidior, calorem enim omnium actionum potissimum esse instrumentum, qui ubi defecerit, non possit partes extra emittere, sicuti in viris, ideoq; intus reconditæ maneant: Hinc barbari, referente eodem Arist. fœminis, & conjugibus suis pro servis utebantur. Attamen si consideremus nullum eorum, quæ supereminent, membrorum intus prius imperfectius formatū fuisse, non man⁹, non pedes, non nares, non aliquid aliud; si insuper meminerimus fœminam ossa ilij habere ampliora, crassioraq; ad fœtus gestationem,

Positio.

uteri cervicem meatu colis ampliorem, & cum reliqua superiora habeat mulier minora multo, uberib⁹ esse longe amplioribus; palam omnino erit fœminā à natura non per quandam resultationem, & primarij finis frustrationē, sed primariò fuisse tentatā, & viros sapientissimos (quod pace ipsorum dixerim) minus naturæ tribuere, quā mereatur; Non enim credibile est, voluisse sapientissimū opificem, partem totius generis nostri dimidiam imperfectā esse, neq; insuper ex qualitatibus, & partium situatione, sed ex fine naturæ, & communis agentis intento quærenda est, rerum naturalium perfectio; atq; generationis & propagationis speciei gratia fœmina fuit viro conjuncta, ad has operationes partes habet, & temperaturā convenientissimā; est igitur viro ęq; perfecta, imò perfectionis suæ initium sumit ab ipsā frigiditate, quæ facit, ut fœmina minus alimenti consumat, ac subinde pro fœt⁹ alimento redundet, tanrū abest, ut imperfectionis causa sit.

Ex fine naturæ rerum perfectio est quærenda. Fœmina viro est æquè perfecta.

Obiectio.

Quod si fœminam pręter institutū generantis fieri dicas, ac propterea aliquid deficiens, & occasionatū esse, ideoq; imperfectā; scias oportet fœminā fieri quidē pręter institutū agentis particularis, sed juxta intentionē universalis naturæ, ad opus generationis ordinatā, ideo omnes partes, & instrumenta æquales viris sortitā esse, nisi quod ad generationē attinentes diversum servant situ̇; qua ratione ductus Plato 7. de legib. rectè quidem existimat, ad eadem animi studia, & easdem operationes æquè mulieres atq; viros natos esse, cujus viri autoritati altera adhuc ratio firmamentū addit, nam quæ animi operationibus inserviunt, neq; plura neq; pauciora in mulieribus reperiuntur quàm in viris.

Fœmina habet easdem partes quas vir. Fœmina ad eadem munia nata ad quæ vir.

Ex his jam omnino corruit Chrysippi sententia, qui virilē sexum sic exornasse naturā censuit, ut adjungeret muliebrem quasi appendicē seu caudā pavoni, unde nugatorū pleriq; ac pessimi nostro hoc seculo homines intemperanter calamo abutentes, probare ex sacris literis, mulierē hominem non esse, petulanter fanaticeq; contendunt, quia (inquiunt) viri adjutorium nuncupatur, & procreationis est instrumentum, malleus autem faber non est, nec acus sartor; ideoq; publica officia mulieribus esse interdicta, quia ratione careant, nec animā rationali à Deo donatā esse fœminā uspiam scriptū putent; multis præterea consimilibus contumeliis, & spurcissimis convitiis muliebrem sexū conspuunt, bruti quidem potius quā homines dicendi isti, qui quavis bestiā deteriores in elegantissimā Dei creaturā scripturarum ignari debacchantur; nam creavit Deus hominem in imagine sua, in imagine, in quā, Dei creavit eos marem, & fœminam, item virgines tantum ex hominibus servantur bello contra Midianitos jussu Dei gesto; agnosce, inquit Machabæa mater

mater ad filium, Deum omnia fecisse ex his quæ, non erant, & nos homines ita factos esse: Dicitur autem mulier auxilium viri, quasi alter ipse, quæ cum ipso semper conversetur, à publicis autem officiis sexus pudor resilit; & nihilominus in Græciæ locis morem fuisse, ut etiam fœminæ publicis consultationibus interessent scribit D. Augustinus, idque etiam in Galliis olim celebre erat, ac Debora populo Israel aliquandiu præfuit: Animam tamen rationalem primo homini Deum inspirasse legimus, à cujus hominis costâ facta est mulier in animam viventem, non ad ornatum solum, sed ad societatem generis, vitæque humanæ perfectioné. Quamobrũ eorum monstrosas, & distortas naturas rejiciamus, qui ducunt ingenij decus, falsas opiniones novitatis amore, & studio contradicendi sophisticè tueri, sive igitur fœminarũ vim in propagandâ sobole intueamur, sive utilitatem mulierũ ad bene beateq; vivendum spectemus; sive copiam ipsarum consideremus; sive formam, hoc est, animam rationalé, sive materiam, non monstrum sanè, ut pleriq; falsò rentur, neque resultatione natam, aut quippiam deficiens, sed potius primò à naturâ spectatam, & alteram naturæ humanæ partem fœminam esse palàm intelligamus.

De similitudine specifica & individuali.

CAP. IX.

Quum duplex adhuc in fœtu conspiciatur similitudo, in specie nimirum, & in individuo; similitudiné in specie, sive in genere (utroq; enim modo hominem, equum, bovem, appellare consuevimus) ad materiam referendã esse veterum monumentis proditum est, quippe quæ ex specificâ nascitur seminis varietate, in quo facultas ipsa formatrix determinatur ad certam speciem. *Similitudo in specie ad materiam referri.* Et hoc est quod vulgariter dicitur, naturam communem contrahi per signatã materiã ad determinatum gradum entis, nam quod producitur leonem esse, equum aut hominem à matre, & ex substratâ materiâ fieri fatendum est, quia ut non contemnendæ autoritatis viri censent sanguis menstruus, & ille, ex quo fit semen, sigillationé quandã in jecore accipit, tanquã ab opifice naturam particularium membrorũ, & commodũ respiciente, ideo talem sanguinem generat, quo possit homo nutriri, nò aliud animal, hinc quod ex animalium diversi generis concursu progignitur, propius ad fœminæ quam ad maris speciem accedit: ex ove & hirco ovis gignitur, pilis durioribus; ex capra & ariete capra fit pilis mollioribus, quo in opere formativa virtus quamvis inferior, utpote vegetabilis potentia, tamen ex præcepto Dei fit tanquam rude instrumentum in manu peritissimi artificis, ac ita organizationem parat convenientem introducendæ formæ hominis, hoc est, animæ rationali, ita ut aliquatenus ultra sui naturam, & propter finem agere videatur: quibus accedit uteri etiam vis, cui efformandi virtutem nonnulli concedunt peritissimi viri; neq; tamen, aut parti continenti, id est, utero; aut agenti virtuti, id est, facultati formatrici primam hujus operis rationem omnino inesse putamus, sed materiæ, semini nimirum à quo provenit, ut formativa virtus hanc potius organizationem, ad quam erat in eodem semine potentiâ, fabricetur, ac uterus eidem sese accommodet, quæ omnia ex infra dicendis luculentiùs innotescent. *Natura communis contrahitur per signatã materiam.* *Sanguis in iecore sigillationem accipit.* *Similitudo* *Uterũ effor mandivim habet.*

Acclivior ac majori controversiâ plena est de similitudine individuali seu in effigie disputatio, quam veritatis cognoscendæ studio paucis perstringam. Eam igitur Galenus, ad victoriam & motionem seminis alterutrius parentis refert; ideo similitudinem, quæ in individualibus consistit, non tàm matrem, quam patrem repræsentare, quia ut plurimum prædominium, & efficacia paterni seminis major est. At, inques, hâc ratione oporteret fœtum patri similem semper gigni, quia patris semen validius est materno? Vel saltem fieret, ut superante principio materno fœtus in omnibus similaretur matri, & paterno, patri? Cujus oppositum docet experientia, *Similitudo individualis.* *2. De semine. 1.* *Obiectio.*

nam constat eundem fœtum in quibusdam patri, in aliis matri assimilari. Respondet Galenus fœmineum semen aliquando superare, propterea quod novem mensium spatio vim plurimam sumit ex menstruo; Et mora in utero materno tantò invalescit, & superat, quantò in primo congressu fuerat superatum, hinc fieri, ut species animalis matrem, effigies patrem magis repræsentet, quia illa ex materiali fœtus principio, cujus major pars à matre est; hæc ex efficaciâ, & efficientia, cujus plurimum est à patris semine; quamvis & in semine, & in menstruo, utraque hæc principia materialia, & effectiva habeantur, non tamen æqualia, quia uti supra jam diximus in semine effectivum validissimum est, quod ad materiam spectat, paucissimum; contra in sanguine materiale plurimum, quod autem ad vim spectat, imbecillimum: Quam tamen sententiam vix sibi constare credunt, quia sanguini menstruo facultatem etiam formatricem tribuere arbitrantur; Probabiliusq; esse putant, similitudinẽ hanc tribuendam esse vehementi comprehensioni aut firmæ cogitationi viri, aut fœminæ in coitu, à quâ vim, quæ fœtum conformat, quodammodo duci, ac gubernari omnino sibi persuadent, argumento ducti, quod fœminæ, quæ nuper concepit, si cerasum vel rosam, vel fragrũ in sinum effundas, quod graviter ferens vehementer apprehendat, infanti inuritur nota ejusdem rei; subinde si gravida eo, cujus flagrat desiderio, minimè potiatur infans illius signum geret; Addunt albam fœminam ex albo viro Æthiopem edidisse, quia pictura erat nigri hominis in cubiculo, in quo convenerant; aliam fœtum pilosum, & unguibus ursinis, quia adversus paries ursum habebat effigiatum; quibus perterritæ fœminæ pleræq; septentrionales, Belgæ præsertim ac Germanæ, similem timentes casum æthiopes videre, aut domi habere, dum utero gerunt, reformidant. Sed illud etiam sancti patriarchæ de virgis decorticatis exemplũ afferunt, ideoq; plures humano generi, quam cæteris animalibus similitudinum differentias accidere, quia cogitationum velocitas, animi celeritas, ingenii varietas multiformes notas imprimere necessum sit, ut non sine magnâ admiratione duos videas, quos vix quisquã discernere inter se queat, quod de Artemone, & Antigono rege scribitur, de Alexandro, & alio ex infimâ plebe homine: quales etiã duos gemellos Eborę vidi Alvari Vaesii celeberrimi jurisconsulti ex sorore nepotes, quos vix ipsa mater, & non nisi ex voce discernebat, qui ambo vivunt monachi, & theologiam profitentur, in suo conventu. Sanguini vero menstruo vim effectivam tribui, piaculum non esse, superius prodidimus, & Galenus latissime confirmat; Sed hæc responsio plus videtur tribuere imaginationi quàm par sit. Quare potius ad objectionem dicendum, quod quamvis semen similarem naturam habeat, & ejusmodi sit, ut omnia ex omnibus ejus partibus animalis membra fabricari queant, tamen illã seminis partẽ, quæ primò excidit, crassiorem esse, quæ verò secundâ vel tertiâ ejaculatione emittitur, tenuiorem, frigidiorem, ac imbecilliorem, substantiæq; insiti caloris minus participem. Cum igitur non simul totũ, sed per partes ejaculetur semen, fieri posse, ut idem secundum diversas partes, & superet, & superetur, & ob hanc rationem eundem fœtum in quibusdam patri in aliis matri assimilari. Sed qua ratione potuit seminis portiuncula imprimere fœtui notã aut effigiẽ illius partis, à quâ decisa fuerat? Hoc ut accurate intelligas, præmittere oportet, facultatem formatricẽ uti tanquam instrumentis temperamento seminalis substantiæ, & genitivo spiritu seminis ipsius, scitũ enim est, temperamentũ omniũ nostri corporis actionũ immediatum esse instrumentum: hoc autem duplex existit, peculiare, & cuiq; parti proprium unum, quod cujusque partis forma est; commune seu totale alterũ, quod ex omnibus particularibus conflatur, & energiâ quâdam omnium nostri corporis partium temperamentorum vim ac rationem in se continet: ut igitur totale hoc temperamentum virtualiter continet reliqua omnia; ita semen quod ex materiâ totius corporis conficitur, quæ totali illo temperamento fruitur, eodem etiam temperamento præditum est, veluti corpus à quo decidit; quod

Margin notes: *Galeni sententia.* — *Sanguis menstruus vim etiam habet effectivam.* — *Fernelij opinio.* — *Septentrionales fœminæ gravidæ æthiopes aspicere nolunt.* — *Humano generi quã cæteris animalibus plures accidunt similitudines.* — *Decisio controversiæ.* — *Solutio objectionis.* — *Obiectio.* — *Seminis portio effigiem partis qua ratione imprimit.* — *Temperamentum facultatis est instrumentum.* — *Temperamentũ duplex.* — *2. de semine*

Right margin markers: 1 (at "simum est"), 2 (at "geret"), 3 (at "homine"), 4 (at "emittitur"), 5 (at "conflatur")

quod quidem ſemen cum in generatione materiam præſtet, facile commigrat in ſimiles partes eis, à quibus deciſum fuerat; ſubindeq; ſpiritus genitivus, qui ex animali, vitali, & ex conſequente temperamento influente potiſſimum conficitur, ſimili energiâ in ſe continet omnium membrorum, à quibus decidit, proprietates. Nam formativa omnium membrorum vis ad teſtes, & ſemen in iiſdem contentum mediis his ſpiritibus vim formativam ſui ſimilem tranſmittit, teſtibus coctionem huic operi miniſtrantibus; & in hoc differt ſemen, quod vaſa ſpermatica conficiunt, ab eo quod teſtes, quod illud infœcundum, hoc hâc ratione prolificum jam eſt. His ſi accedat vehemens comprehenſio, & illa ſigillatio, quam in jecore ſanguinem ſuſcipere prodidimus, nulli profectò mirum eſſe debet, cujuslibet partis vel minimam notam fœtui imprimi poſſe. Neque vero huic ſigillationi tantum tribuas, ut putes, jecur agnoſcere verrucam, aut maculam corporis, ac propterea ſanguinem illi alendæ commodum progignere, ſed partem ipſam habere vim, ſanguinem ad ſe delatum in ſui ſimilem ſubſtantiam tranſmutandi, neque rurſus imaginationi aut temperamento totum hoc opus acceptum ferimus, ſed ſeminis prædominio, quod reliqua haud mediocriter coadjuvare credim⁹. Ut igitur, quæ fuſo ſermone prodita ſunt, in pauca redigamus, triplex in fœtu conſideratur ſimilitudo; Prima, in ſpecie ſive in genere, cum homo ex homine, equus ex equo procreatur, cujus majorem partem mater exhibet, & à materiâ eſt: Altera in effigie ſeu proprietatibus individualibus, quâ hominis ad hominem, & equi ad equum fit differentia, in quâ ſeminis prædominium, & temperamentum ſubſtantiale vim obtinet, majoremque ſi valida accedat comprehenſio, & imaginatio. Tertia ſimilitudo eſt, quâ maris ad fœminam, fœminæ ad marem diverſitas conſideratur, de qua primo loco c. ſuperiori egimus, quæ ex utrorumque principiorum temperamento qualitativo ſuboritur, ex majore nimirum vel minore calore totius compoſiti ex utroq; ſemine, ad quod etiam multum juvat, ſi è teſtium dextro ſemen decidatur, & in dextro uteri ſinu fit receptum. Facultas tamen formatrix harum omnium ſimilitudinum præcipua cauſa eſt, quæ ad hoc vel illud animal generandum materiâ utitur; ad hanc potius quam alteram effigiem & notam ſeminis prædominio, & temperamento ſubſtantiali; ad hunc potius quam alium ſexum, qualitativo temperamento.

Semen continet omniũ membrorũ vires.

Semen quod vaſa ſpermatica conficiunt, ab eo, quod teſtes, differt.

Hæc Fernelij fuit opinio.

Hæc Mercati.

Epilogus.

Triplex in fœtu ſimilitudo.

Species.

Effigies.

Sexus.

De ſimilitudine ad majores, & conſanguineos.

CAP. X.

QUod autem avis, proavis, atavis, patruis, vel aliis conſanguineis, qui jamdiu perierunt, neque quicquam ad generationem contulerunt, fœtus interdum ſimiletur potius quàm parentibus, & hos aut illos voce, riſu, ac geſtu referant, Ariſtotelis decreto, motionibus ſeu actionibus facultatis formatricis in ſemine exiſtentibus tribuendum eſt; quarum quædam inſunt actu ſeu proximâ potentiâ; aliæ potentiâ, & illâ quidem remotâ, cum igitur formatrix virtus patris â formatrice membrorum avi producta fuerit, juxta ſimilitudinem avi recipit ſpecies, quia in ſemine erat non ſola imago oculi paterni, ſed etiam oculi aviti, à quo intercedente patre vim excepit, quâ ratione evenit jam, ut quam quidam in brachio notam haberet, hanc non filius, ſed nepos ea præcisè corporis parte proderet: Patrui vero ſimilitudinem fœtus repræſentat eò, quòd præ ſe fert avum, cui patruus oculus ſimilis erat, & ita longius proceditur, quouſque vetuſtate obſcuratur, & deliteſcit imago, quod ad quatuor progenies extendi quidam arbitrantur, & ideò neque ulterius conſanguineitatis gradus numerari. Non tamen video, cur ad multò plures ſimilitudo extendi nequeat; nam ſi quartus ſimilis fuit primo, ac filius illius patrem referat, poterit profectò quinto & ſexto ſimilari, cui quartus ſimilis

4. de gener. anim. 3.

Similitudo ad maiores.

Ad avos.

Ad patruos & avunculos.

Ad quatuor progenies ſimilitudines extendi, & ulterius.

Ariſtotelis ſententia.

ſimilis erat. Sentit igitur Ariſtoteles, naturam ſive facultatem formatricem ſemper tendi ad illud, quod ſibi ſimilius eſt, nimirùm ad patrem, quod ſi hunc motum non aſſequatur, ſolvi in propinquum, & ſimilem avo generare, atavo, aut aliis conſanguineis; quod ſi neque hoc quidem obtinebit, in remotiorem adhuc motum ſolvi, & generare animal, atque hinc monſtra, & tandem, ſi neque hoc aſſequi poſſit, molam, & informem carnem, de quibus proximo capite ſermo erit. Neque mirandum eſt, proximiores motus facultatis formatricis ſolvi ſeu fruſtrari, ipſamque per remotiores operari, ſiquidem & in facultate imaginatrice ſæpe experimur, inſomnia fieri ex imaginibus multo ante prægreſſis, quòd evidentiſſimum eſt argumentum, facultatem formatricem ſemini communicari, non ſolùm ex certo teſtium temperamento, ſed etiam ab animâ totius, ſicuti reliquas facultates, quæ in illâ eminentiâ continentur. Cæterum vox, riſus, geſtus, ad poſteros tranſeunt, quia organa, à quibus ipſa eduntur, ſimilia evadunt, à ſimilibus autem organis, ſimiles omnino eduntur operationes. Proceritas autem corporis ad naturam ſeminis paterni; amplitudo ſolidarum partium ad ipſius copiam referenda eſt; at vero moles ad alimenti ſanguiniſque materni bonitatem, & ubertatem, ac inſuper ad uteri capacitatem: quemadmodum enim ſi quis cucumerem, qui jam defloruit, & adhuc in cucumerario adhæret, immittat in vas anguſtum, æqualis ac ſimilis evadet cavitati ipſius, ſi vero in vas pro cucumeris naturâ amplum, æqualis itidem ac ſimilis erit, dummodo materiæ ubertas adveniat; ita etiam in majori uteri capacitate, majores fœtus, in anguſtiori minores procreantur, quo ducti exemplo, qui catelos parvos habere volunt, ipſos ſtatim poſt ortum vaſis anguſtioribus concludunt, atque ita prohibetur augmentum. Ex dictis liquidò conſtat, traduci quidem ad prolem motus virtutis naturalis, non tamen facultatis animalis, aut animæ rationalis; ideoque non communicantur fœtibus artes parentum, neque ſcientiæ, neque virtutes, neque vitia; quantumvis interdum facultas ipſa formatrix ab imaginatione, & cogitatione ſoleat immutari.

Monſtra cur generentur.

Facultas formatrix non ſolum à temperamento, ſed ab anima totius ſemini communicatur.

Similitudo in voce, riſu, & geſtu.

Proceritas. amplitudo & moles. Similitudo.

Facultatis naturalis motus ad fœtum traduci, animalis non ita, nec rationalis.

Sic intelligendum illud Horatij:

> *Fortes creantur fortibus, & bonis*
> *Eſt in juvencis, eſt in equis patrum*
> *Virtus: nec imbellem feroces*
> *Progenerant aquilæ columbam.*

Et Mantuanus Poëta:

> *Qui viget in foliis, venit à radicibus humor,*
> *Sic patrum in natos abeunt cum ſemine mores.*

De causâ diſſimilitudinis ad parentes, & cur monſtra, & mola generentur.

CAP. XI.

HOminem, cujus cauſa videtur natura cuncta animalia genuiſſe, parvum dici mundum veterum monumentis celebratum eſt, quia omnia, quibus mundus conſtat, perſectione continet; quippe qui eſſentiam cum elementis habet, vitam cum plantis, ſenſum cum animalibus, & ſibi peculiarem animam rationalem, per quæ omnia utpote ſimpliciora hominem efformando ſervato ordine natura tranſit: Hæc autem ſi aut vitio materiæ, aut facultatis formativæ defectu in itinere intercipiatur, genitum fit diſſimile generanti, tendente naturâ ad id, quod melius eſt atq; perfectius, ſubſiſtente vero in eo, quod poteſt. Tripliciter autem hæc diſſimilitudo contingit, Primo quia formatrix facultas conata aſſimilare, impeditur in opere, quia ſimilitudo diverſa in altero ſemine potentior, evertit remiſſorem ſimilitudinem alterius, qua ratione in altero brachio, aut crure, aut oculo patrem

Homo continet in ſe omnia quæ mundus.

Tripliciter contingit diſſimilitudo.

patrem, altero matrem refert. Secundo modo deformitas contingit, si formatrix facultas licet habeat omnium membrorum simulacrum, non tamen æqualiter ab omnibus excitetur, ex quâ causâ prodit dissimilitudo natorum ad parentes in accidentibus, quas profectò duas dissimilitudinis rationes omnino monstrosas esse non crediderim; nisi forte non inæqualiter duntaxat, sed etiam inordinatè facultas per semen moveatur, quia tunc partes in diverso situ collocat, ut oculos in humeris, aut in fronte, quod monstrosum esse, nemo est, qui dubitet. Tertio modo dissimilitudo contingit, quia materia seminis vel menstrui non potuit à formatrice regulari, neq; quoad similitudinem, neq; quoad speciem, quâ potissimum ratione, quia servato ingeneratione universali, perit omnino singulare, gignuntur monstra, quæ Plato clàm nutrienda esse voluit, Aristot. verò ne nutrienda quidem. Ex his in propatulo est, cur in fœtu humano similitudo ad parentes minima sit, major in brutis, maxima in plantis; quia nimirum in his sola ineptitudo terræ similitudinem evertere potest; in brutis etiam locum habet diversitas formatricis duorũ seminum, rarissimè verò imaginatio; in homine tamen tres omnes causæ reperiuntur, & similitudinis in semine diversitas, & inepta materia, & imaginatio varia. Porro non potest materia regulari ad similitudinem proferendam; aut ex defectu sufficientis copiæ in toto, vel habito respectu ad partem aliquam, quâ ratione pumiliones generantur, vel partes progignuntur aliquot longè minores, quam toti corpori conveniat; aut ex materiæ ubertate, cujus copiam si ritè gubernare potest facultas, gigantes, vel deformes magnitudine homines procreantur; sin autem gubernare nequit, mille monstra generat, aut informem illam carnem, quam molam vocamus; aut etiam inepta materia fit ex inæqualitate, & effusione ipsius per uterum, veluti accidit liquido plumbo, quod inæqualiter fusum inæqualia efficit simulacra; ex quo vitio deformes, & inæquales suboriuntur partes, ut caput crassius, & membra reliqua minus eleganter, ac speciosè efformata, ac sine proportione; quod perinde accidere potest, ex duritie, crassitie, fluxibilitate, aut corruptione seminis vel menstrui, aut denique ex variâ, & vehementer distractâ imaginatione, aut inter concipiendum, aut toto formationis tempore; quoniã imaginatio ad facultatem formatricem ita se habet, ut potentia superior ad inferiorem, ideo ad speciem imaginatione conceptam mutatur spiritus corporeus, in quo inerat vis formativa, atq; ita mutatio fit in prole, ex imaginatione parentis in ipso coitu, si vehemens sit, imaginationiq; repræsentatæ rei accidentia potiùs, quàm idolũ imprimitur; accidentia dico, quoniam ex imaginatione solummodo conceptũ frustrari formã hominis, fieriq; sensitivum sive animal ejus speciei, cujus erat animal imaginatione conceptum aut ad cujus occursum fœmina conturbata fuerat (quod aliqui autumârunt) vix aut ne vix quidem adduci possum ut existimem; neq; enim vehementer apprehenso ceraso, rosâ, aut fragro, quippiam horum concipitur, sed eorũ accidentia fœtui imprimuntur; multò igitur minùs perfecta animalia, ut canis, vitulus, ovis, quæ non nisi ab univoco agente generari possunt; quamobrem si quippiam simile aliquãdo contingat, haud libera omnino mulier erit de suspicione bruti alicujus accessus. Neq; etiam impudici concubitus notâ carebit alba fœmina, quæ Æthiopem peperit, si planè Æthiopico colore præditus erat, vel saltem ex eo solùm, quod depictũ Æthiopẽ intuita fuerat, subnigrũ hominem peperisse credendum est, quantum illa natio pateretur, non tamen colore penitus Æthiopico, qui ipsis purum accidens non est, sed inseparabile quarto modo, quod à solâ imaginatione induci posse verosimile non est; possunt tamẽ corpus deformare, varias alienasq; species, & absurdas sexui imprimere non solum defectus, ubertas, & inæqualis seminis fusio, sed etiam metus, consternatio, influxus siderum, variaq; simulacra, quæ mulier mente concepit tempore conceptionis, & gestationis. Ex dictis jam in propatulo est, monstrum nil aliud esse quam vitiosum, & præter naturæ institutum conceptum, quod etiam ex Aristotele colligitur; fieri autem vitiosum, aut ex vitio materiæ, seminis nimirum, & menstrui sanguinis; quia multa, pauca, intemperata valde, vitiosa, corrupta,

Prima monstrosa species ex inordinato motu seminis.
Secunda monstrosa species ex non regulatâ materiâ.
1. De legib. v. Politicorum. 10.
Monstra clam nutrienda.
Monstra ex materia defectu.
Monstra ex materia ubertate.
Ex inæquali fusione seminis.
Similitudo.
Imaginatio superior potentia est collata ad facultatem formatricẽ.
Imaginatio quid possit in concepta.
Accidentia mutare potest, speciem non potest.
Perfecta animalia ab univoco agente generantur.
4. de gener. animal. 3.
Monstrum quid.
Vitiosi conceptus causa.

corrupta aut inæqualiter fusa facultatem impedit; aut ex ipsius facultatis formativæ vitio ab imaginativâ distractâ: aut â calore, & spiritu genitivo, qui tametsi sui domicilii architectus merito nuncupatur, si debitâ destituatur temperaturâ, fit facultati ineptum instrumentum.

Quinq; monstrorum genera.

Cæterũ cum nomine naturæ tum materia, tum etiã forma comprehendantur, quinque reperies monstrorum genera, quorum tria per materiam, duo per formam â natura deficiunt;

Conceptus qui defectu insigniuntur.

Primum comprehendit omnes nationes, quæ defectu insigniuntur, quales apud Plinium Arimaspi uno oculo in mediâ fronte insignes; & alii sine cervice oculos in humeris habentes, & in Ponto Thybiorum gens multiq; alii geminam pupiliã, & in alterâ equi effigiem habentes, Et Anthropophagi Scythæ aversis post crura plantis miræ velocitatis; nec non Sciopodæ singulis cruribus miræ ad saltũ pernicitatis, ita dicti, quod majori æstu humi jacentes resupini umbra se pedum protegant; Et Astomorum gens sine ore halitu vivens; subindeque Choramandæ, sine voce stridoris horrendi, Et præter hos Nomadæ narium loco foramina tantum habentes, quorum etiam meminit Bejaminus in suo itinerario ab Aria Montano translato, ubi eos Copher Althorec vocat. *Lib. 7. c. 2.*

Magnitudine superantes instam aut ab illa deficientes.

Secundum genus eorum est, quorum corpora magnitudine superant, ac parvitate deficiunt, â debitâ hominum commoderatione, ut pumiliones, & gigantes, quales in quibusdam Indiæ locis, ubi umoræ non sint cubitorum quinum, & binorum palmorum, annos vivere 130 idem Plinius autor est; quinetiam Pygmæorum gentem juxta paludes Nili habitare prodidit, & alios juxta Gangem ternos dodrantes non excedentes, quorum hodie plerosque etiam apud nos nasci videmus.

Quibus membra deficiunt, aud superabundant.

Tertium ea continet corpora, quibus aliquod membrum deest, vel superabundat, quo genere comprehenduntur, quæ formâ prodeunt multimembria, scilicet multis pedibus manibus aut capitibus, ut ille qui Amiterni nostris temporibus natus est, brachio uno, pedibus tribus, & alter pedibus tribus reliqua probè efformatus, & non procul ab Oxonio in Angliâ alius capitibus duobus, brachiis quatuor, manibus totidem, ventre uno, membro muliebri, ac sede unâ, ex unâ parte pedibus transversis, ex alterâ unus ritè exporrectus.

Androgyni seu hermaphroditi.

Hoc etiam genere complectuntur Androgynos sive Hermaphroditos, quorum nec exiguus est hodiernus numerus; & supra Nasamonas plerosque esse Plinius refert inter se vicibus cocuntes: Illi præterea quibus aut brachia, aut membrum aliquod deficit, qualem nos vidimus adolescentem anno 1577. sine brachiis natum ac gibbosum, qui nihilominus pedum digitis ad scribendum, nendum, ac reliqua munia obeunda exactè, & expeditè utebatur, ac in Eborensi academiâ literis incumbebat; cui similis alter ille est, ab oppido Dagvardâ oriundus, qui cùm hæc scriberemus Salmanticæ studiis operam navat.

Bruti speciem una aut pluribus partibus referentes.

Quartum ea monstra comprehendit, quæ partim humano corpore fruuntur, aliquâ tamen particulâ, aut pluribus bruti speciem referunt, quale genus illud hominum, quod fertur capitibus caninis pro voce latratum edere, & unguibus armatos, venatu, & aucupio vesci: Huc illud referendum erit quod Ravennæ anno 1512. natum traditum est, quod habebat cornu in capite, alas duas, brachia nulla, pedem unum, ut avis rapax, oculum in genu, sexum utrumque, in medio pectore Y & crucis effigiem;

Monstra sine Dei providentia non fiunt.

qui conceptus etsi â causis illis naturalibus contingant, tamen haud sine Dei providentiâ fieri credendum est, pro puniendis, & monendis hominibus, iisdemque arcendis ab effrænata, & turpi libidine; Horum pleraque varia, & mirabilia exempla, quæ nostro ævo edita sunt, apud Rufum extant, ad quem lectorem relegamus.

Qui bruta plane referunt.

Quintum & ultimum monstrorum genus eorum est, quæ bruti alicuius animalis, vel pluriũ simul speciem ac figuram repræsentant, ut Elephantis quem Alcypes peperisse historiis traditũ est, & serpens, quem initio Marcisi belli ancillam enixam esse Plinius scripsit *matremq; suam contervit infans,* ut Lucanus cecinit, quorum etiam pleraque apud eundem autorem reperias; *Lib. Cit.*

Fera, quid.

Et hâc ratione quasdam mulieres regionibus nonnullis meridionalibus, animal vivens (quod feram vocant)

cant) genuiſſe ferunt: Verum non ſolum dicuntur monſtra, quæ diverſorum animaliũ ſpeciem gerunt, quæq; formâ prodeunt multimembri, ſed etiã, qui numeroſi unâ fœturâ prodeunt; maximâ enim ex parte mulieres unũ duoſvé pariunt, juxta mammillarũ numerum. Plures licet formâ, & naturâ totali genitoribus ſimiles ſint, numero tamen, & naturæ ordine ac inſtituto à naturâ diſſident, hæc vero eſt differentia, quod iis, qui ex hominibus ſunt prognati, & in quibus viget aliqua rationis vis naturæq; legibꝰ ducuntur, animã rationalé ineſſe ſapientes ſtatuunt, nam tametſi dignam homine venuſtaté non conſequantur, ſed membra habeãt diſtorta, hiulca, incurva, mutila, ac deformia, tamen loquuntur, ratiocinantur, judicant, reminiſcuntur aliaq; animæ munia obeunt; quòd ſi rationis vigor in iis minùs elucet, id propter organi ineptitudinem fit, ut in pueris, ſenibus, ebriis, delirantibus: Ex quã tamen claſſe rejiciendi ſunt Fauni, Satyri, Centauri, Lemures, Tritones, Sirenes, Harpyiæ, & quæ ex alterius animalis commixtione conflata eſſe fabulæ comminiſcuntur; quicunq; tamen enormi corpore, aſpectuq; tetro atq; horrido, ut roſtro ſuillo, vel capite canino naſcuntur, hi adhuc in hominum numerum referuntur.

Haud multò diſſimili ratione generatur mola, quæ tradente Hippocrate *Mola quid.* lib. de morb. mulierũ, & de ſterilitate, & Ariſtot. citato, caro quædã eſt informis in ipsâ uteri capacitate genita, inarticulata, ac variarũ figurarũ, quæq; abortione editur ſicuti fœtus, & ſine oſſibus, ſine inteſtinis, ſine viſceribus. Huic aliqui ſubobſcurũ extenſionis, & contractionis motũ concedunt; majori tamen *Mola natura.* ex parte plurimis venarũ ramificationibus intercepta eſt, quibusdam albis ductibus, viridibus, aut ſubnigri coloris permixtis ſine ſenſu neq; motu, quæ nonnunqã etiam viſa eſt in membranaceam ſubſtantiam degeneràſſe, aquoſis plerisq; bullis, ac pellucidis plenam plerumq; cum ſanie fœtidâ ac diluta. Dicitur *Mola unde dicta.* auté mola, à molon quod rotundũ græcis eſt, aut à perſicâ voce moly, quod eſt informe, vel etiã vocatur mola à mole, quod ut Moſchioni, & Aëtio placet, tanquam moles, & pondus gravat mulieres; Avicenna, Paulus, & Aëtius, nomine molæ comprehendunt etiã uteri tumorem, inſtar lapidis adeo induratũ, ut ferri acie vix tranſigi queat; quã tamen affectionem, qui rerum naturas penitius rimantur, non ad molam ſed ad tumorum ſpeciem merito reducunt; quod ſi aliquando adeo induretur mola, illud ex diuturnâ morâ in utero fieri cenſendum eſt, viſæ enim jam ſunt quæ ad ſextum ſeptimumq; annum molã *Quandiu geſtatur mola.* geſtaverint, quin & malum id totã vitã plerumq; durat, ita ut cum eo fœminæ & conſeneſcant, & commoriantur, ſed plerumq; leviùs adhæreſcens tertiò quartove menſe excidit nondũ ad juſtam magnitudiné perducta. At cur omnium animaliũ ſola mulier molam concipiat, quæſitum etiam olim jam fuit, & *Omnium animalium ſola mulier molam concipit.* cauſa reddita ab Ariſtotele citato, quòd menſtrua huic concoquere non potenti affluentiora ſint, ex quibus conſtat menſtruorum copiam ad molæ generationem neceſſariã eſſe, viri etiam ſemen prærequiri Galenus apertiſſimé teſtatur 14. de uſu partium dicens, *non enim ſicut gallinæ ova pariunt ſine maribus ita mulierem aliquando viderunt ſine viro vel molam, vel huiuſmodi quippiam aliud concepiſſe*; itaq; ex *Dub. An mola ſine viro concipiatur.* ſententia Ariſtotelis atq; Galeni duplex eſt molæ cauſa, altera menſtruorum *Galeni ſententia.* copia, altera defectus virtutis formatricis in virili ſemine, quibus accedat uteri frigiditas (quæ facultas devita contendens aſſequi non poſſit) provenit auté *Mola cauſa.* imbecillitas facultatis, ob morboſum ac exiguum virile ſemen, quod principium præſtat pauciſſimũ, & imbecillum, quod facile à copioſis menſibus obruitur, ideoq; potiſſimum mola contingit, ſi inſtantibus, fluentibus, aut nondum omnino purgatis menſibus fœminam coire accidat, quibꝰ Averroes meâ *3. Coll. 19.* quidem ſententiâ ſubſcribit, qui molam fieri confirmat ob defectum formatricis facultatis, quem morboſo ſemini ineſſe procul dubio certum eſt. Hæc *Avicenna & Mercuri alis opinio.* cum ita ſint, tamen Avicenna, & cum eo Mercurialis acerrimè contendunt, ſine viri ſemine molam generari; eamq; potius fieri, ubi copioſa mulieris genitura, quod aut concubitu aut ſomnio proruperit, menſtruis augeatur: & matricis calore coaguletur. Itaq; quod Ariſtoteles & Galenus uteri frigiditati tribuunt; ipſi calori adſcribunt, quo videntur ſupplere exiguũ illum motũ im-

bécillis seminis virilis, quem Galenus requirit, ita ut hujus carnis generatio, non differat ab alterius cujusq; carnis generatione; sed in eo differt Mercurialis ab Avicennâ, quòd hic sine viri accessu, ille non nisi coeuntibus contingere posse arbitrantur, non quod requiratur virile semen, sed quod ex concubitu uterus amplius concalescat, calorem enim ad ampliorem menstruorum tractionem, & carnis generationem ipsam plurimum conferre; quæ quidem omnia adeo mihi videntur verosimilia, ut cogar existimare, ab utrâque causâ molam posse provenire, nimirum aut ab exiguo, & debilissimo principio masculino, aut à nullo, si modo ejus vices suppleat caliditas uteri cum muliebri fœmine; quod rarissime tamen contingere posse autumaverim, atq; ita si tale quippiam virginibus aliquando accidat, potius ad lumbricos, aut tumores matricis revocandum erit; nusquam enim visa fuit mulier, quæ molâ sine mare conceperit, nec mihi eorû sententia omnino improbatur, qui molam etiam fieri credunt præter dictas causas ab exurentis seminis conditione, cum defectu, & resolutione spiritꝰ genitivi à morboso calore depopulati, sæpe enim à diversis causis idem effectus diversimodè potest provenire. Multæ præterea sunt falsæ, irritæ, & inutiles conceptiones, nã quædã quasi prægnantes turgent, nunq̃ tamẽ infantes emittunt, aliæ vento, aliæ aquâ tument, qui certè hydrops est uterinꝰ, de quo ac reliquis tumoribus uteri suo loco copiosiùs dicendû erit.

Decisio autorum.

Mercati sententia.

Falsæ graviditationes.

De Hermaphroditis.

CAP. XII.

INter reliqua monstrorum genera hermaphroditi frequentius enascuntur, de quibus tamen exigua, aut ferè nulla, & parû sufficiens in lib. Hipp. Galeni, ac in ipsis gynæciorû voluminibus facta est mentio; ideo de his sermonẽ hic subnectere haud præter ordinẽ visum fuit. Est autẽ hermaphroditus complexus utriusq; sexus masculini scilicet ac fœminei, seu qui gemina habet genitalia alterû maris, alterû fœminæ, ut ex autore definit. med. colligitur, & ex Arist. licet Aristot. sententiâ alterû genitale ratû, alterû irritum sit, cum per alimentû subinde delitescat, quoniã præter naturã est, & in modum abscessus. Dicitur autẽ hermaphroditus quasi compositꝰ ex Mercurio & Venere; sive Androgynus ex viro & fœminâ, plerumq; tamẽ à superabundanti vel mares, vel fœminæ nuncupantur, ut vel plantandis hominibus, vel homini suscipiendo sunt aptiores. Clarioris tamen doctrinę gratia quatuor Androgynorû constituuntur classes sive ordines. Prima est hermaphroditus mas, seu qui virilẽ sexum perfectum ac potentẽ habet, in perineo tamẽ id est inter anû, & testes, quo loco sectio fit pro extrahendo vesicæ lapide, foramẽ perstat, minimẽ tamẽ perviû, ut ex quo neq; lotiû prodeat, neq; genitura, quod genus pleriq; cum hippospadiis confundunt, sed male, sunt enim hippospadii, qui ex generatione urinæ iter inferiꝰ sub canale habent, qua præputiû alligatur glandi, ut apud Paulum est & autorẽ lib. introductorii Galeno adscripti, qualẽ vidimus Anglum. Secunda est hermaphroditi fœminæ, quæ præter vulvã naturaliter constitutã, feminali, & menstruo excremento manantem, supra ad os pectinis membri virilis carneam, & cutaceã quandam similitudinem habet, profusionis seminis impotentem, & testibus carentem, quam supra Nymphæam nominari diximꝰ, & quibusdam mulieribꝰ inesse. Tertia est eorû Hermaphroditorum, qui etsi utriusq; sexus expressas habeant notas, inefficaces tamen ad seminis profusionẽ, & generationẽ existunt, alterutra tamen parte ad mictionẽ conferente. Quarta eorum, qui utroq; sexu pollent marisq;, & fœminæ munera potenter obeunt, quia utraq; genitalia completa perfectaq; habent, quin etiã mammam dextram virilem, mulicbrẽ lęvã. Paulus citato ex Leonide hermaphroditi differentias aliter distinguit, & tres quidem in viris, unam in mulieribus constituit, prima virorum est, cum inter scrotû & anum, secunda cû in medio scroto pudendi muliebris pilis obsiti forma apparet, tertia cum ibidem, hoc est, in eodem scroto foramẽ adest, per quod lotium egreditur, mulieribus supra pudendum juxta pubem virile

4. de generat. animal.

Hermaphroditi 1. classis.

Hippospadij.

P. lib. 6. c. 14. Ga. c. 18.

Secunda classis hermaphroditorum fœminarum.

virile genitale invenitur tribus extantibus corporibus uno tanq̃ cole, duobus veluti teſticulis. Cæterum qui gemina habent genitalia, fere nunquam contingit, ut utrumq; completum poſſideant, nam ut ex Ariſtotele retulimus, alterũ firmum, alterũ debile ac inutile redditur. Porro hermaphroditis, qui utraq; genitalia notatu digna poſſident, leges ſexus, in quo manere ac vivere velint, optionẽ faciunt, pœnâ tamen capitali impoſitâ, ſi ab electo ſemel ſexu diſceſſiſſe comprehendantur, ne promiſcuè utroq; abutantur; reliqui autem fœminis an viris annumerandi ſint ſumptis ſignis ex genitalibus, & facie cognoſcitur, nam fœminei ſexus hermaphroditus erit, ſi vulva omnibus ſuis dimenſionibus exacta ſit, & adeo pervia, ut virile membrũ admittere poſſit, ſi menſes illac profluant, ſi glabri ſint, ſi promiſſi ſint tenues ac molles capilli, ſi toto corpore effœminati, animi fracti, timidi, voce acutâ, & mammis elatioribus, & juxta anum crines nulli. E converſo autẽ ſi perinæum & anum pilis obſitũ habet, ſi penẽ juſtæ magnitudinis alacriter arrigentẽ, & ſemine manantẽ, in virorum potius numero cenſendus erit, tandẽ quicunq; plus viri quam fœminæ habebit, vir erit, fœmina vero, qui plura cum fœminis communia habuerit; qui vero utrumq; æque participat, vir fœmina dicitur, qui neutrum, neutris adſcribitur. Galenᵒ refert ſententiam quorundam, qui dicebant fœminã nullam eſſe hermaphroditum, deq; his intelligebant ſententiam Hippocratis, *mulier ambidextra non fit*. quaſi diceret, marimuliebre pudendum adnaſci poſſe, mulieri autẽ virile nequaquam.

[Lex hermaphroditi.]

[Qui cognoſcatur fœmina.]

[6.aph.44.]

In cauſâ, propter quam hermaphroditus generetur, variatum eſt; nam aliqui ſcribunt, ſi mulier viro congrediatur, à primo qua eſt mẽſtruis purgata die, usq; ad quintum, marẽ producit, à quinto ad octauum fœmellã, ab octavo ad 12. rurſus maſculum: poſt illum dierum numerum hermaphroditum: conatur Lemnius hanc ſententiam ratione vallare, quia inquit, *Primis diebus ſordido humore repurgata vulva plus concipit caloris, quo virile ſemen coaleſcit, & in dextrum uteri ſinum dirigitur, hepatis dextriq; renis vi attractoriâ, è quibus etiam ſanguis calidus in alimentum futuri fœtus derivatur; ſiniſtræ vero partes, utpote frigidiores & ſanguinis inopes ſtatim à purgatis menſibus aliquid conferre non poſſunt, ſed poſt quintum diem uſq; ad octavum ex illis, liene & ſiniſtro rene aliquid ſanguinis confluit, quo fœtus alendus eſt, ita cum iſtæ partes vices ſuas obeant, ceſſentq; dextræ ex ſitu loci & alimenti frigidi ratione fœmella effingitur. Poſt octavum dextræ rurſum operantur, maſculusq; progignitur, poſt quod dierum curriculum, quia ex omni parte promiſcue ſanguis prorumpit, & ſemen neutri parti aſſociatur, ſed in medio vulvæ fluctuat hermaphroditũ confuſa inter ſe ſemina moliuntur.* Hanc ſententiam perperam Lemnius, & alii non ſine crimine Avicennæ adſcribunt, quoniam ipſe eandem omnino rejicit, ſeu fortè quia autorem habere voluerunt eorum, quibus nec ratio nec experimentum ſuffragatur, eâdemq;, quâ dicuntur, facilitate refelli poſſunt: nam fœtus maſculus aut fœmineus ex dierum diſcrimine non naſcitur, ut ſuo loco cudimus. Et certe ſi hermaphroditi omnes eſſent qui poſt 12. à repurgata muliere diem concipiuntur, copioſior eorum numerus naſceretur: ideoq; alii aſtris vitioſum conceptum potius acceptum referunt, iis præſertim bicorporea ſigna occupantibus: Alii ex vitioſo indecoroq; concubitu naſci putant, cum præter uſum vir ſupinus, mulier prona decumbit non ſine magno dedecore, & valetudinis diſpendio, quippe qui hernioſi plerumq; fiant. Tertia fuit ſententia eorum, qui plures cellulas in utero conſtituunt, hi namq; hermaphroditum gigni tradunt, cum ſemen in mediã colligitur. Quarta adſcribitur Hippocrati, quod nimirũ quando duo ſemina, virile, ac fœmineum æqualia ſunt viribᵒ, & copiâ. ex quibus virtus formativa & ex unoquoq; cõtendit effingere id, cui aptũ eſt, fit ut in uno eodemq; corpore utrumq; effingat. Tandẽ quidã non toti ſemini ſed cuilibet parti id tribuunt quæ virtutẽ habeat duo hæc membra efformandi.

[Cauſa hermaphroditi]

Porro non ſolum in hominum, ſed etiã in brutorum genere hermaphroditi reperiuntur, equum, & canem hermaphroditum vidit Cardanus, de cervis Androgynis ſcribit Langius, Venatores communiter credunt, id quod etjam Archelaus confirmat, lepori utrumq; ſexum, & utramq; gignendi vim ineſſe, quod naturã pati non poſſe Matthiolus arbitratur, & commento anſam præbuiſſe leporum fæcunditatem eximiam; non ſolum enim crebro ſuperfæ-

[C.lib. 7. c.33. L.thom. 1. Epiſt.70. M.in 2. dioſc.c. 18.]

[Lepus an hermaphroditus.]

tant, autore Arist. sed statim à partu iterum concipiunt. Itaq; singulis mensibus generant, & interpositis diebus pariunt, unde tam innumera fœcunditas, ut quamvis plurimi quotidiè capiantur, fœcundius procreent, qui tamen eorum mares, quivè fœminæ sint cognitu perdifficile est.

Ar. 6 de hist. animal. 33.

Qui superfœtatio contingat, & concipiantur gemelli.

CAP. XIII.

Superfœtatio quid.

AGE igitur indesinenter pergamus, & de superfœtatione, & gemellorum conceptione pervestigemus: Est autem superfœtatio, secunda quædam conceptio, cum gravida jam mulier iterum viri concubitu usa concipit; nam, ut superius jam diximus, sola mulier gravida virum admittit, ideoque huic soli superfœtatio contingit.

Superfœtatio soli mulieri contingit.

Si quod tamen à viro ejaculatum semen statim dilapsum uteri sinus ambos ex æquo subeat, hisq; conclusum foveatur affluente muliebri semine uno eodemq; concubitu gemelli procreantur, autore Hippo. quamvis Aristot. seminis multitudini, & copiæ idipsum tribuat.

Gemelli unico fiunt concubitu.

An plures fœtus pluribus contineantur membranis.

Plures autem fœtus singulis seorsim membranis in hominibus sicuti in brutis contineri plerique existimant, mulieremq; cum aliàs non cognatos aut monstrosos gemellos habet, plures si gestat fœtus, singulos propriis involucris singulis fœtibus peculiaribus continere; Alii gemellos unius sexus iisdem involvi secundinis, diversi autem sexus, diversas obtinere secundas arbitrantur. Nonnulli eos qui iisdem tunicis involvuntur, uno & eodem concubitu fuisse genitos, qui vero secundis discreti sunt ex superfœtatione, & alio concubitu interpositis aliquot à conceptu diebus.

Positio autoris.

Potius tamen existimo, mulierem cum gemellos gestat, unicâ tantum secundinâ, chorion dicta, id est, farciminali simul cum chorio (quod complexum nomine secundinæ intelligi diximus) eos continere, quamvis uterq; suum habet amiculum, argumento est, quod, quæ duos gestat fœtus, nunquam secundum cum primo emittit, nisi post secundi fœtus exitum, ideoq; cum primus infans in lucem venit, prudentiores obstetrices urinaculum præscindunt, & ipsius residuum, cujus superior pars secundæ intra uterum hæret, parturientis fœmori alligant, quoad alterius infantis intus manentis umbilicus ab utero divellatur, & sola, si alius non subest, cum secundo fœtu secundina etiam excernatur: nec deest experimento autoritas gravissimi viri Hipp. qui lib. de superfœtatione ita inquit; *quæ gemellos gestat eadem die parit veluti concepit, habet autem utrosq; pueros in una secundina.*

Obiectio.

Superfœtatio tertio gestationis mense.

Sed quid si contingat mulierem tertio gestationis mense superfœtari, ut Aristot. vidisse refert, & Mercatus fœminas esse tradidit, quæ tertio superfœtarint, dum tamen justum pariendi tempus instaret, primos vitales edidisse, secundum quinto mense mortuum elisisse: & alteram, quæ primum vitalem mense septimo peperit, mox geminos no... mense vitæ etiam compotes; nam quæ octavo mense concumbunt, plerumq; partus edunt mucore plenos, ut sæpe vidi?

Octavi mensis concubitus mucore partum oplet.

Solutio.

Sunt qui respondeant, utrumq; etiam fœtum eâdem contineri, ego vero, quia in hoc casu non video qua ratione non solum os uteri sed etiam Allantoides & chorion aperiantur, potius existimo, diversos istiusmodi fœtus diversis secundinis contineri.

Superfœtatio raro contingit.

Porro superfœtationes, & raro sunt, & nihil quicquam proficere possunt, præter dolorem, quo uterq; fœtus pereat, nisi paululum temporis inter illos intercesserit, sic enim visi pleriq; sunt qui vitales exierint: Sed enim & geminos diversi sexus in genere hominum raro servari contendit Aristotel. & Avicenna, etiamsi ex eodem concubitu geniti sint, quod etiam Plinius confirmat, ac pleriq; omnes, qui post eum scripserunt, & rationem reddunt, quia concursus fit præter naturam, cum non pari tempore mas, & fœmina in utero perficiantur, sed aut marem cunctari, aut fœminam prævenire necessum sit.

Gemini diversi sexus raro servantur.

Autoris frater & soror gemelli.

Attamen amantissimus frater meus Franciscus à Costa gemellus est cum charissimâ sorore Leonorâ Paez, quorum uterque summo DEI beneficio quadragesimum

ferè agit

ferè agit annum, atq; ille non solum viribus corporis, verum etiam (quod citra invidia dictum velim) animi ornamentis, virtute, prudentiâ, & morum integritate conspicuus: soror vero, quæ illum uno die tantum prævenit numerosiam habet prolem (ut vel hinc etiam, quam parum valeat vis horoscopi, intelligas nam cum ipsi adhuc summo Dei beneficio vivant, & ambo ætate vigeant inter se persimiles, corporum specie haud admodum pares, quamvis voluntatibus non distent, tamen instituto propositoq; vitæ ita sunt dispares, ut ille longè à patriâ peregrinetur, illa domi maneat, ille cœlebs, nec unquam uxorem duxerit illa maritata) quibus alios similes geminos D. Augustinus vidisse refert, ut etiam contra Aristot. 2. colligas, multum interesse ex libris an ab experientiâ loqui.

1. de civit. Dei c. 1.

Obiectiones duæ.

At non injuria sciscitaberis si gravidarum uterus toto gravidationis tempore adeò clauditur, ut neque acus cuspidem admittat, qui fiet ut post conceptum referetur? Subindè si vasa omnia primi fœtus chorio, & involucris alus ita adhærent, ut ob id menstrui sanguinis nihil profluere possit, ac si profluat, abortionis periculum portendat, quia vincula, & vasa abrupta esse indicium est, qui fieri potest ut superfœtatio fiat, si neque sunt vasa quibus coagmentetur novum chorium, neque per quæ novus fœtus alimentum suscipiat? primæ objectioni sunt qui respondent, gravidarum uterum in coitu perpetuò aperiri, veteres tamen docuisse sponte sua non hiare; alii uteru post conceptionem certis temporu intervallis aperiri rentur, ut excrementitiis humoribus, qui in ipso accumulari solent, exitus pateat, ideoq; concipere gravidam, quæ tum temporis in viri amplexum venerit. Qui tamen rem accuratius considerant, uterum tantummodo aperiri tradunt, cum avidior est, & libidine efferatus, aut jucundam nimis sentit viri titillationem, perinde ac ventriculi orificium à pastu clausum, oblatis delicatioribus cupediis reseratur, non tamen quibusvis hominibus sed edacioribus; hoc tamen rarissime contingere, atque adeo rarissime fieri superfœtationem. Secundæ objectioni dicendum est, id perpetuò sagacissimæ naturæ curæ esse, ne omnia vasa pro sui nutritione unico fœtui implantentur; sed semper aliqua servari vel ad mensium purgationem, si fortè sanguis redundet, ne copia fœtura suffocetur, vel ad novos conceptus alendos, si fortè concubuerit fœmina, & semen concipiatur, ut per dicta vasa, quæ majoris utilitatis gratia otiosa huic usui relicta sunt, novum fœtum fabrefaciat. Si adhuc quæras, cur nonnulla animalia, eaque parva, ut mus, cuniculus, canis, sus, multipara sint, alia unipara, sicuti mulier, & bisulca fere omnia magni corporis, cum præsertim majora animalia plures fœtus generare posse videantur? Causam reddit Aristoteles, quia in magnis cibus absumitur in corporis incrementum; minoribus natura demendo de magnitudine auget exuperantiam seminalis excrementi, ideoque numerosioré quam duorum fœtuum in muliere sobolem superiori capite monstrosam esse prodidimus; Et ex eo apparet, quia duos tantum sinus uterus habet muliebris, ac duæ duntaxat mammæ sint à natura eisdem concessæ.

Solatio.

Pragnantis uterus aperitur.

Vasa omnia non implantantur unico fœtui.

Parva animalia cur multipara, magna unipara.

4. de gener. animal. 4.

De fœtus formatione, & uteri gestatione.

CAP. XIV.

Uteri gestationem totum id temp⁹ dici volunt, quod à genito intus infante ad ejus exitum interest, in quo quidem quid intra uterum peragi scriptores prodiderint, postulat rerum ordo, ut altius repetito principio superioribus annectamus. Cum igitur semen utrumque in utero constiterit, neque intra septem post ejaculationem horas fuerit effusum, sed uteri calore conservatum, fœminam concepisse credendum est, & tunc gestationem ac fœtus formationem incipere; quæ quidem differt à conceptu, quòd hic uteri calore

Uteri gestatio quid?

Fœtus formatio quomodo differat à conceptu.

Mas citius quàm fœmina intra uterum efformatur.

est, formatio verò fœtus ab spiritu genitivo, & formativâ vi. Cæterum totum conformationis ordinem varii variè describunt, in hoc tamen consentientes, quòd mas citiùs quam fœmina intra uterum efformetur, ob vehementem calorem, quod insuper in utroq; sexu alii temporius, alii serius ad perfectionem perveniant; Porro hoc etiam mari, fœmellæque commune est, ut duplicato à conceptu ad formationem tempore moveatur, subindeque triplicati dies motus, indicent diem partus, nimirum si fœtus formatus sit 45. die, movetur nonagesimo, quo triplicato resultat nonus mensis, in quo partus ut plurimum in lucem prodit.

Temporis formationis ad motum & huius ad partum proportio.

Formationis ordo & ratio

Sex itaque septenivè primis diebus, ut egregie Bonacciolus, & post illum Mercatus scripserunt, ideoque eorum ferè serie utar, semina duo otiosa non sunt, sed quasi utrumq; bulliens spiritu genitivo, & uteri calore calefiunt, quo fit ut crassescant, spissenturq;, & ex calore flatuosus spiritus generetur, quo flatu commixta semina turgent, & intumescunt, mox minutissimæ bullæ spiritu repletæ assurgunt, ex quibus junctis una fit cavitas uberem spiritus copiá comprehendens, qui intrò conclusus calidior factus refrigerationem quærens ad sui custodiam, sibi pervium iter parat, ut per expirationem temperatus spiritus ad fervorem contemperandum eâdem viâ subingrediatur, quo spirituum ingressu, egressuq;, atq; vi spiritus potestare vitalis, animalis, ac naturalis, ad proportionata loca movente facultate formativâ discedit, ibiq; tres generantur bullæ, pro corde una, altera pro cerebro, tertia pro jecore: prior enim puriorq; seminis pars, in cordis; crassior & pinguior, in jecoris: frigidior, & crudior in cerebri materiam cedit; tametsi Galenus cerebrum rantummodo ortum ex solo semine obtinere confirmat; cor autem, & jecur ex sanguine attracto augeri; quod minus placet, quia hæc omnia spermatica sunt membra, quæ prima sui conformatione à semine fieri fatendum omnino est, quod si à sanguine attracto postea augentur, ut de corde, & jecore ipse testatur, id procul dubio omnibus tribus commune est; nec insuper ea videtur accedere posse seminis copia, quæ valeat cerebrum ad rantam magnitudinem augere.

Tres bullæ.

Cordis, cerebri, ac iecoris generatio.

1. de semine 7.

Membrana quæ primo obducitur.

Porro tota massa seminalis externâ parte terrena resiccente membranulâ obducitur, quemadmodú in pane, dum coquitur, tenue quiddá pelliculæ specie in superficie abscedit, quam tunicá chorion nuncupavimus, eáq; posteá aliæ duæ in generatione sequuntur, sicuti já dictú est, quæ sanè tunicâ summâ opificis providentiâ illico fuit obducta, tum ne minime constans semen difflueret, tum ut tres primorú principiorú bullulæ, molles adhuc & exiles, uteri duritie minime oblæderentur, aut spiritus exhalarent; quod quidé ad eximii architecti exemplú fac[illegible] fuit, qui prius tectú parat, sub quo posteà ab injuriis munitus egregiú ædific[illegible]n possit fabricare.

Similitudo.

Vasa umbilicalia.

Cum igitur hæc membranula per uteri acetabula dicta utero committatur contenta semina eidem annectit; Et in eâ membranâ meatus ad spiritus eventationé permanet, inter quem venæ arteriæq; procreantur, quarú ora exterá tuniculam penetrantia vulvæ, venarum, arteriarumq; oris committuntur, ex quib° venæ non pulsantes in unum coeuntes similiq; modo arteriæ, venas duas, totidemq; arterias constituunt, quas cuticulare putamé ambit, ex quib° conflatur umbilic°, per qué ex vulvæ acetabulis cruentus succus resudans fœtú posteа nutrit.

Primum temporis spumificatio vel lactatio

Quæ omnia intra septé dierum spatium fiunt, & hunc terminú spumificationis tempus vocant, ac tunc adhuc genitura vocatur, quod in utero est, & si abortus contingat, effluxio nuncupatur, & apparet, ut vidit Hipp. perinde ac si quis crudi ovi exterius putamen detrahat, & per interioré membraná interior humiditas pelluceat; rubrum etiá liquoré fuisse inclusum ipse prodidit; in pelliculá verò fibras quasdam albas, & crassas, cum cruore crasso, & rubro obvolutas; circa pelliculam foris cruenta vestigia sugillationum instar, juxta medium tenue quid eminere, quod umbilicú fuisse judicat, Galenus jecur, albas, & crassas fibras cum sanie delineationé venarú, arteriarúq; fuisse, itaq; primis hisce diebus tota hæc substantia rudem quandá sortitur primorum principiorum adumbrationem; & hoc est primum formationis tempus, quod, ut diximus, spumificatio, sive lactatio nuncupatur.

Post

Poſt id tempus operante jam vegetativâ facultate ipſius fœturæ (quæ non propterea vegetior eſt, quod nova quædam fit, ut Avicennæ & Mercato placet, deperditâ jam eâ, quæ à parente defluxit, ſed quod repueraſcens perpetua fit, & novas vires reſumit, non ſecus ac in ſtirpium ſeminibus videmus) primum inchoata principia, & adhuc rudia, cor, jecur, cerebrum in propria loca ſejunguntur, propriaq; figurâ, & ſpecie exornantur, & incipit reliquorum membrorum conſtitutio, tunc enim è jecore primum vena porta, quæ continua eſt venæ umbilicali; deinde vena cava, ex qua poſteà per ramificationes ſuas univerſum ſemen nutriri queat, multiplici ſobole diſperguntur, è corde arteriæ, è cerebro ſpinalis medulla, è quâ nervi tenuioribus aranearum filis ſimiles emergunt; ventriculus, inteſtina, veſica, cordis involucrum, peritoneum, meninges, ac reliquæ membranæ obtenduntur, quamvis adhuc partium inferiorum, ventris præſertim, obſcura nimis diſtinctio ſit, cutis etiam concreſcit, omniaq; contegit ex ipſo quoq; ſemine, ex quo oſſa ſubſtantiam conquirunt atq; figuram, etſi mollia ſatis, quæ omnia novem dierum intervallo peraguntur interdum octo, qui additi ſeptem ſpumificationis quindecim efficiunt, & hoc tempus lineationis ſive ramificationis dicitur, in quo adhuc ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex ſolo ſemine: Sunt tamen, qui putent, ex virili ſemine principalia membra, ex fœmineo cætera produci. Cæterum adhuc quamdiu lineamenta ſuæ ſpeciei non accepit, quod in utero continetur, Embryo dicitur, quod græcè intrinſecum germen ſonat, ſi verò deperditur, deperditio propriè vocatur nondum abortus.

Formativa virtus fœtus repueraſcens eſt.
Principiorũ ſeparatio.
Vena porta.
Vena cava.
Secundum tempus lineationis vel ramificationis.
Quid Embryo.
Deperditio

Tertium ſequitur formationis tempus, in quo ſanguis uberius ex utero prolicitur, qui primum circum jecoris ſpermaticas fibras & membranam concreſcens totam reliquam illius molem, & ſubſtantiam conſtituit, tuncq; conformatæ partes ſolidæ nutriri incipiunt, & carne fulciri jecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit, & miniſtrat, ac ex eo natura ſenſim carne implet eas capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo, qui primo imaginem rudibus lineis adumbrat, mox vario pigmentorum genere illuſtrat ac perficit; hoc itaq; tempus quod carnificationis appellatur duodecim ſequentibus ſolis terminatur, ac ita jam 27. conficiuntur, quo tempore jam fœtus ſive fœtura nuncupatur, nec amplius genitura dicitur, ſed adhuc inſtar plantæ vitam poſſidet. Ubi notandum eſt ex ipſo ſemine, ſicuti cæterarum partium ſeminalium ita etiam jecoris tunicam generari, quæ omnia poſteà à menſtruo ſanguine vegetantur per umbilici venas attracto, quæ ex venarum orificiis in matricem tendentibus obſervantur, unde cum Galenus, Rufus & Mercatus dicunt, hepar concretum, & coagulatum eſſe ſanguinem, ſeu potius ſanguinis quandam affuſionem, non exiſtimes ipſum à menſtruo gigni, & ſubinde ſpermaticum non eſſe, ſed à ſanguine menſtruo carnificationem ſicuti cor, & reliqua ſeptem membra, quæ nigra à Macrobio dicuntur, nempe lingua, cor, jecur, pulmo, lien, & renes duo, ſortiri poſt primam conformationem; hoc ſolum diſtans, quòd ipſius parenchyma magnum ſit, & minus elaboratum, quâ etiam ratione interpretatur Iſac dicens, de ſanguine menſtruo hepar, & præter cor omnia membra carnoſa generari, cor autem de ſanguine arteriali.

Sanguinem ex utero quando primum prolicit fœtus ad carnificationem.
Tertiũ tempus carnificationis.
Iecur à ſemine generatur.
3. theor. 34.

Quarto conformationis tempore non ſolum interiora membra conſpicua ſunt, ſed crura, & brachia diſtinctè, abſoluteq; delineata cernuntur; tuncq; primò, ut autor eſt Hippocrates lib. de naturâ pueri, caput ab humeris diſtantiam ſumit, brachia à lateribus, crura diſparantur, os per ſe deducitur, naſus, & aures eminent ac perforantur, oculi implentur humore puro, pudendum conſpicuum fit, utrum tandem ſit, venter, & inteſtina inflantur, ab hiſque foras in podicem via fit, & omnia ab ſpiritu coarticulantur, & jam non amplius fœtus aut cyema ſed infans appellatur, id quod in utero eſt. Hæc autem decem, & octo diebus ſequentibus fieri à probatiſſimis autoribus teſtatum

4. formationis tempus articulationis.
Infans quãdo primum dicatur id quod in utero eſt.

reperio

reperio, ita ut totú confotmationis tempus sit quadraginta quinq; dies, si partus major sive nonimestris futurus est; nam septimestrem, quem partú minorem vocant, breviori tempore conformari prodiderunt, & antecedere prædicta formationis tempora uno atq; altero die. Cæterum fœtus usq; ad perfectam fotmationem plantæ modo dispensatur, postea administratur ut animal. Nec multo aliter hæc quatuor tempora distinguunt, qui ita de iis deciduñt, ut in primo spumificatio fiat, in secundo opera vegetativæ, in tertio opera sensitivæ, in quarto opera animæ rationalis apparere incipiant, quæ tamé propter humoris redundantiam nondum eluceant; ac in primo solum gubernatúr à virtute sibi à parentibus tributâ, quam formativam appellant; in reliquis hæc ipsa nova jam sive repuerascens fit, & sibi propria. Porro per singula tempora diversos sortiri entis gradus, & diversam conformationem frequenti sapientissimorum experientiâ confirmatur; qui observârunt id quod intra sex septemvè primos dies abortiebatur, lacteum planè esse, & hoc genituram vocárunt, quale illud quod Hippocrates vidit, quod postea usque ad decimum quintum lineamenta rudia habet, Embryonem dixerunt, si ita mavis quam genituram distinctionis gratiâ appellare; atque deinceps sanguineum usque ad 27. fœtum esse sive cyema, tandemq;, inquit Hippocrates, plurimas mulieres puerum perdidisse paulo ante trigesimum diem, & inarticulatum apparuisse, quicunque vero posterius perditi sunt aut in ipso trigesimo aquâ frigidâ exceptos, articulatos, coactos, consistentesq; visos fuisse, si modo mares erant, nam fœminæ, ut mox apparebit, hoc tempore perditæ in aqua dissolvuntur, nec articulatæ conspiciuntur, quia majora requirunt suæ formationis intervalla. Putat tamen Fernelius totam fœtus conformationem usque ad quadragesimum diem ex solo semine fieri, nullo adveniente sanguine, nec ante prædictum tempus conformatas partes aut sanguine nutriri, aut carne fulciri, fœtus illius exemplo ductus, quem sese vidisse refert quadragesimo die ejectú semidigiti aut majusculæ formicæ magnitudine, prorsusq; conformatum, cujus tamen partes omnes excepto jecore albæ ac spermaticæ cernebantur; At unum exemplum non facit experientiam, cuni præsertim plurima habeat repugnantia à priscis sapientissimis observata; Potius ergo fœtum illum penuriâ alimenti ejectum fuisse credendum est, siquidem constat, conceptionem facilius procedere, quamdiu vasorum oscula penitus clausa non sunt, sed aliquid sanguinis stillat ad fœturæ alimentum: proinde existimo ad septimum usq; diem membra tantummodo formari seu lactari à solo semine, menstrui saguinis nondú indiga, tunc jam exhaustâ totâ seminis materiâ, majori corpusculum indigere nutrimento, quod ex umbilico postea quæritur, qui tunc propterea inchoatur, ac reliquæ duæ secundinæ Amnium, & Allantoides.

Minor partus vocatur septimestris

Fœtus singulis temporibus diversos sortitur entis gradus.

Dub. An ad 40. usque diem tota conformatio fiat ex semine.

7. Phys. 10.

Ad 7. usque diem membra ex solo semine lactantur potius quam formantur.

De fœmineo conceptu, ac quo tempore fœtus sentiat, & moveatur.

CAP. XV.

EX dictis palam jam est, sex soles spumificationi dicari, novem lineationi, & ipsius repletioni, duodecim carnificationi, octodecim configurationi, seu efformationi: hæc porro hoc disticho comprehenduntur:

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine trini,
Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

Quod si secundum tempus in duo dividant, sic ut tres dies tribuant lineationi, sex lineationis repletioni, perinde erit, eodem enim pacto erunt 45. formationis dies plus minusvè. Quæ quidem de partu majori seu nonimestri intelligantur, nam si partus minor futurus sit, tunc sex soles spumificationi

Hip. lib. de nat. puer. text. 10.

Partus septimestris tempora.

Hipp. cit.

tioni tribuuntur, octo lineationi, ac repletioni, novem carnificationi, & huic parem dierum numerum configurationi, ut plurimum enim hisce temporibus, paulo brevioribus longioribusvè tota articulatio fit: quæ omnia de masculi generatione veniunt intelligenda, nam fœmina longioribus temporum impendiis intra uterum absolvitur: quod tamen decem dierum intervallum ultra masculi tempus ad sui generationem fœminæ nonnulli tribuunt, ludificari mihi videntur; hâc enim ratione semper fœmellæ gestationis tempus duobus mensibus tempus gestationis masculi superaret, decem enim duplicati usq; ad tempus motionis viginti efficiunt, & hi rursus ad partum triplicati 60. si itaque constituas tempus maris nonum mensem, oportebit omnino fœminam non ante undecimum in lucem prodire; si vero hanc dicas nono mense exire, tunc masculus perpetuò erit septimestris. Hinc comprehendes erudi- ti Mercati lapsum decem dierum numerum ultra masculi spatia pro fœminæ efformatione expostulantis; hâc etiam difficultate circumventi nonnulli triplicandos censent dies formationis, ut inveniatur motionis tempus, cujus opinionis fuit Bonacciolus, sed hic etiam à vero deviat, nam tunc fœtus qui formatur quadragesimo quinto die, partus (quod plane est ridiculum) contingeret mense decimo tertio, cum dimidio, nam triplices quadraginta quinque dies, centum & triginta quinq; invenies, qui numerus etiam triplicatus efficit 405. qui certè constituunt prædictos 13. menses, eosque solares cum dimidio.

Fœminei fœtus conformatio.

Quæst. An fœmina ad sui conformationē 10. dierum spatium ultra masculi tempus requirat.

Mercati lapsus & Bonaccioli.

Positio.

Potius igitur dicendum, fœmellam tardius masculo efformari non quidem tam longinquo intervallo, sed tribus duntaxat, quatuorvè diebus ita ut pro unoquoque suæ formationis tempore uno die vel aliquot horis amplius, quam mas indigeat. Sed nullâ injuriâ sciscitaberis, cur fœmina in utero tardiùs, extra velociùs adolescat, quod Hippoc. Aristoteles, & Galenus summis assensionibus confirmarunt, annè citius extra uterum suscipit incrementum, ut sugillatores malevoli dicunt, quia arbor mala cito crescit? minime; sed propter caloris copiam mares intra uterum citiùs efformantur, quàm fœminæ, à debiliori enim calore tardior fit articulatio, postquam vero semel formata est fœmina, & intra, & extra uterum velocius incrementum capessit, propter humiditatem, quippe humidiora corpora, sicuti fœminarum, promptè extenduntur, & augentur; quâ etiam de causâ pubescunt, sapiunt, senescuntque citius, sed propter facultatis imbecillitatem desinit in ipsis celerius incrementum, & vitæ terminus brevior est, quam maribus, unde ipse Aristot. dicebat, *Et pubes, & vigor, & senectus fœminis prius venit, quam maribus.* Respondent alii, fœminas extra uterum citiùs pubescere; quod sint viris debiliores, sicut horarii ac teneriores fructus citius maturescunt, quam solidi & durabiliores, & communiter, quæcunque infirmiora sunt, temporius perficiuntur, unde proverbium, quæ cito fiunt, cito pereunt: at hæc ratio cum superiori eadem est, nam quia fœminæ humidæ sunt, ac frigidæ, ideo debiliores.

Hipp lib. de nat. pueri. A 7. de hist. animal. 3. G. 6. Epid. 2. 44.

A 4. de gen. animal. 1.

Fœmina citius pubescit, sapit, & senescit.

At si vir longioris est vitæ quî quæso fit ut plures communiter viduas fœminas, quam viduos viros conspiciamus? Multiplicem id habet causam. Prima est, quia viri pluribus sese periculis exponunt in conquirendâ re familiari: quin etiam naufragio, & bello plerique pereunt, & salaciores sunt, idcirco ex accidenti plus in illis deperditur de calido & humido, in quo vita consistit. Secunda causa est, quia viduatæ semel fœminæ in plerisque regionibus rarius quam viri secundas nuptias celebrant. Tertia, quia ut plurimum fœminæ juniores nubunt, ideoque nil mirum, si maritis natu majoribus supervivant. Hoc tamen telum declinandum restat Hippoc. cit. fœminam ut longissime 42. efformari prodidit, masculum 30. hunc numerum si usque ad motum duplices, duos menses efficies, qui triplicati usq; ad partum, sex tantum menses tibi dabunt, quod si primum numerum perinde ac secundum triplicaveris, reperies novem fere menses, est igitur Bonaccioli computandi ratio rationi magis consentanea. Hujus violentiam infringes, dicendo, Hippocratem

de minori

de minori partu ibi esse intelligendum, semperq; primum numerum duplicandum, ut optime animadvertit Avicenna c. de generatione Embryonis. Jam verò ut ad institutam fœtus formationem redeam, ubi ad mensem tertium mas pervenerit, fœmina ad quartum, firmatis jam utcumq; ossiculis, & pauló duriusculis factis moveri incipiunt, sensus autem facultate prius quàm motu illustrantur, nimirum circiter diem sextum & trigesimum, sensu tamen hebeti admodum, & obtuso, quæ quidem actio prior editur, quia interioris partium dearticulationes, motus vero certioris, & firmioris indiget, ad illum insuper

Infantis motus et sensus. Fœtus prius sentit quam moveatur.

minus validum robur satis est, cum sit passio, hic validius exigit, quia est actio, qua ratione in lib. de locis patientibus Galenus prodidit partis resolutæ motum aboliri posse relicto sensu. Neq; obtrudas, hâc ratione perfectiorem formam, qualis est sensus, qui non nisi perfectionbus animalibus convenit, priùs acquiri, quam minus perfectam, motum nimirum, quo etiam donantur minus perfecta, quoniam loquimur non de dilatationis, aut contractionis motu, sed exacto, & voluntario, quod non nisi perfectis convenit animalibus. Cùm enim eo usq; vegetabilis fuerit substantia, & vitam plantæ vixe-

Animal fœtus quando incipit esse.

rit, jam circa quadragesimum diem incipit animal esse quoniam sentit, ac non multò pôst movetur; Ac indies post tertium quartumve mensem magis ac magis vegetatur, quoniam uberiori jam utitur alimento, majusq; suscipit incrementum, & uterus indies magis magisq; distenditur, quæ causa est, cur tunc fœminæ sæpiuscule coactæ mejunt, quia tota vesica à tumente utero

Ar. locus 4. de gen. ani. elucidatur.

comprimitur. Verum contrarius huic dogmati videtur difficilis Aristotelis locus, ubi in hunc modum scripsit, *sed cum fœtus magis magisq; perficitur, plus excrementi superest, minus enim absumitur idq; dulcius est cum non bene trahatur, quod bene coctum sit, non enim insuper ad fœtus formationem consumitur, sed ad incrementum mediocre quasi jam fœtus constet adeptus finem suum*; qua quidem serie minus alimenti absumere fœtum conformatum apertissimè sentit; quod tamen non solùm innumero penè sapientum numero contrarium est, sed ipsimet Aristoteli qui sexto capite præcedenti fœtum in principio præ sui exiguitate copiam alimenti absumere

Ar. contraria loca conciliantur.

non posse prodiderat, ideoque gravidas initio gravidationis perturbari, easdemque posteà, ubi jam pleniùs absumitur alimentum, allevari. Cæterum tantam hanc in ejusdem viri verbis primo intuitu contrarietatem sic concilia-

Ultimis mensibus minus alimenti ad proportionem corporis consumit fœtus.

bis facile: Nam minus alimenti absumere fœtus majores eâ ratione intelligendum est, ac si dixerit, minùs quidem ad proportionem corporis, quam ubi erant quatuor, quinqueve mensium, aut sex, nam his mensibus non solùm aluntur, sed etiam magis integrantur omnes partes, vegetantur, ac perficiuntur, licet antea primam articulationem ac conformationem habuerint; postea vero jam fere perfectus, ac integre conformatus minori augmento, & minori alimento indiget ad proportionem suæ molis. Et cùm jam non æquè trahatur, incipit natura illud dulcorare, & dulcissimam pinguioremque illius partem ad mammas trudere per communia vasa, ut fœtui, quem jam conformatum esse prævidet, quique eo usque per umbilicum nutriebatur, jam

Lac prægnantibus 7. mense incipit apparere.

per os nutritionem paret, ideoque hoc tempore à septimo nimirum usque ad nonum mensem incipiunt intumescere ac grandiores fieri mammæ, & lac apparere, ut infrà constabit, fœtus itidem pro mole suâ incipit defectum nutrimenti sentire, & sese movere, quousque tandem in lucem veniat, quâ ratione fit ut illud, quod dulcius est ac benè coctum jam non æquè trahatur ad uterum, quia fertur ad mammas, cujus difficilimi loci ultima verba explicuit, quod sciam, ante nos nemo, ac licet priora tentaverint plurimi, nullam tamen causam assignant, cur cum major sit fœtus, plus tamen alimenti super-

1. causa.

sit, quod inextricabile ac indissolubile videbatur, ea autem est naturæ egregia, & optime ordinata œconomia, quæ eò plus trudit, ubi majorem prænoscit futuram indigentiam ad uterum, dum fœtus nutritur ac conformatur:

conformatur: ad mammas, cum jam externo alimento incipit indigere; adde quod, ut suprà jam prodidimus, à grandiori fœtu magis premuntur vasa, ideo alimentum liberè non permeat, subindeq; plus superest.

a. causa.

Utrum viscerum prius generetur, cor, an hepar.

CAP. XVI.

Agitatur controversia.

Arist. sententia.

Arist. 3. de part. ani. 3.

Difficilimæ illæ sunt tractationes, in quibus Galenus, & Aristoteles pugnant, è quarum numero hæc etiam non minima existit, quâ de ordine generationis partium principalium summâ contentione disceptatur. Aristot. quia putavit non arteriarum duntaxat, sed etiam venarum, & tùm movendi, tùm nutriendi principium cor existere, neq; tres principes animæ facultates naturalem, sensitivam, atq; vitalem sedibus discludi, sed omnium membrorum nobilissimum membrum cor omnium facultatum originem esse, ac sedem primariam, cerebrum atq; hepar illius solummodo instrumenta; ideo cor contendit primùm effingi, *quia, inquit, id primum constare necessum est, ex quo incrementum ac motus cæteris accedit; & insuper quia quod per obitum vita ultimò deficit, primum id effici atq; vivere necessum est.* Huc accedit, quòd nutriri membrum nullum animalis possit, in quo non sit sustentatio vitæ, ut enim nutriatur, in vivis esse oportet, siquidem quæ vita privata sunt, ea ali non possunt; cor igitur primo creari necessum est, utpote vitalis facultatis principium & origo, à quo nativus calor & vita tanquam à fonte enascuntur. In hanc sententiam Avicenna pedibus omnino discedit, eamque adhuc alterâ ratione in hunc ferè modum confirmat; facultas formatrix cum fœtum effingit, nutritione partium, quas format, non indiget, quia tunc resolutio effatu digna nulla accedit, cujus causa refici ipsa alimento oporteat, quod quidem alimentum ad id solum exigitur, ut quod de substantia membrorum effluxit, restituatur ac restauretur; si igitur tunc alimento opus non est, neque hepar, quod solum, ut alimentum suppeditaret partibus, fuit animalibus tributum, primum gigni oportebit.

A. 21. 31. nat. 1. c. 8.

Hæc est philosophi, ac peripateticorum sententia: contrà tamen sentiunt Hippocrates, Plato, & post eos Galenus lib. de fœtus formatione, jecur priùs generari, quamvis nonnulli Hippocratis mentem fuisse censeant, cerebrum, & oculos primùm in fœtibus efformari, ut in pullis ab ovo geniris fieri cernitur, sed Galeni rationes audiamus: Prius ali fœtum oportet usque ad perfectam effigiationem jecoris beneficio, quam respirare, quod per umbilicum intra uterum fit, aut sentire ac moveri, quorum nulla ad vitam simpliciter necessitas urget. Insuper fœtus primum vivit altrice virtute, deinde vitali, tandem animali; igitur, qui ordo virtutum est idem generationis membrorum, quæ causa est cur infantes altricis animæ functiones validissimas habeant, imbecilliores vitalem, & pulsificam, quæ à corde: imbecillimas quæ à cerebro proveniunt. At si obtrudas, hepar hâc ratione extincto corde posse alere, utpote quod ante ejus formationem etiam alebat, id quidem negat, quia pereunte corde hepar extra uterum destituitur maternâ pulsatione, quâ intra ipsum fovebatur, nec sequitur, si antecedit in fœtu efformando jecoris generatio, ut postremò jecur pereat, quoniam & immixti generatione materia formam præit, & tamen formæ abolitio mixti est corruptio; huc accedit facilitas generationis hepatis, quod quidem præter prima lineamenta, nil planè aliud, quam coagulatus sanguis videtur; præterea experientia, quæ sola omnium rationes omnes una evertere potis est, idipsum testatur, nam ipsius psaltriæ genitura, quam Hip. viderat, rubrum quiddam erat ac rotundú, quod proculdubio hepar fuisse ex eo apparet, quia fœtus in utero per umbilicú recipit alimen-

3. & 4.

Galeni sententia.

Galeni sententia roboratur.

alimentum, vasa vero umbilicalia recta ad illud rubeum corpusculum tendebant, corde aut cerebro nondum efformatis. Cum igitur partes corporis non creentur, antequam earum sit usus aliquâ ratione necessarius; & fœtus, dùm planta est, nullatenus corde indigeat, aut cerebro, ut c. sequenti palam fiet; reliquum est, ut jecur primùm generetur, cujus operatione primùm indiget; idcirco vulvæ prægnantis jecur, quam cor propius constitutum fuit; cerebrum corde etiam longiùs, quippe quod posteriùs etiam fabricetur, utpote non ad vivendum, sed ad benè vivendum necessarium. Ejus profectò sunt efficaciæ utriusq; partis rationes, ut eas sequantur neotericorum phalanges numerosæ atq; præcipuæ; Idcirco si de his, quæ discam potius, quam dicam, ne docere videar quod ingenii acie percipi non potest, aliquid proferendum sit fœtus partes omnes æquè sui adumbrationem, & rudimentum nanscisci crediderim, nisi quod superiora inferioribus, interiora externis, spermatica sanguineis priùs orta apparent; quæ verò præstantiora sunt, priora cæteris initium capiunt, licet sæpè posterius perficiantur, qua ratione tria præcipua membra cor, jecur, & cerebrum, prius, quàm umbilicus, aut quicquam cæterorum, primordia sumunt, quæ illico in totum, quod subinde efformatur corpus, germina effundunt, cerebrum spinalem medullam: cor arterias: venas jecur, omnium tamen primus umbilicus perfectè consistit; cujus etiam sententiæ ipsemet fuerat Galenus lib. de semin., ubi hæc tria principia simul conformata apparere prodidit, licet postea citato palinodiam cecinerit, quòd omnibus tum medicis, tum philosophis probabilius visum fuisse compererit, cor ob prædictas rationes post jecur efformari; quæ etiam causa nos movet, ut eidem potius (si cuipiam adhærendum sit) hâc in re cooperemur, quam Aristoteli, cujus & Avicennæ rationes solvere non est animus, & quia quatenus cor prius efformari contendunt, planè inutiles non sunt, & quia jam hæc nimis multa esse videntur in re, quæ ad philosophum potiùs, quàm ad medicum spectant, eaq; admodum ambigua, & salebrosa: quis enim exactè agnoscet, quid fiat in tenebris illis, & quisnam ibi sit ineffabilis atq; reconditus, longeq; nostrâ cogitatione profundior naturæ ordo? Quamobrem non possum non vehementer mirari imo irridere scriolos quosdam, qui non solum de his principiis, verum etiam de minimis quibusq; particulis, & venarum portiunculis longâ differunt oratione, & tempora quibus singula effinguntur non minus temerè quam frustra somniant potius, quàm assignant: Non legerunt profectò hi aut certe oscitanter verba illa concionatoris; *Quomodo ignoras quæ sit via spiritus & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis, sic nescis opera DEI, qui fabricator est omnium.* At sicuti honestus ille labor est, qui ad possibilia comparatur, ita profectò furor censetur, id quærere, quod superat nostram mentem. Sed ut eò, unde digressa est oratio, redeat, constat fœtum prima sui conformatione ex solo semine effingi, eundem verò ex menstruo sanguine postea ali, non secus quam ex albo ovi pullus progignitur, ex luteo alimentum suscipit, quamdiu testâ includitur; nam etsi de hoc etiam repugnantes sint Hippocratis, Aristotelis, ac Plinii sententiæ, omnes tamen qui rectè judicant, & experientia ipsa testantur, album ovi semen humanum, luteum menstruum repræsentare.

Iecur vulvæ prægnantis propius accedit quàm cor aut cerebrum fœtus.

Cerebrum non ad vivendũ, sed ad benè vivendũ necessarium.

Positio autoris.

Cor, cerebrum, & iecur simul formantur.

Vmbilicus omnium primus perfectè consistit.

1. de sem. c. Et cui tiæ animal esse quod in utero est.

Ecclesia. 11.

Ex albo ovi pullus gignitur, ex luteo alimentum capessit. Album ovi semen, luteum menstruum repræsentat.

De operationibus, quibus in utero infans caret, quibusvè utitur.

Caput XVII.

Infans in utero egestiones non emittit.

NUmquid verò quemadmodum in utero infans sudores, & urinam ejicit (quod supra monstravimus) ita etiam egestiones emittit? minime: neq; id immerito, quia egestio excrementum est primæ concoctionis, quæ incipit in ore, & in ventriculo perficitur; at fœtus in utero alimentum per os non sumit, sed

mit, sed sanguine nutritur jam elaborato, qui per umbilicum permeans rectà tendit ad hepar, ubi secunda concoctio celebratur, merito igitur lotium emittit, sudorem ac sordes, quæ sunt excrementa secundæ ac tertiæ concoctionis, egestiones vero, quæ primæ superfluitatis existunt, nullas habet; cũ hoc tamen etsi non stercus, crassa saltem, & varia bilis in ipsius intestinis colligitur, quæ inter dissecandum apparet, & alias mox à partu illam fœtus excernit, *collostrum* Itali vocant, Hispani *ferrado*, quæ si non expellatur, retrocedere ad præcipua membra solet, & vel mortem, vel epilepticum morbum aliaq; perniciosissima symptomata inferre, ideo peritiores fœminæ aliquid deglutiendum exhibent, antequam lac gustent ad expurgandum teterrimum excrementum, ne cum lacte permixtum ad venas permeet, & corpus universum inficiat; ex eo autem quod hunc humorem viderint autor lib. cui titulus, animal esse id quod in utero continetur, & autor libri de carnibus, ludificatos fuisse constat, infantes in utero ore nutrimentum sumere existimantes, quod ille ex mammæ appetitione colligit, neq; enim, uti ipse ait, nisi antea ore sugere fuisset assuetus, tam citò ad mammas ferretur. Posterior tamen excremento hoc ducitur, quod à partu nullo adhuc lacte accepto infantes emittunt, qui quidem sive Polybius fuent, sive alius à rationis orbitâ aberrat. Constat enim priorem librum Galeni non fuisse ex pluribus erroribus quibus scatet, & sententiis Galeni dogmatis contrariis, qualis hæc est, cujus contrarium in lib. de fœtus formatione, de usu partium, & mille aliis in locis Galenus protulit: Liber etiam de carnibus Hippocrati falso est asscriptus, nam is in lib. de natura pueri, quem Galenus veluti Germanum recipit, per umbilicum infantem in utero nutriri asseveranter confirmat, *juxta mediam autem carnem*, inquit, *umbilicus distat, per quem alimentum ac incrementum puer capit*, idemque repetit lib. de septimestri partu, quod si advertissent Vesalius, Columbus, & Censorinus lib. de die natali, adeo insolenter insontem Hippocratem non sugillassent, sed hi nihil antiquius habuisse videntur, quam contra sapientissimum senem, ac disertissimum Galenum vitilitigare. At quæres, quonam igitur modo infantuli illud habent excrementũ, si per os nihil assumunt? ex sanguinis quo nutriuntur fœculentia, quæ quidem à naturâ criticâ quâdam expulsione ab epate ad intestina, & ventrem, per meseraicas venas exploditur, ne nimirum retrocederet ad membra præcipua, & mortem induceret, quod neq; Vesalius perspexit, nec à quopiam alio notatum reperio. Si adhuc quæras, num infans in utero dormiat aut vigilet? Respondeo, Gentilem ex mente Avicennæ expergefactionem aut somnum saltẽ manifestum in infantibus non agnoscere; contrarium tamen fœminæ experiuntur, fœtũ manifeste in ventre nonnunquã dormire nonnunquã vigilare, quia, ut illæ ajunt, sæpè sentiunt in utero quietem veluti dormientis, aliquando motum instar vigilantis.

Lotium, sudor, sordes. — *Crassa, & varia bilis in Intestinis fœtus reperitur.* — *An infantes in utero ore nutriantur.* — *Unde illud excrementum.* — *An infantes in utero dormiant aut vigilent.*

Porro fœtus parentis pars non est, nam pereunte illo, necessum esset, hunc quoq; emori, vel saltem edito functionum offensam capere, tanquam deficiente partis alicujus operatione. Quidam animal esse dixerunt id, quod in utero est, alii minime: qui animal esse credunt, ex motu ipso illud conjectant, nam movetur ac delectari videtur, & ad matris gaudium affici, ac subsultare, eâdemq; affectâ contrahi, &, ut sensibile animal cogi, quæ sensibilitas non nisi animali inest, pleriq; tamen nondum animal esse dicunt, sed nutriri, & augeri, ut stirpes, & arbores, neq; motũ edere voluntarium, sed vibrationis, ut plantæ. Asclepiades vero neq; animal esse, neq; non animal fœtũ in utero autumavit, sed dormientibus simile quippiam ac sopitis, qui sensus habent, sed non utuntur, sed hos omnes profundius dormitare convincit citatus lib. Galeno adscriptus, & quidem si de toto gestationis tempore id intelligunt, prorsus commentitia tradunt, nam antequã fœtus in lucẽ veniat, introducitur rationalis anima, ut mox dicetur, ad quam vegetabilem ac sensitivã præcessisse necessum erat. Idipsum facile colligitur ex pœnis legibus illatis iis, qui aborsus causa extiterint, subinde quod in ventre constitutos fœtus leges hæredes legitimos consti-

Fœtus parentis pars non est. — *Quæst. An sit animal illud quod in utero est.* — *Asclepiadis sententia.* — *Pœna illata illis, qui abortum moverint.*

constituunt, haudquaquam id effecturæ, nisi animal esset, quod in utero est. Actiones tamen voluntarias fœtus in utero non edit, &, quod magis mirabere, neq; oculis utitur, neq; auribus, neq; odoratus instrumento, aut gustus, neque pulmonibus, ventriculo, aut intestinis, neq; ano, neq; pene, neq; manibus, pedibusvè; non enim erat, quo iret in illis materni uteri tenebris, neq; quo oculos flecteret, neq; cordis usu tùm eget, nam vitales spiritus per arterias umbilicales ad fœtum deferuntur, quarum auxilio respirat, sed neq; etiam vocalibus utitur instrumentis, non enim antè loquitur, aut plorat, quam in lucem veniat, tunc vero etsi ploret, lachrimas tamen non emittit: sicuti neq; ridet, ut plurimum nisi post trigesimum solem, quod si antè risus eruperit, ominosum ac timoris plenum vulgo judicatur; Risus filioli mei tertio à partu die mihi nono sequenti in fletum, ac in summum mœrorem fuit conversus: nam in eodem puerperio conjux charissima obiit. Adhæc neq; dentes in utero nascuntur, sed post editum in lucem infantem septimo mense nasci incipiunt primores, fereq; prius parte superâ, quod tamen perpetuum non est, quia nonnullis inferiores prius pullulant. Cæterum priores septimo anno decidere solent, & alii suffici. Cum dentibus verò nasci, quemadmodum Marco Curtio Dentato ob id appellato, & Cn. Papirio Carboni præstantibus viris contigisse scriptis proditum est, viris quidè non malû fuisse auspicium prisci crediderunt, at in mulieribus infaustum inauspicatumq; semper extitisse. Imponuntur nomina ut plurimum 7. die, cujus consuetudinis ratio est, quia comitiali morbo pleriq; ante 7. solem pereunt, ob id igitur die septimo, tanquam eorum saluti magis credamus, nominibus insigniuntur.

Actiones voluntariæ. *Cordis usus in utero qualis.* *Vox.* *Risus & ploratus.* *Risus ante 30. diem ominosus.* *Dentes.* *Cum dentibus nasci viris auspicatius, fœminis infaustum censetur.* *Nominis impositio.*

Quo tempore rationalis anima corpori infundatur.

CAPUT XVIII.

PRincipem vero illam animæ partem, ac rationis participem, quam mentem appellamus, eo tempore, quo fœtus incipit moveri, in præparatum jam ac instructum infantis corpusculum comigrare sapientes omnes asseverarunt; verum cum in fœtu duplicem ex lib. Hippocratis, & Aristotelis motû agnoscant, alterum vitæ manifestativum, quem circa quadragesimum quintû diem fieri arbitrantur: alterum partus præsagum, quem septuagesimo, aut nonagesimo die evenire certum est, prout partus septimestris, aut nonimestris futurus est, quidam à 35. usq; ad 45. rationalem animam advolare putant, & simul cum vitâ infundi, sed quæ veluti igniculus immersa materiæ supra modum humidæ nondum queat exercere vires suas, quia (inquiunt) completâ organizatione, & conformatione mox anima actus ejus corporis est, cujus organizatio completa est. Huic opinioni cooperatur Mercatus, & omnis fere peripateticorum schola; Plurimi tamen eorum qui sapientissimi habentur, non ante tertium, quartumvè mensem, quo tempore cor, cerebrum, jecur, non solum inchoata, sed absoluta jam consummataque sunt, commigrare in corpus autumant, talem enim, & non qualemcunque conformationem perfectissimæ formæ convenientem esse: Ita quidem sentit Ocha doctor dictus Angelicanus, cui adhæret Fernelius, & Lusitanus, id quod itidem nobis probabilius videtur, nam ut docta est Aristot. sententia, non idem simul animal, & homo fit, sed prius animal, postmodum verò homo; igitur etsi vivat fœtus 45. die, nô propterea credendû est, perfectâ illam formâ rudi adhuc, & imperfecto corpori, neq; plane conformato infusam esse. Cæterû ut nec sunt aliæ metalla à naturâ instituta, ut ex iis fiat aurum, sicuti Chymici nugantur; ita nec cæteræ animantes, ut ex iis homo fiat, ideo cû in fœtu solitaria inerat anima vegetabilis, etsi fruticis instar vivebat, frutex utiq; non erat, neq; cû anima sentiens accessit, brutû is certe fuit, non enim bos, aut leo, aut eorû quippiâ, sed perfectiori modo,

Agitatur controversia. *Duplex motus in fœtu.* *Quorundã sententia.* *Aliorum sententia.* *A. 2. de gen. animal. 3.* *Autoris iudicium.* *Chymicorû nugatio.* *Formæ rerû non permutantur.*

modo,& vegetabat,& sentiebat,insunt enim hæ vires illi in ordinem ad rationalem,&quamvis per gradus sive partes ingrediantur,tamen absoluto jam homine nulla potest perire, reliquis salvis, tanta sit earum connexio; quæ causa est,ut illi,quorum suprà mentionem fecimus,primo conformationis tempore crediderint,fuisse rationalem animam introductam, quæ cæterarum virtutes contineret,& primò vegetativæ opera edidisset, secundò sensitivæ,tandè rationalis pro majori vel minore fœtus organizatione,& subjecti amplitudine: Quocirca, hi fortassis minus subibunt vituperationem,quam Averroës, qui in errorem multo intolerabiliorem se conjecit, quippe qui non prius mentē corpulari corpori arbitratur, quam infantes omnes fœminas matres,viros patres appellare consueverint, itaq; ex mente illius in utero hominis generatio non fuit absoluta, quia solæ genitæ fuerunt vegetativa, & sensitiva, sed quis credat mentē illum habuisse, cum hanc de mente opinionē effudit, & seipso indignā,& à mente philosophicā adeo alienā,ut eam attulisse sit refutâsse? nam,ut dictū jam est,etsi rationalis anima,antequam fœtus in lucem veniat, & loqui, velle,ac intelligere incipiat,nullam sui proferat actionē, illud quidem fit, quia humoris redundantiā,veluti in lethargo aut ebrietate sopitā nondū potest,quę sua sunt munia exercere.Porrò quāvis extrinsecus illa adveniat, neq; potestate inhæserit in seminis materiā,nō propterea negandū est in humano fœtu quandam corporis præparationē, partium temperaturā,& compositionem à vi effectrice produci, quæ divinam illam mentē quodammodo elicit, atq; conservat: requirit enim anima humana humanū corpus & figuram;utrum vero appellente sentiendi animā, pereat vegetativa,& cū rationis particeps accesserit, quæ omniū vim habeat,cæteræ intercidant; an vero essentia sedibusq; distinctæ manentes,eidē famulentur & assideant,quod quidam minus apposite existimârunt,neq; virtualiter duntaxat,eminenter,aut formaliter eidē insint, sed realiter distinctæ separatæq; maneant,non est præsentis operis definire, si modo hoc attentiuscule expendas,cæteras sive partes animæ, sive species,sive facultates ipsius nuncupaveris,sive eidē qualibet prædictarū ratione inesse putaveris,distinctis sedibus sua obire munia vegetabilē ab Aristotele dictam,à Stoicis naturalē,à Platone concupiscibilē,in jecore: animosam,irascibilē,seu vitalem in corde: eam vero quâsentim,ratiocinamur,& movemur in cerebro.

Facultatum connexio.

Averrois error.

Anima rationalis in infantibus ob humorū redundantiam sua munia non exercet.

Anima rationalis extrinsecus advenit.

Anima humana humanum corpus requirit.

Animæ facultates essentia distinctæ sunt & realiter.

Distinctis sedibus sua munia exercent.

Jam vero rationalem animam jussū Dei ab Angelo creari arbitrantur nonnulli; Nam Hebręi novē angelorū ordines constituentes, per quos Deus universa, quæ sunt in mundo,producat, in nono Cherubim collocant, per quos homines procreentur; alii non nisi ab ipso solo summo Deo produci, quia solam eam unam virtutē,quæ nullam planè ad alias vires proportionem habeat, quæq; fine careat, creationis opus,quo nullum aliud majus potest excogitari, postulare censendū est, utpote in quo ex nihilo aliquid fiat sine ullâ substratâ materiâ. Quod si dicas Deum primum esse animæ artificē, angelum vero instrumentum,neq; hoc quidem admittunt,quia creatio subjecto non indiget, neq; motu,neq; temporis impendiis; igitur neq; instrumento,neq; concausa, sed agente totali; agens vero totale in creatione angelum esse non posse,cujus natura terminata sit,insuper quia creatura est,quarū nulla potest esse ita agens, ut nullius agentis ad productionem indigeat; ideoq; sine medio à solo summo ac immenso Deo animam creari. Ex dictis corruit eorum sententia,qui animam ex traduce esse, uti ipsi loquuntur,confidenter disputarunt, & ut caro ex carne, sic animā ex animā parentum propagari,non aliter atq; ex uno lumine plura alia luminaria accendi solent; his ducti argumentis,quia non minorem virtutem videatur habere homo ad producendam suam formam, quam reliqua animalia minùs perfecta; & quod si adhuc de novo novæ indies fierent creationes, mundus videretur imperfectus, nec ejus opus absolutum septem diebus, quod tamen habetur Genesis 2. ubi scriptura sacra docet, Deum creâsse omnia simul, & cessâsse die septimo ab omni opere, ex quo effici, omnes animas hominum postea creatas, fuisse aliquo modo in anima primi hominis.

Anima rationalis à Deonè an ab angelo creetur.

A Deo solo creatur.

Occurritur obiectioni.

Dub. An rationalis anima ex traduce sit.

minis.

minis. Non advertentes, formam aliquam esse ex traduce nil aliud esse, quam produci dependenter à potentiâ naturali materiæ, ita ut nec fieri, nec conservari possit extra materiam, at animam rationalem à corpore separatam permanere; & fuisse etiam antequam corpus ingrederetur, *formavit*, inquit sacra pagina, *Deus hominem ex limo terræ, & inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ*, ut ostenderet animam extrinsecus per divinam creationem infusam esse: Quod verò rationalis anima non educatur de materiæ potentiâ, non propterea est, quia homo minorem habeat virtutem, quam cætera animalia, sed quia rationalis anima, ad quam ordinantur dispositiones, quas homo in materia inducit, est longe præstantior cæteris formis rerum naturalium: homo tamen verè dicitur generare, non quod animam generet, nec enim ad rationem generationis pertinet productio partium, sed totius compositi, quod hoc ipso fit, quod partes invicem copulentur, & quia homo attingit hanc unionem partium, introductionemque formæ vere dicitur, Alium hominem generare. Et sine ulla hæsitatione credendum est, totum opus mundi inferioris 7. diebus completum fuisse & absolutum; Et certe cum scriptura ait, Deum inspirasse in corpus hominis animam rationalem, non obscure indicavit eam extrinsecus advenire homini, & à solo Deo creari, neque ex materia ulla, neque ab alio efficiente generari. Cum enim memoraret generationem animalium, refert jussisse, ac dixisse Deum, ut terra & aqua producerent animas terrestrium, & aquatilium animantium; ea ratione significans animas cæterorum animalium ex materia elementari esse productas: de anima verò hominis dixit esse à Deo insufflatam seu inspiratam, ut intelligatur eam diversæ conditionis esse, cujus non ex re aliqua corporea, sed ex solo Deo sit origo. Verû hæc & pleraque alia, quæ in hoc negotio mentis acie percipi non possunt, theologis discutienda relinquamus; quia multa involvunt, quæ non sunt hujus loci: hic satis sit, dicere animam rationalem, quia incorporea est & indivisibilis, ideo non posse ex alia anima propagari & quia immaterialis, ideo non posse ex ullâ materiâ procreari, aut multiplicari.

Humanam sive rationalem mentem mortis expertem esse.

CAP. XIX.

Prisci animâ rationalis essentiam ignorarunt. Hipp. sent.

HAud tamen inauspicate huic libello colophonem impositutum me puto, si de animæ rationalis immortalitate pauca addidero, qua in re cum plerisq; omnibus prisci seculi philosophis Hippocrates etiam cespitavit animam nostram mortalem esse, & modo temperamentum, modo sanguinem, & spiritum esse fœdissime sibi persuadens, *irrepit* (inquit) *in hominem anima, ignis & aquæ temperamentũ habens.* Et 21. text. l. de dieta *Si antẽ quis non credat animã animæ admisceri demens est, & hominis anima semper producitur, usq; ad mortem. si autem ignescat simul cum morbo & anima corpus depascitur.* Hanc tamen Stoici assignabant differentiá, inter naturá & animam, quod naturam vocabant, quâ stirpes reguntur, animam vero quâ animalia, utriusq; vero substantiam ingenitum spiritum statuebant; quo in loco liberandus venit Galenus à multorũ calumniâ præsertim Petri Vaetii Lusitani popularis nostri viri alioqui docti atq; diserti, is enim illum taxat, imo insolenter execratur, quod in commentariis præfati Hippocratis loci mortalem itidem animam rationalem esse profiteretur, quo tamen commentario nihil minus, si diligenter inspexeris, asseveratum reperies; ut verò veritas amplius inclareat, præter consuetudinem meam ejusdem Galeni verba adjungam, quæ ita jacent; *Neque animæ substantiam me firmiter scire, mihi persuadeo, sive tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam substantiam vel proprietatem redacta sit, per quam sensus motusq; voluntaris in animali primus auter habeatur, & memoria & intelligentiæ sive quædam alia vis corpore vacans à nostro conditore* cerebro

1. diet. tex. 8

6. epid. p. 5. text. 5.

Anima à naturá qui differat secundum philosophos.

Liberatur Galen. à calumnia Petri Vaetii.

c. 2. med. comment.

Galen. fatetur se ignorare animæ essentiam.

crebre indita fuerit, & morientibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rationem habee, quin & eos, qui de hoc quippiam affirmarunt, audaciâ magis quam sapientiâ nobis antecedere existimamus. Hæc Galenus, quibus equidem non video, quâ ratione animæ immortalitatem deneget, quin potius in contrariam sententiam propensus videtur. Autor vero libelli de spermate, sive is Galenus, sive quis alius extiterit, palam concludit cum Porphyrio, animæ differentias firmas & immortales esse, differentias vero corporis mortales, ac in homine incorpoream substantiam & immortalem in substantiâ mortali reperiri: Quare non erat, quod Vaetius nimis petulanter litem adeo iniquam Galeno intenderet. Cæterum multo detestabilius execrabiliusq; , quam Hippoc. & Stoici, Epicurus summus philosophus, & post eum Lucretius Epicurearum opinationum pertinax sectator, animam mortis lege solutam non esse mordicus credidit, & scriptum reliquit, ita post pleraq; lemmata & nugas varias concludens:

Porphyrij sententia.]

Epicuri opinio execranda.

Lucretius.

Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura animæ; nec funeris expers.

Cujus cavillationibus, quia suâ futilitate corruunt, satisfacere haudquaquam immoraremur, nisi hanc de animarum interitu vanam opinionem improbi, ac infeliciter nati atheistæ fœdissimè usurpaverint, ideoq; non mirum si scelestissimi evadant, vix enim, aut ne vix quidem quisquam potest ritè ac piè vitam instituere, nisi & Deum esse sentiat, & animam immortalem; quicunque enim sine Deo fuerunt, & animam putarunt cum corpore interire, omnes fere perditissimis fuisse moribus, memoriæ proditum est, quippe qui subinde de omni bono futuræ vitæ desperantes, & nihil post mortem mali timentes, omni scelerum generi semetipsos tradiderunt; *eramus*, dicunt, *tanquam si non fuerimus, venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt in terra*; cui consimile Sardanapalitium illud est. *Ede, bibe, lude, & cum te mortalem noveris, mortalibus exple delitiis animum, post mortem nulla voluptas.* Valeant tamen insipientes, qui non pluris fieri sunt digni, quam ipsi faciunt animam suam. Ex his verò, qui naturalibus rationibus de hoc negotio pensiculatius, imo profundius philosophati sunt, Heraclitus incorpoream; Alcmæon immortalem; Plato plane divinam esse animam nostram disputarunt, cujus ratio in summâ est hæc: anima ex se movetur, quod autem ex se movetur semper movetur, quod semper movetur, immortale est: quibus Aristoteles digitum attollens, hanc alteram rationem addit, corruptibilia tempore senescunt, intellectus tempore non senescit, imo procedente ætate scientiæ, ac sapientiæ incumbentibus melior evadit, est igitur incorruptibilis, neque enim senectus est, quia anima quicquam passa est, sed quia id, in quo est, aliquid passum est, etenim si senex talem reciperet oculum, qualem juvenis habet, videret procul dubio, sicuti juvenis: Insuper confirmatur idipsum, quia non invenitur corruptio, nisi ubi sunt contrariæ qualitates corrumpentes, ideoq; cœlestia corpora corruptionis expertia censentur, has igitur cum anima non habeat, incorruptibilem esse fatendum est: Quid? quod appetitus naturalis frustra non est, & homo naturaliter appetit perpetuò manere; nam ab omnibus expetitur esse, secundum quod cognoscitur, homo autem agnoscit, non solum sicuti bruta secundum hoc tempus, sed secundum omne tempus: Adhæc si generabilis esset & corruptibilis anima, omnes ejus operationes forent purè naturales, ita ut posito objecto, secluso que impedimento necessario intelligeret, sed operationes ejus sunt merè liberæ, ac voluntariæ, neque posito objecto, obit operationem suam, quia magis aut minus intendit ad rem, pro voluntatis imperio; est igitur immortalis. Hæc breviter sunt, quibus sine fidei radio naturales philosophi animæ immortalitatem artificiosissimè collegerunt, sed omnium profectò rationum, quæ in hoc negotio formari possunt, Sanctissimus domini timor sit complementum, & basis; enimvero si quis Deum opt. Max. revereatur, timeat, & animo secum posito profunda & abscondita ejus attentius rimetur, sui animi divinitatem facile percipiet; è converso qui-

Epicureorum & atheistarum confutatio.

Cap. 2.

Epicureorum dictum.

Aliorum sententia.

Plato quâ ratione probet animæ immortalitatem

1. ratio.

Aristotelis ratio 2.

3.

De anima immortalitate rationes probabiles.

4.

5.

Dei opt. Max. timor immortalitatis doctr.

cunque quolibet Thiresiâ cæciores animam immortalem esse negant, negent necessum est, Deum humanarum rerum esse procuratorem, ac judicem, si enim justi migrant, affecti injuriis, & laboribus; improbi vero gaudiis, & rerum omnium abundantiâ saturi; neq; post mortem aut beneficium est aut supplicium, quænam esset in cœlo pietas, quæ justitia, quæ & malos puniat, & præmiis bonos afficiat? quamobrem, ad defendendam ineffabilem bonitatem, & justitiam Dei, fateri necesse est, animam immortalem esse: *non mortui laudabunt te Domine,* scribit Propheta, ex quo constat, Deum celebrantes in nihilum reducendos non esse, sed præmia habituros. Ideo Sapientiæ 2. *Creavit DEUS hominem inexterminabilem ad imaginem, & similitudinem suam fecit illum;* ubi de homine disserit juxta animam, non autem juxta corpus, ut ex literâ patet, & per inexterminabilem immortalem legunt pleriq; omnes, juxta quam animam in homine imago sita DEI est, sic enim ait, *judicarunt honorem animarum suarum, & non vidistis imaginem mei.* quod de imagine incorporeâ, ac divinâ, quæ oculis corporeis videri nequit, intelligitur, & clarius c. 3 sequenti: *Justorum,* inquit, *animæ in manu DEI sunt & non tanget illos tormentum mortis,* Sed multo apertius Esaiæ 26. *Vivent mortui, interfecti mei resurgent, expergiscimini, & laudate, qui habitatis in pulvere.* Daniel: *Multi de iis qui dormiunt in terræ pulvere resurgent alii in vitam æternam, alii in opprobrium sempiternum.* Ac Baruch. 3. *Qui argentum fabricant, & solliciti sunt, neq; est inventio operum illorum, exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alii loco eorum surrexerunt.* Verissima igitur ac certo certior de animarum immortalitate ratio est iis, qui radio veræ lucis destituti non sunt, cum hoc tamen evidens demonstratio ad id probandum formari minimè potest, quia quod sub fidem cadit, etsi verissimum sit, apertâ ratione vallari nequit, est enim fides habitus verus, & certus, sed non evidens; Est tamen simplicitatis fides multò præstantior, quam curiositatis persuasiva ratio, nec enim humano intellectu capiuntur nisi, quę prius in hominis sensu fuerant, & quæ intellectus non capit, ea nec ratio discutit, nec rationis discursus judicat, nec valent naturalia, qualia demonstrationis præmissæ sunt, dirigere divina, aut ea ullâ ratione possunt demonstrare humanitus scibilia; Cui rei rectè accommodari potest illud Aristot. Stultum esse æqualem omnibus rebus evidentiam exigere, in naturalibus quippe disciplinis minor est, quam in mathematicis, & in moralibus minor adhuc, quam in naturalibus; à nobis vero adductæ morales sunt, nam quæ naturæ vires excedunt, ea demonstrationum cancellis coarctari minimè queunt; triumphent hæc, si fas est, syllogismorum artificia in naturâ, & humanis inventionibus, atq; figmentis; In divinis magis sunt contemplationibus detrimento, quam lucro: Furor enim est quærere, quæ nostris mentibus excellunt, siquidem & in ipsâ naturâ multa sine controversiâ verissima reperies, quorum rationem reddere non possis, ut quod magnes ferrum alliciat, struthiocamelus idem concoquat: veratrum, & cicuta sit homini venenum, coturnicibus, & sturnis alimentum, quorum quidem, & similium qui rationem quæritant, simul cum ratione scientiam tollunt. Hæc autem, etsi præter institutum, adnotâsse libuit, ut, siquidem de hominis conformatione sermo est, de alterius illius partis, & ejus quidem præcipuæ excellentiâ non ambigatur, & ut obiter execrabiles Atheistarum errores funditus evertantur, quibus breviter appunctis ad pensum redeo.

Animam esse immortalem ex sacris literis comprobatur.

Daniel.12.

Baruch 3.

Vera et certa est de anima immortalitate sententia nō tamen evidens.

Primo eth.

FINIS LIBRI TERTII.

RODE-

RODERICI à CASTRO LUSITANI

De Natura Mulierum

LIBER QUARTUS.

De Partu, & lacte.

Quid Partus, & cur sola mulier incertum habeat pariendi tempus.

CAP. I.

Ostquam abunde explicuimus, quâ ratione hominis generatio contingat, fœtus in utero conformetur, & ad partum moveatur, jam tempestivum est, ut de ipso partu, & de lacte quo fœtus in lucem editus enutritur, sedulâ disquisitione consequenter perscrutemur. Ac de primo quidem multa sese offerunt consideranda, quid nimirum nomine partus intelligamus? & cur, cum cæteris animantibus constitutum à naturâ sit pariendi tempus, nullum tamen sit certum mulieribus definitum? cur septimestres, & octimestres non raró edantur? cur illi vitales sint, hi vero minime? quâ tandem ratione dies, mensesq; in uteri gestatione dinumerari debeant? Et num ad undecimû usq; mensem gestari fœtus in utero salubriter possit? Quia vero, quicunq; cum demonstratione quippiá perquirunt, ab ipsi rei essentia ordiantur necessum est, partum esse primo statuimus geniti in utero infantis, atq; jam perfecti in lucé editionem: non me latet aliquando pro ipsâ gestatione usurpari, quâ ratione Plinius, *cæteris* inquit *animantibus, statutum pariendi, & partus gerendi tempus est.* Et Arist. *cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficiunt.* Accipitur etiam pro edito in lucem infante, ut apud Hippocraté innumeris in locis videre est. Nos veró pro ipso potissimùm pariendi actu partus nomen usurpamus, tùm & de edito in lucé infante, cum quærimus, cur septimestres, octimestresq; nascantur, & quinam eorú vitales sint. Porro partus actio est partim quidem uteri, partim veró ipsius fœtus, uteri quidé quoniam ille offensus gravitate adaucti fœtus, & excrementorum redundantiâ propriâ vi expultrice fœtum in lucem ejicit, fœtus veró, tum quod auctior satis alimenti à matre non accipit, tùm quód plus calidi nativi jam habens magis quoque refrigerari postulat, quamobrem cum non sufficiat spiritus maternus, qui per arterias illi subministratur, concitatur ad exitum, ut autor est Hippocrates lib. de natura pueri. Ex quibus liquidò constat, naturalis partus triplicé esse causam, primá respirationis defectú, quia calor cordis adeo crevit, ut diutius sine ampliori ventilatione vivere non possit: alterá defectum alimenti, quia id, quod à matre sumit, jam ei satis non est, ideoq; cogitur quod deest, aliunde disquirere, atq; ita calcitrat, acetabula disrumpit, & matri pariendi initium affert: Tertia causa est loci angustia, quoniam uterus ipsum fœtum jam grandioré factum non capit; qua identidem ratione volucris pullus non habens sufficienter, unde vivat, fortiter movetur, in ovo uberius alimentum quæritans, ac pelliculas disrumpens, quod ubi mater sentit, putamen scalpens, pullum vehementer motum exedit; sic etiam in humano utero ruptis membranis, ichor prodit multus & cruenta quædam; ac dum vincula disrumpuntur, dolores varii parturientes divexant, majores, si primiparæ sint ob dolorum insuetudinem, & viarum majorem coarctationem Hippocrat. cit. Quo in loco dubitare occurrit, cur sola mulier in partu maximos sustineat labores, reliqua animalia partus cruciatibus non premantur, (hoc enim

Quæ de partu hoc lib. enodanda.

Partus definitio.

P. 7. natu ralis hist. 5. A. 7. de hist. anim. 4.

Pariendi ratio.

Partus causa tres.

Partus dolores unde fiant.

Dub. cur sola mulier in partu maximos sustinet dolores.

7. de hist. animal. 9. Genes. 3.

præter experientiam testatur Aristoteles? Quod theologi asscribunt peccato primæ mulieris, nam extat scripturæ locus, *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios*, ex quo constat, voluisse Deum eum sexum, qui fuit mortis causa, hujuscemodi subjici calamitatibus; tres insuper naturales causæ possunt assignari ejusdem eventus:

Doloris in partu causæ naturales tres.

Prima est, debilitas fœminarum humani generis, nam in genere brutorum fœminæ plerumq; maribus robustiores sunt, at in humana specie contrà se res habet, ideo enim mulier magis timet, irascitur, mœsta redditur, ac dolore afficitur, quia facilius patitur, partus autem, teste Hippoc. tum infantis, tum etiam prægnantis vigorem exigit. Altera ratio est, quia bruta animalia sunt laboriosa, mulier sedentariam vitam degit, & otiosam ac delitiis deditam; quamobrem magis in partu quàm bruta laborat, quod inde planum fit, quia inter mulieres eæ, quæ laboribus, & exercitiis magis assueverunt, ut Belgæ, & Germanæ facilius pariunt.

5. aph. 33.

Caput in utero homo ad sui proportionē habet maius quā bruta.

Pueri nani cur dicantur.

10. de an. 4. 2. de gen. anim. 4.

Tertia ac præcipua causa est magnitudo capitis fœtus humani, nam teste Alberto Magno, homo ferè in utero habet totam capitis magnitudinem, quod ex Aristotele suscepit, qui pueros omnes nanos vocat, eò, quod habeant pergrande caput proportione sui corporis, præsertim in utero, extra quem parum aut nihil crescit, bruta vero in utero caput non habent adeo magnum, si ad suum corpus conferatur; quia vero caput est, quod primò exit, ideo fit, ut magna difficultas insit mulieri, & quamvis Aristoteles cit. bruta etiam pumiliones esse scribat, & habere supernas partes inferioribus multò majores, tamen in utero non tanta est capitis ad reliquas partes magnitudinis differentia, quanta in homine, nam adhuc extra uterum caput illis multum augetur, cujus rei ratio est, quia cum caput sit sedes animæ præcipua, ut rectè sentientes confirmant, & tota anima simul ingrediatur, æquum omnino erat, ut præcipuum ejus domicilium illicò vel perficeretur, vel parùm à perfectione sua abesset.

Caput in utero homini cur pergrande.

Partus non morbus sed crisis est.

Gestatio est veluti morbus.

Considerant pleriq; omnes partum veluti quendam morbum, id quod ex Hippo. colligunt lib. de septimestri part. dicente, *Mulieribus & fœtuum conceptus, & abortiones, & partus, eodem tempore judicantur, quo & morbi, & sanitas, & mors cunctis mortalibus, sed omnium istorum alia quidem diebus, alia mensibus, alia dierum quadragenariis, alia vero annuo statio evenire videntur,* quo tamen in loco Hippoc. potius gestationem ipsam morbum vocare eumq; longinquum mihi videtur, partum vero crisin, quod qui attentiusculè collimaverint, perspicere haud difficulter poterunt, sed quâ ratione idipsum intelligendum sit, fusiùs inferiùs explicabitur.

Mulier sola non habet statutū pariendi tempus.

Nunc cur homo solus, non uno, sed incerto ac vario gignatur spatio pervestigemus, quàmvis enim controversum adhuc sit, an etiam aliis mensibus salubriter nasci possit, sexto nimirum, undecimo, & duodecimo, tamen septimo, decimo, &, quod ut plurimum evenit, nono vitalem in lucem exire inter medicos omnes atq; philosophos convenit.

Brutis varia pariendi tempora.

41. & 7. de hist. an. 4.

6. de hist.

At vero capra, & ovis, quinto mense semper; sus quarto; asina, & equa undecimo; elephas secundo anno, & ita reliquorum animalium singula certis temporibus pariunt, quod multis in locis scriptum reliquit Aristot. præsertim vero undecimâ sectione problemat. ubi hæc jacent verba; *Et cum cætera animalia omnia singulari ac simplici modo partum suum perficiant (unum enim pariendi tempus constitutum omnibus est) homini uni multiplex datum, nam & septimo, & octavo, & nono parere potest, & quod plurimum est decimo, nonnullæ etiam undecimum tangunt,* quod etiam Plinius confirmat; & ipse Aristoteles de naturâ animalium per totum, quanto tempore singula animalia fœtum gestare soleant abundantissimè explicat.

Varia hujus eventus causa.

Varii infantis motus primi.

Hujus autem in muliere varietatis, à variis variæ traduntur causæ; quidam enim id referunt ad primum infantis motum qui fit in utero, juxta quem cætera gestationis tempora regulari autumant; nonnulli ad formationem ipsius, quæ quibusdam celerius, quibusdam tardius accidit, & prout tempestivius aut serius conformatur, celeriùs etiam aut tardiùs movetur, ac tandem (uti diximus) triplicato tempore motus in lucem venit: si vero causam quæras, cur hi seriùs, illi temporiùs conformentur ad feminis genitalis naturam, aliam atq; aliam id referunt, nec immeritò, nam quemadmodum in

Optima similitudo.

genere

genere tritici est quoddam semen quod tribus mensibus fructificat, unde & trimestre vocant, aliis setaneum; quoddam vero quod mensibus pluribus, ut docta est Fracastori sententia lib. de symp. & antipat. ita in genere humani seminis quoddam esse credibile est, quod temporiùs proveniat, aliud quod seriùs, cujus quidem rei argumentum est, quod plurimæ fœminæ, ex diversis maritis variis temporibus partus suos ediderunt, quod de Vestilia Plinius memoriæ prodidit, quæ ex Herdicio, Pomponio, & Orsito fœtum alium octavo, alium septimo, alium undecimo mense peperit. *Seminis humani varia natura.* Tertia ab aliis causa assignatur, quod cæteris animantibus statuto tempore insit ad generandum appetitus, quo prolis amore ad Venerem concitentur, alioqui quieta, homo vero ad concumbendum nullum certum habeat tempus ac designatum, sed toto anno, & ex incertis spatiis non solo naturæ justissimæ motu, atq; impulsu prolis gratiâ in Venerem feratur, sed explendæ magis cupiditatis causâ incertos habeat, & inordinatos ad Venerẽ motus, pro seminis genitalis in vasis collecta copiâ, vel succulentiori corporis habitu, & pleniori victus ratione: vel depravatâ inferioti animæ parte (quam concupiscibilem vocamus) unde fit ut cujus generationis initia tam incerta inordinataquè fuerint, ipsa quoque tum gestatio, tum editio, non uniusmodi sint, sed incerta, varia, & inconstans. *Incerti & inordinati ad Venerẽ motus.* Quarta adhuc causa est, quod perquam varia sit victus institutio, variaquè imaginativa virtus, ac tandem variæ animæ passiones, quibus mulieres toto gestationis tempore afficiuntur; *Varia animæ passiones* Brutorum verò simplex, & uniusmodi est victus, ac vitæ ratio, nec animi perturbationibus, & imaginationibus, perinde ac homines, obnoxia sunt, ideo & gestationis, & editionis sua habent tempora præfinita, intra quæ fœtum perficiunt, & in lucem edunt, quâ ratione ductus Gentilis 40. extravag. speciem humanam sortiri magnam diversitatem in individuo prodidit, propter diversum temperamentum, cibum, ac vivendi modum, adeò ut ex mente Algazelis plerique hominum ex præstantiâ intellectus perveniant ad intellectionem substantiarum angelicarum, alii ex hac diversitate cum brutis participent. Quintam etiam eamquè non minimam adjungimus causam, quod coitu (quem mulierem solam prægnantem inter reliqua animalia tolerare diximus) tempore gestationis idem quod satis, & vinearum gemmis accidit, quæ si quis, dum in terræ gremio foventur, aratro proscindat, sementem aut gemmas, aut disperdet, aut saltem fructificationis tempus variabitur, quo eodem modo mulier, si gravida concubitu agitetur, tempora conturbat, ideo natura solicita propagationis, & conservationis humani fœtus voluit, ut non unum solum tempus haberet, ne forte periret si tardiùs aut temporiùs exiret. *Concubitus per gestationem agitatio.* In cujus rei explicatione solito placuit paululum immorari diutius, quia non parum afferet emolumenti, ad elucidationem eorum, quæ de legitimis partus temporibus cudenda erunt.

Quo tempore contingat naturalis partus, & à quo legitima computatio sit incunda.

CAP. II.

COmputatio communis partus à die conceptionis auspicanda erit, dummodo is possit accuratè cognosci; hujus autem certissimum indicium erit, si ex unico cum viro congressu concepit mulier, quod si pluries congressa fuerit, & partus perita, ac cognoverit quando genitura non exciderit, certo etiam scire poterit, quâ die intra se conceperit, ut ait Hippoc. libro de genitura. *Computatio à quo die auspicãda.* Adhæc mulier, cum concepit, statim horret, calor, & dentium stridor consequitur; convulsio occupat tum articulos, tum totum corpus, & alia adsunt *Conceptus nota.*

alia adsunt signa, quæ lib. hujus operis 3. cap. 10. luculentius adduximus; quibus si expiscari possumus conceptionis præcisum diem, ab illo incipi debet computatio, sin minus à menstruis, non quidem ab iis, quæ ultimò fluxerunt, sed ab eo die, quo primum defecerunt, cum tamen fluere debuissent, ac expectarentur; quia vero perrarum est, diem conceptionis esse ipsummet diem, quo menses fluxerunt, sive primum sive ultimum intelligas, ideo si computatio fiat à menstruis fluentibus, semper ferè producetur partus ultra novem menses, hoc est, ultra ducentesimum septuagesimum diem; si autem fiat à menstruis deficientibus, semper quidem attinget nonum mensem, parietque post 270. dies, sed nonnunquam exceptis tot, quot præcesserunt à die conceptionis usq; ad diem deficientium menstruorum. Porro dicimus mulierem, si recens purgata conceperit, parituram initio noni mensis: si cum jam menstrua imminerent, in fine: si inter hæc, medio mense, quia ut statim post novilunium fata temporius ad maturitatem perveniunt, post plenilunium serius, sic etiam fœtus ob majorem vel minorem uteri vigorem, ut plurimum tamen intra nonum, & raro ultra 270. aut ad summum 280. diem ex Hippoc. mente producitur, nam legitimum pariendi tempus in communi hominum naturâ nonum mensem esse constat, secundum obtinere locum decimum, & post hunc septimum. Hi enim tres ex naturâ, & judicandi ratione efficacissimi sunt, & maxime potentes, ita tamen ut qui initio noni mensis editus fuerit, id est, à decem ultimis diebus octavi ad decimum usq; noni, vix profectò vivere queat, aut si vitalis existat væsanus, & valetudinarius sit; at vero à decimo die noni ad decimum usque decimi mensis vitalis, & benè valens prodeat, nam quantò magis de complemento noni participaverit, tantò perfectior erit; Et de septimo quidem extat lex septimo mense ff. de statu hominum, ubi à Paulo ita sancitum legimus, *Septimo mense nasci perfectum partum jam acceptum est propter autoritatem doctissimi viri Hipp & ideo credendum eum, qui ex justis nuptiis septimo mense natus est, justum esse filium.* De decimo vero est etiam Hippocratis testimonium lib. de octimest. partu, & Aristot. cit. Et Sapientiæ 7. *Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, & semine hominis,* qua ratione Vergilius inquit:

Legitimum pariendi tempus.

Nonus mensis.

Quanto magis de complemento noni participat partus, tanto perfectior.

Septimus.

Decimus.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Comicus etiam Plautus: *Tunc illa, quam compresserat, decimo post exacto mense hanc peperit filiam.* Porro de tribus supra memoratis mensibus, nono, decimo, & septimo, sententia omnium calculis comprobatur, an vero aliis etiam vitales partus nasci possint, magna controversia est, nam potior scriptorum pars octavo vitalem non edi conspiranter profitetur, præterquam in Ægypto, & Hispania atq; aliis in locis, ubi mulieres fertiliores esse, Avicenna autor est, in lib. de natura animalium. De undecimo vero, ac duodecimo pugnaciter contenditur, non inter philosophos modo, ac medicos, sed inter peritiores jurisconsultos; nam Hippoc. pugnantia reperiuntur loca, quia lib. de naturâ pueri, longissimum terminum ponit decimum mensem, & lib. de octimestri partu undecimestres admittit; Aristoteles vero nonnullos undecimo contingere asseverantius dicit, cui cooperatur Plinius, qui Vestiliam, ut supra memoratum est, ex Cajo Herdicio, Suilium Rufum undecimo peperisse mense, memoriæ mandavit; quinetiam à Gellio scriptum est, fœminam bonis, ac honestis moribus, nec ambigua pudicitia undecimo mense post mariti mortem peperisse, delatâ causâ ad imperatorem Adrianum, decrevisse undecimi quoque mensis posthumum (sic enim appellat partum à morte patris editum: ut proculus dicitur qui patre peregre absente editus est, & opiter cui superstes est avus mortuo patre vopiscus vero è geminis, qui retentus utero nasceretur, altero interempto abortu) legitimum judicandum esse, cui tamen decreto contrarium aliud factum est à Justiniano; & Ulpianus, lege, intestato ff. de suis, & leg, hæred: post decem menses natum ad legitimam hæreditatem non admittit, &, quod omnes penè negant, ad duodecimum usque pervenire posse. Homerus summus non

Octavus.

Dub: An undecimo ac duodecimo mense vitalis partus ac legitimus sit.

7. de nat. anim. 4.

Adriani decretum de undecimi mensis partu.

Posthumus.

Proculus.

Opiter.

Vopiscus.

Duodecimus.

mus non Poëta duntaxat sed etiam philosophus innuit, qui Neptunum puellam à se recens compressam, sic alloquenrem introducit:

Gaude hoc amplexu, nam cum se volverit annus,
Formosum puerum paries.

Decimus tertius. *Quintus ac sextus.* *Cur septimo vitales, octavo non ita.* *lib. 8. c. 47.*

Sed enim, si Deo placet, Plinius secundus scriptis mandavit, possessionem datam esse contra secundum hæredem puero, qui natus fuerat decimo tertio mense. Et Mercatus ex sententiâ aliorum addit, quinto etiam aliquando robustum infantem prodiisse, cum potiùs vix sexto quidem vitam retinere possit, quia nondum justæ est perfectionis, ut planum jam jam fiet. Porro qui fœtus rardius post nonum mensem nascuntur Cordi dicuntur à Plinio. Septimo vero natus vivit, quia satis perfectus existit: octimestres raro supersunt, cujus rei ratio est, quia septimo movetur infans ad partum, quo tempore si validior fuerit, prodit; sin minus, ex motu debilior redditus, in utero manet, donec per duos sequenres menses satis invaluerit; quod si ita debilis, sequenti, hoc est, octavo mense ad partum procedat, vivere omnino nequit, tum propter eum motum, ac proximum laborem, quo nimirum debilitatur, tùm quia octavus mensis, Saturno proprius est, hosti eorum omnium, quæ vitam accipiunt.

Variæ mensis acceptiones; enarratur etiam de legitimo partu Hippocratis sententia.

CAP. III.

Mensis nomine quodnam spatiū intelligatur *Mensis solaris.* *Mensis lunaris triplex.* *Mensis coitus vel civilis.* *Mensis peragrationis.* *Mensis illuminationis.* *lib. 2. de dieb. decr. c. 4.*

HÆc tamen pinguiori Minervâ sic pronuntiata, quia ambigua omnino sunt & multis tenebris submersa, altius, & à primâ suâ origine fusiori oratione explicanda erunt; & quia gravissimorum scriptorum, atq; adeo sapientissimi senis Hippo. pugnantes locos reperiri diximus de mense, in quo legitimus partus eveniat, illud inprimis cudendum venit, mensis nomine aliquando intelligi solarem mensem, id est, spatium illud temporis, quo sol in unoquoq; signo zodiaci detinetur, & triginta dies complectitur: Nonnunquam vero lunares, qui triplices statuuntur, singuli dierum numero inter se differentes. Primus est mensis coitus Lunæ, qui etiam dicitur civilis, seu congressionis, & est spatium illud temporis, quod habetur ab uno lunæ cum sole congressu ad alterum usq;, quod quidem constat viginti novem dierum ac dimidii spatio; alter, qui propriè lunaris dicitur, definitur lunæ ab uno zodiaci puncto in idem punctum profectione, & reditu, in quo certè luna viginti septem dies cum horis octo insumit, & is vulgo progressionis, peragrationis, & à Ptolemæo longitudinis mensis nuncupatur. Tertius dicitur mensis illuminationis, impressionis, seu apparitionis, ut vocat Galen. quod tùm luna à sole sejuncta est, spatio tanto, ut acceptū ab ipso lumen impartiri subditis corporibus possit, eaq; vehementer afficiat, vimq; suâ imprimat, quod sanè intervallum cæteris brevius esse apertissimū est, continet enim sex ac viginti dies, & horas 12. & fit à 1. (quod viginti novem dierum cum dimidio esse diximus) si subtrahamus tres circiter dies, quib⁹ sub sole delitescens atq; abdita luna lumen nobis suum communicare nequit, ideoq; hi tres dies à Gal. cit. occultationis, à scriptoribus illunes dicuntur, quasi sine lunæ splendore. Illud insuper prætereundum non est, quod plurimum facit ad hujus rei elucidationem, Hippoc. partus tempus per hebdomadarum decadas computare, constat autem unaquæq; decas 70. diebus, hebdomada vero septem totos integros dies complectitur. Cum igitur Hippocrates lib. de carnibus affirmat, septimestrem puerum legitimè natum esse, & continere tres hebdomadarum decadas, quæ ut è proximè dictis constat, conficiunt ducentos ac decem dies, fatendum omnino est, gestationem in utero matris solaribus mensibus eo loci metiendam,

Dies illunes *Decas et hebdomada quot diebus constant.* *Hipp. locus elucidatur lib. de carnibus.*

metiendam, quorum ſingulis triginta dies tam in ſeptimeſtri, quam in nonimeſtri partu reſpondeant, vel ſaltem lunaribus civilibus, ſi forte dicas, antiquos præſertim græcos (quæ multorum ſententia eſt) annum totum ad lunæ rationem ſubduxiſſe, & alios menſes non habuiſſe, quam lunares, nondum redacto anno in eam formam, quæ nobis uſui eſt. Hos igitur ducentos ac decem dies, ſi ſeptenario numero partiaris arithmetica computatione triginta conſtabunt, aut ſi triginta dies ſeptenario ducas, ducentos ac decem conficies, ſepties enim triginta hunc dierum numerum complent, ut novies triginta ducentos & ſeptuaginta. Hanc quidem menſium ſupputationem ſequitur Avicenna, Jacobus de partibus, & Fuchſius, & deducitur ex eodem Hippocrate lib. de alimento, ubi ita ſcribit, *Cumq; & triginta ſoles fœtum formant ſeptuaginta movent, decem & ducenti perficiunt*, quæ ſi diligenter perpendas, eundem Hippocratem per ſeipſum facile conciliari videbis, ex quo loco obiter notandum, ſolis etiam circuitus Hippocratem conſideraſſe. Jam vero cum ipſe lib. de octimeſtri partu, decimeſtres, & undecimeſtres partus ex ſeptem quadragenariis fieri prodidit, etſi primâ facie ſui immemor atq; contrarius videatur, nihil ſane contradictionis eſt, quia ibi menſes intelligit propriè lunares ſeu progreſſiones, quorum decem, undecimq;, haud multo plures dies conficiunt, quam novem ſolares, nam ex ſolaribus ſeptem quadragenariis novem tantum conficiuntur menſes, & decem dies, quorum unusquisq; conſtet 30. diebus; dies vero 24. horis, ut ſubducenti facile patebit; ſepties enim quadraginta conficiunt ducentos, & octoginta, qui ſi per triginta dividantur; novem menſes emergent, & dies decem; ſi vero eundem numerum 280. per 27. & tertiam unius partem, id eſt, horas octo diſtribuas, qui quidem eſt numerus dierum menſis peragrationis, decem menſes reperies, & ſex dies cum dimidio, decies enim $27\frac{1}{3}$ conficiunt $273\frac{1}{3}$. Quia igitur partus, qui ducenteſimo octuageſimo die eduntur, non multum ſuperant decimum menſem, decimeſtres vocat, & quia jam ſeptimum ferè diem undecimi attingunt, vocat etiam undecimeſtres, cuilibet igitur Leberide cæciori jam in propatulo eſt, eundem dierum numerum, qui efficit novem menſes ſolares, decem, undecimq; lunares conficere, neque apud Hippocratem hos partus decimeſtres, & undecimeſtres, quorum meminit lib. de octimeſt. partu, diverſos eſſe ab illis, quos libro de carnibus dicit novem menſium, & decem dierum partus eſſe, & habere ad hebdomadas quadraginta numerum exactum, fere enim idem numerus dierum, qui continetur in novem menſibus ſolaribus, aut civilibus additis decem diebus continetur, in decem, undecimq; menſibus progreſſionis, quos loco, quem hic enarramus, ab Hippocrate intelligi luce meridianâ clarius eſt, quia, inquit, ex dimidio anno ſeptimeſtres fieri; at vero medietas anni ſex tantum menſes continet ſolares; ſeptem lunares progreſſionis, hos ergo intelligit, & non illos; continet enim media anni pars 182. dies cum dimidio, qui numerus ſeptimum lunarem menſem fere conficit, eſt enim 182. dies ſeptimi menſis lunaris decimus octavus; quod ſi tertiam menſis lunaris differentiam accipias ſeu illuminationis, jam propemodum abſolutos eſſe 182. diebus ſeptem comperies menſes. Hanc eſſe germanam hujus loci explicationem adhuc comprobatur, quia inferiùs ſcribit, ducentos, & octuaginta dies undecimum menſem apprehendere, quod ſolùm de lunari progreſſionis intelligi poteſt, merito igitur, ac juxta Hippocratis placita c. ſuperiori, à decimo die noni menſis qui fere quinquageſimus ſupra ducenteſimum à conceptione uſq; ad decimum diem decimi, qui eſt 280. legitimum ac maxime vitalem partum fieri pronunciavimus, quia is numerus nonum menſem, & initium undecimi lunaris attingit; de quo quidem menſe intelligendi veniunt Ariſtoteles, & Plinius, ſupra cit. dicentes legitimos partus ad decimum, & undecimum menſem pervenire.

c. 21. 3. 6. 8.

Hipp. locus lib. de octimeſtri partu enarratur.

Decimeſtres et undecimeſtres lunares eundẽ numerũ dierũ continent ac nonimeſtres ſolares. Media anni parte nati 7 menſe naſcuntur.

Partus terminus latitudinem habet.

Quod vero partus terminus latitudinem habeat, à decimo noni menſis die uſque ad decimum decimi, ex eo diſces quia ſicuti laudabilis criſis dicitur, quæ in toto critico contingit die, etiamſi anticipetur, aut poſtponatur, per quatuor,

quatuor, quinq; vè horas, & ficuti fructus arborum, quibus fœtus in utero assimilatur, constitutum habent tempus suæ perfectionis, & quidam nihil ominus seriùs, quidam temporiùs perficiuntur, ita etiam partus citius, aut tardius in lucem veniunt; cum præsertim aut calida ipsius natura, aut exiguum matris alimentum ipsum fœtum cogat, & aërem quærere, & alimentum externum; ad hoc si latitudinem habent tempora conformationis fœtus in utero, & tempus introductionis animæ rationalis (non quod per partes introducatur aut per temporis spatia, sed quod non præcisè hoc vel illo die) quid mirum si latitudinem similiter habeant tempora partus? cum major sit mutatio dispositionis, & formæ, quæ in illis contingit, quam loci, quæ in partu fit. Præterea per ætates homo quasi à generatione in corruptionem tendit, quia ad juventutem usq; dicente Averroe, homo quasi generatur, à juventute ad senectutem incipit corrumpi; & tamen hæc transmutatio omnibus non est æqualis, quia aliqui trigesimo anno, alij 35. nonnulli quadragesimo ad juventutem perveniunt, non est ergò, quod difficile videatur, præcisum non esse partus terminum. Impendio majorem ingerit difficultatem partus, qui decimo ante nonú mensem die, hoc est vigesimo die octavi in lucem prodit, nam hic procul dubio octimestris esse videtur, já quemadmodú tempus partus nonimestris latitudinem habet, ita etiam octimestris non solum dicendus erit, qui in principio, aut medio octavi mensis oritur, sed qui usq; ad finem ipsius excluditur. Cum igitur superiùs illum vitalem constituerimus; & ex dicendis octimestrem inanem esse constet, contraria omnino hæc dogmata videntur. Et quidem si tempora conformationis latitudinem habent, ut mox planum fiet; demus ergo, fœtum qui 45. diebus conformatur, non his sed 43. cum horis octo articulari, is profectò movebitur octuagesimo sexto, & sedecim horis, & quia in triplo nascitur, veniet in auras 260. qui numerus conficit menses octo, & 20. dies. Respondet Gentilis cit. rationé de duplicatione temporis conformationis ad tempus motus, & hujus triplicatione ad tempus partus, tunc solum veritatem obtinere, cum ex eâ ad legitimú partus tempus pervenimus, alioqui augeri, aut inminui posse numerum dierum utriusq; termini; Possumus etiam dicere illú partum, qui decem dieb9 ante nonú mensem contingit, veré nonimestrem esse, si lunares menses spectes, sed quid, si à vigesimo usq; ad trigesimú octavi lunaris part9 accidat? Respondeo, decem illos octavi mensis ultimos dies jam redolere naturá noni mensis, sed adhuc vix vitales in eisdem partus contingere, quia si nonimestres futuri erant, nondum perfecti existunt, si septimestres nondum satis temporis habuerunt, ut à præhabito in septimo labore reficerentur. Ut igitur quæ prolixiori fortassis, quá par erat oratione diximus, summatim, ac breviter in pauca contrahantur, ex dictis facilè colliges, ultra decimú decimi mensis solaris aut civilis diem legitimú partum in lucem non edi; neq; fœminá ultra decé menses uterú ferre posse, id plurib9 ration. Hipp. concludit lib. de nat. pueri, & nos sequenti c. demonstrabim9 ulteri9; quod si probati scriptores undecimo mensi partú adscribant, lunarem intelligunt longitudinis sive progressionis. Si vero nonnunquá ex alimenti ubertate, quá fœtus gaudet ad integram perfectionem adipiscendam, vel ex matris labore sive impotentiâ in duodecimú mensem partus protrahatur, id quidem fieri poterit, sed rarum & monstrosú erit; Ac si mulieres arbitrentur, sese uterú diutius quam decem mensib9 tulisse, si circumspectè ac severiusculè rem judicare velimus, eas decep tas esse credendum est, dum ex flatu aut mensibus retentis uteris elevatis si postea concipiant à falsâ gravidatione initium sumunt; partum vero, qui maturiùs quam septimo lunari mense prodierit, vitalem nullâ ratione cum Aristotele arbitramur, quin potius ut plurimum ad decimum supra ducentesimum diem, hoc est, ad tres hebdomadarú decadas pervenire oportere, aut saltè, si ratione proprij roboris magis quam legitimi temporis exeat, plane valetudinarium ac debilem futurú esse, quemadmodum etiam ut plurimum ad 5. duntaxat diem ultra decimum lunarem mensem partum se extendere, neque totos undecim men-

4. Aph. 1.

Maior est mutatio dispositionis & formæ, quam loci.

In comment. 2. de generatione.

Ad iuventutem usq; homo generatur, deinde incipit corrumpi.

An partus, qui decimo die ante nonum mensem oritur, sit vitalis.

Gentilis sententia.

Autoris sententia.

Epilogus.

Ultra decimum diem decimi mensis legitimus partus non est.

Mulieres in tempore partus sæpe falluntur.

Ante septimum mensem lunarẽ vitalis non est.

Ar. lapsus.

ſes conſiſtere in utero fœtum naturæ ratio admittit. Quæ tamen omnia contingere poſſunt diebus pluribus aut paucioribus, haud multo tamen pluribus, vel paucioribus ut ſentit Hippocrates. Quod autem Ariſtoteles inquit, mares magis, quam fœminas fieri ſeptimeſtres, & has quidem decimeſtres magis, perpetuum non eſt, quia contrarium contingere ſæpiſſimè videmus.

7 De hiſt. animali. 4.

Hippocratis de partu hominis ſententia ulterius elucidatur: totamq́, dierum ac hebdomadarum vim in partu à ſolis ac Lunæ actione pendere oſtenditur.

CAP. IIII.

SEd cur his dierum, ac menſium numeris potius quam aliis partus ſalubriter in lucem veniant, inquiſitione digniſſimum arbitror, id autem duplex habet principium experimentum, & rationem. Experimentum ſanè, quod non in omnibus ſimiliter menſibus legitimus, & vitalis partus contingat, evidens affert teſtimonium, quodq; ſeptimus atque nonus validiſſimâ ſint virtute præditi; rationem ut promptè aſſequaris, ex omnium ritè philoſophantium mente, potiſſimum ex Galeno, advertere licet, hunc orbem inferiorem, à ſuperioribus corporibus moveri ac dirigi, & cunctas, quæ hic contingunt mutationes, à cœleſtibus pendere maximè à ſole, ac Luna, ab illo quidem per ſe, & primariò; ab hâc vero, quatenus à ſole aſpicitur, & illuceſcit, cujus acceſſione, vel receſſione ut diverſas ſuſtinet mutationes, ita profectò varia in noſtro orbe operatur, ſuntq; ejus opera tantò, quam reliquorum planetarum, magis conſpicua, quantò ipſa huic inferiori mundo vicinior eſt. Quatuor verò mutationibus Luna à ſole afficitur; conjunctione, plenilunio, & duabus intermediis, cùm media eſt ad augmentum ſeptem diebus, & media ad decrementum totidem finitura; ita ſeptimo quoque die momenta eveniunt mutationis ejus, quæ quatuor ſunt ab uno ad aliud cum ſole congreſſu; nam poſt ſeptimum à primo apparitionis die per medium ſecta apparet, qui aſpectus dicitur tetragonus; & ſeptem poſt dies pleno orbe vehitur, qui aſpectus diameter nuncupatur, & contingit die decimo quarto; ac ſi quemadmodum aucta eſt ita minui intelligas, duas pariter habebis ſeptimanas: Sed quia vim omnem lunæ à ſole pendere diximus, nemo certè dubitabit, quin inſignes etiam ab eo mutationes pendeant; ambo igitur vires magnas poſſident, & exercent, non in morbis tantum, ſed in omnibus corporibus inferioribus, quod ab Ægyptijs aſtronomis ſe veriſſimè comperiſſe ſcribit Galenus: & magnum quidem virtutis ſolis indicium eſt, quod ex terreſtri limo animalia generare poteſt, fruges maturare, ad coitum, & generis propagationem animantia provocare; magnam etiam Lunæ eſſe vim, vel in marinis animalibus apparet, & menſibus, quos ipſa perpetuò diſponit, ſed hoc ipſum ſolis beneficio habere ex eo liquet, quod tanta ejus portio ſemper illuminata appareat, quantam Sol aſpicit. In illis ergo mutationibus, quæ breves ſunt, & paucis diebus finiuntur, rem totam ad lunam deferri, in aliis, quæ non niſi longo tempore judicari poſſunt, ſolis curſum potius eſſe conſiderandú, cum Hipp. Gal. conſpiranter profitetur. Atq; adeo acuti morbi, quia breves ſunt, quatuordecim diebus judicantur, quartanæ febres quia longæ, non diebus ſed menſibus ſex; rerum enim circuitus, qui diebus aliquot concludi poſſunt, ſeptimani ſunt, & Lunæ modo geruntur, qui vero menſibus, ad ſolem referuntur, eandemque, quam ſeptimanæ, rationem ſortiuntur. Ut enim à menſis principio uſq; ad plenilunium quatuordecim

Inferior orbis à ſuperioribus gubernatur.

Solis ac Lunæ magna poteſtas in hæc inferiora.

Lunæ mutationes quatuor.

Tetragonus aſpectus.

Diameter.

Vis Lunæ à ſole dependet.

In brevibus motionibus lunæ, in longioribus ſolis curſus conſiderandus.

3. De dieb. criticis. 3.

3. De diebus decret. 7. 2. Aph. 22.

quatuordecim propemodum dies sunt, qui lunaris circuitus dimidium complent, ita profectò ab initio veris ad æstatis finem, quæ sunt duæ anni totius mutationes, sex menses sunt anni dimidium; ei autem mensis medietati, quæ est à plenilunio usq; ad occultationis tempus, sex alii menses respondent, ab æstate quidem ad hyemem; nam quemadmodum lunæ cursus per septimanas divisus, quatuor mutationes habet, ita si solis iter distribuas in quatuor stationes, singula anni tempora septimanis singulis proportione respondebunt. Igitur ut dies septima, quæ pars quarta est totius mensis lunaris morbos acutos indicat, ita anni temporis mutatio discutit diuturnos affectus: hyeme genitum morbum ver solvit, vere excitatum æstas, in æstate autumnus, in autumno hyems.

Quatuor anni tēpora totidē lunæ mutationibus correspondent.

Cum igitur ex Hippocrate superiùs proditum sit, partum esse crisin, uteri gestationem morbum non quidem acutum, sed diuturnum; palam omnino est, in tempore ipsius definiendo solis cursum, & mensium maximè observandum esse; sed lunæ ac dierum rationem interim non negligendam; Ex diebus primus septenarius decernendi vim habet maximam: huic diximus antea tempus unum anni, hoc est, menses tres respondere, subit igitur fœtus tertio mense manifestam mutationem, tunc enim excitatur movetur que, sed non, ut septimus dies morbum judicat, ita tertius mensis fœtum vitalem in lucem emittit; quia ut ad crisin optimam, & perfectam cocti humoris obedientia requiritur, ac facilitas, & virium robur: sic in edendo partu dispositio ipsius fœtus, & firmitas, ac robur, quæ trimestri intervallo obtinere non potuit. Rursus ut à septimo ad decimum quartum, dies nullam vel perexiguam habent ad judicandum potestaté, ita neq; ad partum edendum quartus, quintusvè mensis, qui diebus illis assimilantur; quamobrem si quâ occasione, vel potius infortunio illis mensibus fœtus ejectio contingat, violenta censenda est, haud aliter quam diebus non decretoriis excretiones symptomaticæ, non criticæ proveniunt.

In partu solis cursus cōsiderādus. lunæ tamen ratio non negligenda.

Pri. solaris septimana.

Cur 1. solis mutatio fœtū nō excludit, sicuti 1. lunæ mutatio morbum sæpe iudicat.

Dierū anni ad dies decretorios similitudo.

Itaq; erit primum pariendi tempus, & in quo dies legitimus, ac fœtus dispositio, & robur concurrunt, illud, quod superius recensuimus, posuisse Hipp. lib. de septimestri partu dicentem, *Septimestres dimidia anni parte nascuntur*; est autem ille centesimus octogesimus secundus; nam annus integer 365. diebus, cum horis sex componitur, quos si in duas partes diviseris, habebis 182. cum horis quindecim, qui quidem dierum numerus sex menses solares efficit, septem vero lunares, qui lunarium septimanarum fere tres decadas constituunt; & tunc certè secunda est solaris septimana seu mutatio, in quâ uterus mulieris mole ac pondere jam gravatur, & fœtus perfectionem habet, & tantum virium, quantú ad tolerandos partus labores sat est, & ad vitam postea salubriter transigendam; potissimú si ex valentiori semine procreatus est. Vides quo pacto denuò inclaret, pugnantiā nullā esse in Hip. verbis, dum septimestres dimidia anni parte nasci dixit, nam, ut nos superiꝰ jam tetigimꝰ, & sex menses solares, & septé lunares, & tres hebdomadarum decades, & dies 182. in unum, & idem propemodum coincidunt, subinde solaris mensis nonus, decimus lunaris, & quatuor hebdomadarum decades, ab uno eodemq; numero, hoc est, à ducentis septuaginta diebus solaribus efficiuntur usq; ad 280. Nos enim jam tradidimus, decem diebus plus minus salubriter partum posse contingere, de quo quidem Hippocrates explicandus venit lib. de nat. pueri, dicens, decimo mense fœtum exitum affectare, & membranas disrumpere; est enim hæc tertia solaris septimana, qua tertia mutationum periodus fit; septenario enim numero rotam humanam finiri scripserat Solon, & Hebræi, ac Hetruscorum libri rituales idem videntur indicare, & Hippocrates lib. de carnibus, à quibus non est diversus Galenus. { 1. aris. 2.

Primū pariendi tēpus.

Secunda solaris septimana.

Hipp. in suis placitis consensus.

Tertia solaris septimana.

Septenario numero finitur humana rota.

Ut igitur partus minoris seu septimestris origo in sex diebus est, ita majoris, id est, nonimestris in septem, post quos semen in sanguinem vertitur; & ut ibi 35. diebus infans efformatur, ita hîc diebus ferè quadraginta; qui dies etiam insignis habetur, tot enim parvulos sine risu, nec sine periculo esse experientia docet; ob quam causam, cum is præterierat, diem festum solebant Græci agitare; quadraginta porro dies per septem illos initiales, uti diximus, multiplicati du-

Quadragesimi diei energia.

 centos

centos, & octoginta efficiunt, ac hebdomadas quadraginta, qui numerus dierum ad tetragonum Chaldæorum aspectum subtiliter congruit; dempta enim quartâ dierum parte totius anni, id est, septuaginta duobus diebus, & aliquot horis: tres quadræ seu stationes supersunt reliquis 274. diebus, qui fere quadraginta efficiunt septimanas, nec procul absunt à 280. die, in quo partus emergunt frequentissimi, & maxime vitales.

Non luna solum sed sol etiã in partu agit.

Ex dictis jam aliquot corollaria eliciemus. Primum, non Lunæ solum, verum etiam solis mutationes in partu agere, & considerandas proinde esse, ludificariq; eos, qui sibi persuadent, solis duntaxat circuitibus supputationem faciendam esse, cùm utriusq; ratio sit habenda; imo propterea, qui dimidio anno in lucem venit, septimo mense natus dicitur ab Hippocrate, quia veteres omnes tàm medici quàm astrologi annum ex mensibus lunaribus potissimum, quorum tredecim cum aliquot adhuc decimi quarti diebus, solarem annum constituunt, solares quidem cognoverant, sed annum, & mensem ad lunæ non solis rationem subducebant.

Dub: An temporis supputatio integris diebus sit facienda.

Constat secundò partus temporis supputationem non integris diebus aut hebdomadis fieri, sed additis quibusdam temporis momentis (quas fracturas vocamus) qua ratione Hippocrates lib. de judicationib. & Galenus, dies decretorios numerare docent, quia (inquit Galenus) *neq; annus neq; mensis ipsi integris diebus numerantur, sed quemadmodum annus ad trecentos sexaginta quinq; dies particulam diei maiorem quartâ adiectam habet; & mensis ad triginta dies absolvendos unius dimidium desiderat, ita septimana sextâ maxime diei parte indiget, ut septem integros habeat dies, nulla igitur supputatio per dies integros fieri potest, & citra fracturam; neq; septimana, neq; quaternio, neq; mensis, neq; annus, neq; alius numerus.* (*1. crit. p.*)

Obiectio.

Sed nô injuria poteris obtrudere Hippocrat. lib. de carnib. per integros dies atq; hebdomadas gestationis tempus numerare, solaremq; mensem triginta dierum numero exacte conflatum constituere; quia septimestrem puerum legitimè natum, & vitalem esse affirmat, quod rationem, & numerum habet, ad hebdomadas exactum, nempe tres hebdomadarum decadas, quarum singulæ septuaginta dies complectantur; quod similiter de nonimestri prodidit, factâ supputatione ad hebdomadas quatuor, quod si ita est, hebdomadam septem totos integros exactè dies complecti, necesse procul dubio erit, nam more arithmetico denario per septenarium ducto septuaginta consurgunt: Igitur cum septimestris partus supra ducentos decem dies integros contineat, seu tres decadas hebdomadarũ, fit, ut si eos per septenariũ diviseris, triginta singulis mensibus dies integri conveniant. Hoc primo aspectu validissimo telo coacti nonnulli arenã cedunt, & non sicuti judicatorios dies per fracturas, sed integris plane diebus gestationis tempus numerandum esse censent.

Solutio. Hipp. locus elucidatur.

Sed non advertunt, Hipp. eo loco voluisse persuadere, vitam hominis dierũ septenario constare, & ideo legitimum partum esse septimestrẽ, propterea quod in tribus hebdomadarum decadibꝰ perficiatur, quarũ singulæ septuaginta dies contineant, est enim partus septimestris dierum numerus decẽ supra ducentos, quod de mensibus lunaribus intelligit, quorum septem ad eum numerũ dierum proveniunt, exceptis tribus cum dimidio, quod parùm refert, neq; enim tam exactè ibi dies, mensesq; numerari præcipit, ut parũ ultra citravè partus consistere nequeat optimus: nam lib. de alimento postquam fœtus conformationẽ, & partus tempora distinxit, subjungit; *sunt verò hæc diebus pluribus paucioribusve*, quod nos superiꝰ jam fusius demonstravimus; libuit ergo numerũ illum absolutum trium hebdomadarum decadum potius adscribere, quam illũ alium, qui demptis fracturis tribus ferè diebus cum dimidio minor est, ut ad septenariũ deveniret, quod intenderat; cæteroquin idem autor decretoriorũ dierum eandẽ esse, quæ dierum, partus rationẽ lib. de septimest. partu latissime cõfirmat.

Decretoriorũ dierũ & dierum partus eadem est ratio.

Nobis autem visum fuit in re abditâ & admodũ inviâ paululũ immorari ut quos inveneris posthac pugnantes locos non solum apud sapientissimum Hippocratem, sed etiam apud reliquos scriptores, & de partus tempore contradictiones, ex his quæ diximus facile possis conciliare.

Mulieres fere semper pariũt eadẽ horâ quâ concipiunt

Porro parere mulieres eâdem semper diei horâ quâ conceperunt diligentiores obstetrices observâsse adstruunt, quod etsi à nemine scriptum reperio, tamen experientiâ

confirmari

confirmari videtur, quia certum est, ut plurimum noctu aut diluculo infantes in lucé prodire, quibus etiam temporibus plerumq; fœminæ viris suis conjunguntur; interdiu, quo tempore raró coitus exercetur, raró etiam partú accidere; quod si ita est, non solum dierum, verum etiam horarum certus ac præfinitus numerus ad partum legitimum requiritur.

Astrologorum, Arithmeticorumq; de tempore partus opiniones.

CAP. V.

NUnc reliquorum de partus tempore sententias, ne quid desideres, recensere erit operæ pretium. Astrologi, ut in eorum libris copiosius scriptum jacet, corpora inferiora á superioribus affici loco axiomatis habent, septemque planetas in hominem non modo jam natum, sed etiam, quamdiu in utero est, imperium obtinere, non simul quidem, sed suo quemq; ordine, ita ut unusquisque peculiari mensi dominetur: sic Saturnus (ut eorum fert sententia) primus ex sua naturá genituræ dominatur, humida enim cùm sit, & liquida, coagulari, & inspissari oportet, antequam hominem queat generare; quod illi frigidus, & siccus Planeta suppeditat, siccitate sua retentionis in utero autor, ideoque primum mensem Saturno tribuunt: Deinde vim suam Jupiter in semen exerit calidus, & humidus, quibus qualitatibus augmentum incrementumq; præbet, iisdem spiritus vivificantur, & membra vigorem recipiunt, quæ opera secundo mense fieri dicunt: Post Jovem Mars puerum veluti in ulnas accipit, qui caliditate, & siccitate sua fœtui motionis autor est, & tria præcipua membra suo calore format, crura, brachia, caput á cæteris membris separat, ideo tertio méſe infantem moveri solitum: Quarto loco succedit Sol cujus beneficio tùm ossa excavantur, tùm meatus corporis evadunt ampliores, & singulis membris sua perfectio accedit; est enim calor solis, qui hoc mense dominatur, inprimis vivificans; A Sole Venus fœtum invisit, quæ frigida, & humida de eo tam bene meretur, ut calorem siccitatemq; á superioribus Planetis impressam mitiget, membrorum externorum lineamenta perficiat, virorum mulierumq; pudenda efformet, ac insuper naribus, ori, manibus, digitis, & reliquis membris venustatem decoremq; conciliet: ad prolem sextus prodit Mercurius, qui operi ab aliis inchoato ultimam imponit manum, vocis instrumenta perficit, supercilia, oculos, atq; ungues auget, ac motionis initia, & instrumenta, quæ reliqui dederunt, firmiora reddit, accuratiusq; absolvit: tandem septimo mensi luna præest, quæ quia frigida, & humida est, adipem præbet, & pluribus in partibus reponit, ac insuper matricem humore suo relaxat, &, quó facilius fœtus prodeat, distendit. Sic igitur fœtus numeris omnibus absolutus exitú affectat, & si exeat, salubriter degit, exit autem, si robore polleat: Et hæc est causa, quare septimestres partus vitales apud philosophos censeantur; si vero octavum mensem fœtus expectare cogatur, iterum revertentem Saturnum sentit, sed non ita mitem atq; placidum, quemadmodum primo conceptionis mense, nam multam in eum inspirat frigiditatem, quo non modo nativum pueri caloré imminuit, sed etiam ad motum tardioré reddit, & sua siccitate os uteri constringit, quo tempore laxari oportuerat, quare si eo mense pariendi aliquá externa causa contingat, tàm mater quàm fœtus in discrimine versabuntur; & aut non vivet partus, aut vitam deget plane laboriosam, & ærumnarum plenam; ideoq; ob hujus planetæ inclementiam octavus mensis infelix habetur, ac minimè vitalis; at si nihil eo mense præter naturam fœtui accidat, quod partum in lucem prodire cogat, nono mense jam multo sereniorem Jupiter, qui iterú redit, faciem ostendit, qui suo calore, & humiditate vitam (quæ duobus istis potissimú consistit)

Septem planeta in homine dominantur iuxta astrologos.

Planetarũ ordo in fœtu gubernãdo.

Septimo mẽse cur salubriter fit partus.

Octavus mẽsis cur infelix.

Vita in calido & humido potissimum consistit.

Vita in calido & humido potissimum consistit. *Noni & decimi mensis partus vitales.* *Aetates à planetis etiam gubernari.*

consistit) puero instaurat atq; conservat, ac Saturni maleficia delens nonum mensem efficit saluberrimú; quia vero Mars qui Jovi succedit, & decimi mensis dominium habet, altera qualitate vitæ amicus est, ideo si quis decimo nascatur mense, vitalis etiam est: Sol undecimo præest, beneficus etiam planeta, ac vivificans, ideo in ipso natus vitalis quidem est; & si ad duodecimum partus protendatur mensem, quamvis id rarissimum sit, vivit puer, quia tunc Venus vitæ amica dominium resumpsit. Proclus philosophus autor est, non infantibus duntaxat in utero præfici planetarum vultus, sed etiam ætates universi ordinem sequi, utrumq; tamen dispari ratione, nam quæ vires suas postrema in partum exerit luna, eadem natum infantem haud deserit, sed primam ejus ætatem moderatur, humiditatem impartiens, qua nutriens ac vegetabilis potentia perficitur; post lunam Mercurius puerum gubernat, eoq; fit ut literarum, citharæ, arithmetices, ac consimilium nobis studium ea ætate ingeneretur, & quemadmodum inconstans Mercurii sidus est, & omnino ejusmodi, quale id, cui adhæserit, nempe cum benignis benignum, & exitiale cum exitialibus; sic puerilis ætas facile eos sequitur, quibuscum consuetudinem habuerit; ut vero ille secundæ ætati præficitur; sic Venus tertiæ; Sol quartæ; Mars quintæ; Jupiter sextæ, ac postremæ Saturnus, qui frigiditate siccitateq; vitam finit.

Arithmeticorú de partu sentétia. *Numerus impar mas et perfectus. par fœmina & imperfectus.* *Septenarius omnium numerorú nodus.* *Septenarii numeri laudes.*

Porro etiam quid Arithmetici de hoc negotio prodiderint, raptim perlustremus. Hi supponunt numerum parem fœminæ, imparem maris rationem obtinere, illum imperfectum esse, hunc vero perfectum, illum materiam, hunc formam: adducunt illud Vergilii: *numero Deus impare gaudet*, ideoq; imparem patris; & parem matris appellatione venerantur, ut refert Macrobius in som. Sci. atq; ex illis maximum esse septimum, ideoq; nodum omnium rerum septimú numerum appellâsse Ciceronem in somnio Scipionis, Cælius etiam Rodiginus lib. 12. lectionum antiquarum, in confirmationem præstantiæ hujus numeri adducit illud scripturæ; *Septies in die cadit justus*; Et; *Septies in die laudabo te*, hoc est, semper, & omnibus modis, illud etiam poetæ: *O terq́; quaterq́; beati*, per quod perpetuam designat felicitatem: eundem numerum extollunt septem planetæ, & quòd septimo quoq; zodiaci signo annus immutetur: & quòd dentes tam superi quam inferni, quatuor septenariis concluduntur, quos infantes septimo anno complent; & homines ad summum inediam sufferunt per septem dies, totquè sint liberales disciplinæ, tot etiam nigra, & præcipua membra à nobis numerata, cor, pulmo, lingua, jecur, lien, & renes duo, & semen in utero septem horis contentum prolificum est, unde Plutarchus docet homines primo septenario dentes habere, secundo pubescere, tertio præceptis subjici, & Hippocrates lib. de carnibus, septenarium mirabilem vim obtinere confirmat, & idcirco numerus plenus perfectusquè vocatur, unde illud Lini vetustissimi poetæ:

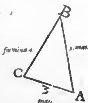
c. 12. *5. de placit. philosophor. c. 18.* *Septimus numerus plenus*

Septima cum venit lux, cuncta absolvere cœpit
Omnipotens pater, atq; bonis, & septima, & ipsa,
Est etiam rerum cunctarum septima origo,
Septima prima eadem perfecta, & septima septem.
Unde etiam cœlum stellis errantibus aptum
Volvitur, & circlis totidem circum undiq; fertur.

Septimus quisq; annus criticus est. *Noni præstantia.* *Climactericus annus cur sit 63.*

Adducunt etiam septem pleiades, septem ostia Nili, septem metalla, quæ hujus numeri excellentiam confirmare videntur; ideo Censorinus affirmat in lib. de die natali, per omnem vitam septimum annum crisimum esse, cujus numeri præstantiam sequitur novenarius, qui etiam impar est, & subinde perfectus, quo fit, ut in eo mense etiam vitalis perfectusquè fœtus prodeat, nonus autem dies morbos judicet; annus rerum vitæquè rationem, ac gravia pericula invehat, quo fit ut sexagesimus tertius annus, qui utriusque numeri septimi & noni multiplicatam summam continet, non sine periculo ingruat, novies enim septem, & septies novem sexaginta tria conficiunt, atque ob id climactericus is annus appellatur. His rationibus Pythagorici numeris efficientiam maximam

maximam concedunt, & ideo in septimo & nono natos vitales esse confirmant, quia impares sunt, atque perfecti, in octavo vero non vivere, quia par est & imperfectus; Si illis obtrudas denarium mensem parem esse, & tamen vitalem in eo nasci; respondent, denarium ex paribus solum perfectum esse, quia numerorum omnium perfectio, & complementum est; neque enim omnes, qui antecedunt numeri, denario majorem efficere poterunt, sed qui denario succedunt omnes ex decem, & praecedentium aliquo constituuntur; & ob id omnes tam Barbari quam Graeci, dicente Aristotele, numerant statuto termino denarii numeri, exceptâ unâ Thracum gente, quae ad quatuor numerandi seriem terminat, eo quod amplius meminisse modo puerorum non potest; quod ideo fieri dicunt, quia perfectus numerus denarius sit, continet enim omnia numerandi genera, ut par, impar, quadratum, longum, primum, compositum, & si quae sunt alia. Sed cur de octonario tam sinistrè sentiunt, ex quo, ipsis Pythagoricis autoribus, solidum ac perfectum componitur corpus, quippe qui ex illis componitur, qui neque generantur, neque generant, scilicet ex monade & septem, aut ex eo, qui tum generatur, tum generat, nempe quaternario duplato; qui etiam justitia vocatur, quia primus omnium solvitur in numeros pariter pares, id est, in bis quaterna, ut nihilominus in numeros aeque pariter pares divisio solvatur in bis bina, & tandem resolutio aequaliter redeat usque ad unitatem, qui ergo tam justus est, non convenit profectò foetui iniquum esse? Sed etiam sphaerae octo sunt mobiles ad ipsam coeli harmoniam firmandam; quae cum ita sint, parem numerum non semper imperfectum esse apparet? Hoc ut solvant Pythagorici, ex ipsâ arithmeticâ aliam demonstrationem afferunt. Sit, inquiunt, triangulum scalenum, id est, ex tribus lineis inaequalibus constitutum, A, B, C, cujus latus B, C, sit unitatum 4. latus autem A, B, sit unitatum 5. perspicuum est ex disciplinâ Pythagoraeorum 3. & 5. esse mares, ut suprà dictum est, utpote impares, 4. foeminam ut parem; multiplicentur itaque 4. per 5. fient 20; 5, per se multiplicentur fient 25. simul juncti numeri conficient 45. haec per medium spatium trianguli, id est, per sex, (constat enim totum 12.) multiplices, fient 270. quae novem menses constituunt. Rursus multiplices 4. per 5. fient 20, & similiter 3. per 5. fient 15. simul juncta erunt 35. haec per medium spatii trigoni multiplices, hoc est, per sex, fient 210. quae septimum mensem componunt, in quo minor partus educitur. Iterum ducas tres per 5. fient 15. ducito 5. in se emergunt 25. simul componas erunt 40. haec per medium spatium, ut suprà, multiplica, fiunt 240. qui octavum mensem componunt, quia igitur in septimo & nono mense duntaxat masculi & foeminae (quae numeris 3. 4. 5. significantur) conjunctio reperitur, meritò qui istis mensibus eduntur partus, sunt vitales, in mense autem octavo non est ulla masculi cum foeminâ copulatio, quia non ducuntur 3. aut 5. per 4. quod foeminam repraesentat, ideo conjunctio praeter naturam est, ex quâ partus vitales non sunt. Quae autem dicta sunt, etsi in numeris aliquid reconditum esse attestari videantur, à Galeno nugae censentur, atque adeo magnoperè miratur Pythagoram illum tam sapientem virum numeris tantum tribuisse, de quibus tamen ejus placita plane incerta sint, ac luxatis subsistant pedamentis: cur enim monadem formam, dualitatem materiam? cur parem foeminam, imparem masculum statuant? adhaec volenti perfacile videtur, quemcunque numerum magis minusvè laudare aut vituperare. Nam Aristoteles decimum extollit, Plato in Timaeo octonarium plenum facit, quia absolvit numerum coelorum mobilium; Philo in lib. de opificio DEI senarium esse perfectissimum censet, ideo in eo mundum perfecisse Deum Opt. Max.



Denarius ex parib. solus perfectus.

11. probl. 3.

Omnes nationes numerant statuto termino denarii. Thracũ imbecilla memoria.

Denarius omnia numerandi genera habet.

Obiectio.

Pythagoreorũ solutio.

Reconditũ aliquid in numeris est.

3. crit. 8.

Gal. de numeris sententia.

 cui coope-

cui cooperatur S. Augustinus. Agrippa quartũ, Verderius tertium, alii centesimum evehunt, multarum rerum, quæ hoc comprehenduntur numero, in medium adductis exemplis. Utcumque tamen constat, rationem numeri contemnendam omnino non esse, quæ in multis sanctarum scripturarum locis, quã magni æstimanda sit, elucet diligenter intuentibus, nec frustra in laudibus Dei dictum est: *Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti.*

11. de civit. Dei. 30.

Cur septimestres, octimestresq; non raro edantur: & cur septimo mense nati vitales sint, octavo vero minime.

CAP. VI.

NUnc qua ratione septimestres, octimestresque partus edantur perscrutandum erit, quod quidem non Hippocratis solum, Galenique testimoniis constat, sed etiam experientiâ, quæ normæ vice semper est habenda, & omnis demonstrationis initium. Cur igitur septimestres nascantur, causam assignat Hippocrates lib. de carnib. quod per id temporis fœtus, & maturescere, & robore augeri incipiat, magisque quam aliis perficiatur temporibus, & velamina, in quibus ab initio nutritus fuerat, ad id coacta laxentur, aut ex fœtus naturæq; instituto, quòd plenissimus jam sit uterus, & fœtus fortissimus; aut ex occasione aliquâ, quæ debitum tempus antevertat, antequam perfectè maturescat; quo fit ut ex septimestribus quidam pereant aut valetudinarii vivant, qui nimirum ex causâ præter naturam expelluntur, nisi robusti sint, atq; validi, & firmi existant, qui operante natura prodeunt. Cur verò talia infanti septimo mense potiùs quam aliis contingant. Hippocrates nonnunquam cum Pythagora septenarij numeri arcanæ naturæ acceptum fert; aliàs à nobis superiùs propositam rationem assignat, quia nimirum dimidiam jam compleverunt anni partem, decadas septimanarum tres, & dies lunares 210. solares 182. quo tempore solis motio secunda perficitur, & lunæ septima. Hæ tamen rationes, cur hi fœtus vitales sint, duntaxat mihi demonstrare videntur, cur vero hoc potius quam alio tempore excludantur, in causâ est maturitatis perfectio, propter quam celer fœtus violentusq; fit motus, quo nimio calcitratu membranas laxans atque disrumpens viam sibi ad exitum aperit, quin etiam vulva per id tempus expletur, & maturo fœtu jam distenta laxari incipit, expletur autem septimo mense nonnunquam ob locellorum angustiam, quæ fœtum grandiorem continere non potest, plerumque propter validissimã vim in vulva informatricem utilemq;, ac moderatum sanguinem fœtum celerius explicantem: sed summa, & maxime naturæ consentiens ratio mihi videtur, cur septimo mense vulva expleatur, genitalis seminis natura alia atq; alia, ut suprà jam prodidimus. Porro genitos in ipso interlunio, aut ante plenilunium temporius ad maturitatem pervenire, fœcundiusq; in utero crescere, & ideo celerius vulvam explere verosimile est, atque hanc fuisse existimo Plinii sententiam, quæ etsi à nonnullis inepta judicetur, eorum contra hoc sapientissimum decretum ineptiores mihi videntur futiles nugationes; vulvam, ajunt, expleri, partus per id tempus consummatio atque perfectio, & tunicarum disruptio, causæ sunt cur septimo mense partus contingat; non igitur interlunium, aut plenilunium; nam quantumcunq; crescente luna generetur, si tamen vulva non expleatur, septimo mense naturaliter non prodibit. Nos tamen non imus inficias, neque Plinius negat, partus consummationem, & vulvæ expletionem causam esse septimestris partus, sed citiùs expleri concepti facto interlunio aut ante plenilunium, rationi maximè cohæret, cum videamus sata, & arbores eo tempore consitas, nec non ungues capillosque cæsos temporiùs repullulare, quia tunc partes succulentiores sunt & magis exci-

Septimestres cur edantur.

Septimestres ex duabus causis diversis.

Septimestres aliquot cur valetudinarij, & imbecilles.

Septimestres cur vitales.

Cur potius hoc quam alio tempore.

Uterus septimo mense cur expleatur.

Ante plenilunium geniti temporius maturescunt.

7. naturalis hist. 5.

Quorundã adversus Plin. sententia.

Cur serius aut temporius partus fiat.

gis excitata in radicibus ac seminibus genitiva virtus, quare non mirum si eo tempore humanum etiam semen vegetius sit fœtus pabulum, hoc est, menstrua defæcatiora, & abundantioris alimenti, virtusq; uteri efficacior atque præstantior; & quam quæso poteris invenire causam cur citiùs aut temporiùs vulva expleatur? nisi aut uteri virtutem aut seminis naturam, aut pabuli abundantiam, aut tempora conceptus, cumq; tres primæ inferiores sint ac secundariæ, si ad superiorem aliquã causam prioremq; sit recurrendum ut certe est, ad lunæ procul dubio incrementum deveniendum erit. At dicunt; Hippocrates & Galenus, atq; alij veteres illustresq; scriptores, qui astrorum aspectus potestatesq; diligenter notarunt, & de septimestri partu exactissimè scripserunt, causæ hujus nullam fecerunt mentionem; quasi vero valeat quicquam hoc argumentum, prisci illi sapientes Rhabarbari nullam fecerunt mentionem, ergo bilem non purgat, nec morbis opitulatur: atqui ipsi oscitanter percurrerunt Hippocratis locum lib. de octimestri partu, ubi ita scripsit, *Nam cum ultra plenilunium mulier concipit, necessum est enim conceptum undecimum mensem apprehendere*. quo nihil ad hanc sententiam fulciendam apertius dici potuit. Existimo tamen mendum subesse in Plinij litera, sic enim legimus apud ipsum: *septimo non nisi pridie posterove plenilunii die, aut interlunio concepti nascuntur*; ubi dempta voce, postero, legerem potius *septimo non nisi pridie plenilunij die aut interlunio concepti nascuntur*, ut comprehendat tantummodo illud tempus quod est ab interlunio ad plenilunium usque tum plenilunij spacium, à quo partus tardiores gigni certum est, quippe qui nonum decimumque attingant mensem. Ut autem receptui canamus, &, quæ fusius dicta sunt, in pauca contrahamus, celerioris sive septimestris partus causæ sunt ipsius perfectio, celerque motus, (de naturali loquor) vulvæque expletio; cur verò ita expleatur, facit vis genitiva uteri, seminis natura, pabuli abundantia, & Lunæ positura, tempore conceptionis. Octimestris vero infelicitas, ex fœtus imbecillitate, & tempore minus oportuno, quo nimirum nulla conspicabilis fit solis commutatio, potissimum pendet, quare cum nulla ejus possit assignari naturalis causa, vitalis esse non potest, non enim ex naturâ suâ prodit, neque ex temporis efficaciâ; ideo similis censetur octavo diei in morbis, qui quoniam neque index est, neque decretorius, si quando in eo crisis contingat difficilis planè est, & perniciosa. Præterea contingit 240. (qui sextum efficit quadragenarium, de quo consimile judicium faciunt scriptores atque de die sexto, quem tyranno omnino infideli, & proditori assimilant) quo tempore nulla est solis mutatio, quæ fœtum dejicere possit, & in lucem proferre; quod si tanta illi commutatio accidat, à Lunæ mutatione, quæ singulis mensibus fit ut prodeat, admodum imbecillum esse necessarium est; nam etsi temporis ratione perfectus est, quodammodo tamen recruduit, & imbecillus evasit propter colluctationem, & motum septimi reiteratum in octavo nondum viribus refectis sicuti secundo hujus libri capit. jam prodidimus; quod si ita fatigatus, & imbecillus, quo tempore maximè laborat, exeat in lucem, aeris perturbationes locique, admodum diversi ab eo, in quo erat, sustinere non potest, & intermoritur. Præterea, autore Hippocrate, octavi mensis gestatio onerosa est, & perdifficilis tum matris ratione, affectæ ob pueri intus conditi perturbatos motus, tum uteri incommodius se habentis; quare si se tum temporis partio ostendat, dupliciter læditur fœtus, & à proprio motu, quo se imbecillus præcipitat, & à matris uterique, in quo continetur, affectu. Huc accedit experientia ab ipsis fœminis concepta, (quibus fidem non omnino derogari vult Hippocrates lib. de septimestri partu) hæ verò ex eo, quod cognoverunt in corporibus suis, dicunt octimestres superstites haud quaquam manere. Imò quicunque partus manci, claudive, aut cæci in lucem veniunt, hos in ventre octavo mense laborâsse multorum fert

Causa cur citius aut temporius vulva expleatur quadruplex.

Occurritur obiectioni.

Pliny locum restituitur.

Causa celerioris partus.

Octimestris infelicitas unde proveniat.

Dies sextus & mensis octavus tyranno assimilantur.

Lib. de octimestri partu.

octavi gestatio onerosa.

Fœminis in suis affectibus fides omnino non est deroganda.

Qui manci aut claudi in lucem veniunt, octavo mense laborarũt.

Octimestris plane abortus non est dicendus, neq; legitimus partus.

Octimestres alicubi cur vivant & serventur.

fert opinio, quicunq; autem sexto mense nati fuerint, vitam naturaliter sustinere non posse, eo quòd, licet distinctè formati sint, nondum tamen justæ perfectionis existunt. Non est tamen octimestris aborsus dicendus, connumerant enim illum scriptores inter partus, ut videre est apud Hippoc. Aristotelem, & Galenum locis cit: & insuper quia alicubi, ut in Aegypto, & Hispaniâ vivunt ob matris robur, temperiem probam, succulentum habitum, regionum fertilitatem, & pariendi facilitatem, quâ minus fœtus offenduntur, quod tametsi ab autoribus scriptum reperiam (ut hoc obiter appungam) tamen hodierna experientia contrarium testatur, nam fœminæ Hispanæ debiliores sunt, & partus difficultate sæpius divexantur, quin etiam quantumcumque calore abundent, qui ad generationem facit, tamen infœcundiores sunt, quam septentrionales, cuj9 rei causam esse puto, quia simul cũ calore siccitatẽ habenr conjunctam, quæ generationi adversatur, ac insuper quia mulieres ibi aquam bibunt, quæ sterilitatem inducere solet: ob quas quidem causas Hispaniam minus populosam esse reor, adde meretricum numerum, à quibus homines exhausti, & infœcundi redduntur, & illa fœminarum pars ob seminum commixtionem, & crebrâ coitus agitationem generationi inepta fit. Sed ad pensum redeuntes, neque etiam legitimus partus dici meretur octimestris, cùm in cæteris regionibus & vitalis non sit, & matri exitium afferat, quãobrem accommodarè cum additamento, ac secundum quid, uti ajunt, octimestris partus nuncupatur. Ex dictis jam aperte colliges, quid sibi Hippocrates velit in illo obscurissimo ænigmate, quovis Herculeo nodo inextricabiliori, quod nobis lib. de alimento proposuit dicens: *Est & non est octimestris generatio*, quibus verbis indicat eum, qui natus est mense octavo aliquo quidem modo esse, & natum videri, revera tamen non esse, quia pauló post interiturus est.

Hipp. locus explicatur.

De partus exeundi modo ac debitâ figurâ.

CAP. VII.

Naturalis partus qui fiat.

SUperest ut eâdem, quâ sumus ingressi januâ, profecti ex supradictis jam eruamus, naturalem partum tum maximè fieri, cùm puero, & alimenti, & loci inopia oppresso motus validus accidit, quo manib9, pedibusq; calcitrante tunicæ seu velamenta fœtus disrumpuntur ac dehiscunr, quod appositissimo spicarum exemplo comprobat Hippocrates; nam sicuti in illis, malis granatis, & amygdalis ob molis intus increscentis violentum impetum ligneus ille cortex dehiscit ac interrumpitur; sic quæ fœtum cooperiunt involucra; tuncq; à vinculis exsolvitur, & agitatus foras procedit, & jam virtus retentrix non potest onus sustinere, quo fit, ut exurgat expultrix; dilaceratis autem membranis, jchores prodeunt multi, & cruenta multa, doloresq; tunc validi parturientes excruciant, dum vincula rumpuntur, & fortiter calcitrat fœtus exitum sibi parans; tuncq; naturalis dicitur partus, si ordinem naturæ servet, hoc est, si in caput procedat puer, brachiis subsequentibus super coxas extentis: fiunt veró dolores parturitionis quantumvis naturalis tempore, propter separationem fœtus à vasis, velamentorum disruptionem, & spiritus confertum impetum ad embryonis excursum excitatum ut definitionum med. autor prodidit: Quibus adde tres alias causas quas 1. c. hujus lib. quarti posuimus, ac tandẽ propter exitum per tàm angustas vias, uteri enim os (qui antea clausum arctissimè fuerat) aperitur in hoc opere, quantum sufficiat infanti exitum præbere, & qui novem conrinenter mensibus connixerat fœtum avidè comprehendens, tum paulatim reseratur, ut obstetricibus minimum in id digitum immittere liceat. Quod autem sola mulier maximos in partu sustineat labores, superius jam diximus, & ejus eventus causas attulimus. c. 1. hujus libri: nunc ad pensum,

Ichores in partu.

Doloris causa in partu.

penſum. Ad fœtus igitur prolapſionem ſatis jam patente utero, univerſus ejus fundus quam proximè poteſt ad os ſe convertit, fœtumq; forâs propellit, cui & aliæ circumjacentes partes ſuppetias ferunt, ipſaq; mulier non mediocriter ſibi opitulatur viribusq; ad fœtum expellendum connititur, contractis intentisq; iis, qui in abdomine ſunt muſculis: multa igitur in tam difficili arduoq; opere conveniunt, fœtus, mulier, uterus; in quo certe opere quinque potiſſimum requiruntur conditiones, prima ut fiat perfecto jam fœtu, 2. ut debito tempore, tertia ut debitâ figurâ, 4. ut levibus accidentibus. 5. ut lochia, & ſecundinæ rite expurgentur. Ex quibus liquet, naturalem partum eſſe conſummati ac perfecti fœtus juſto tempore & figurâ in lucem emiſſio; quæ definitio non ſolum aborſum, ſicuti prima, ſed etiam illegitimum partum excludit; nam ibi partum definivimus, hîc naturalem partum, quo autem pacto os uteri tantopere dehiſcat, ut per id fœtus elabatur ſe ignorare confitetur Galenus, neque aliud quam mirari poſſe; Avicennas exiſtimat, pubis oſſa neceſſario ſejungi, commiſſurâ quaſi diſſolutâ, diſſociataque, quod tamen fieri non poſſe primo libro demonſtravimus, valentiſſimis enim firmiſſimisq; vinculis natura munivit partes eas; potius igitur id ipſum accidit oſſi ſacro; à quo aliquantulum abducuntur pubis oſſa, quæ illi colligata circumjacent, aut etiam aliquantulum cedit cauda, & oſſis ſacri cum ipſa cauda articulatio, nam cùm os ſacrum in caudam deſinat, ita cum eo articulantur ipſius oſſa, ut reflecti poſſit in partem exteriorem; ſed quia quantumcunque poſteriora dilatentur, non adhuc video, quid illud faciat ad cervicis apertionem, & exitum infantis à corpore, etſi à matrice eâ ratione educi facilius poſſit, propterea anteriora etiam & oſſa pubis aliquo modo non quidem diſlocari, ſed dilatari ac cedere putârim; partibus tamen poſticis, quibus vulva parturiendo multum innititur, magna vis infertur, rectum enim inteſtinum, & podicem graviſſime premi conſtat, plerumque enim poſt partum acerbior aliquis ibi remanet affectus, qui curationem poſtulat; cæterum ne in exitu offenderetur crena, quam diximus cavitatem quandam eſſe, ſub medio oſſis pubis conſiſtentem, ureterem capit, & in tuto tantiſper tenet, eximiâ & admirabili naturæ providentiâ. Porro in partu plurimum laborant primiparæ ob inexperientiam laborum, autore Hippocrate libri de natura. pueri: quod ſi fœtus valetudinarius eſt, & mater imbecilla, non ſine periculo res eſt, id autem potiſſimum contingit, ſi hyems auſtralis præceſſerit, & pluvioſa, ver autem ſiccum, & ſeptentrionale, cujus rei cauſam eſſe dicunt, quia tenelli fœtus ab inæquali intemperie admodum offenduntur; atque adeò à contrariis tempeſtatibus percuſſi in utero, priuſquam excludantur, ſæpe pereunt; aut qui antea debilis fuerat in ipſo enixu ſuccumbit, vel ſaltem tenuis, & valetudinarius vivit, quia corpora rara, mollia, ac humida, qualia mulierum, humidiora per illam conſtitutionem tepidam reddita ac rariora, ad intimas ſui partes aëris ambientis qualis ſicci & aquilonaris veris acutam frigiditatem facile admittunt.

Tria ad partum concurrũt.

Quinq; ad naturalem partum requiruntur conditiones

Naturalis partus definitio.

11. De uſu part.

Qua ratione uterus tantopere in partu aperiatur.

Non poſteriora ſolum ſed etiam anteriora in partu cedunt aliquo modo.

Dolor poſt partum.

Crena uſus.

Primiparæ in partu plus laborant

Galenus 5. aph. 55.

3. Aph. 12.

Contraria temporum mutationes fœtum corrumpunt.

Cur autê ſeptentrionales venti conceptû firment, auſtrales abortus cauſæ ſint, neq; ab Hipp. neq; à Galeno ſcriptum reperio, cauſa tamen ex Democrito deſumitur, quia ventrem ferentibus corpora auſtro laxantur, & diſſolvuntur, & idcirco receptaculo dilatato, & longè lateq; diffuſo ac malè compacto, partus errare, & vagari, eoſdemq; calefactos huc & illuc dilabi, & diffluere, ac jã locis diſclusis & remiſſis faciliùs excidere cogûtur: contra ſi tempeſtas ſit frigida & ſeptentrionales venti ſint, locorum adſtrictione fœtꝰ contrahi, & comprimi ut de locis dimoveri, ac depelli non queât, neq; ſane diſſolutione, & laxitate, quaſi tempeſtate quati, præſertim cùm à perturbatione conquieſcant, & firmiſſimâ ſede diſtringantur, ita ut facilè ad pariendi tempus durare poſſint, quamobrem frigidâ conſtitutione (dicebat Democritus Abderites) fœtus manent, calore verò, ut plurimum excidunt, hoc enim ſuperante fieri non poſſe, quin artus, & nervi laxentur, & fatiſcant.

Septentrionales venti fœtum firmant, auſtrales laxant,

Sed cur

Cur capite prius fœtus exeunt.

Sed cur capite prius fœtus exeunt? Hippocrates causam esse dicit, ipsius capitis pondus, quod est omnium partium gravissimum, ideo primum ad foramen descendere; existimandum tamen est prudentissimam naturam jussu magni & excelsi Dei studuisse, ut fœtus exeant quam tutissimè,& sibi & matri, quod hâc figurâ fit, nam si in pedes egrediantur, disrumpuntur brachia, si in reliquas figuras, quas mox recensebimus, mater omnino periclitatur: illud tamen silentij velo non contegam, quòd Plinius scribit, mortuos pedibus efferri, eo quod mors sit vitæ contraria; ideo sicuti in vitâ exit homo capite, ita etiam in morte debeat ritu naturæ pedibus efferri.

Mortui cur pedibus efferuntur, & nascentes capite exeunt.

Exeundi modus.

Egreditur igitur mas quidem facie ad matris podicem: fœmina vero ad partes obscænas conversa, quoniam in utero illis quoque contrarius situs erat; quamvis hoc alij vanum putent, & tùm mares, tùm fœminas semper pronos exire prodiderint.

Plinij & priscorum querela.

Conqueritur Plinius, reliquis animantibus varia tegumenta naturam tribuisse, testas, cortices, coria, spinas, vilos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera; homini cujus causâ videtur cuncta omnia animalia genuisse, novercam potius, quam parentem extitisse naturam; quem quidem inopem, nudum, querulum, ejulantem, & ad lachrymas projectum, quasi humanæ miseriæ præsagum in lucem projicit; quod ante ipsum ita cecinerat Lucretius:

> *Tùm porrò puer, ut sævis projectus ab undis*
> *Navita, nudus, humi jacet infans, indigus omni*
> *Vitali auxilio, cum primùm in luminis oras*
> *Nixibus ex alvo matris natura profundit;*
> *Vagituq; locum lugubri complet, ut æquum est;*
> *Cui tantum in vita restet transire malorum.*

Thraces infantium natalitia deplorant, exequias celebrant.

Hinc Thraces ac finitimi populi, autore Valerio Maximo in infantiũ natalitiis convocatis consanguineis, quantum miseriarum eis transeundum restaret, deplorabant, exequias vero cum hilaritate celebrabant. Verùm enimvero si exactiùs ac emissitiis oculis ad naturæ opera collimemus, & rem æquâ lance pensitemus, immerito quidem naturam pro matre novercam ab illis fuisse appellatam comperiemus, atq; hoc convitium, etsi verbotenus naturam feriat, revera tamen in eum redundare, qui naturam condidit, cujus potius omnipotentiam, sapientiam, ac bonitatem in hoc potissimum opere admirari collaudereq; debemus, qui tam benignam matrem naturã hominibus præfecerit: Nullum enim animal à natura armatum valet exercere alia arma quam sua propria, ideo homo caruit illis, ut omnes habere posset; nam cum intellectu omnes artes, & cum manibus omnia arma valet exercere; quod si nudus obnoxius erat periculis, & minus firmus, tribus illum natura armavit præsidiis, ingenio ad inventionem necessariorum, sermone ad auxilium, manibus ad perfectionem eorum omnium, quæ vel ingenio excogitasset, vel sermone ab aliis didicisset. C. 17.

Natura hominibus benigna est mater, non noverca.

Ploratus infantium egredientiũ causa.

Ploratus vero causam sapientum plerique perquisiverunt; & alij cœlestium orbium motiones, quibus tenella corpuscula commoveantur; Soranus Ephesius causam dicit, quòd insuetam tangit terram, & tenellus spirit⁹ à luce concutitur; alij & hoc addũt, quod à lumine exterretur, non, ut quidam ajunt, quòd anima cœlestium regionum extorris terrenum corpus prius inhabitet, atque ideo flere infantes cogantur; Alij terræ revolutiones causam esse ridiculè crediderunt, hinc putabant, eos qui in navibus nascuntur, non plorare, cujus contrarium quotidianæ experientiæ testimonio comprobatur; est enim infantium nascentium ejulatus potissima causa ambientis aëris alteratio, diversa ab eâ, quâ intra uterum afficiebantur; adjuvat colibitus spiritus, propter quem vox, quâ intra uterum nullam infans adhuc emiserat, majori impetu prorumpit.

Partus non naturalis figura.

Agrippæ.

Porro fœtuum in nascendo quatuor sunt non naturales figuræ; prima quando non in caput, sed in pedes egreditur, quos Agrippas, quasi ægre partos appellamus, quo pacto Marcum Agrippam natum esse ferunt, ac Agrippinas utrasque, & Neronem illum generis humani hostem:

hostem; Altera, quando manibus exit, quem ego vitalem sæpe vidi; ubi notandum has figuras duplicatas esse, quia interdum duos pedes effert infans, interdum unum duntaxat. Tertia figura est, quando in latus fœtus progreditur, qui item partus difficilimus habetur. Quarta, quando duplicatus exit, idque aut natibus primo oblatis, aut cum manibus pedibusque simul ad partum inclinat infans; quod si in pectus aliquando procidat, retrò manibus, pedibusquè conjectis omnium periculosissimus habendus erit; has vero figuras omnes Eucharius, Rodion, & Jacobus Rufus diligenter depinxerunt. Quæ autem in simplici partu dicta sunt, eadem in gemino & trino perinde observantur, nisi quod aliquando contingit, alterum infantem in caput, alterum in pedes demissum sese exhibere; quæ quidem ex naturali, & non naturali partus genere composita figura est; ita Vopiscos appellat Plinius cùm è geminis unus vitalis nasceretur, altero interempto abortu; quemadmodum qui enectâ parente, & cæsâ vitales nascuntur Cæsares, & Cæsones nominabantur, à cæso matris ventre, auspicatiusq; gigni crediti erant, quo pacto Scipionem Africanum, Julium Cæsarem, & Manlium natos esse scribit. Sæpe etiam, quod miserum, & lamentabile est, ferramentis, ut uncinis, rostro anatis, & tersa forcipe, prout necessitas urget, fœtus vivi, à vivâ, & integrâ matre educuntur; de quo opere & modo extrahendi fœtum ex utero materno absq; vel matris vel fœtus periculo, aut fœcunditatis abolitione, quatuor extant Francisci Rousseti integri commentarii.

Ex naturali & non naturali composita figura.

Vopisci.

Cæsares vel cæsones auspicate nascuntur.

Fœtus vivi e viva matre productio.

Quibus signis partus cognoscatur, & de lochiorum expurgatione.

CAP. VIII.

IGitur instante jam partu, acrior sub umbilico & ad inguina dolor premit, inde se ad lumborum vertebras reflectens, genitalia cum dolore tument, febrilis horror corpus invadit ex naturæ ad excretionem conatu, facies rubet, venter incalescit, cum veró magis instat parturitionis tempus, urinæ adest incontinentia, uterus solvi, & laxari sentitur, tormina vexant, partes superiores graciles fiunt, & extenduntur loca, super pectinem & inguina; immissoq; digito, quid ad magnitudinem ovi in orificio invenitur, convoluto nimirum fœtu eâ ratione, quâ libro primo diximus; ac tunc ruptis membranis, quibus continebatur, aquæ ex utero defluunt (sic enim vocant obstetrices fœtus sudorem, & innominatam aliam sordem, quæ inter amnion, & fœtum continetur, quæque innatat) is autem humor primò paucus effertur, postmodum plurimus, ac demum sanguis aquosus, si fœmina nascitura est, ruber, & purus si masculus; quo tempore, & non antea in sede constituenda est mulier, quia jam obstetrices os uteri tangentes aperiri sentiunt, & dehiscentis uteri modum augeri, ideoq; in sellâ collocant, aut surgere jubent, & ad expellendum fœtum strenuè se paret adhortantur, ad quam quidem rem in quibusdam regionibus obstetrices peculiaria sedilia habent, quæ ab humo non altè distant, ita ut mulier neque stare neque prorsus jacere videatur, & excavata ita sunt, ut facile, quæ debent, transmittant, ac reclinantem tergo accipiant, quorum formam idem Eucharius depinxit: Cum itaque jam jam partus instat, os uteri directum apparet, quod perpetuò in partu fit, perinde ac in conceptu, tunc si partus naturalis est, quod cognoscitur ex eo, quia in caput nascitur, totum opus soli Deo, & ipsius parturientis diligentiæ, & viribus committitur, ipsa enim abdominis musculis, puer propriis viribus partum facilem parant; uterus vero otiante jam retentrice, & promtitatâ expultrice, tanto interdum impetu operatur, ut simul forás excidere visus jam sit; Postea vero acetabula dicta dissolvuntur, ab acetabulis secundinæ evelluntur, ac tandem fœtus viarum angustiâ secundas exuit, &

Partus instantis signa.

Aquæ profluvium.

In sede mulier quando constituenda.

Sedilia.

Partus naturalis in quo cognoscatur.

Acetabulorũ dissolutio.

Secundinã evulsio.

it, & in lucem prodit, quem prudens obſtetrix apte, & molliſſimis linteis exci-
Illico à partu quid faciendum. pit, ſtatimq; aliquæ ouſtetrices umbilicum, qui poſtremus omnium in lucem
prodit, relictâ quatuor digitorum circiter longitudine ſecant; ſecurius tamen
Umbilici reſecatio. eſt, & in Hiſpania uſitatum, non illico umbilicum præſcindere, & à ſecundinis
divellere, ne ſine involucris fœtus exeat; quæ quidem, ne diutius intus mane-
Umbilici ligaturâ qualem eſſe oporteat. ant, ab umbilico ſecanda non ſunt, ſed per quatuor aut quinq; horas expectan-
dum, remediis interea ad id adhibitis, quæ ſuo loco ponenda ſunt; ac ſi non
proficiant, ita ſentiente Hipp. lib. de ſuperfl. & 1. de morb. mul. tunc ſecandus
umbilicus erit duploq; filo fortiter conſtringendus, quam proxime ad ventrem
infantis, quod pollicis ab abdomine latitudine fit. Non tamen arctior fiat ſtri-
ctura, ne quę ultra ipſum umbilici pars eſt, citiùs, quam oportet, excidat; nec et-
iam laxius, ne funeſta hæmorragia per vaſa umbilicalia ſequatur, aut aer frigid
Vulneris curatio. intrò in puerum ſubeat; ſectio vero fiat novaculâ peracutâ, vulneri imponend
pannus linteus duplex, oleo roſ. & amigd. dul. madidus ad doloris ſedationem;
ita paucis pôſt diebus una cum vinculo excidet, quod intra nexum eſt, conſtri-
Fœtus ablutio. cta enim vena, & arteria nutritione & vita deſtituitur; loto vero puero, & ſordi-
bus abſterſo, quod vino calenti fit, in quo roſarum, & myrthi folia incoxerint,
A partu umbilici ... nullius eſt uſus. ſiccus jam umbilicus pulvere ex Bolo Armeniæ, ſanguine draconis, & myrrhâ
conſpergi ſolet, ut qui nullius amplius ſit uſus, & goſſipio potius involvas, quam
abdomini incumbere ſinas, nam calore vitali deſtitutus frigiditate ſuâ dolorifi-
Lochia. ca tormina infanti excitat, ſed hæc in praxi copioſius invenies. Reliqua umbili-
ci pars, quæ cum ſecundinis intus remanſerat, eiſdem connexa poſtea excerni-
tur: tuncq; tertia illa menſtrui portio, quam circa uterum toto geſtationis tem-
Quot diebus puerpera expurgetur. pore accumulari diximus, per ipſum dimanat copioſè primum ad heminam fe-
rè cum dimidiâ; deinde paulatim, quouſq; quæ marem peperit, triginta diebus
expurgatur, eſtq; longiſſima hujuſmodi purgatio plena perfectaq; quæ tamé ſi
ad 20. dies duret, nihil prorſus habet periculi: ſi vero filiam genuit, duobus, &
quadraginta diebus repurgatur, quæ certè purgatio ut maxime eſt diuturna, ita
perfecta eſt: attamen periculo vacaverit, ſi 25. diebus peragatur, Hipp. decreto *1. Tex. 29.*
lib. de morb. mulierum, qui tamen terminus in noſtra praxi moderandus: hoc
nunc intelligatur oportet, quod juniores diebus paucioribus, ſeniores pluribus
Lochiorum cauſa. expurgâtur. Purgantur autem à partu mulieres eam ob cauſam, quod antea ad
40. uſq; diem, ſi utero puella geſtaretur, aut uſq; ad trigeſimû, ſi maſculus, pau-
ciſſimus ſanguis ad incrementum fœtus delabitur (namq; hoc dierum numero
infantium membra articulantur) deinde copioſior, donec in lucem infans pro-
deat, reſiduo ſemper ibidem depoſito; ideoq; purgationes has, quæ lochia nun-
Robuſtis pauciora lochia. cupantur, à partu manare ad portionem dierû neceſſum eſt, quamvis robuſtis,
& exercitio deditis non tamdiu ſæpe fluant. Oportet autem ut lochia ſint inſtar
Lochia quid. ſanguinis à victima exeuntis, quę ſi retineantur aut immodicè fluant, vel ſecun-
dinæ non expellantur, in innumeras ac periculoſiſſimas calamitates incurrunt
puerperæ, quas Hipp. commemorat lib. de morb. mul. & nos ſuo loco recenſe-
bimus. Unde conſtat lochia nihil aliud eſſe, quam ſuperfluû alimenti, quo fœtus *Et 2. pro. 45.*
nutriebatur in utero, quod toto geſtationis tempore retentum fuit, ne apertis
matricis venis una cum illo laudabilis ſanguis expelleretur, neve acetabula in
ipſa reſeratione laxarentur aut etiá uterus lubrico redderetur, unde etiam abor- *7. de hiſt. nat. 10.*
ſus facilis foret. Jam vero quia excrementum piceum, de quo Ariſt. & nos ſuprà
egimus, quodq; ſi ante editum in lucem infantem egrediatur, mortui fœtus in-
dicium fœminæ eſſe dicunt, ſi intus maneret, perirent infantes, aut ſaltem toto
Quid puero ante primã lactationẽ exhibendû. puertitię tempore, epilepſiæ, & periculoſioribus variolis obnoxii manerent, ideo
ex conſilio Avicennæ, non ante lactandus infans eſt, quam ei butyrum, & mel *3. 1 d. 3. c. 2.*
virgineum, aut ſirupum violaceum cum ſeſamo, aut ſimile quidpiam adhibea-
Theriaca nō omnibus infantibus convenit. tur, quo egeſtionem prius emittat, cum quo etiam palatium perungitur, ut
infantis ventriculus ab omni pituita, & recremento mundus evadat, quo et-
iam in caſu aut ſirupus violaceus ſimplex, aut tantillum theriacæ exhibetur,
quamvis cum Galeno in lib. de theriaca putem eandem ſuperare vires tenello-
rum infan-

rum infantium, nisi septentrionalibus, ut Belgis, & Germanis, qui ut referunt parentum naturam, ita medicamenta fortiora facilius, sanguinis missiones difficulter tolerant. Postquam vero egesserit, tunc primum lactandus erit infans, dummodo lac primis duobus diebus matris ipsius non sit, quia nondum sanguis ejus ita purificatus est, ut possit in laudabile lac converti, ideo ab eo afficiuntur pueri, & malum dicitur colostrum Avicenna cit. & Plinius: Lac ex papillâ sæpius in os infantis exprimatur, ut ita sensim assuescant ventriculi fibræ attrahendo, de quo quidem lacte in residuo hujus operis Deo Opt. Max. auspice, pauca cudere consilium est, si prius de periodo, quâ tum in mare, tum in fœmina generandi ac pariendi tempus finiatur, brevissimè dissertavero. Igitur mulier post 50. annū non gignit ut plurimum, majoriq; parti quinto & quadragesimo profluvium sistitur, amissæ fœcunditatis testimonium. Mares ad septuagesimum annum generare possunt, sed nullo certo præfixo termino, nam in utroq; sexu, alii aliis temporius, aut tardius generandi tempora aut finiunt aut producunt prout corporis, & vitæ, & succorum, & temperamenti, & cœli bonitas, atq; habitudo, quemq; in meliorem aut deteriorem naturam provexerit. Massinissam post 86. annum filium genuisse, proditum est, Catonem Censorinum octogesimo exacto; inter mulieres Corneliam è Scipionum gente Volussium Saturninum post 62. annum, & Valescus in suo Filonio scribit, puerperam se vidisse, quæ 67. ætatis suæ anno filium peperisset: sed magna ex parte maribus 65. annus finis progenerandi est, fœminis quintus, & quadragesimus, ut autor est Aristoteles; quando autem incipiant homines generare jam prodidimus.

Septentrionales cathartica facilius sang. miss. difficilius ferunt.
Lac primis duobus diebus matris non sit.
Colostrum quid.
Lactandi ratio.
Gignendi periodus in mare et fœmina.
[illegible] c. 41.
5. de hist. anim. 14. lib. 5. c. 5.

De lacte, quid illud, generationis modus, partes, conditiones, ac qualitates.

CAP. IX.

SOlers, & sapientissima natura à summo Deo erudita infantis, quem in utero fabrefecerat, extra uterum constituti non obliviscitur, imo sanguinis portionem, quâ intra ipsum nutriebatur, ad mammas per communes venas, quarum sæpè meminimus, extrudens, candore modificans, ne cruore delibuta ubera oculos alumni averterent, aut mater sanguinis metu expavesceret, commodissimū parat puerulis alimentum in eâ parte, qua facilimè simul & citissimè elaborari lactis copia posset, & ab alumno facile sugi, qui vicissim posset à matre foveri, amplecti, osculari, & amoré ejus promereri. Posteaquâ igitur reliquaque priora sunt naturâ priùs, ut par erat, forsitan fusiùs, sed quàm potui lucidissimè exposui, postulat series rerum, ut de hoc etiam naturam imitando nonnulla annectam. Empedocles apud Arist. lac pus esse dicebat, fortassis, quia veteribus solitum fuit, concoctionem per corruptioné intelligere. Est tamen lac nil profecto aliud quam benignum corporis excrementum, sanguine è rubro in candidum mutato, ad fœtus nutritionem; cæterum non solum post editum infantem lac apparet, sed, cum jam partus instat, scaturire incipit, quó scilicet, cùm jam eo uti infantem oporteat, maturiùs, concoctiùs, ac veluti paulatim paratú lac fiat, ideo incipit aliquibus priùs, plerumq; autem septimo octavoq; mense; quod quidem lib. de nat. pueri Hipp. accidere putavit, quia retentis per conceptum menstruis alimenti abundantiâ omentū pinguescat, &. recente adipe albo, necdum concreto abundans, ceu oleo corium illitum, à turgido utero compressum, & sursum & deorsum destillat, deorsum quidé in Embrii alimentum, quamdiu in utero est, sursum in mammas recipiatur, & id lac vocemus; sed hæc sententia quia nullâ veritatis similitudinem capit, repudianda omnino est, quin etiamquia ipsius Hip. placitis contrariatur, aliunde ejusdé libris inserta videtur, nam ipse

Lactis materia.
Mammæ cur in pectore sita.
4. de gener. anim. 3.
Lac quid.
Lactis tempus.
Hipp. lib. de lacte inserta falsa sententia.

nam ipse

Vera lactis ratio. nam ipse in aphorismis, & Galen. in comment. aliam veriorem, & magis accommodatam innuunt; nimirum, quia justissima natura in ultimis mensibus sanguinem in fœmina redundantem, nec tamen aliter quam copiâ superfluum, deponit apud mammarum glandulas, tùm per communes mammarum, & uteri venas, tùm per eas, quæ à propaginibus venæ cavæ descendunt, ubi glandularum vi (quibus proprie conficiendi lactis facultas tribuitur) in album, e rubro vertitur, & lactis naturam nomenq; sortitur: non dissimili modo, ac idem sanguis in spumosam vertitur humiditatem in pulmonis carne, & testium facultate in sperma appellatum transinutatur, in linguâ salivæ nomen accipit: dum enim glandulæ illum sibi assimilare conantur, non solum dealbant, sed frigidiusculum etiam reddunt, ita tamen, ut facile à tenello fœtu, ad cujus nutritionem comparatum est, concoqui possit. *Mammæ 7. mense cur incipiant attolli.* Quod porro septimo octavoq; mense mammæ magis attolli incipiant, papillæq; gliscere, & turgere, causam esse constat, quod ultimis mensibus multum jam crassioris sanguinis congestum est in venis, & arteriis uteri, per quas fœtus alimentú transit, quod quidem sanguini influenti impedimento est, fœtus enim jam grandior multo indiget, & multum trahit, multus autem sanguis penetrare non potens recurrit per communes venas ad mammas; unde etiam ulterius elucidatur difficilis locus Aristotelis quem 3. lib. c. 14. explicuimus, ubi fœtum ultimis mensibus minùs consumere alimenti confirmare videtur, quod quidem fit non quòd minori indiget alimento, sed quod min⁹ ad ipsum jam penetrare potest, ideoq; recurrit ad mammas, qui certe recursus, & ad lactis, cujus usus jam imminet, præparationem utilis est, & ut fœtus penuriam sentiens exitum paret, ita enim ęquissima natura, & ejus omnipotens, & sapientissimus conditor Deus omnia mensuravit, ut necessarias causas iis, quæ fieri expedit artificiosissime aptaverit; sic quamdiu in utero alendus fœtus erat, ad uterum universus sanguis colligebatur, lactanti mulieri ad mammas. *Causæ lactis quatuor.* Palam jam ex dictis est sanguiné materialem esse lactis causam; (sanguiné inquam dulcissimum, & pinguissimum Hip. teste lib. de nat. pueri, & 1. de mul. morb.) glandulas mammarú efficientem: fœtus nutritionem, & conservationé finalem; formalé vero concoctionis modum, quo acquiritur ipsa lactis forma, qui quidem modus à calore influente cordis, & nativo mammillarú dependere autor est Dinus super lib. de nat. pueri: *Causa multitudinis lactis.* sed enim multitudinis, vel paucitatis lactis causa sæpe regiones esse temperatas censet Arist. cit. potius tamen in humidis regionib. copiosius lac fieri crediderim, ut de Epiro, Frisiâ, & Hollandiâ Albertus scribit, in siccis minus abundans, sed crassius. *Lactis partes.* Jam vero lac etsi similare videatur, partes tamen dissimiles habet; constat enim tribus potissimum substantiis crassâ, seu caseosa; pingui, hoc est, butyraceâ; & aquea, quam dicimus serum. Pars caseosa frigida, & sicca est, si caseus recens sit (vetus enim ad caliditatem tendit) butyrosa temperata existit.

> Margin: 3. aph. 38. — 3. de an. 9.

Dub. An seri lactis sit calidum vel frigidum. De sero prima inter antiquos medicinæ professores reperitur quæstio: nam Galenus lactis serosam partem calidam, & acrem esse judicare videtur, cui sententiæ patrocinatur Avicenna c. de lacte, & Mesues c. de aqua lactis, quibus in locis sapientissimi viri ex eo videntur colligere, serum calidú esse & siccum, quia vim habet subducendi ex sententia Diosc. quin etiam extenuat, abstergit, & nitrosam possidet facultatem ut super eundem Laguna notavit, ideoq; jecoris obstructiones aperit; quod idem persuaderi potest, quia quod sudor, sive lotium in sanguine est, idem serum in lacte, sed illud refragante nemine calidum est, ergo etiam serum. *Autoris sententia de seri temperamento.* Ex altera tamen parte idem Galenus, in alium flectitur sensum, ac serum esse frigidum, & humidum asseverantius dicit, cui cooperatur Andr. Lacuna, & communis practicantium usus, qui ad reprimendos febris æstus, & bilis furoré, & pruriginosas pustulas maximâ cum utilitate serum exhibent, cui ego sententię libentius acquiesco; etsi aliquem caloré sero inesse non diffiteor, eum tamen ex herbis calidis, aut coagulo quo fuit extractum contraxisse reor potius, quàm à naturâ suâ, illú tamen caloré non talem tantumve esse, quin à frigidioribus partibus superetur; ratione igitur caliditatis, & acredinis vires in ipso sunt subducendi,

> Margin: 3. de alim. fac. 16. — lib. 2. c. 83. — 4. de simpl. med. fac. 17

subducendi, attenuandi, & abstergendi, suâpte vero naturâ vim habet refrigerandi, & ardores ac bilem compescendi, & pruriginosis pustulis succurrendi, quia frigidum & humidum est, ideo illud lac frigidius censetur, cui plus inest seri, quâ ratione Galenus, Mesues, & Avicenna superioribus locis si explicentur, omnis omnino controversia dirimetur: Nunc ad propositum redeo. Optimum itaq; lac censetur, quod purum sincerumq; est, nec amaritudinis, nec acrimoniæ, nec aciditatis, nec salsedinis particeps, non graveolens, sed modice odorum, gustu suave, & parum dulce, album, & æquale, ac mediæ consistentiæ inter liquidum & spissum, ita ut in unguem instillatum non diffluat, quod tale fuerit, boni succi est, corpus alit, alvum emollit, ac facilis concoctionis existit, præsertim vero humanum huic mediocritati accedit: quod autem lac pituitosum est, ex ungue facilè defluit, & in sapore ad aciditatem vergit: biliosum, subtilius cum sit, amarorem aliquem præ se fert: melancholicum crassius, & tenax est, colore lividum aut subnigrum; nihilominus Aristoteles, lac lividum, & fuscas nutrices laudat, quod idem â Belgicis fœminis fieri video, cujus rei ratio esse potest, quia lac melius concoquunt propter vegetum ac validum calorem; quod iis in mentem non venit, qui hanc Aristotelis sententiam omnino respuunt, quam nos infra elucidabimus: Plinius in Ponto capras reperiri scribit, quæ lac nigrum generent, quâ in re damus, quæ accepimus. Insuper lactis albedo non transparens est nec imagines reddit, sicuti vinum, & aqua, & alia pellucida corpora, propterea quòd in lacte plurimum est terrenæ, & crassæ substantiæ, quæ, dicente Aristotele, & Plutarcho, ipsius colorem obtusum reddit. Cæterùm si infans aliquâ ratione cogatur alio quàm humano lacte uti, caprinum præferendum est, crassius ovinum, crassissimum, & pinguissimum bubulum, tenuissimum cameli, mox equæ, tùm asinæ, sus planè crudum, & aqueum lac habet, ita ut ex iis caseus confici non possit, sicuti nec ex ullo eorum animalium, quæ utrinq; dentata sunt, quæ etiam plures, quam ternas mammas habent, caleo inutilia, utiliota, quæ binas; tot præterea dedit natura mammas cuiq; animalium, quot ad suos fœtus alendos necessarias esse duxit; Porro volatilia propter corporis siccitatem lac non habent, & quia pondere gravia volare non possent, ideo etiam vesica destituuntur, sed lactis penuriam majori in filios amore natura compensat: omne autem lac igne spissari, frigore serescere, Plinius testis est, quod ex Aristotele suscepit infra citato. Gigni lactis abundantiam à calidis, & humidis rebus scribit Galenus, minuitur autem ab omnibus impensè calidis, frigidis, ac siccis, quod si nonnunquam ea, quæ sunt calida, & sicca, uti fœniculum, & apium, aut nimis frigida, ut lactuca ad lactis generationem exhibentur, illa quidem, quatenus aperiunt, & movent sanguinem ad mammas, hæc vero in quantum temperaturam calidam, & exsiccatam corrigunt, lac generare per accidens dicuntur, quæ enim propriè & per se lac producunt, calida procul dubio, & humida esse oportet.

Boni lactis conditiones — *Pituitosi lactis signa.* — *Biliosi.* — *Melancholici.* — *9. de hist. animal. 21.* — *A.4. meteororum.* — *P. 6. sympos 8.* — *Lactis albedo qualis.* — *Brutorũ lac quod sit præferendum.* — *E lacte animalium utrinq; dentatorũ caseus non fit.* — *Volatilia lac nõ habẽt* — *Lactis penuriam amore compensant* — *11. de hist. animal. 41.* — *3. sympl.* — *Lac generãt calida, & humida.*

Utrùm vero salita lactis copiam efficiant inter scriptores controversum est, nam Arabes plerìq;, Aëtius, Moschio, & Albertus Magnus, laudant capita salitorum piscium; Hippocrates 1. de mulierum morbis, Galenus, & Avicenna à rebus salitis omnino abstinere jubent, eâ potissimum ratione quia sal impendio exsiccat, & consumit omnia, ergo etiam lac; quâ quidem ductus ratione Mercurialis salita nullo pacto ad lactis generationem conducere existimat, nisi quatenus reliqua modice condiendo ad saporem, & penetrationem facit, quòd si aliâ virtute id efficiat, illam plane se ignorare fatetur: Est tamen in promptu alia non contemnenda ratio, quæ ex Lacuna desumitur, referente Romæ captarios, & opiliones tempore æstatis, quo pascua arescunt, & lac perpaucum generatur, hac arte plurimum lactis provocare; salitis rebus, oves, & capras pascunt, ita ob ingentem sitim magnam hauriunt aquæ copiam, quæ continua mulsione ad mammas trahitur, & in lac convertitur, aquosum tamen & salitum, cujus serum febrientibus perniciosum est, & vitæ inimicum; nec dissimili

Dub. An salita lactis copiã efficiant. — *Mercurialis sententia exploditur.* — *Quâ ratione salita lac efficiunt* — *1. de morb. mul. 1. 2. ind'ose. lib. c. 65.*

diſſimili ratione ſeptētrionales nutrices halecibus veſcuntur, niſi ut excitatâ ſiti majorem hauriāt cereviſiæ copiâ: non igitur mirum ſi in Barduana regione de qua Moſchio, & Albertus loquuntur, ubi paſcua ſalſa nitroſaq; ſunt, eâdem de causâ magna proveniat lactis abundantia. Galenus quæcunq; admodum calefaciunt, non tamen valenter deſiccant lactis proventum prohibere retulit; cum autem talia ſint, quæ menſibus eliciendis congrua ſunt, planè ſequitur, ea quæ provocant menſtrua, deſtruere lac; cujus rei ratio eſt, quia ſanguis ad ubera non tantum mittitur, ſed trahitur, ac proinde cum lac deficit, ad illud promovendum ſufficiunt quæcunq; leniter aperiunt, & movent, contra uterus nihil confert ad delationem ſanguinis, qui ſolum ad illum pellitur, quocirca quæ menſes movent, majores vires obtinere oportet, aut in majori copiâ exhiberi, nam quando in eâ copiâ aut qualitatę exhibentur, quæ evocare menſes valeant, valent etiam lac non movere ſolum, ſed exſiccare, quoniam non deſiccantia, & modice excalefacientia lac gignunt; quæ vero plus excalefaciunt, nec valenter exſiccant, menſes proliciunt, aliquando tamen pro variâ naturæ inclinatione accidit, ut ea ipſa, quæ menſes evocare apta ſunt, lac provocent, & è converſo, quâ ratione quæ provocant ſudorem, validiora ſunt iis, quæ urinas movent, quia multo difficilius eſt, humores in halitus transmutare, quam eoſdem extenuare, & à ſanguine partem ſeroſam ſecernere, quod diureticum medicamentum inſtar coaguli facit; Et quia materia urinæ trahitur à renibus, ſudoris vero materia ſolum impellitur verſus cutem: ſæpe tamen una pro alterâ operatio contingit; Illa autem quæ lotium cienr, non ſolum lac, ſed menſes etiam avertere nata ſunt, quia impenſius exſiccant; ſed dices, ſi menſes exſiccant, cur non urinas, cum præſertim minori vi opus eſſe videatur, ad urinam ciendam, quæ trahitur ad renes, quam ad menſes, qui non pro iciuntur? Solutio eſt, menſes provocantia calorem, qui ad motum facit æqualem cum diureticis obtinere; diuretica vero excellere ſiccitate, quæ quidem ad ſeri ſeparationem facit, ideo reliquum ſanguinem craſſiorem reddunt, & magis tenacem; ac proinde menſes ſupprimunt, urinam vero ſeroſumq; humorem promovent: quia tamen hæc hujus loci non ſunt, ad propoſitum redeamus.

Menſes cientia lac deſtruunt.

Sanguis ad ubera trahitur, ad uterum mittitur.

Quæ provocant ſudoré validiora ſunt, quã quæ urinas movent.

Lotium provocãtia lac & menſes avertunt.

Obiectio.

Solutio.

1. ſympl. 22.

Cur lacti albedinem natura tribuat, & an illud per concoctionem fiat, aliaq; ſcitu digna.

CAP. X.

SEd forſitan ſciſcitaberis, cur lacte, & non ſanguine nutritur infans? cujus rei cauſam ex ſupradictis quodammodo jam colligere potuiſti, voluit enim natura illud dealbare, ne puer, aut mater, ſive nutrix cruore exhorreſcant; & inſuper, quia extra uterum debuerat pueri cibus ad ventriculum permeare, ibi concoctus ad jecur uti ſanguinis officinam, ſi ergo ſanguis exſugeretur à puero, nec concoqueretur à ventriculo, neq; eſſet quod rurſus fieret in jecore; fuit ergo convenientiſſimum ut ex ſanguine lac fieret in mammis, & ex lacte in ventriculo concocto, & ad jecur infantis delato alius puriſſimus, & defæcatiſſimus ſanguis, qui eſſet pabulum caloris ipſius nativi, & humidi primigenii, quod in illâ ætate perfectiſſimum reperitur. His ſic compendioſe appunctis, alia ſe offert illuſtranda controverſia multorum animos diſtrahere ſolita, utrum lac per concoctionem ex ſanguine fiat, an per ſolam coloris mutationem? concoqui ulterius ſanguinem Ariſtoteles ſentit lib. de hominis ſtructurâ, ubi lac eodem modo, quo ſemen genitale ex ſanguine generari prodidit, in cujus ſententiam Galenus pedibus omnino diſcedit; at ita lac, ſanguinem, & mammæ venas calore ſuperarent, ſiquidem concoctio à calido fit, & calidiorem rem ipſam reddit;

Cur lacte non ſanguine nutriatur puer.

Dub: An lac per concoctionē fiat ex ſanguine, an per ſolā coloris mutationem.

Ar. et Gal. ſententia

7. de uſu part. 22.

reddit; ideo putant aliqui non concoqui sed dealbari à parte; alii concoqui quidem respondent, non tamen impensè sed competenter, hoc est, ad æquabilitatem reddi, nam beneficio tepidi mammarum caloris igneas, & acriores partes dissipari, crudiores attenuari, & concoqui, neq; vero quæcunq; concoquuntur, calidiora fieri, sed quæ à calido intensissimo, hinc fit, ut dicente Galeno, lac medium quoddam sit inter pituitam, & sanguinem, quia pituitâ calidius est, sanguine autem tantò frigidius, quantò jecoris parenchyma glandulosa mammarum corpora calore superat, longius tamen abest à pituitâ, propiùs ad sanguinem accedit: jam cum simili um nutrimentum lac fit ei, quod fœtus in utero sumebat, paucissimam mutationem adeptum fuisse credibile est; quod si consideres instrumenti frigiditatem, nil profectò mirum, si quantumvis à calido fiat hæc actio, tamen ratione instrumenti lac sanguine frigidius evadat; adde etiam mammarum laxitatem, cujus ratione plus solent recipere, quam per frigidam temperaturam, etsi à corde, & partibus pectoris concalefiat, concoquere valeant. Non tamen inferas, in illis mulieribus quæ lactare renuunt, & lac ad venas regurgitat, ac rursus in sanguinem convertitur, idem semel coctum recrudescere; nam juxta priorem dubii solutionem nil plane vetat aliquam concepisse in venis concoctionem, majorem in mammis, simul cum coloris mutatione, & adhuc ulteriorem rursus in venis cum reductione ad ruborem, quia color variat pro ratione partis. Porro sæpissime accidit, ut, quæ semel uterum gesserunt, semper aliquid lactis continerent, & exprimere possint, donec iterum conceperint, quæ rursus tertio à conceptionis mense iterum lac ostenderent; quibusdam etiam natu majoribus suctu frequentiori lac prodiit, & copia tanta, ut infantem enutrire potuerint; quin etiam aliæ urticâ perfricanr vehementer ubera, ut dolorem excitent, ac ita primo cruentum humorem eliciunt, postmodum lac ut tradit Aristoteles, quod sæpius se vidisse testatur Albertus Magnus, plerisque autem totis mammis atque etiam alarum finibus fluere scribit Plinius, aliquando tamen sanguis ob impedimentum aliquod eo ascendit, qua ratione, & virginibus, atque corruptis, etsi nondum matribus, ubera distenduntur, & prodit lac atque etiam maribus, ut autor est Aristoteles citato; Communiter tamen mares lac non producunt, quoniam beneficio nativi caloris, ac laboris adeo concoquunt, & absumunt nutrimentum, ut perexiguum superfit excrementi; adhoc quia non habent mammas adeo spongiosas, ut possint sufficere materię proprii nutrimenti, & lactis. Quod vero de apro Aristot. refert, ex quo tantum lactis indies emulgeretur, ut collostra inde efficerentur, vanum omnino, & fabulosum videtur. E converso autem aliæ sunt fœminæ, quæ naturâ suâ lacte carent, & alię, quibus lac deficit ante tempus, quæ quidem naturâ solidæ sunt, & densæ carnis, quamobrem sufficiens humor à ventre in mammas non penetrat; aliæ sunt, quæ mammas quidē habent satis capaces, ad quas lactis sufficiens quantitas fluit, sed papillis omnino & fonticulis destituuntur externis, quibus ni lac exsiccetur, ab eodem ibidē remorato perdifficiles cruciatus excitantur: non tamen lacte ubera nutriuntur, alioqui in virginibus etiā ac viris perpetuo lac appareret, sed per diversas venas lac, & nutrimentū illis dispensatur, ut suo loco dictū est; nec etiam statim mēses ascendunt, ubi ubera turgescunt, plerisq; enim idipsum ob solā carnis multitudinē evenit, quibus nunquā ubera plurimo lacte turgent, quia capacitas deest.

Cæterum quibus menstruæ vacuationes contingunt, rarò fit lac, & vice versa, quia eadem est materia utriusq;, ideo mulieri utero gerenti si lac ex mammis fluxerit copiosum, fœtus redditur imbecillus, nempe quia alimentum omne sursum ascendit ad mammas, quod fœtus in venis reliquerat, quia ipse præ imbecillitate, quantū sibi ad moderatā nutritionē satis esset, attrahere nequiret, & cōsecutionis mutato ordine, si gravidis mammæ repente extenuentur, abortus sequitur, quia etsi fœtus validus fuerit, copiosū tamē ei alimentū deesse significat ideoq; primū ex venis matricis communibus sanguinē trahere, unde mammæ gracilescant prius, & non multò post, cum nutrimentū omnino deficit, abortus fiat, nam

[Margin notes, left: 1. sympl. 11. — Arist. 3. de hist. ani. Alb. 3. anim. 9. 11. de hist. nat. 41. — 5. aph. 39. aph. 52.]

[Margin notes, right: Aliorum opiniones. — Non omnia quæ concoquuntur calidiora fiunt. — Lac mediū inter pituitam et sanguinem. — Lac sanguine est frigidius. — Occurritur obiectioni. — Color variat pro ratione partis. — Lactantiū diversa natura. — Lac virgines aliquādo habent. — Lac mares habent non nulli. — Lac mares cur communiter non habent. — Papillis carentes mulieres. — Vbera lacte non nutriuntur. — Quibus mēstrua fiunt lac non fit, et è converso. — Mammarū extenuatio abortū præsagit.]

Dub. An fœmina quæ lac habent, interim dum habent, menstruis perpetuo careant, & steriles censeantur. Mercati lapsus.

5. Aph. 39. 1. de morb. mul. 20.

fiat, nam ſicuti lac in mammis fœtus debilitatem, ita gracilitas earundem alimenti penuriam arguit: quod vero Hippocrates, & poſt ipſum Mercatus, menſes licet fluant, ſuppreſſos omnino putant, ſi lac in mammis apparuerit, plerumq; quidem ita fit, ſed non perpetuo; vidimus enim fœminas (quarum una erat Jacobi Zueri juriſconſulti conjux) quæ quantumvis infantes prægrandes lactarent, menſtrua tamen toto lactationis tempore ordinata, & copioſa habebant, nec id ſemel, ſed quoties pariebant; Mercatus refert, fœminas, quæ lac habent, interim, dum habuerint, ſteriles cenſeri, & ad conceptum ineptas; quod non experientiæ ſolum, ſed clariſſimorum virorum placitis, & rationi diſſentaneum eſt; nam pleriq; omnes, qui eligendæ nutricis præcepta tradiderunt, hujus non fuerunt obliti, nec ipſe ſilentio prætermiſit, quod non ſit prægnans; igitur quæ lac habet, gravidari poteſt, quod quotidie videmus.

Adversus Mercatum rationes.

Eventis ratio adſtipulatur, quia ſi aliquando contingat, ut mulier ſimul lactet, & menſtrua habeat, quod fieri poſſe docuimus, alimenti penuria, quæ in illo caſu poteſt eſſe cauſa quo minus conceptus fieret, nulla omnino eſſet, atq; adeo fœminam concipere nil obſtaret: adhæc mulier gemellos ſanguine in utero nutrit, in lucem editos eoſdem lactat, nil ergo vetat, ut quæ ſanguinea corpulentaq; fuerit unum uberibus, alterum in utero, quamdiu ſaltem pauco indiget alimento, foveat; Quæ quidem commemorare libuit, non quidem animo criminandi ſapientes viros, quod ego ingenium naturâ horreo, ſed tuendæ veritatis ſtudio illectus, quo nihil ab initio habeo antiquius, & ut cuncti, quam variis modis natura ſoleat in ſuis operibus ludere, perſpiciant, nec tyrones ex lactis præſentiâ menſium aut gravidationis defectum in univerſum vaticinentur, quod in praxi fœdus error, præpoſteraq; morborum curationis cauſa foret, cum iis neq; purgatio neq; ſanguinis miſſio ſit adhibenda; eſto enim quod communiter lactans non poſſit ad nonum uſque menſem alterum fœtum enutrire, poteſt tamen concipere, & ad aliquod ſaltem tempus utriq; præbere alimentum: ſed neq; etiam lac, fœminam eſſe corruptam, ſemper arguit.

Naturæ variis modis in suis operibus ludit.

Lactans uterū ad aliquod tēpus gestare potest.

De craſſamento, grumefactione, & caſeatione lactis.

CAP. XI.

A vitiato lacte nocumenta. Lactis crassities. Grumefactio. Caseatio. Dub. Serum an possit concrescere.

PRimum noviſſimumq; lac inutile eſt, quod ſi craſſum efficiatur, pleraque mala infantibus, & matribus ipſis infligit: craſſeſcit autem duobus modis, uno ſecundum omnes ſui partes cum ſubſtantia caſeoſa, butyroſa, & ſeroſa unà concreſcunt, & dicitur affectus græce tron boſis, latine grumefactio, Arabibus congelatio: Altero ſecundum duas tantum partes, caſeoſam, & butyraceam; qui affectus caſeatio nuncupatur: utrum tamen ſeroſa pars verè poſſit craſſeſcere, controverſum eſt, nam pleriq; id negant, eo ducti argumento, quòd dum ſanguis extra vaſa craſſeſcit, ſerum integrum ſeparatum, ac liquidum manet, non tamen advertunt, ſerum, etſi omnino non craſſeſcat eo modo quo reliquæ ſanguinis partes, tamen aliquantiſper craſſius evadere, cujus rei indicium eſt, quod ſi ſerum urinæ recenter mictæ conferatur, craſſius eſſe apparet, cum tamen una eademq; ſubſtantia ſit, quinetiam ipſa urina ſæpiſſime interpoſito tempore craſſior redditur.

Dub. An grumefactio lactis à frigiditate fiat.

5. de mul. morb. c. 5.

Nunc de grumefactione, & caſeatione indeſinenter agere pergam: illam à frigido fieri, compertum exploratumq; eſt, nam extravaſatus ſanguis non niſi à frigido grumeſit, & accidentia frigida ex grumo ſanguinis excitata, animi defectus, exſolutio, pulſus parvus idipſum atteſtantur; quod tamen Mercurialis non recipit, quia, inquit, in pectore, & ventriculo ſanguis grumefit, nec tamen à frigido, parvus pulſus febrem ſequitur hecticam,

ćticam, exſolutio, & animi deliquium ardentes febres, quæ quidem calidæ ſunt affectiones: ſed meminiſſe oportuerat, in pectore, & ventriculo ſanguinem, etſi in calido fit, non tamen à poſitivo, ſed à diminuto calore grumefieri, deſtituitur enim copiâ ſpirituum, quibus in venis refertus erat, per febres autem hecticas calorem intenſum quidem eſſe, ſed extenſivè diminutum, quia ſanguine, & ſpiritu hectici carent, in quo potiſſimum nativi caloris robur conſiſtit; in reliquis non tam à calore, quam à venenatis qualitatibus, quæ fere putridos humores comitantur, animi deliquia excitari; abi ad ſemen, & menſtruum putridum, à quibus videas eadem ſymptomata ſuboriri; Neq; quicquam urget Ariſtotelis autoritas, quam affert ex 4. meteororum 5. dicentis, aquea à frigido, terrea à calido concreſcere, quæ ſimul terrea, & aquea ſunt, à calido, & à frigido, ut lac; nam pauló pòſt Ariſtoteles addit, à calore rem concreſcere exhauſto humore; & ita quidem lapides in renibus fiunt; neq; nos negamus, ſi lac igni adhibeatur, concreſcere, & incraſſari, exhauſtâ parte aqueâ; ſed grumefactionem in mammis haud ita fieri cenſemus, non enim abſq; magnis febribus, & ſymptomatibus tantum caloris poſſet fœmina concipere, at ſæpe ſine illis ſanguis grumefit in mammis; potius igitur ab oppreſſo ſpiritu, qui à frigore cogitur, & ſuffocatur. Minus adhuc opis ab Avicenna conſequitur; quem de grumefactione à cauſa calidâ, & de grumefactione à cauſa frigidâ 21. 3. verba facere arbitratur; quia eo loci non quidem de grumefactione, ſed de caſeatione ſermo eſt, ut legenti perſpicuum erit. Quod ſi c. 5. de congelatione differens, medicamentis utitur frigidis, vel certè anodinis, non video profectò, quâ ratione ea congelationi convenire poſſint; niſi quatenus ea, quæ moderatè ſunt frigida, ſi cum frigidis intenſis conferantur, vicem obtinent contrarii, & anodini, quo pacto à viris fide dignis accepi, in Moſcovitarum regione, Sarmatiâ olim dictâ per magnos hyemis rigores aqua plenas tonnas ad diverſorii fores paratas haberi quibus adventantes hoſpites pene congelatos immergant, atque ita paulatim incaleſcere, ne rigidi, ut erant, hypocauſta ingredientes ab uno ad aliud contrarium ſubitâ factâ mutatione periclitentur: ſed quid multis moror in ea confutandâ opinione, quæ nullam omnino capit probabilitatem, nec in Ariſt. aut Avicen. mentè unquam incidiſſe palam jam feci, cum ex ipſa voce ejus inſtabilitas convincatur, non enim aliud eſſet rem à calido congelari, quam à frigido comburi.

Aquea à frigido, terrea à calido concreſcunt

Grumefactio lactis qui fiat.

c. 4.

Avic. locus perperam à Mercuriali citatus.

Frigida medicamenta quo pacto cōgelationi conveniāt.

Moſcovitarum mos.

Dub.

An caſeatio lactis à calido ſemper fit.

Porro lactis caſeationem tàm internam quàm externam à calido ſemper fieri nemini dubium eſſe debet; nam ut urinam cientia priùs fundunt ſanguinē, deinde partes craſſas, ac ſeroſas ſeparant, Gal. autore, ita coagulum in lacte priùs ſeparat caſeoſam partem à ſeroſa, deinde eandē craſſam reddit, Ariſt. decreto, dicentis, frigidū non propriè lac ad caſeationem reddere, ſed potius à calore id fieri; quin etiam ipſius coaguli natura idipſum palam facit, quod, ut ſcribit Ariſt. igneam habet facultatē, cui Gal. & Averroes plane ſuffragantur; adde ſedimentum in urinis non niſi à calore ſecerni, & quæcunq; ad ſeri extractionem, & caſei ſeparationē faciunt, cinaram, cnycum, guttur gallinæ, vinum, & reliqua calida eſſe omnia; ut mirari ſatis nequeā, quid venerit in mentē eruditiſſimo viro, qui loco allegato ſcribit, horū pleraq; frigida eſſe, quæ tamen cuncta tertiū aut ſaltem ſecundū attingunt caliditatis gradum. De aceto, quo ſolo aliquando lactis ſerum extraximus, etſi ejus nullam fecerit mentionē, difficilior poſſet ſuboriri controverſia: ſed neq; hoc quidē frigidis ſuis partibus id efficit, verum ſubtilioribus, calidiuſculis, & admodum ſiccis, quibus primū penetrat, deinde caſeoſam partem cogit atq; conſtringit, quâ ratione ab eodem quamvis à prædomino frigidum ſit, tamen propter has partes acredinē ſero ineſſe, & quandam ſubducendi abſtergendiq; vim ſuperius jam prodidimus. Sed ut à Galeno te explicare poſſis, qui 3. de alimentorum fac. c. de oxigalate, lac interdum uſu vaſis aquæ frigidæ ſpiſſari pro comperto affirmat, ruſticos conſule Hiſpanos, qui probè norunt illam ſpiſſationem non ab aquâ, ſed à calore ignis fieri, cum enim volunt lac ſpiſſare, pro ſapidiſſimo illo cibo, quem ipſi Luſitanè *Azabeſe* vocant, prius levi-

. ſ. util. 13.

4. de hiſt. animal. 3.

3. eiuſdem tit. 22.

Coagulum natura ignea eſt.

Serum extrahentia calida ſunt.

Acetum calidas habet partes.

Lactis ſpiſſatio qui fiat.

Duplex caseatio.

prius leviter bulliunt, interim tamen, ne fiat caseatio, aquam infundunt, qua tantum abest ut spissetur, ut potius alioqui futura caseatio impediatur. Cæterum putat Mercurialis duas esse caseationis species; propriam, quæ à solo coagulo fiat, & impropriam, quæ ab aliis rebus; illam semper à calido; hanc tum à calido, tum à frigido posse contingere in mammis: Sed ut illi hâc viâ subterfugienti iter occludamus, reducamus ei in memoriam, impropriam hanc caseationem tunc fieri duntaxat, cum præternaturalis calor in mammis augetur, quod ipse paulo inferius affirmat, nullam aliam cognoscens hujus caseationis causam, quare volens nolens sui fortasse parum recordatus rem, ut est, profert. Nostræ huic sententiæ patrocinatur Dioscorides, ubi ad dissolvendum lac in ventriculis puerorum coagulatum, acetum exhibet, at quæcunque à frigido dissolvuntur, à calido concrescunt, ut tritissimum est philosophorum dictum: quid? quod non invenies lac coagulatum nisi in locis calidis, in ventriculo, & ad ignem: nam in aere potius corrumpitur, & grumescit; quod si opera caloris contempleris, cujus proprium est, homogenea conjungere, heterogenea verò disgregare, eadem profectò in caseatione fieri planè comperies. Non igitur est, quod de caseationis causa deinceps quisquam dubitet, cùm ex eventis, autoritatibus, & firmis rationibus calorem esse in propatulo sit.

Impropria caseatio non à frigido sed calore fit præter naturali.

Lib. 2. 44.

Quæ à frigido dissolvũtur à calido concrescunt.

Lac non nisi in locis calidis coagulatur.

Caloris opus.

Coagulum quid.

Verum quoniam de coagulo sermo incidit, sciendum est, illud quidem nihil aliud esse, quam albam illam substantiã, quæ reperitur in animalium ventriculis, una tantum parte dentatorum, & quæ nondũ usa sunt alio nutrimento, quam lacte; cum primum enim herbis pasci incipiunt, corrumpitur coagulum, ideo in grandioribus non invenitur; quatuor porro habent ventriculos animalia hæc, quibus possint haud bene ob dentium defectum incisum in ore alimentum, alioqui asperum, & durum exactè concoquere, ideo ruminant, dum ex uno ad aliud transferunt; Est enim ruminatio reductio ad os, & ulterior præmansi alimenti masticatio quæ omnia scrimus accepta Aristoteli, & Galeno, ventriculis autem hæc nomina indita sunt, venter, reticulum, omasum, & obomasum, germanicè Mage/Panßen/Koden/Psalter. In illo verò, quem omasum Græci vocant, germani, Koden/ materia hæc sive fermentatum lac reperitur, quod coagulum dicitur; nam sicuti mulieres crudam massam servant, quæ acorem caliditatemq; contrahens causa est, ut melior panis, cui commiscetur, evadat, ita lac in hoc ventriculo asservatum fermenti concipit qualitates igneam, & acrem, quibus lac commixtum caseationem efficit, iisdemq; valet liquida coagulare; congelata dissolvere, ideò contra lac in puerorum ventriculis congelatum, Dioscorides citato exhibet. Si interroges, unde lac in mammis coaguletur, si nullum ibi hujuscemodi coagulum reperitur? Respondet Mercurialis, à quâdam caseatoriã vi lacti intrinseca id fieri; cum tamen, qualis illa sit, non appareat nec alia ibi reperiatur, quam concoctiva, quæ à calore nativo fit, ac reliquæ naturales, Potiꝰ equidem puto, id calore fieri præter naturam, si eò lac perducat, ut calorem acoremque concipiat, ac similem coaguli naturam, quod forsitan & ipse significare voluit.

Ruminãtia quatuor habens ventriculos.

Ruminatio quid.

A. 3. De part anim. 14. G. de admĩnist. à nat. 8

Ventriculorum nomina.

Coagulum liquida agglutinat, congelata dissolvit.

Cur lac in mammis sine coagulo coaguletur.

Matrem ipsam infantem lactare convenientissimum esse, sin minus id fieri possit, qualis sit nutrix eligenda.

CAP. XII.

Rationes ob quas mater puerum lactare debeat.

2. De valetudine tuenda.

EDito in lucem infante, transactisque illis diebus, quibus antea diximus lac maternum rectificari, ac benignum reddi; ipsa quæ peperit mater, eademq; sui partus fidissima nutrix sit, est enim Galeni testimonio lac maternum

jam

Lac maternum saluberrimum, & consuetũ alimentum est infanti. *Mater vigilantior est quam nutrix.*

jam edito infanti saluberrimum, quoniam qui eo aluntur pueri, ij non solum consueto, verum etiam maximè proprio utuntur alimento; nam cùm infantes, dum adhuc in utero sunt, sanguine matris ali supradictum sit, ex sanguine vero lac gigni exiguam in mammis adepto mutationem, constat profectò feliciorem procedere nutritionem, quæ lacte matris conficitur. Præterea quia matres longè vigilantiores sunt in liberis suis educandis, quàm stipendiariæ nutrices, quæ lucrum potiùs quàm fœtum respiciunt, ac vix ulla reperitur, quæ nutricationis omne tædium perinde, ac mater possit tolerare, sordes, vagitus, morbos, ac servandi nunquam satis diligentem curam, & ut numero dicam, quia nulla est quæ pariter amet ut mater, nulla procul dubio erit, quæ pariter curet: sic vidim⁹ hoc eodẽ anno duos infantes à nutricib⁹ somno profundo stertentib. suffocatos, unũ Belgæ filiolũ, alterũ Lusitani. Tertio q̃a permittendũ nõ est ut alieni lactis contagio inficiatur puer (si modo benè temperata sit mater, salubreq; corpus nacta) nã & indoles ex lactis naturâ vitiatur, quocirca non temerè vulgo dicitur, hunc aut illum cum lacte nutricis malitiã imbibisse, siquidem una cum lacte vel vitiosi, vel ingenui non solũ addiscuntur mores sed imbibuntur, ita ut ad fingendas tam animi quam corporis dotes, non tam seminis naturam, quam lactis & alimenti valere, existimaverint sapientes, & Galeni liber cui tit. est, quod animi mores corporis temperaturam sequantur, apertissimè personat: puero ægrotante nutricem purgamus, sicq; sanitatem consequitur infans, itaq; ut una & eadem est salus, sic idem corpus, & humores ijdẽ subindeq; propensiones eædem, unde merito hæ ipsæ propensiones hispanicè *Humores* appellantur, ob maximam quam cum illis habent cognationem, sic triticum in aliud solum jactum degenerat in avenam, aut siliginem, vitis in alium collem translata mutat ingenium, planta revulsa à parente terrâ flaccescit, ac veluti emoritur, non tamen inficias imus, semini etiam magnam vim inesse ut jam superius exposuimus. Quarto satius multo erit, si maternâ pietatem exercentes mulieres, & sui officij memores, filios alant, quos pepererunt, quia quæ matres filios non nutriunt, integras non esse, sed semimatres, nec materno officio liberos demereri dicebat M. Aurelius Rom. Imp. apud Gellium. Et certè qui fieri potest, ut filij matris ratione illam dignentur, quæ eos tot ac tantis periculis exposuerunt, & quæ materfamilias debuerat pietatem erga domesticos omnes exercere, talem erga liberos exercet crudelitatem, ut tradat viscerum suorum fructum & imaginem virtutis à natura in eo effigiatam coinquinandam nutrici atq; alendam; meritò qui ita nutriuntur, semispurios dicendos esse, quidam æstimarunt, & matres semiadulteras; si enim mater sanguine fœtũ nutrivit per novẽ menses, certè nutrix per bienniũ lacte, quod idem sanguinẽ dealbatum esse jam superius tradidimus hanc esse dixerunt differentiã, quod in verè dicto adulterio mater filiũ alterius patris marito supponit, in hoc vero filiũ alteri⁹ matris. Hinc est, quòd nobilis Romanus juvenis ex Gracchorũ familiâ è bello redux dives, ac cũ victoriâ occurrentib⁹ unà matre & nutrice cum gaudio, & alacritate, sic inter eas spolia divisit, ut matri daret annulũ argenteum, nutrici torquem aureum, de quâ re condolente matre, tu, inquit, me solos. 9. menses in utero, hæc vero per integros duos annos uberibus suis aluit, corp⁹ à te habeo, & illud quidẽ medio parùm honesto, hęc vero candidâ ac sincerâ voluntate mores dedit, tu me natum primum à te procul rejecisti, hæc à te despectũ suis ulnis recepit, & ad hunc usque statũ perduxit; Quod aqua gignit, in aquis educatur, terra suo succo alit, quidquid in eâ nascitur; neq; est tam ferum ullũ animantis genus, quod non alat suos fœtus, tygrides sanguinis sitientes proprium sanguinem & lac suis catulis non denegant, ululæ, leones, viperæ, educant partus suos, & homines suos fœtus abjiciunt, exponuntque: ô delirationem incredibilem, & execrabilem, quod enim potest esse crudelius expositionis gen⁹, quam peperisse, & statim abjecisse, aluisse in utero sanguine suo nescio quid, quod nondũ viderat, jam vero perfectum, jam in lucem editũ, jam filium factum, tenerum infantem, adhuc rubentem, & matris opem implorantem, eâ,

Lactealieno alieni mores imbibuntur.

Lac ad fingendos animi mores multum valet.

Lib. 3. C. 10.

Matres qua filios non nutriunt integra matres non sunt.

Lib. 12. C. primo.

tem, eâ voce, quæ movere dicitur & feras, rejecisse, ac proprij, & consueti lactis alimoniâ privare, & mulieri conductitiæ, rusticæ, nec moribus integris, sæpè etiam meretriculæ, & lue venereâ infectæ tradere; sed tanta hæc crudelitas summâ Dei providentiâ sæpe punitur, Etenim coagulatus eisdem lac in mammillis gravissimos, ac diros excitat cruciatus, ita ut sæpe cogantur canibus sugendis præbere easdem papillas, quas filiolis denegarunt, neq; ibi punitiones consistunt, imo plerumq; inflammantur suppuranturq; mammillæ, & novaculis præcisæ, & ignitis cauteriis aut cancro corruptæ per frusta decidunt.

Objectioni occurritur.

Obtrudunt aliqui, parcendū esse teneræ ætati imbecillæq; valetudini; non advertentes, naturam, quæ dedit ad concipiendum vires, haud dubiè dedisse & ad lactandum; neq; aliud in pectore duos illos veluti fonticulos turgidos, & lacteo liquore suâ sponte manantes admonere, nec putent matris officium esse concipere, & parere, in quorum uno oblectamentū secutæ in altero naturæ necessitatem, nil hactenus de puero sunt bene meritæ, sed quod sequitur post partum, esse verum matris munus: hoc tamen permittimus, ut si fœmina fuerit tenella, juvencula, aut imbecilla, & pauci lactis, quod respectu infantis in lucem editi non tantum suppeditet alimentum, quantum sanguis in utero materno, coadjutricem sibi associet, nec propterea filiolum penitus exponat; quibus de causis si nutrix infanti sit abhibenda, vel quia mariti delicatioribus uxoribus suis parcendum esse volunt, propter mollitiem, vel morbum, vel lactis vitium, deligenda probata aliqua mulier erit, quæ corpore benè temperata sit, ingenuis moribus prædita, quæ vigesimum circiter annum ætatis agat ut Galeno placet, Paulo, & Aetio aut saltem trigesimum non excedat, quia jam tunc permultis menses ordinè non servát, lato etiā sit pectore, corpore firmo, colore suavi, & vivido, mediocribus mammis: hilaris præterea sit, casta, sobria, alumno assidue arridens, & cantillans, diligens circa pueri mundiciem, articulatè etiam loquatur, quia hanc præcipuè habet puer loquendi magistram; ejus caput inspiciatur, ne tinea, aut achoribus affecta sit, nec rubiginosis aut cariosis dentibus, nec oris fœtore, arthritico, elephanticoq; morbo, neve venerea lue, qua plerumq; inficiuntur, nullo deniq; sit affecta morbo, nec etiam facilè irascatur, nam hoc fervidam, & biliosam naturam arguit, non sit primipara, quia lac nondum satis purgatum habet, ideo saltem bis peperisse oportet, quippe quæ mammæ olim plenæ fuerunt, & impleri consueverunt, venas arteriasque habent crassiores, & capaciores; enixa autem sit duorum tantum mensium, & non ultra decimum à partu constituta, quæ insuper legitimo tempore masculum pepererit, quia hæ ut plurimū melius coloratæ sunt, sanguinemquè habent laudabiliorem, lusca non sit, quia non nisi transversim intuetur puerum, qui propterea eandem inspiciendi consuetudinem plerumq; contrahit; abstineat à concubitu, etenim coitus sanguinem, & lac ipsum conturbat, lactis etiam copiam minuit, quia menses ciet, quæ vero menses habent, lac non habent, ut supra enarravimus; præterea virosam quandam qualitatem coitus lacti conciliat; adde quod inde non raro gravidæ fiunt, quod & alumno, & conceptui nocivum est, neuter enim satis alimenti habere potest, subinde purus sanguis circa uterum subsistit, impurus ad mammas conscendit, ac demum quantum accedit fœtui, tantum decedit alumno: quo in loco illud mirari subit, quod plurimi retulerunt, non corrumpi lac fœminæ, si ex eodem viro rursus conceperit; talis itaque nutrix probatis cibariis vescatur, à salsis, acutis, & adstringentibus abstineat; & primis diebus singulis vicibus ante lactationem puerulo tantillum mellis lingendum exhibeat, deinde mammillæ pressione lactis pauxillum mulgeat, ac ita pueri suctionem juvet, ne vehementi suctu gulæ instrumenta aut palati lædantur, neve malarum articulationes laxentur, nec insuper singulis lactationibus uberem lactis copiam exhibeat, sed parcam. Ex quibus jam colliges decem in nutrice consideranda esse, ætatem nimirum, habitum corporis, mores, mammarum & papillarum formam, tempus à partu, ultimi

Nutrix qualis.

Gal. primo de sanit. tuenda. Paul. lib. 1. C. 2. A. lib. 4. C. 4.

Animi passiones.

Coitus lactanti nocet.

Lac fœminæ nō corrūpitur, si ex eodem viro concipiat.

Victus ratio.

Lactandi ratio.

Decem in nutrice conditiones.

infantis

infantis sexum, ut sana sit, & non gravida, demum lactis conditiones quas nos c. 9. hujus libri jam tradidimus, & ad quatuor reduci possunt, dulcedinem, candorem, odorem, & consistentiam. *Optimi lactis conditiones ad 4. reducuntur.*

Parvanè an magnæ mammæ ad conficiendum lac commodiores sint, & an lividæ nutrices eligendæ.

CAP. XIII.

De magnitudine mammarum apud majores nostros versata fuit controversia, jam inde à Pauli & Avicennæ temporibus, qui eas laudant, quia plus ibi sanguinis generetur: Aetius reprobat, eò quod grandiores mammæ suscipiendis cancris sint expositæ, qua ratione Moschio & Athamantius scribunt eas, quæ habent grandes mammas, vinosas, libidinosasque esse, quia utrumque proficiscitur à calore uteri, & pectoris: Mercurialis conciliare nititur hos autores, atque ita Aetij locum intelligit de magnis mammis secundum carnem, quas quidem vituperat, commendat vero eas, quæ secundum capacitatem magnæ sunt, de quibus Paulum, & Avicennam intelligi vult, atque hac interpretatione quasi ex tripode dictâ totam dirimi controversiam arbitratur; Sed quoniam quæ magnæ sunt secundum capacitatem, plus lactis conficiunt, quam conveniat, unde retentum lac putrescit, & molestiam infert, quæ autem secundú carnem magnæ existunt, fat lactis generare nequeunt, potius mediocres commendandas esse puto; Paulum vero, & Avicennam magnas commendasse non quidem secundum carnem, neq; secundum capacitatem, sed secundum venas per easdem diffusas, quæ multum faciunt ad lactis bonitatē, nam & cavitas moderata, & debita portio carnis est, quare tùm ad decentiā corporis tùm ad lactis elaborationē præferuntur reliquisquæ ad utrumq; extremū recedunt, quarum aliæ sufficientē lactis copiā non progignūt, aliæ haud probè complectuntur, ac insuper rugosæ sint, laxæ, ac pendentes, quod deformitatē inducit; præterea quia in mediocribus temperatus est calor, & magis coactus, cujus rei non solū contactus fidem facit, sed quod permulti venarū rivuli liventes per easdem circumspiciuntur, qui tamē latent in laxis, quia subsident. Igitur mediocriter carnosa nutricis ubera papillas habeant non conniventes, nec curvitate aversas, non valde graciles, aut breves nimisvè tensas; illas enim non facile apprehendit puellus, harum contactu offenditur, quæ insuper si crassiores sint, totum ejus os implentes suctum impediunt; neque porro ad pallidum, aut lividum vergant, hoc enim si citra manifestam causam fiat, corpus, & uterum laborare indicium esse scripsit Hippocrates: Sit insuper nutrix densâ solidâque carne prædita, vigiliatum, & laborum, quæ circa alumnum contingunt tolerantissima, non nimis alba, subpallida, aut lentiginosa, sed pulchra & candida, rubore persuso, qualem Avicenna citato eligit. Sed jam video sophistarum potiùs quàm Aristotelicorum turbam hic obstrepere, fuscas potius eligendas esse, quá ratione ducti, seu potius seducti Hispani hybridas eligunt, quas *Mulatas* vocant, ex parente Hispano, & matre Æthiopissa ortas, colore Numidico, sæpè etiam ipsas Æthiopissas atro colore: quænam autem est eorum tam firma constansque ratio? quia, inquiunt Pareus, & Bonacciolus, quemadmodum terra fusca fertilior est albâ, sic fusca mulier lacte est pinguiori, alimentum facilius concoquit, & excrementa digerit perfectius; addunt, quia, quæ nigra sunt, calidiora, & validiora existunt, ac eorum carnes jocundiores, quia magis mixtæ, & elaboratæ Aetio autore, ideo Avicen. carnem nigri animalis in columiorē, & suaviorē esse prodidisse, nigredinem

Mercurialis sententia.

Autoris positio.

Mediocres mammæ præferendæ.

In mediocribus temperatus est calor.

Papillæ quales.

6. Epid. p. 5. t. 18.

An lividæ nutrices sint eligendæ.

Hybrida quæ dicantur.

Quæ nigra sunt calidiora.

6. Epid.

dinem vero signum esse caliditatis, & roboris, ut cum Hippocrate dicebat Galenus, idcirco in praxi lac capræ nigræ commendari receptum esse, ideoque Aristotelem lac lividum prætulisse; quæ tamen omnia facilè corruunt, si peritissimis viris in mentem reducamus, non sicuti in brutis nigra, etiam in hominibus, sed alba rubro suffusa magis laudari, cujus rei ratio est, quia cum homo sit ultimum mixtorum, & ejus forma perfectior, ac magis elevata in suo esse, majorem requirebat mixtionem, & elementorum refractionem; ideoque illi conveniens esse non potuit caloris magna exuperantia, sed abundantia solum naturalis, quæ in temperatâ naturâ potissimum reperitur, cujus sobolis color roseus est: in brutis vero quia non eam habent elementorum refractioné, & quorum moles crassior est, conveniens fuit exuperans caliditas, à quâ nigredo provenit, ut molem illam possit conficere; Aristotelis vero sententia de lacte brutorum intelligatur, aut certe non de livido positivè, sed de candidissimo lacte, intelligenda est, quod ut plurimum lividitatem quandam præ se fert, qua ratione Angli, & Belgæ amylo, quo dealbare, & indurare solent collaria, tantillum lividi coloris commiscent, quo magis candor elevetur; testatur vastissima maris planicies, & convexa aeris superficies, quæ in magna serenitate, quo tempore albissima sunt, cærulea apparent: quin etiam ut eundem per se ipsum Aristotelem explicemus, ipse ea quæ sunt alba, calidiora, & suaviora esse prodidit, quod si ad hominem, non ad bruta animalia aptaveris, veritatem obtinebit. Videant igitur quam fœdè ludificentur ex, quæ filiolos suos tradunt Æthiopissis & hybridis illis, quæ præter hoc, quòd calore sunt impensissimo, moribus ut plurimum corruptissimis in uinantur, hoc solùm nomine laudatæ, quod suavissimè modulentur.

Lac capræ nigræ laudatur.
In hominibus alba potius quam nigra commendantur.
In brutis cur nigra laudentur.
3 de gen. animal. 6.
Hybridæ suaviter modulantur.

Cæterum Pauli decreto lacte pueruli ad biennium usque nutriri debent, quod si id abunde non superierit ad nutritionem, & incrementum, pulticula exhibeatur, ex tenuissimâ panis rasurâ, cum butyro, & sacharo, aut etiam cum oleo & melle, cum pulvere sesami aut anisi; tamdiu vero lactentur, quamdiu dentibus nondum instructi sunt, quorum præsentia solidius quoddam lacte, & pulticulâ alimentum natura videtur exposcere, ante hoc tempus nutriendi haud sunt solidiori alimento, offis, aut intritis, quia inde ob exiguam adhuc concoquendi facultatem, & imperfectam masticationem multi à cruditate morbi contrahuntur, extinguitur enim calor à multis cibis. Cum his tamen septentrionales fœminæ tamdiu lactare non solent, & pulticulam citius infantibus exhibent. Cæterum ubi jam ablactati infantes fuerint, sensim ad pleniora cibaria traduci debent, tuncquè liberiori modo vivere sinendi sunt, & suo ingenio, hilaritate, relaxato animi fræno, exercitia ludicra & lusus illis permittendus, nam animorum securitas, relaxatioque haud parùm ad vegetam corporis educationem momenti affert. Verum simulatquè sextum, septimumve annum attigerint, mitioribus magistris tradantur, duodecimo altioribus disciplinis imbuendi jam sunt; ad vigesimum usq; mathematicis, & philosophię studiis exornandi, deinde graviora exercitia imperanda, ut otio carentes à Veneris stimulis coërceantur, quibus ea ætas tentari plurimum solet, ideo in eâ potissimum corycæis, & inspectoribus indigent, nec sine pædagogis, si fieri possit à parentibus ablegentur. Vini etiam usus per totam pueritiam, & adolescentiam interdicendus, nam ut Plato, & Galenus præcipiunt, præterquam quod sit ignem addere igni, caput etiam halitibus replet; quare nil mirum, si hoc ævi, ut sunt corruptissimi instituentium mores, puerorum ingenia aspera, indomita, refractaria, superbaq; plerumque cernamus, dum vino oppressi, ac in mollitiem, & luxuriam soluti pueri, & adolescentes insaniunt, & hebetiores fiunt, pudorem, observantiam, & officium posthabentes. Sed ego dum ea persequor, quæ cognoscere potius, quam permutare licet, ac communem seculi calamitatem deploro, fortè orationis impetu meos limites videbor excedere; quare hic jam emensus totam de hominis procreatione historiam, pueri animum magistrorum curæ perpoliendum relinquo; & quia de

Quamdiu lactandi pueri.
Pulticula quâ ratione conficienda.
Educandi ratio.
Magistri.
Disciplina.
A vini usu abstinendum quamdiu.
Puerorum ingenia cur refractaria fiant.

corporis

corporis ægritudinibus, quæ viris cum fœminis communes sunt, alibi traditur, modo ad fœminas reflectentes nostri instituti memores, quæcunque per eas quatuor stationes obveniant iis, quæ naturaliter fieri tradidimus, quot sint earum languores, & quâ ratione reficiendi (quæ medicis planè utilis tractatio erit, reliquis non injocunda) DEO auspice cudere exactiusq; perpendere secundâ hujus operis parte, ne quippiam desideretur, totis viribus adlaborabimus. Nunc adepti hujus laboris finem, orationi quoque nostræ hic finem imponamus.



FINIS LIBRI QVARTI, ET primæ partis hujus operis.



QUÆ OPERIS PRIMA PARTE IAM EXCUSA, VEL MUTANDA, VEL CORRIGENDA OB EXEMPLAR DEPRAVATIUS DESCRIPTUM CENSUERIT AUCTOR HÆC SUNT.

Pag. 4. lin. 33. pro finibus lege finibus. pag. 6. lin. 19. pro gratias lege grates. ibidem in marg. pro doloris lege cletoris. pag. 9. lin. 3. rubuerat, ruber erat. pag. 10. lin. 17. tum fœtus, adde *mensiumque portio interdum expurgatur. pag. 12. lin. 48. pro evique lege cuique ibid. lin. 52 pro inatione inanitione. pag. 14. lin. 47. pro eius lege earum. ibid. lin. 26. pro dissedere lege discedere. ibid. in marg. pro temperantia lege temperatura. pag. 29. lin. 5. pro Gedelia lege Bensyra. pag. 29. in tit. pro regæneretur lege regeneretur. pag. 31. lin. 48. pro suppedstat lege suppetat. pag. 32. lin. 31. pro pullulaant lege pullulant. pag. 40. lin. 27. pro materiatem lege materialem. pag 42 lin. 38. pro nullinum lege nullum in. pag. 47. lin. 48. pro piores lege priores. pag. 51. lin. 37. perfectissimam lege perfectissimam. pag. 52. lin. 30. pro. quamdiu lege. qua diu. pag. 54 lin. 5. pro qui lege quæ. pag. 55. lin. 50, pro calorem lege colorem. pag. 52. lin 2. pro amittere lege emittere. ibid. lin. 39. pro vocumentum lege nocumentum. pag. 64. lin. 6, pro bruta lego bestiæ. pag. 68. lin. 18. pro illo lege illa. ibid. pro solita lege solitus. pag. 71. lin. 9. facilius lege fœlicius. pag. 71. lin. 51. pro Metralon lege Metraton. pag. 73. lin. 7. pro filios gentium lege filias gentium. pag. 76. lin. 27. ab ipsa non abalia ab ipso non ab alio. pag. 79. lin. 9. pro quamobrum lege quamobrem. pag. 94. lin. 8. pro dearticulationes lege dearticulationis. pag. 95. lin. 54. pro nam ipsius lege in ipsius. pag. 96. lin. 27. pro spectant lege spectat. pag. 104. lin. 43. pro cacera lege cætera. pag. 105. lin. 18. pro sint lege sit. pag. 108. lin. 11, dele &. ibid. lin. 17. pre progressiones lege progressionis. pag. 109. lin. 25. qus intriplo quia intriplo. pag. 112. lin. 42. pro proveniunt lege perveniunt. pag. 120 lin. 6 pre ut tamen lege id tamen. pag. 122. lin. 8. pro supersi superfiat. pag. 123. lin. 19. pro valessus lege valescius. ibidem lin. 56. etiam ipsius etiam quia ipsius. pag. 126. lin. 2. pre copia lege copiam pag 129. lin. 49. pro prædomino lege prædominio. pag. 131. lin. 36. pre æstimarunt lege existimarunt. pag. 132. lin. 25. pro nivido lege viride.*

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERUM MEMORABILIUM, QVÆ IN HAC PRIMA DE UNIVERSA MULIERUM MEDICINA PARTE continentur.

Anima

INDEX.

B.

C.

Concubitus

INDEX.

D.

M 4 De dæ-

E.

F.

INDEX.

G.

Generationis

Formationis

INDEX.

Hominis

Lactantij

M.

INDEX.

INDEX.

P.

Partus

INDEX.

Seminariæ

INDEX.

Similitudo

INDEX.

Vasa

Indicis rerum, & verborum hac prima parte memorabilium

FINIS.